Biekorf. Jaargang 36

bron
Biekorf. Jaargang 36. Van Poelvoorde, Brugge 1930

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001193001_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

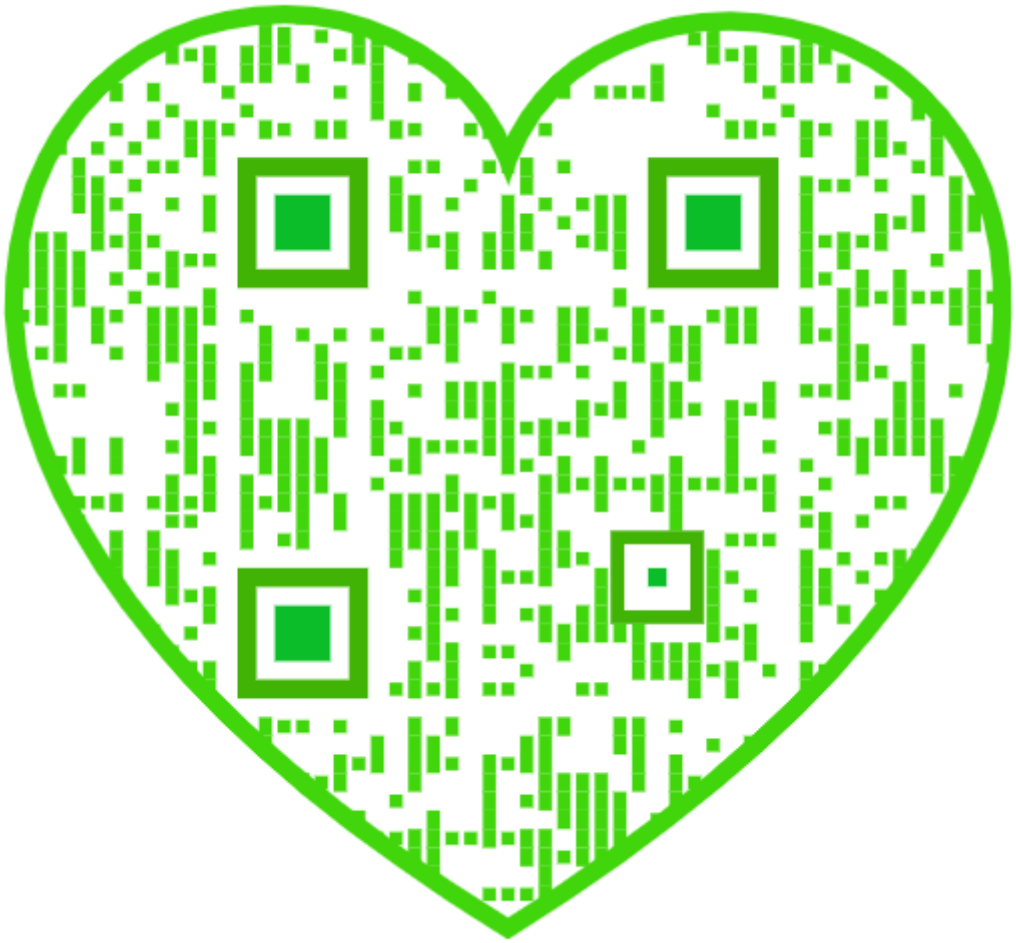

[Nummer 1]

Bij de prente.

'n **Z**ALIG Nieuwjaar, beste Lezer! En zit er hier geen vollaard tusschen, er zit toch een patakon bij: een prente om te sparen. Ze verbeeldt eene kleine schilderij van de vermaarde ‘Keulsche schole’ die bloeide op 't einde van de veertiende en in 't begin van de vijftiende eeuwe. Die kunstenaars van Keulen stonden onder den invloed van de groote Duitsche mystiekers der veertiende eeuwe: Meester Eckhart, Jan Tauler en Hendrik Suso (Seuse).

Onze schilderij hier van meester Willem van Keulen is een eikenhouten paneel, 41 cm. hoog en 24 cm. breed. Ze behoort toe aan den heer Renders te Brugge: we betuigen hem onzen oprechten dank omdat hij ons toeliet er eene prente van op te nemen. Het kunstwerk verbeeldt den goddelijken Zaligmaker tusschen de H. Moedermaagd in hemelblauwen mantel en de H. Catharina in 't rood. Op den gouden achtergrond zijn de ‘wapenen ons Heren’ of ‘wape-

nen Christi' (arma Christi) afgebeeld: het kruis, de arduinen pale met de stringen en de geeselroeden, de lanteerne van 't hofke van Oliveten, den doek van Veronica, de koppen van beulen en soldaten, de kraaienden hane, hamer, tang en nagels, de beurze met de zilveren penningen van Judas, de lans, de spons, de doornenkroon. En van onder bij 't openstaande graf: de kelk met galle en edik, de teerlingen en de verdeelde kleederen. Bovenaan: de zinnebeeldige pelikaan(1).

Op eenen nieuwjaaravond...

verlette en vierde 't werkvolk in vroegere tijden ook. De metsers en dienders die in 1413 aan 't werk waren in de Sint Maartenskerke te Kortrijk en verstaken dan geen moortel maar verteerden al te zamen 't drinkgeld dat hun door de kerkmeesters gejond was. 't Staat alzoo aangeteekend f. 9 v. in de kerkrekening van 't jaar 1413-14 die in de archiefkamer van Sint-Maartens bewaard is. 'Item als de ghesellen vander metselrye were lieten in dende vanden jare ende metsers ende cnapen alle vergadert waren, verdroncken zy te harleder *bien aleije*, also men van groten werke pleecht te doene, 5 lb. 12 d.'

Guido Gezelle

maakte te Kortrijk zooveel dichtjes om plezier te doen aan de menschen: 't was de 'milddadige dichter'. Iemand had hem gevraagd een dichtje te maken voor een bruiloft, maar Gezelle moest de namen weten; en 's anderendaags kreeg hij 't volgende briefke ('t diende dan voor papierling en de naam van onder, als er een opstond, is afgesneden):

'Mr Onderpastoor. De naamen voor het dichtjen waarvan ik U gisteren gesproken heb zijn Marie en Gustave en geliefd zoo goed te zijn het te maaken dat het nog al toesant is'.

(1). Meer bezonderheden er over zijn te vinden in: G. HULIN DE LOO en E. MICHEL. *Les peintures primitives de la Collection Renders à Bruges* (Exposition Burlington House, Londres 1927). Brugge en Londen, 1927, blz. 29-33. En in het tijdschrift *Apollo, a Journal of the Arts*. Londen, 1928, Julinummer.

Ons Bethlehem

Wanneer, op Kerstdag, ik het stalleken aanschouwe
en, biddend naast mijn vrouw, vóór 't Kind mijn handen
dan zie ik, hoe gewaagd de vergelijking zij, [vouwe,
de kamer der geboorten in mijn huis vóór mij.

Herinnert ge U, mijn vrouw, die ver vervlogen stonden
toen onze blijde herten spraken, niet ons' monden,
en 't slaapvertrek, vóór uwe moedergrootheid stom,
geen kamer meer geleek, maar wel een Heiligdom!

Ge laagt dààr, 'k zie U nog, met blank en helder wezen,
met lichten bloedblos soms u naar de wang gerezen,
de handen, wit lijk sneeuw op 't witte moederbed,
gevouwen op de borst lijk voor een dankgebed.

Ge schouwdet soms naar't kruis met tranen in uw' oogen
of hieldt de blikken, stil, op 't wiegje neêrgebogen
en lachtet dan zoo trotsch, zoo teederlijk mij toe
tot gij in slape vielt van moederdronkheid moê.

Ik zegende dan 't kind dat in zijn diepe doeken
een bloem geleek die dóór de botte 't licht kwam zoeken
en 'k loofde God die hier een ziel in 't leven riep
en, schepsel mij tot werktuig van de schepping schiep!..

Ik dekte dan de moeder, die 'k op 't voorhoofd kuste,
en staarde lang, zoo lang, naar hare moederruste;
en 't scheen mij toen dat in de kamer en mijn ziel,
gelijk te Betlehem, een vloed van sterren viel...

JOS. VANDEN BERGHE.

Gotica.

OOK de Goten hebben, in de landen die zij bewoond hebben, sporen nagelaten van hun verblijf, namelijk in de toponymie. Plaatsnamen, met eenen gotischen (eventueel swevischen) persoonsnaam als bestanddeel, zijn uitermate talrijk in Galicië, dat is in het Noordwesten van Spanje en in de noordelijke gouwen van Portugaal. Men mag zich afvragen, of er in het Zuiden van Frankrijk niet, hoewel in mindere hoeveelheid, iets dergelijks waar te nemen is. Het schijnt wel van ja. *Longnon*: *Noms de lieu de la France*, blz. 206, schrijft: '*Villarzens* (Aude) est appelé en 898 *Villa Ranesindi*: la désinence représente un nom d'homme - d'ailleurs peut être gothique - que précède, dans l'espèce, un nom commun.' Dit laatste is ook het geval in Spanje: *Villa* (*castro*, *casa*, *val*, enz.) gaat vooraf, dan volgt de persoonsnaam, meest in genitiefvorm, in tegenstelling met de frankische vormingen, waar de persoonsnaam gewoonlijk de eerste plaats bekleedt, gevolgd van *ville*, (*court*, *mes*, enz.). - *Rana* (- *o* - *i* - > - -*e* -), bij de andere germaansche volkeren, als namenelement weinig, of wellicht niet bekend, mag als specifiek gotisch beschouwd worden, en *Villarzens* als een gedenkteeken van de overheersching der Goten. Het toeval wil dat ik pas den tekst van 898 in de *Histoire générale de Languedoc* in mijne papieren ontdekt heb, en gewaar wordt dat nevens *Villa Ranesindi*, *Villa Ranesindis* staat, hetgeen wijst op eenen vrouwelijken naam. Bij de Goten vindt men de namen *Ranarius*, *Ranimirus*, *Ranemundus*, *Ranosindus* en andere meer; in Spanje, op Galicisch gebied, waar de *n* tusschen klinkers, evenals in het portugeesch, wegvalt, bestaat de plaatsnaam *Rausende* (*rano* > *rao* > *rau*) en in de provincie Leon *Rasinde*, wel uit *Rane*-, *Ransinde*, met wegval der *n* door dissimilatie. Om te eindigen met dezen merkweerdigen naam, moet ik nu nog doen opmerken dat ik *Villarzens* nergens aantref, maar alleen *Arzens* (Aude, arr. Carcassonne). Ik vermoed dat het woord *ville* in de jongere tijden, eerst in de volkstaal, achterwege gebleven is, als nutteloos ballast, zooals dit ook bij de Spanjaards gebruikelijk is, die zeggen *Sabariego* voor *Villasabariego*, enz.

Een tweede oordnaam, die reeds lang mijne opmerkzaamheid gaande gemaakt had, is *Villespassans* (Hérault, arr.

Saint-Pons). Deze naam immers schijnt wel eenzelvig met *Villaspasanles* (Lugo), waarnevens, zonder *villa*, *Espasantes*, *Espasante*, *Espasande*, *Espasandin.* De persoonsnaam, die tamelijk algemeen moet geweest zijn, komt bij de Hispano-Goten reeds te voorschijn in de oudere tijden, dat is vóor de Mahometaansche verovering, onder de vormen *Spassandus* en *Spasandus*, die vroeger *Spa*(*s*)*santh*(*us*), moet geluid hebben: van daar -*sante* nevens -*sande.* Het is in het gotisch, niet in het romaansch, dat de stemlooze *th* veranderd is in de stemhebbende *dh*, *d.*

Ten derden hebben wij *Villasavary* (Aude, arr. Castelnaudary). In Galicië *Sabarigo*, *Sabaris*, *Sabariz*, en in de provincien Leon en Palencia *Villasabariego*, met volketymologische wijziging, uit middeleeuwsch *Villasabarigo.* De persoonsnaam *Sabaricus* is specifiek gotisch en zeer gemeen. Wonder genoeg! De daaraan beantwoordende familienaam *Savary*, is niet alleen eigen aan het Zuiden, maar is geheel Frankrijk door verspreid, ook onder de vormen *Savery* en *Savry*, ja, tot in West- en Oostvlaanderen toe, onder den vorm *Saverys.*

Een vierde, zeker gotische naam, is *Villesiscle* (Aude, arr. Castelnaudary). *Sisi* is een bij de Goten buitengewoon menigvuldig voorkomend namenbestanddeel: *Sisebertus*, *Sisebutus*, *Siseguntia*, *Sisimirus*, *Sisenandus*, *Sisemundus*, *Sisuldus*, enz. en *Sisisclus.* Deze vorm, reeds vóor de verovering gebruikelijk, is ontstaan uit **Sisigisclus*, met oplossing der *g* in de klankopvolging -*igi*-. *Gisclus*, bij de zuidelijke Romanen, zelfs bij de Grieken, wordt geschreven en gesproken voor -*Gislus* uit -*Gîsil*(*us*), dat wij hebben in *Gijzel - brechteghem.* In 't Zuiden van Frankrijk komt de gsln. *Gisclard* voor, uit *Gîsil hard.* Men zou **Villesesiscle*, verwachten, maar de middelste, onbeklemtoonde lettergreep is eenvoudig weg verpletterd en opgeslorpt geworden door hare machtige, sterk bijbetoonde en hoofdbetoonde geburen. Vergelijk dezelfde verminking van -*rane*- in *Villarzens.*

Nu ik aan den gang ben, wil ik nog een vijfden naam te berde brengen, te weten *Villaudric* (Haute-Garonne); maar deze is veel twijfelachtiger. In -*audric* kan men *Aldericus* of *Audericus* erkennen. Beide namen bestaan bij de Hispano-Goten, doch specifiek gotisch zijn zij niet. De opvolging 1° *ville*, 2° persoonsnaam, kan. doch moet niet, als eene gotische vorming aangezien worden. Eenige namen uit Galicië kunnen vergeleken, zonder dat eenzelvigheid bewijsbaar is: *Villaudrid*, *Villaodrid*, *Villaouriz*, *Villauriz*, *Villouriz*, *Villoriz.*

Ik wil geen afscheid nemen, zonder nog de aandacht te

trekken op drie namen, die mij bij het opzoeken opgevallen zijn. Zij behooren tot het Gascognisch gebied (dep. Gers) waar *villa*: *vielle* (*bielle*) geworden is, en als tweede lid optreedt: *Fregouville*, klaarblijkelijk verfranscht, waarin men den germaanschen naam *Frekulf* erkent. Wellicht mag *Frejulfe*, met castiliaansche *j* voor galicische *g*, vergeleken worden. *Segoufielle* uit **Segulfovilla*; en *Endoufielle*, uit **Indulfovilla*: in beide gevallen hebben wij *f* uit de versmelting van *f* van het eerste lid met *v* van het tweede. Deze namen geef ik niet als gotische vormingen; *Frekulf* en *Segulf* behooren tot verschillende germaansche volkeren, doch schijnt *Indulf* wel uitsluitend gotisch te zijn.

A. DASSONVILLE.

Een kwakzalver te Jabeke in 1733.

En hoe moeilijk het was hem te vervolgen, omdat de parochie onder verschillende heerlijkheden verdeeld lag.

Aen edele, weerde, wijse ende voorsieneghe heeren, Mijn heeren Burghemeesters ende Schepen sLants vanden Vrijen.

Supplierende verthoont reverentelijck Carel Roupy, chijrurgien tot Jabbeke, hoe dat aldaer is ghearriveert eenen persoon sigh titulerende met den naeme van Meester Everaert, operateur, ende alsoo hij sigh vervoordert heeft op den 29^{en} septembre 1733, van aldaer op het selve Jabbeke saete te stellen, ende syne drooghen, drancken ende andere medecijnen aen het gemeente te vercoopen publijckelijck, het ghene is streckende teghen de Ordonnantie van Ul. van daeten 9 septembre 1730; ende alsoo den selven operateur, naer interdictie ghehadt hebbende door den officier der heerlijckhede vanden Prooschen, Pieter Dobbelaere, want hij hem op het districk der selver heerlijckheijt gheplaceert hadde, ende daernaer van platse veranderende, hem ghestelt heeft ten lande vanden Vrijen, alwaer hij wederom heeft gaen vercoopen als vooren, soo heeft den officier, Cornelis de Meijer hem andermaal gheinterdiceert; maer alsoo den ghemelden Everaert hem alsnu noch is vanterende eenighen tijdt voorder sijn verblijf te nemen op het selve Jabbeke om te cureren ende debiteren van synen drooghen ende medecijnen, waer toe hij nu ghenomen heeft syne refugie ter heerlijckhede en baronije vanden Guysen, in de herberghe ghenaemt de Clocke, op het selve Jabbeke, oirsaecke den suppliant hem is keerende tot de selve Ul. de selve oodmoedighlijck biddende

believen ghedient te wesen, tot faveur vande gheswooren ende gheadmitteerde chyrurgiens van desen lande van den Vrijen, int' ghene voorseyt te wesen daer inte voorsien alsoodanigh Ul. edele Heeren sullen vinden te behooren, twelcke doende, etc.

Charles Roupy.

Staatsarchief Brugge. Dhoop, n^{r} 290.

Dauwperels.

TREURIG ligt het veldtapijt
lijk een kleedsel zonder weerde,
lijk een deksel over de eerde
stille en somber uitgespreid.

In de voren onder 't groes
broedt er voor de naaste dagen
leven in de koue slagen:
't Opstaan uit den winterroes.

Zwierig heeft een milde hand
zaad en voeding in zijn vouwen,
in zijn plooien, ingehouwen
in het bedde van dat land.

En de kieme van dat zaad
heeft heur door geheime krachten,
omdat 't zielke niet zou smachten,
met 'nen mantel licht gelaad.

En dat kleed van groen en grauw,
rijk met karmozijn bepereld
lijkt 'n diamantenwereld
in den vroegen morgendauw!

Kerstdag 1929.

Dr PROSP. DENDONCKER.

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle

'**D**AAR zijn tegenwoordig van langs om meer handen bezig in *Loquela*, 't zij om te zoeken, 't zij om te boeken, bij 't volk; 't zij om met potlood te teekenen, in oude vlaamsche werken; 't zij om 't aldus geteekende uit te schrijven, elk woord afzonderlijk, op zijn blad papier; 't zij om die bladeren dan ABCwijze te leggen en gebruikbaar te maken, waar 't nood doet, enz., enz.

Alzoo is 't dat *Loquela* veel woorden gevonden heeft, die alderschoonst in 't vlaamsch zeggen, of zeiden, hetgene men, bij gebrek aan beteren voorraad, allengskens in deerlijk onvlaamsch en in afschuwelijke wantale zou gewend worden te hooren en zelve uit te spreken.

Tot het herbekend en mondsgemeen maken dier woorden dient *Loquela*, en, in *Loquela*, bezonderlijk de *Wisselbank.*

Men gelieve te vergelijken 1881, hlfz. 8, 24, 80; 1882, hlfz. 24, 32, 64; en indachtig te blijven dat *Loquela*, gevraagd zijnde, nadere oorkondschap kan leveren, met boek en bladzijde daarbij, van de woorden die in dezen *Wisselbank* bekend gemaakt worden.'

Alzoo schreef Guido Gezelle in *Loquela*, Bamesse 1883, hlfz. 45. En op de hlfz. 46-48, en verder nog hlfz. 54-56, drukt hij een reeks schuimwoorden met de verdietsching er nevens. Er staat nog een kleine *Wisselbank* 1884, hlfz. 24. Guido Gezelle verzamelde alzoo in die jaren de schuimwoorden uit onze taal, vooral zulke die in 't Westvlaamsch woekeren. Op 't einde van de jaren '80 stond hij ze af aan Jan Craeynest die getuigt in *Biekorf* 1892, bl. 160 dat het een heele 'woordenverzamelinge' was. Jan Craeynest, wiens Schuimwoordenreeks samen met die van Jan Broeckaert in 1887 door de Kon. Vl. Academie be-

kroond was[1], had in die jaren zijn eerste werk geheel overzien, volledigd en hergoten ‘bij zoo verre dat het nieuw gewrocht aan het oude weinig of niet meer en gelijkt. Hierin is ook de woordenverzamelinge, waarvan eerw. heer Gezelle mij welwillend den eigendom afstond, grootelijks te stade gekomen.’

't Is die woordenverzamelinge van Guido Gezelle die hier nu wordt bekend gemaakt en uitgegeven. Ze bestaat uit vele honderden briefkes, schroo'n en knippelingen, blaadjes papier zeer verschillend van oorsprong, kleur en dikte maar al van gelijke grootte: ‘dit is de geijkte hoegrootheid mijner papierlingen’ placht Guido Gezelle te zeggen (volgens een geschreven aanteekening van J. Craeynest) en hij hield aan die hoegrootheid. J. Craeynest heeft Gezelle's briefkes tusschen zijn eigene duizende blaadjes geschoven en Gezelle's aanteekeningen overzien, aangevuld en verbeterd naar zijn eigene opvatting en werkwijze, maar in gedurig overleg met den Meester. G. Gezelle heeft ook 't eigen werk van J. Craeynest overzien en hier en daar, nu eens met de penne, dan met potlood, een woord bijgevoegd, of uitgevaagd, of de woorden van her geschikt. Onze uitgave hier en gaat over dat bijwerk van Gezelle op de blaadjes van Jan Craeynest niet.

(1) G. Gezelle was de eerste verslaggever voor dien wedstrijd in Taalzuivering (Verslagen K.V.A. 1887, bl. 246-250; 283). De Academie besloot de twee bekroonde reeksen te versmelten en uit te geven doch G. Gezelle moest ze eerst overzien, verbeteren en volledigen (aldaar, 1888, bl. 94). J. Craeynest, toen leeraar in Sint Lodewijks te Brugge, werkte ondertusschen op zijn eentje voort. In den *Biekorf* van Mei 1892, bl. 160, zegt hij dat hij aan de uitgave van zijn *nieuw* Schuimwoordenboek ‘tusschen hier en weinige weken zou beginnen.’ Maar eenige weken later (12 Oogst) werd hij onderpastoor te Moeskroen en de uitgave van 't werk werd en bleef uitgesteld. Bij zijn dood (23 April 1929) ging zjjn Schuimwoordenboek in-briefkes, door de zorgen van E.H.L. De Wolf z.g., over aan 't Berek van Biekorf. - Vgl. daarover: P. Allossery. *Kanonik Adolf Duclos*, in Annales de la Soc. d'Emulation de Bruges. Dl. 71 (1929), bl. 195.

We nemen uit het volledige Schuimwoordenboek van Jan Craeynest alleenlijk die papierlingen die Gezelle's verzamelinge uitmaakten, te weten: zulke waarop de Meester eigenhandig 't schuimwoord en de verdietschingen boekte, en ook nog zulke waarop zijn Kortrijksche secretaresse, juffrouwe Cordelia Van de Wiele, het schuimwoord(1) schreef en waarbij Gezelle dan zelf de goede verdietschingen stelde. In dit laatste geval laten we 't schuimwoord in *cursieve* letter drukken. Niet om taalkundig gekeur, maar volgens 't opzet zelf van deze uitgave, en laten we niet gelden hetgene Jan Craeynest, een meester in de taal-geleerdheid, aan Gezelle's briefkes veranderde: we geven ABCwijze 't gene Guido Gezelle eigenhandig schreef ook als het naderhand door J. Craeynest uitgevaagd is, en den bijvoeg van J. Craeynest laten we achterwege. Alzoo hopen we nalings de oorspronkelijke woordenverzamelinge van Guido Gezelle te herstellen.

In het boven aangehaalde uit *Loquela* zegt Gezelle dat hij ‘nadere oorkondschap kan leveren, met boek en bladzijde daarbij, van de woorden die in dezen *Wisselbank* bekend gemaakt worden.’ Op sommige van zijne briefkes hier staat de oorkondschap of bronne er bij, boek en bladzijde, of anders nog de vermelding: *volksw*[oord]. Meestendeels toch staan de verdietschingen zonder oorkondschap bij 't schuimwoord geschikt, 't zij dat Gezelle de bronne nog moest naspeuren voor verdietschingen die hij alzoo gaandeweg bij een schuimwoord stelde, 't zij dat de oorkondschap hem bij der hand lag in zijn andere Vlaamsche woordenverzamelingen.

Of nu 't Vlaamsch, dat Gezelle hier tegen de schuimwoorden wisselt, altijd even gangbaar is, dat en willen we niet houden staan; ten andere Gezelle zelf liet Jan Craeynest verscheidene van zijne eerste verdiet-

(1) En daarbij soms een uitdrukking waarin het schuimwoord voortkomt.

schingen uitvagen die toch in deze uitgave hier behouden worden. Doch het uitgeven van die verzameling en kan maar de kennis varvoordeeligen over de bedrijvigheid en de werkwijze van Guido Gezelle in die jaren 1882-90, die bloeiende jaren van, zooals A. Walgrave hem zoowel wist te noemen, den dichterlijken taalspeurder.

A. VIAENE.

A.

Abimeeren. Bederven, vermooschen, vermoezen, verdoen, vermoorden (volksw.).
Abominatie. Vervloekelijkheid, smeelijkheid, smadelijkheid, afgrijzelijkheid, schanddaad, gruweldaad, wandaad.
Abonneeren. Inteekenen op, trekken (volksw.). - Ik ben geabonneerd op Loquela = ik trekke Loquela.
Ab ovo. Van einde aan.
A carreaux. Getafeld, geperkt (volksw.), getiggeld.
Akkebilien (De Bo). Lappen en leesten. Haspen en spillen (volksw.).
Accomodant. Gevoegzaam, gedoevig (De Bo).
Accosteeren. Aan boord varen, aanvaren, aangaan.
Acquitteeren. 1. Vrij kennen, vrij spreken. 2. Voldaan teekenen, afteekenen, doodteekenen.
Adjudicatie. Inwijzinge, verblijf, toevonnis, toeslag (volksw.).
Admiraal. Zeevoogd.
Adret. Handvaardig.
Affiniteit. 1. Zwagerschap. 2. Gadelijkheid (scheikunde).
Affront. Misgroet. - In affronten komen = in schande komen.
Affronteeren. Misgroeten (Lev. v.P. Vervisch. I, 45). - Hij hield hem voor geaffronteerd = hij hield hem voor misdaan.
Afspioenen, afspioneeren. Afletten, afspichten (Loq.), afneuzen, afneuzelen (De Bo), afgetten.
Agaceeren. Terren, knijzen, knarzeren.
Ajusteeren. Gevoegen, opschachten, opzetten.
A la hausse. Bij den opslag.

Alcohol. Brandgeest. - Brandgeestderver, brangeestslijter. Branden = stoken, vandaar: brandewijn.
Alcove. Buize, overwelfsel.
Allegeeren. Voortbrengen (Cost. v. Gent. 193).
Alluvie. Aanwerp, aanworp, aanswansel (volksw.)
Al passant. [Op den wagen. In 't voorbijgaan].
Amadou. Waas, baanst.
Amortiseeren. 1. Blusschen, uitblusschen, dempen, uitdelgen. - 2. Opleggen, uitwisschen.
Amunitie. Toevoer.
Analyseeren. 1. Ontstukken (Oudemans), ontletten, ontheelen, ontleden. - 2. Ontbinden, oplossen, scheiden.
Anatomie. Ontheelkunst (Keuremenne, IV, 8), ontleedkunde (Kr[amers]).
Angelus. Beê (De Bo).
Annonceeren. Boodschappen, aanboodschappen, aanzeggen, aandienen (volksw.).
Annuiteit. Jaarkroos.
Annulatie. Delginge, dempinge.
Anturelijk. Zie: Natuurlijk.
A pari, au pair. Ten vollen gelde (Cost. v. Gent, 245).
Apark, à part. 1. Verscheên, afzonderlijk, op zijn eigen, ter zijde. - 2. Alleen, enkel-ende-een, elk alleen.
A peu près. Albij, haast, schier, nalings (Hs. jaren 1300, Kortrijk).
Apoplexie. Hersenslag (De Bo), bloedslag, hand Gods (volksw.).
Apostaat. Afgewekene, geloofsverzaker.
Apparent. Schijnelijk, schijnbaar, waarschijnelijk.
Appassement. Hermte (Schuermans).
Appeleeren. Versteken (De Bo).
Approbeeren. Goed vinden.
Arbiter. Goeman (J. De Brune), zoensman, scheidsman, zegsman, kiesman (Kil.), zegman.
Arbitrage. 1. Goemanschap (Jan De Brune), zegmanschap, kiesmanschap. - 2. Goeddunken.
Arm en bagage (met -). Met top en teil, met tuit en vlerke.
Armoirie. Schildteeken, wapenbeeld, wapenschild.

Arresteeren. Aanhouden, bezetten (Cost. v. Gent, 23). bezaten (P. Poirters), vatten, houden, knippen.
Arriveeren. Toekomen, aanlanden, haven, binnenkomen, binnenvaren, geraken (volksw.).
Article, articulatie. Loke (De Bo; Loq.).
Aspireeren. Aanblazen.
Associé. Geman (volksw.).
Assorteeren. Tieren (Loq).
Assortiment. 1. Keuze (volksw.). - 2. Gang, stel, spel (bv. van lepels en vorken).
Athmospheer. Ommelocht (volksw.).
Attachement. Verknochtheid, aanhechtigheid.
Autaar. Wijstede, wijbedde.
Auteur. Vader, oorzaker, vinder.
Authoriteit. Gezag, ontzicht, ontzag, ontzichtlijkheid.
Avanceeren. Vertieren, b.v. wij en vertierden geen mijle met ons schip binst heel dien dag.
Avarie. Zeeschade, wrak.

(*'t Vervolgt*).

De oudste keure van geneesheeren, apothekers en heelmeesters te Yper

DEZE keure stamde uit het begin van de XIVe eeuw en was opgeschreven in het oudste keurboek van Yper: *Chest li livres de toutes les keures de le vile d'Ypres*[(1)]. Al de keuren in dit boek waren in het fransch opgesteld, zooals ook onze keure die zich bevond op f° 112 r. en v., en als opschrift droeg: *Chest li nueve ordenanche des fisisciens, des*

(1) De beschrijving van het 'Keurboek' is te vinden bij: WARNKOENIG-GHELDOLF. *Histoire de la ville d'Ypres.* Brussel 1864, blzn. 14-17, en bij ESPINAS ET PIRENNE. *Recueil de documents relatifs à l'histoire de l'Industrie drapière en Flandre.* T. III. Brussel 1920, blzn. 446-447. Het 'Keurboek' verging in den brand van het Ypersch Stadsarchief onder den oorlog.

[a]*pothécaires et des syrurgiens.* Ziehier de samenvatting ervan:

1. Niemand mocht zijn ambt uitoefenen te Yper tenzij hij door de gezworen meesters van de stad bekwaam bevonden werd, en den eed afgelegd had van wel en rechtvaardig zijn ambt uit te oefenen.
2. Ieder apotheker moest een boek bezitten genaamd ‘anthidotaire Nicholaus[(1)]’.
3. alsook gewichten vanaf een once tot een ‘noir tournois’.
4. Hij mocht geen bedorven artsenij gebruiken,
5. noch het gewicht van kostbare artsenij verminderen, noch deze heel en al uitlaten bij het bereiden van geneeskundige voorschriften.
6. Hij mocht ook de eene artsenij voor de andere niet geven.
7. Geen apotheker mocht een winkel openen zoo hij niet kon lezen, of geen knecht had die het in zijn plaats kon doen.
8. Hij mocht ook geen nieuw geneesmiddel te koop aanbieden, als het niet goedgekeurd was door een gezworen geneesheer.
9. Op ieder artsenijmiddel moest de datum geschreven worden, waarop het gemaakt was, om te kunnen weten wanneer het zou bedorven zijn.
10. De apothekers mochten geen geneesmiddel geven of verkoopen ‘ki fait aleir àle cambre’ of waarbij er gevaar was, tenzij indien een geneesheer de ververantwoordelijkheid ervan op zich nam.
11. Ze mochten ook hunne geneesmiddelen niet boven den prijs verkoopen om de winst te deelen met den geneesheer die ze voorgeschreven had.

(1) De *Antidotarius Nicolai.* een zeer verspreid medecijneboek in de Middeleeuwen. De schrijver er van, Nicolaus van Florentië, behoorde tot de vermaarde geneeskundige school van Salerno. - Het Hs. 467 der Brngsche Stadsbibliotheek bevat een tekst van dit werk. Zie: A. De Poorter. *Catalogue des manuscrits de médecine médiévale de la Bibliothèque de Bruges.* Revue des Bibliothèques, Paris. 1924. Overdruk, bl. 14-15.

- Op het vorige blad (f° 111 v.) stond nog dat de heelmeesters moesten zweren dat ze niemand noodeloos zouden bewerken ‘ke il ne tailleront ne rongeront nului sans nécessiteit’, en dat, indien ze te hoog loon vroegen voor hun werk, er scheidsrechters zouden aangesteld worden om daarover te beslissen.

J.D.S.

Kooteiers en Kaartebollen.

DE *Stekelhuidigen (Echinodermata*) vormen, om hun rijke verscheidenheid, overvloed aan soorten en verspreiding in alle zeeën en diepten, een van de merkwaardigste afdeelingen van het dierenrijk.

Allen zijn naar hetzelfde grondplan gebouwd: een figuur met vijfvoudige symmetrie (regelmatige vijfhoek of vijfstralige ster).

Het doorslaande kenmerk voor alle dieren van deze afdeeling is het bezit van een zeer eigenaardige inrichting voor de voortbeweging: het waterstelsel, bestaande uit een net van leidingen die met het zeewater verbonden zijn en op talrijke zuignapjes uitloopen.

B.v. een doodgewone zeester. Op haar rug is er een zeefke met tallooze fijne gaatjes waardoor het gefilterd zeewater in een ringvormig kanaal opgezogen wordt dat rond den slokdarm ligt en waaruit straalwijsde, in de vijf armen, kanalen loopen in verbinding met de zuignappen. Deze laatste staan in rijen op de onderzijde van de armen. Wanneer het water eruit weggezogen wordt, plakken de zuignappen stevig aan de voorwerpen vast en aldus kan het dier zich langzaam bewegen.

De Stekelhuidigen halen hun naam uit het feit dat hun kalkachtig geraamte met stekels bezet is, b.v. bij de zeesterren en de zeeëgels. Deze dieren hebben

van in de oudste tijden de zee bevolkt: men vindt hun sporen in de oudste bezonkene lagen van de aardkorst (Kambrium en Siluur). Hun groote bloeitijd was het Karboon, toen de zeelelies of krinoïden[1] dichte onderzeesche wouden vormden: hun kalkachtige overblijfselen waren zoo talrijk dat ze gansche kalksteenbanken gevormd hebben: het zwart-polijstbaar arduin (petit granit) uitgebaat b.v. te Zinnik en te Ecaussines.

De Stekelhuidigen worden onderverdeeld in zeesterren, slangsterren, zeeëgels. zeelelies en zeakomkommers. We zullen in deze bijdrage enkel spreken over de *Zeeëgels* of *Zeeappels.* Zelden zijn ze te vinden op het strand, alhoewel na sterken Noorderwind men soms wel tusschen 't zeedrift 'n bolleke vindt groot als 'n tamme kastanje in haar schul en eveneens met groene blauwgespitste stekels bezet. Waarlijk den naam van zeeëgel verdient het!

De stekels bezetten alleen de bolle rugzijde. De onderzijde is afgeplat en bezit in 't midden de wijde mondopening waarin vijf harde hoornachtige kaken[2] zitten om de prooien (weekdiertjes, kleine schaaldieren enz.) op te knabbelen. De ledige stekellooze schaal is zeer regelmatig naar het vijfvoudig symmetrisch grondplan opgebouwd uit kalkplaatjes, de eene met gaatjes voor de zuignappen, de andere met knobbeltjes voor de stekels voorzien. Deze gaatjes en knobbeltjes zijn straalwijsde geplaatst. De laatste geven aan de schaal een eigenaardig uitzicht: vandaar de lat. naam *Echinus miliaris.*

Niet ten onrechte hebben de visschers van de Westkust deze schaal met een oosterschen tulband vergeleken en spreken daarom van *Turksche Mutsen.*

De visschers van de Oostkust hebben de verre gelijkenis van het levende dier met de stekelige koppen

(1) Een Stekelhuidige met lange slanke grijparmen aan een vaststaanden steel bevestigd.
(2) Dit stelsel kaken draagt den naam van ‘lantaarn van Aristoteles’!!!

van den Onze-Vrouwedistel of Kaardebol (Dipsacus silvester) bemerkt en spreken aldus van *Kaartebollen.* De regelmatige bouw van den Kaartebol is vervormd bij een anderen zeeëgel van onze kust, zeer zeldzaam op het strand doch dikwijls door de visschers opgetrokken (Doggersbank enz.), 't Is de *Zeeklit*(1), de grootste van onze zeeëgels (tot 11 cm. diam.), een prachtig dier: donkerpaarse (vandaar de naam *Spatangus purpureus*) hartvormige schaal met fijne aangedrukte stekeltjes bezet. De bouw wijkt af van den grondvorm: nauwgezet gesproken is de vorm asymmetrisch hartvormig, doch het vijfstralig grondplan is bewaard in de rijvormige schikking van de gaatjes. Evenals al zijn onregelmatige verwanten bezit de Zeeklit geen lantaarn van Aristoteles.

De visschersmond heeft hem een merkwaardigen naam gegeven: *kootei* (Oostkust) en *koetei* (Westkust) dat is ei van een *kote* (O. kust) of *koete* (W. kust).

Een kote (vr.) is een vraatzuchtige zwarte zeevogel: de aalscholver of schollevaar (Phalacrocorax carbo)(2). Vergelijk daarmee den naam van den Eendenmossel (Lepas anatifera, 'n Schaaldier): aldus genoemd omdat men deze dieren vroeger als de eieren van de zeeëend aanzag.

De kooteiers spelen ook in 't volksleven een rol: evenals op den buiten vogeleieren aaneengeregen worden tot pronksnoeren, zoo handelen de visschers met de ledige schalen van kooteiers.

Het kleinste zeeëgeltje van onze kust (1 cm) is het *zeeboontje* (Echinocyamus pusillus) wiens witte schaaltjes tusschen de schelpen op het strand als zeldzaamheden door de kinderen gezocht worden en tusschen

(1) Zoo genoemd wegens vergelijking met de koppen van de klit of klisse (Lappa) Vgl. kaartebol.
(2) Vgl. Noord Ned. *zeekoet* (alkachtige zwemvogel)
koet (waterhoen: Fulica atra)
Eng. *coot.*
Vercoullie geeft: *koet* oorsprong onbekend. Misschien wel een onomatopaion.

lieve karkooltjes (Scalaria, Trochus enz.) op halssnoeren geregen worden. De kinderen spreken aldus van *pereltjes, boontjes*, *eiertjes*.

Als 't past schrijven we ook eens over de zeesterren: hun wonderlijk leven en hun taal- en volkskundige beteekenis!

JOZEF DE LANGHE.

Dertienavond.

DIE de boone vangt op Dertienavond is koning van de feeste en moet dan ook entwat van 't gelage betalen. Dat gebruik is zeer oud en wel bekend; zie G. Celis. *Volkskundige Kalender* (Gent, 1923, bl. 94. 't Is te verwonderen dat J. Verdam in zijn *Middelned. Wdb.* onder 't woord *bone* geen aanhalingen daarover en stelt. Onder 't woord *conincfeeste* vermeldt hij den *coninc vanden broode* op Dertiendag. De perkamenten rolrekening van het O.L. Vrouwhospitaal te Kortrijk (nu nog aldaar bewaard) over het jaar 1378-79 spreekt van den *coninc vander bone.* De 'meysnieden' van 't hospitaal vierden te zamen Dertienavond en Mevrouwe gaf dan drinkgeld aan den knape die in zijn taartestuk de boone gevangen had. 'Item [na de vollaarden van Nieuwjaar] in Dertieneavonde ghegheven den coninc vander bone, 24 s.'

De arme passanten die ten jare 1574 in de gasthuizen van de stad vernachtten, liepen op Dertienavond - met of zonder sterre - rond om 't Gods-deel te schooien. De Kortrijksche wetheeren, altijd bezorgd om 't goed 'regiment' van de gemeente, en wilden niet meer dat die gasthuisvliegen alzoo de goede lieden lastig vielen. Zij zonden den stadsknecht naar de gasthuizen om aan de dompelaars wat drinkgeld uit te deelen: maar 't was van daarmede tevreden te zijn en in stad niet meer rond te loopen.

‘Betaelt Pieter van Ackere, stedecnape, de somme van drie ponden 12 s. par. om de zelve te distribueren in de drie hospitaelen deser stede ende de fielten te interdicerene up den derthien avondt achter stede niet te loopen om der lieden aelmosse.’ Kortrijksche gemeenterekening, 1573-74, f. 90.

R.v.K.

De kenmerken van 't Westvlaamsch.

‘**M**EN were “*zich*” en slepe de *e*!’ Zoo lood de oude kenspreuke van ten tijde van Gezelle.

Het weren van het wederkeerig *zich* hield Gezelle stelselmatig vol. Men zal in zijn geschriften weinig of geen *zich*'s opvisschen. Het Westvlaamsche volk 'n kent dat woordje niet, evenmin als de Oostvlamingen en, voor zooveel ik wete, de Brabanders.

Het woordje ‘*zich*’ en ware bijgevolg niet alleen on-westvlaamsch, maar ook on-vlaamsch, in zooverre 't volk de wet zou geven.

***

En de zoogezeide slepende *e*?

De West- en Oostvlaming kent en gebruikt ze, maar de Brabander niet.

In welke woorden komt die *e* voor?

a/. Het is de zwakke, de vrouwelijke uitgang van de *vrouwelijke naamwoorden*: strate, zulle, mane, keerse, sterre, stove, zonne, vrouwe, kerke, enz.

Waar het vrouwelijk naamwoord alreede een zwakken uitgang bezit, ware de eind -*e* overtollig: b.v. moeder, dochter, enz.

Die eind -*e* geeft een wondere buigzaamheid en golvinge aan de tale. Ze maakt de vrouwelijke naamwoorden *vrouwelijk.* Met die *e* af te kappen heeft men onze tale verhard. Er komen te veel kort-afgebeten woorden in voor.

Een ander nadeel is, dat men medeen het kenmerk van het vrouwelijke in de naamwoorden wegneemt, zoodanig dat de menschen op een eind nie' meer weten of een woord man- ofte vrouwelijk is. De geslachtzin gaat te loor. Zoo is het ook gekomen dat veel woorden van twijfelachtig geslacht zijn. De eene aanzien ze als mannelijk, de andere als vrouwelijk.

Er zijn woorden waar men ten onrechte, ja geheel verkeerd een zwakken uitgang aan voegt, b.v. het kruise, het herte, de kandelare, enz. Aan onzijdige en mannelijke naamwoorden deên we beter geen *e* te voegen.

- Nog iets: als het volgend woord met een klinker begint, dan moeten we de eind -*e* ermee versmelten en lezen: de kerkingaan, alhoewel we schrijven: *de kerke ingaan.* Gezelle deed het nooit anders.

Als rijm of versvoet of welluiden het vergt, mag men die *e* wel eens weglaten of door een ' vervangen.

Dat alle vrouwelijke naamwoorden zwak eindigen, is geen waar, maar 't is de algemeene regel, zeker wel negen op tien als 't geen negen en negentig op honderd en is,

Er bestaan ook vele mannelijke naamwoorden met een zwakken uitgang, b.v. vader, broeder, kerel, hemel; ook enkele onzijdige, b.v. verken, maar heel heel zelden vindt ge er met den zwakken *e*- uitgang.

Die vrouwelijke *e*-sleep vindt ge ook in verwante talen. De hoogduitscher zegt en schrijft immer: Strasse, Sprache.

Waar die slepende *e* nog in voorkomt, zal 't vervolg uitwijzen.

R. GHESQUIERE.

'n Voegwerkske.

ter nagedachtenisse van E.H. Lodewijk De Wolf.

d'Er was 'nen keer 'n bie
die

van jongsaf uit den korf
zworf.
Nog jong, maar toch van vlerk
sterk,
doorzocht ze menig' blom
om
het zeem dat in heur kom
zwom
te dragen naar heur huis
thuis.
Ze zocht zij liefst op wat
dat
geen dwaze vlinder-bien
zien:
op plekskes waar de gras-
was
vergeten en alleen
scheen
en waar z'heur zoetste spon
won.
Ze dopte er diep heur kin
in,
en trok er dikke heur snuit
uit.
Ze zong dan met 't geheim
heim
en was zoodanig blij,
zij,
dat ze aan heur zusters-bien
dien
heur veien honingvonk
schonk.
Ze wrocht zoolang de zon-
won
en 't windje, dat heur droeg,
loech,
zoolang heur blommenlocht
docht

en op heur vlugge vlerk
sterk
ze zingen kon van: zom-
zom.
Eens wierd heur werkerswiek
ziek
en 't bietjen in den korf
storf,
wijl 't roerend rouwgeronk
klonk
der bien die zomden - ‘Och
toch!’
Maar God gunde aan die bie
die
zoo neerstig 't zoete spon
won
dat werkend ze in den korf
storf
en 't Leven voor den Korf
worf!
Geloofd zij God erom...
... zom.

Roeselare, 28/12/29
WERKBIE.

De Oorsprong van de Acht Bestuurlijke Arrondissementen der provincie West Vlaanderen (1823)

TOEN de provincie West Vlaanderen in 1815 onder het Hollandsch bestuur kwam, was ze, voor het bestuur van het platteland, verdeeld in vier arrondissementen: Brugge, Veurne, Kortrijk en Ieper. Deze arrondissementen waren opgericht door de wet van 17 ventôse VIII (8 maart 1800). Aan hun hoofd stond een onderprefect, die, na het vertrek van de Franschen, vervangen werd door een onderintendant.

Deze indeeling werd onvoldoende bevonden, en, op voorstel van de provinciale staten, verdeelde de koning, door zijn besluit van 3 januari 1818, de provincie in *twaalf* districten: 1e Brugge, 2e Kortrijk, 3e Ieper, 4e Veurne, 5e Oostende, 6e Torhout, 7e Tielt, 8e Wakken, 9e Avelgem, 10e Meenen, 11e Roeselare, 12e Poperinge[1]

Een koninklijk besluit van 6 april 1818, benoemde de districtcommissarissen[2].

Na enkele maanden reeds vond men dat de twaalf districten te veel kostten. Op 10 juli 1818 werd de vermindering van het getal districten voor het eerst opgeworpen in de provinciale staten, en op 10 januari 1820 werd een verzoekschrift naar den koning gezonden waarbij gevraagd werd het getal districten op vier te brengen, maar het bleef zonder gevolg.

In 1821 waren de tijdsomstandigheden gunstig voor de vermindering, daar van de twaalf commissarissen er maar acht meer in dienst waren, en sommige aldus met het bestuur van twee districten belast waren. In de zitting der provinciale staten van 9 juli van dit jaar, werd de vermindering van het getal districten weerom besproken: -vijf leden stemden voor een verdeeling in zes districten, en de vijf overige voor een verdeeling in vier districten. Ten slotte waren de leden overeengekomen dat de verdeeling in zes districten de beste was. Er werden twee voorstellen gedaan: het eerste verdeelde de gemeenten der provincie in zes districten volgens de beste verbindingen van iedere gemeente met een der districthoofdplaatsen; het tweede maakte een bestuurlijk district uit twee van de twaalf kiesdistricten die door het koninklijk besluit van 3 januari 1818 ingericht waren. De gouw-

(1) Zie omzendbrief van den gouverneur van West-Vlaanderen van 22 maart 1818, in *Recueil des actes d'administration générale de la province de Flandre Occidentale.* T, V, Brugge 1818, blzn. 98-105.

(2) Omzendbrief van den gouverneur van West-Vlaanderen van 21 april 1818, *Ibidem*, blzn. 156-158.

heer zond deze beide voorstellen aan den minister van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat op 18 oogst 1821. Hij vroeg dat het district Avelgem enkel na den dood van den districtcommissaris Bataille bij dit van Kortrijk zou gevoegd worden, daar de heer Bataille, die reeds bejaard was, er te veel zou in maken moest hij zijn plaats verliezen. De commissaris van het district Meenen: Angillis, kon op wachtgeld gesteld worden.

De minister bracht daarover verslag uit aan den koning op 31 december 1821; en door koninklijk besluit nr 57 van 12 april 1822, mocht de provincie het getal districten van *twaalf* op *acht* brengen.

Daarover werd beraadslaagd in de zitting van de provinciale staten van 4 juli 1822. Het voorstel dat na bespreking aan den minister van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat gezonden werd, gaf de volgende verdeeling van de provincie: 1e district: *Brugge*: 38 gemeenten met 38.356 inwoners - 2e district: *Gistel*: 30 gem met 27.100 inw. - 3e distr. *Diksmuide*: 23 gem. met 29.281 inw. - 4e distr. *Veurne*: 28 gem. met 21.815 inw. - 5e distr. *Ieper*: 36 gem. met 55.591 inw. - 6e distr. *Kortrijk*: 44 gem. met 98 594 inw. - 7e distr: *Roeselare*: 18 gem. met 59.273 inw. - 8e distr. *Tielt*: 17 gem. met 51.827 inw. - Daarbij waren enkele veranderingen gevoegd voor het geval dat de hoofdplaats van het 2e distrikt Oostende zou zijn, en niet Gistel.

De minister van Binnelandsche Zaken en Waterstaat bracht verslag uit aan den koning op 9 oogst 1822 en 6 maart 1823, en de minister van Justitie op 25 september 1822.

Het koninklijk besluit nr 146 van 7 maart 1823 gaf de nieuwe verdeeling van de provincie West Vlaanderen in acht districten, volgens het voorstel der provinciale staten; maar Oostende werd in plaats van Gistel aan het hoofd van het tweede district gesteld. Daaruit volgde dat de samenstelling van de drie eerste districten als volgt veranderd werd: - 1e distr. *Brug-*

ge: 39 gem. met 40.736 inw. - 2e distr. *Oostende*: 27 gem. met 20.660 inw. - 3e distr. *Diksmuide*: 25 gem. met 33.341 inw. - De andere vijf districten bleven onveranderd(1).

Voor de benoeming van de districtcommissarissen stelde de gouwheer van West Vlaanderen een dubbele lijst candidaten voor. Op zijn voorstel werd een nieuwe districtcommissaris te Brugge benoemd, daar de oude onbekwaam was; maar niettegenstaande zijn ongunstig oordeel over de districtcommissarissen van Oostende en Kortrijk, werden ze toch in bediening gehouden, door het koninklijk besluit nr 217 van 14 mei 1823.

Beide koninklijke besluiten (van 7 maart en 14 mei 1823) werden ter kennis van de bevolking van West Vlaanderen gebracht, door den omzendbrief van den gouverneur van 22 mei 1823(2).

De acht bestuurlijke arrondissementen van West Vlaanderen bestaan nu nog zooals ze door het koninklijk besluit nr 146 van 7 maart 1823 ingericht werden.

J. DE SMET.

Staatsarchief Brugge. Modern Archief, Bundels, 3e reeks. nr 1582.

Bijlage

Verdeeling der provincie West-Vlaanderen in Acht Districten.

Deze verdeeling wordt opgegeven volgens het afschrift van het koninklijk besluit nr 146 van 7 maart 1823, dat berust in het pak nr 1582. De namen der gemeenten staan geschreven zooals in dit besluit(a): het cijfer dat na iedere naam volgt, is dit van het district waarvan de gemeente afhing in het koninklijk besluit van 3 januari 1818 (Verdeeling van West-Vlaanderen in twaalf districten. - Zie hooger).

Daar waar er geen cijfer bijstaat, behoorde de gemeente vroeger tot het district van den zelven naam.

(1) Zie bijlage.

(2) *Verzameling der akten van algemeen bestuur der provincie West Vlaanderen,* 14e deel - 1823. Brugge, 1823, blzn. 257-266.

(a) Vgl. de schrijfwijze met deze uit de *Moniteur* nr 172, van 21 juni 1929, blz. 3292, en met H.J. VAN DE WIJER *De Vlaamsche Gemeentenamen in moderne spelling.* Brussel 1929. *Toponymica* I.

De steden Brugge, Kortrijk, Diksmuide, Veurne, Isegem, Meenen, Nieuwpoort, Oostende, Poperinge, Roeselare, Tielt, Torhout, Waasten, Wervik en Ieper, hingen van geen enkel district af.

1e district Brugge: Aartrijke 6, St Andries, Assebroek, Beernem, Blankenberge, Coolkerke, Ste Cruys, Damme, Dudzeele, Heyst, Houcke, Houttave, Jabeke, St Joris, Knocke, Lapscheure, Lissewege, Lopphem, Meetkerke, St Michiels, Moerkerke, Nieuwmunster, Oedelem, Oostcamp, Oostkerke, St Pieters op den dijk, Rams Capelle, Ruddervoorde 6, Snellegem. Stalhille, Sysseele, Uytkerke, Varssenare, Waerdamme, Wenduyne, West Capelle, Zedelgem, Zerkegem, Zuyenkerke.

2e distr. Oostende: Bekegem, Breedene, Clemskerke, Eernegem, Ettelgem, Ghistel, Ichtegem, Lessinghe(b), Lombartzyde, Mannekensvere, Mariakerke, Middelkerke, Moere, Oudenburg, St Pieters kapelle, Roxem, Schoore, Slype, Snaeskerke, Steene, Vlissegem, Westende, Westkerke, Wilskerke, Zande, Zandvoorde, Zevecote.

3e distr. Dixmuide: Beerst 5, Bovekerke 6, Caaskerke 4, Clerken 3, Cokelare 5, Cortemark 6, Eessene 3, Handzame 6, St Jacobs Capelle 4, Keyem 5, Lampernisse 4, Leke 5, Loo 4, Merckem 3, Noordschote 12, Nieuw Kapelle 4, Oostkerke 4, Oude Kapelle 4, Polinkhove 4, Reninghe 12, Stuvekens kerke 4, Vladsloo 6, Werken 6, Woumen 3, Zarren 3.

4e distr. Veurne: Adinkerke, Alveringem, Avekappelle, Beveren, Boits houcke, Bulscamp, Coxyde, Eggewaerts Capelle, Gyverinkhove, St Heerwillems Capelle(c), Hoogstade, Houtthem. Isenberge, St Jooris, Leysele, Moeres, Oeren, Oostduinkerk, Pervyse, Proven 12, Ramscappelle, St Requiers, Steenkerke, Stavele, Vinckem, Wulpen, Wulveringen, Zoutenaye.

5e distr. Yperen: Becelaere, Boesinghe 12, Bixschote, Brielen, Comen 10, Crombeke 12, Dikkebusch 12, Dranoutre 12, Elverdinge 12, Gheluveld, Gheluwe 10, Haeringhe 12, Hollebeke, Houthem, St Jan, Kemmel 12, Langemarck, Locre 12, Meessen, Nederwaesten, Nieuwkerke, Oost Vleteren 12, Passchendale, Reningelst 12, Voormezeele, Vlamertinge, Watou 12, Westoutre 12, Westvleteren 12, Woesten 12, Wulveringem(d), Wytschaete, Zandvoorde, Zillebeke, Zonnebeke, Zuydschoten 12.

6e distr. Kortrijk: Aalbeke, Ansegem 9, Autryve 9, Avelgem 9, Bavichove, Bellegem, Beveren, Bissegem, Bossuyt 9, Caester 9, Coygem, Cuerne, Derlycke, St Denis 9, Dessel-

(b) Lees: Leffinghe.
(c) Lees: 's Heerwillems Capelle.
(d) Lees: Wulvergem.

gem 8, Dottignies, Grillegem[(e)] 10, Gyselbrechtegem 9, Harelbeke, Halkin 9, Heule, Heestert 9, Herseaux, Hulste, Ingoygem 9, Kerkhove 9, Lauwe 10, Lendelede, Luingne, Marcke, Moorseele 10, Mosschroen, Moen 9, Ootegem 9, Reckem 10, Rollegem, Sperre[(f)] 9, Swevegem, Thiegem 9, Vivre St Eloi[(g)] 8, Vichte 9, Waeregem 8, Waermaede[(h)] 9, Wevelgem 10.

7^{e} *distr. Thielt*: Aarseele, Canegem, Coolscamp 6, Dentergem 8, Eegem. Markegem, Meulebeke, Oesselgem 8, Oostroosebeke 8, Pitthem, Ruysselede, Vivre St Baafs[(g)] 8, Wacken 8, Wilsbeke 8, Wyngene, Zwevezeele 6.

8^{e} *distr. Rousselare*: Ardoije, Beveren, Cachtem, Dadizeele 10, Emelgem, Gits 6, Hooglede, Ingelmunster 8, Ledegem 10, Lichtervelde 6, Moorsleede 3, Oostnieuwkerke, Ouckene, Rollegem Capelle 10, Roosebeke, Rumbeke, Staeden, Wijnkel St Eloi.

't Is 't jaar dertig!

en ‘hij is nog van 't jaar dertig’: zoo zeggen ze t' onzent van iemand en iets dat van zijnen tijd niet meer en is, van oude kermissen die nu niet meer en gelden. En sommige Degelijken zeggen dat geren 'nen keer van Biekorf: dat hij van 't jaar dertig is, van 't *oud* jaar dertig te weten. 't Mag zijn datte! En daarom kijkt Biekorf geren uit, met eerbied en ontzicht, naar die van 't *nieuw* jaar dertig nu, om vandaar beleerd te zijn en, als 't deugdelijk is, dan: 't oude uit te schudden en 't nieuwe aan te trekken, en alzoo mee van 't nieuw jaar dertig te zijn. En dat past wel, nu dat het al Guido Gezelle is dat de klokke slaat, om te luisteren naar 't gene dat de Nieuwe leeren over den Meester van 't oud én 't nieuw jaar dertig. We weten al lang dat ‘zijn arbeid op het gebied der *linguistiek* een *reuzenprestatie*’ is. Maar ‘zijn diepere *psychologie* is vooral het *analyseeren* waard: zijn *religiositeit* die *spontaan* opvlamt zoodra hij *kontakt neemt met de Muze*, zijn *naïveteit* die de *karakteristiek* is van zijn geheele wezen samen met eene schuwe schuchterheid. Doch geleidelijk *transponeerde* hij, bewust en onbewust, die schuwe schuchterheid, met zijn wezen *inhaerent*, in bescheidenheid. De *intensiteit* zijner bescheidenheid is meetbaar eenigermate wanneer we haar zich *manifesteeren* zien in *diverse* levensom-

(e) Lees: Gullegem.
(f) Lees: Spiere.
(g) Lees: Vyve St Eloy en Vyve St Baafs.
(h) Lees: Waermaerde.
(g) Lees: Vyve St Eloy en Vyve St Baafs.

standigheden.' En zijn dichtkunst? 'Te dikwijls spreekt de *moderne poëzie* zich *fragmentarisch* uit: en we verwachten toch meer: een *complex.* Hij (G.G.) *ziet groot*: zijn *visie* beperkt zich niet tot *détails.* Zijn werk is in één, een zeer gangbaar woord: *cosmisch*!... De *cyclische* groei van zijn schoonheidsgevoel is een der *interessantste literaire phenomena*,... Stilaan zien en hooren we hem naar andere poëzie smachten: die van het *au delà*!' - Wie dit niet en verstaat en de schoonheid van die 'portretteering' niet en ziet, 't is - lijk Uilenspiegel aan de boeren wijsmaakte - omdat hij van 't rechter bedde niet en is! Voor de smekkers dan, nog een schepke uit een anderen zak. 'In Gezelle's *romantiek* was hoofdzakelijk veel *dramatische* bewogenheid... geen langademige *lyriek.* Later echter, toen zijn Muze het toppunt der *sereniteit* bereikte, werd zijn taal een *mirakuleus kristaal*... Zijn latere strofen zijn alle *geciseleerd*... Vondel was de dichter met de *telescopische visie*, Gezelle was de dichter met den begenadigden *micioscoop.*' Is het te verwonderen dat, zooals 't verslag zegt, 'de gevierde *causeur* aan 't slot een *ovatie* moest *encaisseeren*!'

Nu, elk zijn goeste, zei 't ventje... Dat is alzoo bij die van 't nieuw jaar dertig: al sterk en vreemd kruid, dat brandt op de mage. en geen vromigheid. Enja, 't moeten er zulke zijn en andere; 't zouden anders al alle kanten gaten komen in de wereld die niet gevuld en zijn. Maar bij al dat houdt Biekorf hem op de oude zate en roept van: Leve 't *oud* jaar dertig!

GOEBE.

Taalvonken.

(Vgl. 1926-1929, laatst XXXV, 379-380).

GUSTA van Rietelare droeg ook 'nen 'combinaison' ofte alaaneen, en ze was er preusch mee. Ze toogde hem t'onzent en kropte ze. - Wat zeg-je van mijnen *van ends en t'ends*? - 't Is 'nen schoonen, Gusta.

Maar Gusta van den anderen kant en doet niet nooder dan noodloos werk; de overgeslegene boorden ofte 'revers' van 'nen langen mansbroek noemt ze zij eenvoudig weg: *zandschepperkes*! - Daar zi! - Ei! dat is nog schooner!

WERKBIE.

Azolla caroliniana
of 't nieuw waterkruidje van Zevecote.

EEN jaar of twee geleden werd voor 't eerst in 't Reivaart leedeken, tusschen Zevecote en 't Godelieveklooster te Ghistel, een kruidje gevonden dat tot dan toe in de streke, zelfs in den lande, heelemaal onbekend was. Sedertdien werd er elders in 't land naar gezocht, maar 't en is tot nu toe nog nievers elders dan in ons Westvlaamsch vaardeke te vinden.

't Nieuwelingske is een kleine watervaren en behoort tot de orde der Salviniaceeën.

Tot hier toe en was er in West Vlaanderen geen een soorte van watervarens bekend. Volgens het Kruidboek van Crépin leeft er een watervaren in de Limburgsche zompen, te weten: de *Pilularia globulifera* van de orde der Marsileaceeën. Daarbuiten en is er maar ééne andere soort in ons land opgemerkt: de *Salvinia natans*, ook in Limburg, in de streek van Lanaeken; maar in zijn Kruidboek stelt Crépin er een vraagteeken nevens en zegt dat hij aan de echtheid er van twijfelt.

Ons nieuw kruidje behoort alzoo tot eene soort die uiterst zeldzaam is in onze streken, ja, wier geslacht en orde zelf in geheel 't land uiterst karig vertegenwoordigd is. Trouwens de naaste familie van onze Azolla hoort thuis in de heele warme streken, onder de tropen. Toch werd het sedert geruimen tijd ook in Holland opgemerkt. Zou het daar misschien overgebracht zijn door de schepen uit den Oost?

't Is een lief kruidje dat op 't water drijft, 't is tusschen groen en bruinrood van verwe, op zijn

eigen niet groot maar zoo groeizaam dat het een geheel water lijk met een tapijt overdekken kan. Van verre gezien gelijkt het zeer wel op de *Lemna minor*, in 't Vlaamsch: *aandereit* (waterlinze, kroos): zoowel zelfs dat een werkman, die bezig was aan 't vaardeke te Ghistel-Zevecote (dat was in koornmaand 1928) en aan wien ik naar den name vroeg van 't nieuwe waterkruidje, me zonder hem te moeten bepeizen seffens zei: ‘'t Is *roô reit*, meneere!’

Van dichte bekeken gelijkt het er echter in 't geheele niet op. Zijn blaadjes zwemmen niet vlak op het water; ze staan trosgewijze vertakt en hebben elk twee lappen, een *bovenste* die dik is, groenbruin van verwe en die 't water niet en genaakt, en een *onderste* die zeer dun is (meest een enkele laag cellen) en die dient als zwemblad. Daarbij nog laat het kruidje fijne worteltjes in 't water neerhangen.

Er moet nog een woordje bij over de gulle en wondere gastvrijheid van ons kruidje. Want in kleine holten, aan den onderkant van zijn bovenste dikke bladeren, heeft het steeds een gast ten disch. 't Is de mikroskopisch kleine *Anabaena Azollae* uit de familie der Blauwwieren. Dit wier, op zijn beurt, scheidt een slijmachtige stoffe af waarin steeds dezelfde splijtzwammen (bacteriën) voorkomen. Omdat het zeker is dat het kruidje, op zijn geheele genomen, stikstof uit de lucht kan vastzetten, zooals dit ook onze Vlinderbloemigen doen, vermoedt men dat dit juist aan die splijtzwammen te danken is Deze zouden, ten bate van het ingewikkelde symbiosis-stelsel en om den kost voor hen zelf en de Anabaena te betalen, dat nuttige werk voor de Azolla verrichten. 't Is alzoo een van die wonderlijke wederzijdsche dienstbewijzingen zooals dit bij de samenlevende planten dikwijls gebeurt.

Dat merkweerdig nieuwelingske mogen we in Vlaanderen welgekomen heeten; en ik zou wel geren willen weten of er onder de Lezers van Biekorf zijn die 't landverhuizerke al elders hebben ontmoet; ook nog,

of ze ner 'nen keer willen op letten of het te zomer niet entwaar elders nog zijn kopke zal bovensteken.

I.M.

Mengelmaren

'n Ende - 'nen End.

TER aanvulling van 't gene alhier gesteld is, 1929, bl. 383: Overscheute van gelijk. Te Nieupoort zeggen ze: ‘G'hebt gelijk en nog een *ende* toe!’ (niet een *elle*). *Ende* in den zin van *stuk*, b.v. een ende touw. - J.F.

Te Roeselare heeft *'nen end* (soms ook *'n ende*) een bezondere beteekenis, te weten: een stuk stoffe, de overscheute van een groot stuk, fr. coupon (d'étoffe); elders in WVl. 'ne koepon. Alzoo hoort ge: - Als ge wilt *'nen end* koopen, ge moet naar dat kraam ginder gaan. - Ga kijkt 'nen keer achter *'nen end* [op de markt]. - M'ên *'ne schoonen end* gekocht. - Die 'ne leurder heeft dikwijls schoone *enden* mee. - Ook 't verkleinwoord *endetje* wordt in dien zin gebruikt: een koopvrouwe in *endetjes*. - [K.d.F]

We'n zijn nog niet t'enden met dat ende. - Te Brugge hoort men: ‘Gij *dom'ende*!’ en te Kortrijk ook: ‘Gij groote *dom'ende* dat ge zijt!’ tegen eene die dom is of dom doet, en ‘Dat ziet er toch een *dom'ende* van een maarte uit!’ (in dien zin ook bij De Bo). - Te Becelaere hoorde L.D.W. het nog anders: ‘In een winkel, ge moogt gij [die verkooper zijt] daar niet staan met een *dom ende deraan*, ge moet de menschen bekouten.’ Hier is 't in den zin van: dom uitzicht, of liever: domme doening. En nog te Becelaere hoorde hij: ‘'k En vroeg niet om *'t knoopje* te weten! - ? - Ja, den uit, *den end*!’ d.i. 't fijne, de ontknooping. En hiermee is 't over dien end uit en tenden.

B.

VAN iemand die in 't kouten geen gelijk kan halen zeggen ze alhier: Hij heeft geen *kaaie* kunnen *halen.* Dat is ontleend aan de visschersdoening. Als het stormweer is en de booten moeten binnenvluchten en behouden aan de

kaaie kunnen komen, zegt men; ‘Hij heeft kaaie kunnen halen.’ - Een stoomboot die veel moeite heeft om aan te leggen, en daarin toch gelukt, heeft *kaaie gehaald.*

(Nieupoort)

J.F.

Loquela hoorde: kaaie *winnen*, ook te Nieupoort, en in den zelfden zin.

Nieuwjaardichtje

uitgedeeld door Herry Overberg, trommelaar der pompiers te Gheluwe, 't jaar 1913, toen er pas een nieuwe klok gehangen en een nieuw speikot opgebouwd was in 't dorp.

Dat 't voortaan maar dondre fel,
dat de bliksem lichte hel,
en ontsteke vlamme en vier
bij ontzettend brandgetier.
'k Grijpe gauw mijn trommelvel,
slag op slag sla, dapper, snel;
wek den luider die luidt: Bom!
Bom! op 't nieuwe klokkendom.
Zie! de blusschers, rap als schichten,
vliegen, vlug als weerelichten,
zetten 't nieuwe speikot open
en... met pomp en derm gaan loopen!
Dan, door dik en dun zij snellen,
zeerder dat ik 't kan vertellen,
en gebluscht, in één, twee, drien,
is de brand. - Goe jaar! goe lien.

R. GHESQUIERE.

[Nummer 2]

Het huwelijk als genadereden
Voor ter dood veroordeelden te Brugge

HOE verrassend het voor onze hedendaagsche opvatting ook weze, in de middeleeuwen, bij alle West-Europeesche volkeren, van Denemarken tot in Spanje, te lande zoowel als in de steden, heerschte bij het volk de overtuiging dat een misdadiger die tijdens de strafuitvoering ten huwelijk gevraagd werd, begenadigd moest worden. De oorsprong en de reden van dit gebruik is onduidelijk. Het gebruik zelf ten andere was geenszins een rechtsregel. Behalve in de zeer volksgezinde friesche en zwitsersche rechtstelsels, wordt dit gebruik door geen enkel gewoonterecht erkend, en zelfs in vele gevallen door de rechtbanken niet toegepast. Het was, in den echten zin van het woord, een volksgebruik: steunend op de volksovertuiging werd het hardnekkig in eere gehouden door het volk, dat, naar de terechtstelling toegestroomd,

regelmatig voor de verbiddende vrouw en den misdadiger partij koos, en dikwijls op zoo luidruchtige wijze dat de gestelde rechtsmacht voor den volksdrang boog en de kwijtschelding verleende.

Ook in Vlaanderen was dit gebruik bekend en toegepast, al zijn er betrekkelijk weinige gevallen bekend gebleven. Behalve drie gevallen te Gent in de zestiende eeuw, is één geval te Ariën in Noord-Frankrijk en één geval te Brugge in 1468 oorkondelijk bewezen. Het ware nochtans vermetel daaruit te besluiten dat dit gebruik in Vlaanderen minder diep dan elders in de volksovertuiging ingeworteld was. Reeds de volkskunde leert het anders.

Voor Brugge zelf kan het geval van 1468 met andere aangevuld worden. Aldus vernemen we nog in 1622:

> Meester Pieter Rieme verclaerst dat hy maendaghe laestleden, ontrent de 12 1/2 heuren vanden noene, verstande dat up de vrydachmarct gherecht wierden metten baste twee kuerlyngen, es hy derrewaerts ghegaen, alwaer hem gheseyt wierdt dat den eersten gheweest zynde op de leere, was gheleet ten Capuchynen ende gratie hadde. Zegt ghegaen te zyne by den zelven patient inde kercke ende eeneghen tyd daernaer vuytcommende, ende diviserende op de straete, wierd gheseyt dat den [anderen] patient die by tgherechte was, ooc gratie hadde; dat aldaer waren twee vrauwen om hem te verbidden. Zegt derrewaerts ghegaen te zyne, ende aldaer ooc ghevonden thebben den Capitein Ghits, biddende hem eenyeghelick om gratie, hebbende alsdan hy, deposant, meenende dat den eersten gratie ghehad hadde, ooc ghebeden anden Capitein om gratie; daerup den Capitein zeyde, tzelve in zyn macht niet te zyne, ende zoo den confessant meende te desisteren, heeft den biechtvader, wezende Jesuit, hem gheort, om voorder tinsisteren, hebbende bydien den confessant anderwarf met schoone woorden den Capitein ghebeden om gratie, die zeyde verwondert te wesen dat de confessant wesende een man van verstande, hem daermede was moyende; daerup den confessant hem excuseerde met courtoise woorden ende badt om gratie, mids hy bemercte datter argher of zoude ghecommen hebben, duer de menichte van volcke, die tzelve al versochten ende de troppelynge vande cuerlynghen, ende ooc dat den eersten patient verlost was. Ontkent eerst gratie versocht thebben, nemaer dat daertevooren de 2 vrauwen ende vele vande ghemeente daertoe gheinsisteert hadden, zoo blycken zoude. [*22 december 1622*].

> Franchois Pyl, verclaerst ten voorscreven tyde ghecommen te zyne opde marct, zoo den eersten patient afgheleet wiert ende ghestaen hebbende eeneghen tyd byde staecken vande beestemarct, onder tvolck, zyn aldaer ghepasseert 2 vrauwen ofte dochters met een gheestelicken man om den 2^{en} patient te gaen verbidden; zynde hy deposant met andere, hemlieden ghevolcht, die anden Capitein ghebeden hebben om gratie, ende ooc vele vande ghemeente, zoo hy deposant ooc ghedaen heeft, daerup den Capitein zeyde tzelve in zyn macht niet te zyne, ende de zaecke voorder handelende metten voorgaende confessant, ontkent de ghemeente tot roupen van gratie gheroert thebben, nemaer dat zy daertevooren tzelve versochten, zoo blycken zoude. [*22 december 1622*].
>
> *Rijksarchief te Brugge.* - Fonds der stad Brugge, n^{r} 622. *Examinatie bouck* (1617-1627), f° 163^{v}-164.

In 1587 ging het er minder luidruchtig toe, daar de verbiddende vrouw zich tot den scherprechter om raad en daad wendde. Wij lezen:

> M^{er} Nicolas Du Blon, scerprechtere deser stede oudt ontrent lxxj jaeren, ghevraecht op zynen eedt hoe langhe tzynen huuse gheslapen heeft zekere lichte vrauwe, ghenaempt Jenne, zecht van ontrent vyf weken tot acht daghen herwaerts, dat zy vertrocken es.
> Ghevraecht of hy deposant haer niet en heeft ghesien hebben eenighe silvere scalen ofte andere stucken, zecht anders niet ghesien thebben dan dat de voors. Jenne wesende op zeker tyt, tzydert zes weken, int Kemelstraetken, heeft haer aldaer ghesien ghaen tot een cleercooper daer zy te bewaeren gheleyt hadde zeker goude rynghen, coraelen ende eenen zilveren haeck, die hy deposant tzydert van haer ghehadt heeft, in pande van eenen daelder, die zou hem belooft hadde, duer dat hy haer assisteerde int verzoucken anden college in huwelicke te hebben een vande laeste gheexecuteerde diefven. [*22 october 1587*].
>
> *Rijksarchief te Brugge.* - Fonds der Casselrij Yper. n^{r} 4994. *Informatie bouck der stad Brugge.* f° 73^{v}.

In 1591 wordt er, terloops en zonder nadere omstandigheden, in een onderhoor door een betichte verklaard dat hij ‘verstont van andere naer hem uuter vanghenesse commende, dat hy was verbeden ende de ghalghe ontgaen.’ (Zelfde register als hierboven, f° 108).

Eene beslissing die wellicht niet steunt op het al-

oude gebruik, maar wellicht daarmede verband houdt werd in 1619 door de rechtbank geveld:

> Gheresolveert desen Jacques [van Hueren] te bannen vuyt het landt ende graefschap van Vlaendren den termyn van zes jaeren op peyne van arbitraire correctie. Actum den 25. octobre 1619.
> Daernaer ten verzoucke vande vrienden van zeker eerlicke dochter die verclaerden tusschen desen Jacques ende de zelve, voor handen te zyne een wettelick huwelick supplierende dat ter contemplacie van t'zelve, den patient ontsleghen zoude worden van publicq schandael, gheresolveert het voorghaende bannissement, te veranderen in vuytzech voor zes jaeren buyten de stadt ende drije mylen int ronde op arbitraire correctie.
> *Rijksarchief te Brugge.* - Fonds der Stad Brugge. n^{r} 622, voormeld. f° 57.

Dat een misdadiger, die in stervensnood een huwelijk als laatste redplank zag opdagen, wel eens vergat dat er in een naburige stad een wettige echtgenoote leefde, die hem moest beletten de aangebodene redplank vast te grijpen, is menschelijk en begrijpelijk. Tweewijverij scheen den armen zondaar wellicht verkieslijker dan de onmiddellijke dood: dit schijnt althans het geval van dien Jan Splendiaen, die den 30 november 1597 moest bekennen, ‘dat niet jeghenstaende hy alhier een wettelyke huusvrauwe hadde, noch een andere binnen Sluus ghetraut heeft, daartoe ghedwonghen gheweest zynde ofte anders hadde moeten sterfven, mits hy eenen sergant ghesleghen hadde’ (Register 4994 voormeld, f° 156^{v}).

De dwang, dien de arme sukkel te zijner ontlasting inriep, was bepaald niet uit de lucht gegrepen, want zelfs de groote Mechelsche rechtsgeleerde Christyns achtte dit punt een onderzoek waardig en nog volop in de achttiende eeuw hebben niet minder dan drie rechtsgeleerden in allen ernst en in wetenschappelijk latijn de moeilijke vragen uitgepluisd, die konden oprijzen ‘*de matrimonio cum damnato ad mortem contrahendo*’.

Wie uitvoerige inlichtingen over dit gebruik zou wenschen, neme het boek van J.A. SCHREUDER, *Onder-*

zoek naar het oude strafrechtsgebruik volgens hetwelk eenen veroordeelde kwijtschelding kon worden verleend wanneer een vrouw hem wilde huwen.

Amsterdam, A.H. Kruyt, 1915. In 8°., 163 blz. Daarin zal hij eene bijna volledige opgave vinden van de bekende gevallen bij alle volkeren van germaansch-romeinsche rechtsopvatting. Opvallend genoeg ontbreken er in de uitgebreide boekenschouw de studie van A. GITÉE in *Los en Vast* (1895-96) en deze van K. BEYERLE in zijn boek *Von der Gnade im deutschen Recht.* 1910. Over dit onderwerp verscheen in de 'Folklore Brabançon' van 1927, J. GESSLER, *Le mariage sous la potence.*

De onzekerheid nopens oorsprong en beweegredenen van dit oude gebruik heeft ertoe aangezet ook de gevallen te vermelden, waarbij een vrouw genade of strafvermindering verkreeg door verbidding van een man. Dit laatste gebruik schijnt veel jonger dan het eerste en komt zeldzamer voor.

Te Brugge was het evenwel niet onbekend, zooals het volgende geval aantoont:

> Pieryne Rodriegues, aenghezeyt zynde dat zy haer jonck kyndt van vyf maenden heeft laeten verghaen van aermoede ende ghebreck, ontkendt het zelve, zecht dat zy daer by ghestelt een meysse, ghenaemt Tonyne, zonder tzelve in haer absencie alleene ghelaeten thebben, zecht dat t'zelve zeere miserabel was, eer anderstont de vrauwe dat onderhouden hebbende haer overleverde, sluytende.
> [*In marg*] Gheresolveert dese Pieryne te doen gheesselen met scherpe roeden ende daertende vuyt ghezeyt de zelve eenen termyn van zes jaeren op peyne van arbitraire correctie. Actum den xvij^{en} Juni xvi^{c} xix.

Niettegenstaande door het misdrijf, de misdadige tot alles, behalve tot een voorbeeldig moederschap in staat scheen, besliste de rechtbank:

> Daernaer opt verzouck van Pr. vanden Broucke gheboren van Wommene hem gheneerende met landssneerynghe die verclaerde dese te verzoucken ten huwelicke, is dezelve sententie, tzynen ende thaeren verzoucke, ghehouden in

staete *int faveur vant huwelick* met expresse interdictie van oneerlick huys t'houden ofte bier te tappen, op peyne van arbitraire correctie. Actum den xviij^{en} Junij xvi^{c} xix.

Rijksarchief te Brugge. - Register 622 voormeld, f° 45^{v}-46.

EG. I. STRUBBE.

Van de 'Beerwijte'.

GUST kwam om 'nen leesboek en viel aan 't klappen op zijn vader zaliger, Flippe Knockaert, den laatsten handwever van de streke.

- Ja-maar, Gust, was 't met de *snukpiere*(1)?

- Nee-neen't, mijnheere, met d'hand! Hij smeet met zijn hand de schietspoele over end'weere. Wat later was 't met de vliegende, maar hij en heeft daar nooit aan gesnukt.

- Ja Gust, ik heb ook te Sweveghem nog een weten en zien met d'hand weven.

- 't Is nu al met de maksieme, mijnheere, maar vroeger: dat was een arbeid! en ik heb vroeger vader zaliger dikkens op zijn getouwe zien zweeten dat het water van zijn aanzichte liep. Ge moet weten, mijnheere, 't en waren op 't laatste - dat is rond de jaren zeventig - geen handdoekskes meer te weven: 't en waren maar de boeren alleene die nog kwamen om *beerwijten.*

- Om beerwijten? wat was dat?

- Beerwijten, mijnheere? Ha! wat zou ik zeggen? Hebt ge dat nooit gezien? Hewel, alzoo groote slaap-lakens om beer op 't land te doen. Dat was tuig, zulle! Echt rauw vlas, en zoo vaste en dichte! Ge mochtet 'nen ketel water in vaders beerwijten laten staan acht dagen lang, daar en was nog geen druppelke,

(1). De *Snukpiere* dat is het koordetuig met een houten handhave, waarmee ze de schietspoele van den eenen naar den anderen kant snukten.

ik zegge: geen eentje, der deure gerocht. Maar 't was peerdewerk, en hij heeft het stille geleid.

- Hij had gelijk, Gust. Maar hoe, ten bliksems, gerochten ze daarmee op het land?

- Ha, mijnheere, ze spanden die wijte over den wagen op twee pertsen die boven de wagenkasse van weerskanten vaste lagen, gelijk 'n groote kaffiezak die in den wagen hing, goten ze vul .....ge weet wel, reden daarmee over 't land en Ko of zijn zuster kletsten den aroom over 't land met een platte schuppe. Dat was beter of de bakken nu, want ze kosten die wijte hoogen en leegen, en Ko en moeste toen zoovele niet stuipen.

- Ja, Gust, ha! dat zijn *beerwijten*!

F.D.

Winterziekte

STIL! Hoort ge dien sprong op de vloerharde sneeuw?
Verneemt ge dit naadrend, benauwend geschreeuw?..
Blijft, menschen, blijft binnen, heel dicht bij de vuren:
de wolf van de ziekte warreert in de muren!
Sinds dagen, sinds weken reeds doolt hij in stad,
de muil met besmettenden etter bespat,
den adem verpest en de tong wit-beladen,
den oogbol in brande met bloed in de draden...
Nu springt hij de straat in met dof-woest gedruisch,
nu beukt en nu bonkt hij op gevel en huis
en staat dan plots stille, met wanklende beenen
of valt lijk een puinhoop, een lijk op de steenen
om weêr, na een wijl, met nog boozer geweld
den stormloop te wagen dóór 't aaklige veld,
te smetten, te bijten, te vellen diegenen
die zwak zijn, die oud zijn, of roekeloos meenen
dat niemand of niets, spijts onveilige dracht,
bereiken en slaan kan hun trotsende kracht...
Het kind merkt met vrees op de sneeuw zijne sporen,
de jeugd hoort hem huilen en huivert bij 't hooren,

de moeders beschermen de wieg als hij naart
en kussen hun' zuigling in angsten gebaard,
en zij die reeds oud zijn en 't huis niet verlaten,
die bidden bij 't vuur als hij ijlt door de straten,
ze voelen door deur, ja, door huislucht en grond
zijn adem hun dringen door longen en mond...
Het grinnikt, het beest, om zijn' machtige slagen
en, moest het den vloek van de menschen steeds dragen,
nu werpt het zijn vloek uit, met bloed in de keel,
en juicht, lijk bezeten, om 't doodentooneel:
om 't vonnis der wetenschap... 't rinklen van bellen,
om priesters die haastig naar bedsponden snellen...
om 't nachtlicht dat schemert op kamer en trap,
om 't weemlen van zusters met diep-bange kap...
om vale lanteernen aan roerlooze deuren...
om sombere klokken die lijken betreuren,
om stoeten die slepen droef-zwart op de sneeuw
met hangende vaan en met stervend flambeeuw...
om 't Doodenofficie in donkere beuken,
om rijzende kisten met reeuwsch-zieke reuken...
om honderde kuilen in 't ijskoude mos,
om zerken en kruisen gegroeid tot een bosch...
om 't dood-zijn, om 't droef-zijn, om 't zwijgen, om 't kermen,
om 't vruchteloos roepen van 't volk om erbermen...
Het danst bij dit schouwspel, het beest, van genot
en vraagt nog meer offers, meer dooden aan God...

Genoeg is 't nu, wolf!... Wij voelen 't, 't zal keeren
en Hij die u schiep om ons 't lijden te leeren
en beter te maken door ramp en door rouw
verdrijft u, wij voelen 't, de stad uit algauw
en zendt ons, wij zien reeds de kudde bewegen,
de lamren der vreugde op gezuiverde wegen,
die lamren die goedig, die gaaf en gezond
zoo vlug doen vergeten den tand die verslond
en zelfs op het kerkhof, door 't wit van hun vachten,
het zwart uwer schimme tot vrede verzachten.

JOS. VANDEN BERGHE.

Over de spelling der Westvlaamsche Gemeentenamen.

IN Vlaanderen volgt men sedert 1864 de gewone taal- en spelregels, zooals zij door De Vries en Te Winkel gevestigd zijn, alleen niet in eigennamen van plaatsen en personen. Sedert eene halve eeuw worden pogingen aangewend om de geijkte spelling ook aan de plaatsnamen toe te passen. Tot nog toe is dit niet gelukt, om reden van de moeilijkheden die ermeê verbonden zijn. Nu echter is het vraagstuk, met vereenigde krachten, door de Commissie van Toponymie en Dialectologie aangevat, en men verhoopt tot eene bevredigende oplossing te komen. Van daar de brochuur; '*De Vlaamsche Gemeentenamen in moderne Spelling*', in naam der Commissie en in gevolge de besprekingen der leden, uitgegeven door Prof. Van de Wijer. Zal nu te dezen opzichte eensgezindheid heerschen? Dat is niet te voorzien. Er is immers, in menig geval, geen criterium, dat zich noodzakelijk en met uitsluiting van elk ander, opdringt. Ook verwacht zich de schrijver aan tegenspraak, en deze zal, zoover zij op goede gronden steunt, in het vervolg in acht genomen worden.

Iedereen zal het wel eens zijn met de grondregels in bovengenoemd schrijven in het kort uiteengezet en die later wellicht breedvoeriger zullen behandeld worden.

Zoo zullen verdwijnen de oudere spelvormen met *ae*, *c*, *ck*, *x*, *y*, enz. En dit is een niet te misprijzen vooruitgang.

Wat gedaan met de *h*? Hier spreken wij *ant*, *oet*, enz., maar wij schrijven, gelijk overal elders, *hand*, *hoed*, enz. Zoo schrijft men ook *Harelbeke*, *Heestert*, enz. Wij zeggen en de Comm. schrijft *Ardooie* en *Eegem*; naar mijn inzien moet *Hardooie* en *Heeghem* geschreven worden.

Binnen de woorden wordt de *h* in -*hem* en (-*e*)*g-hem* weggelaten, maar bewaard in -*hof*, -*ham*, *hil* enz. Waar -*hem* en -*eghem* tot -*om* en -*ekom* geworden zijn, is dit zeer natuurlijk, maar niet in Vlaanderen, waar -*hem* en -*ghem* met eenen sterken bijtoon gesproken worden, en geen de minste neiging tot verdooving aan den dag leggen. Voor den Vlaming is -*hem* in *Houthem*, *Lophem*, enz, een op zich zelf bestaande - of bestaan hebbende - woord.

Zelfs is zijne beteekenis, geloof ik, voor de meeste Vlamingen geen geheim; en verder weet men dat in -*ghem* dit zelfde *hem* (*heim*) opgesloten ligt. Wij schrijven zoo natuurlijk *Houthem*, *Lophem*, *Rekhem*, enz, als wij schrijven *schoonheid*, *waarheid*, enz. en even natuurlijk *Avelghem*, als wij schrijven *bezigheid.* Daarom zou ik in al de namen op -*hem* en -*eghem* de *h* bewaren, zoowel als in 't begin van de woorden.

En ik zie niet in waarom de etymologische *h* niet overal zou geschreven worden. Dus ook in *Reninghelst* (en *Herenthals*, in Ant.), in *Handshame* (en *Eenhame*, in Ovl.), zelfs in *Kokshijde* en *Lombaardshijde.*

Geheel Westvlaanderen door worden de namen, die tot nog toe met -*seele*, -*zeele* geschreven waren, gesproken met de zoogezeide scherplange *ee*, die bij ons een tweeklank is en nooit met gelijk welke andere *e* verward wordt. Reden genoeg om de spelling met *ee* te bewaren, en niet met de Comm. te schrijven -*sele* en -*zele.* Deze uitgang draagt ook een zwaren bijtoon, en 't is wel aan dezen bijtoon te danken dat *e*, omklank van *a*, overgegaan is tot *ee.* - Uitneming *Leisel*, hetwelke dan ook niet *Leiseele* geschreven wierd, noch mag geschreven worden.

Wij spreken *i-s*, *i-zer*, enz., maar schrijven, gelijk iedereen, *ijs*, *ijzer*, enz. Men schrijve dus ook *IJzeghem*, *IJzenberge*, de *IJzer* en *IJper*, niet zooals de Comm. *Izeghem*, *Izenberge.* Overigens is beklemtoonde *i* in open lettergreep geene nederlandsche spelling; alleen in vreemde woorden, *liter*, enz., wordt zij geduld.

Wij spreken in pausa *va-dre*, *le-ple*, enz., in den samenhang der rede *va-dr*, *le-pl*, enz, maar zulke woorden schrijven wij *vader*, *lepel*; men schrijve dus ook *Loker*, *IJper*, *Leisel*, *Wingen* (niet *Wingene*), *Oeken*, *Meesen*, *Stavel* (*niet Stavele*), enz.

Men spreekt, indien ik mij niet vergis, -*schoote* (niet -*schote*) in *Noord-* en *Zuidschoote* en in *Beekschoote*, en dit zal wel juist zijn (*skaut-*).

Ik schrijf *Beekschoote* (niet *Bik-*), in verband met *beek*, *beke*; *Dijksmuide* (niet *Dik-*), in verband met *dijk*; *Boidshoeke*, in verband met den gsln. *Boydens*, in het Noorden nog in gebruik; *Wijdschate* (of zelfs *Wijdsgate*, dat zou in de uitspraak toch op hetzelfde neerkomen), in verband met den westelijken gesln. *Wydoodt*; *Eggewaardskapelle*, met *ds*, niet *ts*, vgl. *Geeraardsberge*, (Ovl.).

Ik schrijf *Keurne* (niet *Kuurne*). omdat *uur* in Wvl. niet bestaat, en in overeenkomst met Comm. *Lapscheure* (toch wel uit *skûr*(*i*)*a*).

Ik weet niet hoe *Handshame* geschreven. Men spreekt -*ns*, niet -*nds*-, en het is waarschijnlijk dat de *d* nooit tot het woord behoord heeft; men zou ze dan gevoegelijk kunnen weglaten. En de ingaande *h*?

Men schrijve *Lampernesse* (niet -*nisse*, het Wvl. kent geen *nisse*); wellicht zou het wijd verspreide *Daaizeele* te verkiezen zijn boven *Dadizeele*, met zijn onvlaamsch en onnatuurlijk *dadi-*; het algemeen gesproken *Bavekhove* boven *Bavik-*, en *Zunnebeke* boven het pedantische *Zonnebeke. Moeschroen* schijnt ook beter dan *Moeskroen.* Men schrijft immers geen *sk-*, tenzij wanneer *s* en *k* tot twee verschillende woorden behooren (*moeskoppen*).

Eindelijk moet geschreven worden *Watoe* (niet *Watou*) *IJper* (niet *Ieper*), *Koeighem* (niet *Kooighem*), *Ruimbeke* (niet *Rumbeke*).

Nog een woord over de plaats van den klemtoon in de gemeentenamen. In den regel valt de klemtoon op de eerste lettergreep. Doch daar zijn uitzonderingen,

vooral in het Noorden en in het Westen, die algemeen geworden zijn.

Men spreekt *Oosténde*, *Westénde*, *Stalhílle*, *Wenduíne*, *Ramskáppel* (arr. Veurne, een vorm die mag aanbevolen worden om deze gemeente te onderscheiden van *Ramskapelle*, arr. Brugge); *Dranoúter*, *Westoúter*, *Roesbrúgge.* Men merke verder *Oost-* en *Westníeuwkerke*, *Oost-* en *Westvléteren*. *Oost-* en *Westróozebeke*; en de lange namen *Gijzelbréchteghem* en *Ingoóighem.* De volgende fransche namen zijn natuurlijk op de tweede lettergreep beklemtoond: *Bossuit*, *Herzeeuw*, *Moeschroen*, *Pervijze* en *Dottenijs* op de laatsten.

A. DASSONVILLE.

Van worten en speen gesproken...

EEN Brugsche jufvrouw, mij goed bekend, stond met heure handen vol worten. Den hemel en de helle ging ze te rade om te weten hoe die vuiligheid was kwijt te spelen. Ze had er van alles al aangewreven: wortekruid, porceleinebladjes, nuchterspeeksel, al van alles *enfin*! maar al geen *avance*! Met den moed in heure schoen' kwam ze heur nederflokken bij Albertijne en, zegt ze:

- Bertijne, Bertijne, kijkt toch een keer hier, wat schamel dingen is dat!

- Wel! mijn kind, zei Tijne daarop, maar dat 'n is nieten Aliestje! Ge moest al lange gekomen zijn, dat zijn wortjes m'n kind! Al'ha luistert, gaat een keer van hier naar eene kerke waar gij nog nooit geen voetje gezet 'n hebt en dopt daar uwe pollevietjes maar een keer alzoo goed in 't wijwatervat, ei? gaat toen met uwe natte handen wat langs de menschen dweefelen, tracht hier of daar, in 't duikertje en zonder dat 't iemand geware wordt, een hoeksken van 'nen kappemantel of van 'nen rok te vatten, vaagt daar uwe poeterloezetjes aan af... en ge

gaat 't zien Aliestje hoe g'heel die leelijke gruwte zal afvallen, uw velletje zal zoo zuiver staan ‘of 'en oogstje’.

Zoo Liestje trok op, met volle betrouwen, in één steke naar Sinte Machielskerke. Daar 'n was ze, bij heur wete, nog nooit binnen geweest; en ze deed juiste zooals Albertijne gezeid had: de handen doppen in 't wijwatervat, maar de koster - die gierigaard - had er wel mogen een beetje meer water indoen. Nu 't ging toch ook, maar 't ongeluk wilde dat 't meisje daar nu moedermensch alleene stond in geheel die witte gekalkte kerke. Nievers noch mantel noch rok om de handen aan af te droogen... zoo, e' ja, ze moest ze, spijtig genoeg, wel laten droogen aan de stake... en, daar zie, toen ze weder in Brugge kwam, de worten stonden er nog...[1]

***

Moeder Bette, een *korpulent* vrouwmensch, wist een beetje stijf vele van 't speen en, dat ze van Liestje geslachtte, ze liep van Keivus naar Pilatus om *soulazement.* Z'had eenen stoel bijgehaald met de zate doorstoken - die sloore! - om toch te kunnen een beetje op heur gemak zitten.

Zoonu, Mance Prol, een vriendinne uit de Congregatie, had in heur huis altijd hooren zeggen dat de beste *remedie* daartegen was: *een petatje stelen* hier of daar in 'nen winkel, maar 't moest oprecht *gestolen* zijn en toen op zak bewaard worden ten eeuwige dage lijk ‘je scaapelier.’

Zoogoed. Moeder Bette - God wil' heur ziele - 'n kost het intusschen niet meer herden en wat zou 'en mensch niet al aventuren om van dat schrikkelijk ongemak verlost te zijne.

Bette, op een koelen morgen, met mutse en kappemantel aan trok de deuren uit gaan loeren en af-

(1) Ander bijgeloof nog over worten staat geboekt in Biekorf, VI, 96, XIII, 72 en XV, 134-136.

lonken in al de petattewinkels van stad. Ze wist er wel twintig zijn, maar nievers waar ze 't gat schoone vond om te gaan... stelen! Ah! dat moet gezeid zijn: Moeder Bette 'n zou voor heure oogen geene spelle gepakt hebben die de heure niet 'n was, en nu... moeten eene petatte stelen!... Och zwijg! als 'en mensch ziek is ei? wat zijt gij toch een duts! Moeder zweette water en bloed twee dagen lang en zij 'n dorst niet, telkens kwam ze ijdelhands naar huis.

Eindelijk, den derden dag, van dezen keer goe' keer, 't mocht al zijn dat 't wilde, 't speen stak ommers allemenschen te vele: 't moest en 't moest en 't zou!!.. In Groeninghe drumde ze binnen bij Fridolijne's, daar verkochten ze spekken en stond er een zak petatten wijdgat open nevens den toog.., 't stond er lijk geschikt.

Moeder Bette gaat binnen en: ‘Fridolijne, zegt ze, geef mij daar een keer voor een dobbel frank mentebollen.’ Ja maar peist een keer: een dobbel frank!! z'had er genoeg om g'heel de strate te *trakteeren*, maar dat was om toch zeker te zijn dat heure diefte betaald ging zijn en dat ze toch nooit naar d'eeuwigheid zou moeten gaan met 'en petatte op heur geweten.

Zoo binst den middelentijd dat Fridolijne gekeerd stond om den zak spekken te vullen, op dien eigensten oogenblik stoop en stekte Moeder Bette eene petatte uit den zak.. maar zoo stom en zoo onhandig dat er wel tiene langs den grond rolden.

-'t Is nieten, zei Fridolijne zoo heel natuurlijk weg, laat maar liggen, vrouwe, we gaan ze wel oprapen.

Moeder Bette zweette lijk een das en zei noch ouw noch bouw, ze 'n zou wel niet gekunnen hebben. Heur twee frank lag daar al en ze was de deuren uit zonder goe'n dag of goe'n avond, en rood dat ze was, maar rood! 't was gelijk een versch gekookte kreefte! Maar! Goddank! 't petatje was meê!!!... 't Viel een steen van heur herte.

... Maar... peist ge nu waarlijk dat heur speen ge-

nezen was of verbeterde?... Bijlange niet Twee maanden lang liep ze met dien eerdappel op zak, hij blonk gelijk een bolleket, maar 't speen?... Ja, je zij' wel! 't Speelde waarachtig van dag tot dag nog meer op z'n poot, bij zooverre dat Moeder Bette, dat spelletje moe' geworden, in een wroede *koleere* de petatte op strate kletste dat ze bleef aan de steenen plakken.

Dan eindelinge is ze naar Narden's gegaan, en Narden de klokkeluider, een goe' sjouw van 'en vent - weet je wat dat hij deed? - met z'n oude stijve leden klom hij de trappen op van Onze Lieve Vrouwentoren en bracht me daar van boven voor onze dikke Bette een geheele schoone blinkdooze vol van klokkevet en daarmeê - *serieus* - daarmeê 'hee't 't g'holpen', zou je' peinzen?

K. DE WOLF.

De twistvraag
Robert Campin-Rogier van der Weyden

BESTAAT er verwantschap tusschen de persoonlijkheid van Rogier van der Weyden en deze van Robert Campin? Welke werken moeten aan beide meesters worden toegeschreven? Ziedaar een vraag, waarop nooit een heel afdoende antwoord werd gegeven. Evenwel, meenden de vakgeleerden, berustte de veronderstelling op zeer betrouwbaren grond, dat de zoogenaamde 'meester van Flémalle' niemand anders was dan de Doorniksche schilder Robert Campin, die Rogier van der Weyden onder zijn leerlingen telde.

Het geheim scheen ontraadseld en de belangstelling, vroeger zoo spannend, bedaarde... tot dat onlangs M. Emile Renders de twistvraag opnieuw heeft gesteld, en op een nieuwe wijze beantwoord.[1].

(1) Zie: Apollo. Juli 1928: '*A master Wilhelm of Cologne*, *and an appeal to technical ant critics for a solution of the enigma of the* '*maître de Flémalle*' by Emile Renders. -
Zie ook: The Burlington Magazine. Juni 1929: '*The riddle of the maître de Flémalle*' by Emile Renders.
De eerste studie verscheen afzonderlijk en in meer uitgebreiden vorm in het Fransch. 1928. Brugge.

Hier volgt een overzicht van het vraagstuk ten behoeve van degenen, die de groote buitenlandsche kunsttijdschriften moeilijk ter inzage krijgen. Het gaat om iets van hoog belang voor alwie de Vlaamsche schilderkunst ter harte ligt.

Wat zeggen de oorkonden nopens Robert Campin, Jacques Daret en Rogier van der Weyden?

Waarschijnlijk te Valenciennes geboren in 1378, vestigde Robert Campin zich te Doornik ten jare 1406 en bleef er tot zijn dood in 1444. Hij was een ondernemer van schilderwerken. In 1426 komen Jacques Daret en Rogelet de le Pasture bij hem in de leer. Zoo staat het vermeld op het aktenboek van de Doornikssche schildersgilde: ‘Rogelet de le Pasture, natif de Tournay, commencha son appresure, le cinquiesme jour de l'an mil CCCC vingt six et fust son maistre Robert Campin, paintre, lequel Rogelet a parfaict son appresure deuement avec son dit maistre’. Gedurende vijf jaar moesten de schilders de werkplaats van hun leermeester bezoeken, vooraleer zij zelf ‘meester’ werden. 't Is hetgeen in 1432 ook met Jacques Daret en Rogelet gebeurde. ‘Maistre Rogier de le Pasture, natif de Tournay fut reçu à la francise du mestier des paintres le premier jour d'aoust l'an dessus dit’ (1432)[1].

Deze oorkonden werden in 1854 door Génard uitgegeven, die de gedachte vooruitzette, dat bedoelde Rogelet wel de groote Rogier van der Weyden kon zijn. Later werd diezelfde stelling met hardnekkigheid door de Waalsche geschiedkundigen verdedigd, in 1867

(1) Zie: Fierens-Gevaert. *Histoire de la peinture flamande des origines à la fin du XVe siècle*. Les continuateurs des Van Eyck. Brussel. 1928, blz. 31.

door Alexandre Pinchart en omstreeks 1912 door Houtart, A. Hocquet en Jules Destrée. Deze veronderstelling als vast bewezen voorstellend, meende Pinchart al de werken vóór 1432 en zelfs vóór 1438 uitgevoerd en vroeger aan den grooten Rogier van der Weyden toegeschreven te mogen op rekening schuiven van een onbekenden meester. Men gaf hem verschillende namen. Hij heette: 'De meester van de muizenval' of 'De meester van Mérode' of 'De meester van Flémalle'. In 1902, ter gelegenheid van de tentoonstelling der Vlaamsche primitieven te Brugge, vereenzelvigde M. Hulin de Loo dien onbekenden meester met Jacques Daret. Maar weldra in 1909 vond hij een oorspronkelijk werk van Daret, namelijk de vier luiken van een altaarstuk in 1434 voor Jean du Clercq, abt van St Vaast te Arras uitgevoerd (thans in verschillende musea[1]. Daar die schilderijen in uitvoering en voorstelling te zeer verschilden van de werken van den 'meester van Flémalle' uit hetzelfde tijdstip, moest Hulin de Loo zijn stelling laten varen. Later werd het omzeggens door allen aangenomen. dat de 'meester van Flémalle' Robert Campin moest zijn, de leermeester van Rogier van der Weyden.

Niet zonder reden waren de Waalsche geschiedkundigen met heftigheid voor hun stelling vooruitgekomen. Want vereenzelvigde men den 'meester van Flémalle' met Campin, dan was het uitgemaakt, dat in het begin der XVe eeuw, nevens de Vlaamsche schilderschool der van Eycks, een bloeiende schilderschool te Doornik had bestaan, waar Robert Campin leerlingen had gevormd als Jacques Daret en vooral als den grooten Rogier van der Weyden. Zelfs zou de Doorniksche school tot den groei van de vijftiendeeuwsche Vlaamsche schilderschool hebben meegewerkt.

(1) Zie: Max J. Friedländer. *Die Altniederländische Malerei.* Rogier van der Weyden und der Meister von Flémalle. Berlin, 1924., blz. 56 en vlg.

Maar was alles wel zoo stellig bewezen? Konden geen bezwaren daartegen in het midden worden gebracht?

Daar was eerst een andere oorkonde van het jaar 1426, die meldde dat 'meester' Rogier van der Weyden in 1426 zijn geboortestad Doornik had bezocht en er ontvangen werd door de overheden en de waardigheidsbekleeders van die stad: zelfs te dezer gelegenheid werden hem acht koopen wijn ten geschenke aangeboden, hetgeen bewijst dat toen reeds Rogier van der Weyden als een beroemd man werd aanzien. En in dat zelfde jaar 1426 zou, volgens de boven aangegeven oorkonde, dezelfde Rogier als leerling in de werkplaats van Campin zijn gekomen! Die tegenstrijdigheid in de geschiedkundige gegevens heeft men op verschillende wijze trachten uit te leggen, o.a. Friedländer(1) meende dat van der Weyden reeds beroemd was als beeldhouwer vooraleer hij het schildersvak bij Campin kwam aanleeren. Ofwel was er hier geen spraak van een leerschool in den eigenlijken zin, maar eerder van een samenwerken met Campin, den ondernemer van schilderwerken.

Maar wat dan gedacht nopens de latere oorkonden uit de XVe en de XVIe eeuw? Had van Mander in zijn 'Schilderboeck' niet gesproken van Rogier van Brugge, leerling van Jan van Eyck en van Rogier, schilder van Brussel? Maar ook die verschillende benamingen trachtte men te rechtvaardigen(2).

Wat er ook werd voorgesteld om met al die gegevens tot een waarschijnlijk besluit te komen, toch was het geheim van den 'meester van Flémalle' nog niet opgeklaard. Het is de groote verdienste geweest van M. Renders heel die duistere zaak langs een anderen kant te hebben belicht en tot de oplossing van het geheim nieuwe bewijzen te hebben aangebracht.

Zou men geen geloof mogen hechten aan de oor-

(1) Zie Friedländer, a.w., blz. 76.
(2) Zie: Fierens Gevaert, a.w. blz. 30.

konden, die Rogier van der Weyden of Rogier van Brugge of Rogier van Brussel aangeven als een leerling van Jan van Eyck? Hij zou wel te Doornik zijn geboren maar een tijd lang te Brugge hebben verbleven, vooraleer hij zich te Brussel vestigde. Zoo zou het ook best begrijpelijk zijn, hoe hij zulk een doorslaanden invloed uitoefende op Memling. Door Jan van Eyck als schilder gevormd, zou hij niet tot de Doorniksche maar wel tot de Vlaamsche schilderschool hoeven gerekend te worden. In de oudere oorkonden zou er dan spraak zijn van twee schilders: de eerste was Rogier de le Pasture, wiens naam vervlaamscht werd in Rogier van der Weyden, die reeds, als schilder, in 1426 tot het 'meesterschap' was gekomen en in datzelfde jaar door de waardigheidsbekleeders van de stad Doornik plechtig werd onthaald; de tweede was Rogelet de le Pasture; in 1426 ging hij bij Campin in de leer en was een oom, een neef of eenvoudig weg een naamgenoot van den grooten Rogier de le Pasture.

En verder kan die stelling nog gestaafd worden[1].

- Ontegensprekelijk, wie de vroeger aangenomen stelling bijtreedt heeft af te rekenen met onoverkomelijke tegenstrijdigheden in de oudere oorkonden.

Maar daarmee is men nog niet alle moeilijkheden ontloopen. Dan zijn eerst deze bezwaren, welke ontspruiten uit de dagteekening der werken van Campin en van der Weyden.

De oudste schilderijen, welke tot nog toe aan Robert Campin (geboren in 1378) werden toegeschreven, dagteekenen van omstreeks 1425. Deze werken vertoonen vele zwakheden, eigen aan alle jonge kunstenaars. Welnu Campin was toen reeds 47 jaar oud, en waar zijn de werken zoek geraakt, die hij vóór 1425 heeft uitgevoerd?

(1) Zij werd nu laatst nog eens verdedigd door P. Jamot in de *Gazette des Beaux Arts*, 1929, bl. 259 en vv. P. Rolland kwam er weer tegen op in *Onze Kunst*, 1929. bl. 120-133.

Rogier van der Weyden werd geboren te Doornik in 1399. Het eerste werk, dat hem wordt toegeschreven, is de beroemde 'Kruisafneming' uit het Escorial te Madrid, zijn meesterwerk, uitgevoerd omstreeks 1440[1]. Waar zijn de vroegere werken van Rogier, die op dit tijdstip reeds beroemd was ver buiten zijn streek en zijn land? Ook, zooals Friedländer zegt[2] in de XVe eeuw spreekt niemand van Campin maar wel van Rogier van der Weyden.

Onaannemelijk is de veronderstelling, alsof de leerling Rogelet zoo bedreven werd in het schildersvak, dat zijn oude meester plotseling onder zijn invloed een schilder werd van uitstekende hoedanigheid. En is het niet dwaas aan te nemen, dat een meester van den eersten rang, als Rogier in de leer ging bij Campin, die niets meer was dan een ondernemer van schilderwerken? Want, zooals ook Fierens-Gevaert[3] zegt, er wordt nergens maar iets vermeld over de werkzaamheid van Campin, als kunstenaar, in den eigenlijken zin. Overigens niet één schilderij kan men met zekerheid aan Campin toewijzen.

En als wij nu de schilderij zelf bezien, daar is een bijzonderheid, wier belang niemand zal ontgaan. In de schilderijen van den zoogenaamden 'Meester van Flémalle' zijn de omheiningsmuren, de stadspoorten en de burgershuizen opgebouwd in rooskleurige baksteen en in wit steen, bouwstoffen die op dat tijdstip in West-Vlaanderen werden gebruikt. Te Doornik integendeel gebruikte men vóór het einde van de XVe eeuw slechts het blauwachtig-zwart steen van de streek en nooit staken de verdiepingen van de houten huizen de eene boven de andere uit.

Maar nog is niet het sterkste bewijs van de nieuwe stelling aangebracht. Door zijn handwerk, penseeltoetsen en borstelvegen, door de eigenaardigheden in

(1) Zoo meent M. Renders Friedländer echter geeft sommi ge werken aan die omstreeks 1435 zijn ontstaan.
(2) Zie: Friedländer, a.w. bl. 77.
(3) Zie: Fierens-Gevaert, a.w., blz. 8.

haal en lijn, door de wijze, waarop hij de dingen voorstelt, spreekt ieder schilder een eigen taal. Daar, op de schilderij, kan men steeds speuren naar den maker, om hem uit de onbekendheid op te halen; ook daar zullen wij, in een volgende bijdrage, tot nieuwe bevindingen komen.

(*'t Vervolgt*).

J. DOCHY.

Rikschieten.

- Weet ge wat *rikschieten* is bij de boeren hier te Bekeghem en in 't ronde? Luistert. Als de boeremenschen hun land willen in bedden leggen, ze beginnen te ploegen in 't midden van het bedde, leggen de eerste schelle over en, in 't weerekeeren, leggen ze de tweede schelle boven de eerste: dat is de *rik* of de rugge van 't bedde. Ze doen alzoo altijd voort totdat ze heel 't bedde ommegereden hebben. 't Laatste striepke al de twee kanten van 't bedde heet *den braam* en, om 't bedde eerste klasse te hebben met een veure al weerskanten, moeten ze den braam inrijden. 't Middenste van 't bedde ligt alzoo iets hooger met twee schellen opeen en is de *rik.* Die eerste ree doen is *rikschieten.* - Vgl. daarmee 't w. *rik* bij De Bo en *rikveure* in Loquela, en ook de spreuke: Met iemand geen ree'n (of geen veuren) kunnen *schieten* = niet kunnen overeenkomen.

F.D.

Oud wangeloof.

- Den 14^{en} April is de dag der minnebrieven. Kan niemand nog nader de ure, of den tijd onder dag of nacht bepalen waarop, in 't volksgeloof, deze brieven dienen geschreven te worden?

G.L.

Paljassen

- 't Is nu pas 't seizoen geweest van den scheeharing of schijtharing d.i. haring die de kijte afgescheiden, kuit geschoten heeft, fr. boussard

Tusschen die haringen zitten er zoovele gevangen die sprot in 't groote en haring in 't kleine zijn. 't Zijn toch haringen, maar z'en zijn maar van de dobbele grootte van een sprot. De visschers zeggen daar tegen: 'Dat zijn *paljassen.* Ze willen haring zijn en ze kunnen niet.'

Nieupoort.

J.F.

Lost-Verloren[1]

Aan Zeer Eerw. Heer en Vriend FLORENT DE PRATERE, *Kanunnik van S*t *Baafs te Gent.*

ALEEN, aleen,[2] te midden 't eindeloos vlakzijn,
daar roert de wanhoop, licht en lomp,
en steekt heur kracht in 't onbeholpen zwakzijn,
bij 't wrongelen van ne zwarte klomp. -

O schapen, zwaargewuld, uw donkere kleeren
verwitten 't wit van 't hachelijk veld!
uw zachtzijn hier, bij 't woelen en bij 't keeren,
vergaat in 't beeld van uw geweld. -

O wilden blik, die steigert om te kijken!
o wringende vreeze! o moordgeschreeuw!
verwarden duw, van al die gaan bezwijken,
verdoold, verloren in de sneeuw! -

De lucht zit grauw, en haakt zijn zwijgend wreedzijn
aan 't woest gedoe van uw misbáár[3],
aan 't gruwelen van uw hert, aan 't diep- en 't breedzijn,
't onmetelijk-zijn van uw bezwaar. -

Gevonnist, gij,... veroordeeld allerwegen!...
begraven ligt den oude grond!
geen troostgeluid, geen hulpe 'n komt u tegen,
waar niemand ooit zijn hulpe 'n zonde! -

(1) Zwarte Amerikaansche schapen, op 't afgedrukt schilderwerk in 't huis van Eerw. Heer Van Hevel, zaliger, onderherder te Thorhout, en met alonder 't engelsch woord: Lost. (Verloren). -

(2) AL-EEN = gansch één; gansch op zijn eigen. - Vergelijkt *al om*, *al-onder*, enz. - Middelnederlandsch *alene*; Middelhoogduitsch *alein*; Nieuwhoogduitsch *allein*, met *ll* die in 't Nieuwhoogd. voorkomen in *all.* - Hedendaagsch Engelsch *alone*, en toch ook komt de *ll* in 't Engelsch *all* (Augelsassensch *eal*).

3) MISBAAR =, woelige beweginge van arms en beenen. - In Holland beteekent misbáár ook *getier*, *geruchte.*

Geen menschenstap die naderend u zal vinden,
en wijd van angst, uw ooge ziet
de Dood, die met heur wade[4] u zal omwinden,
en wandelend opkomt in 't verschiet. -

Ze wandelt, en... 't is *zij* die bij 't verschijnen,
met stil gemoed, en zochten tert,
genot raapt uit uw leed, en uit 't verdwijnen
van al dat steun geeft aan uw hert. -

En toch ge wilt, ge wilt ne steun behouden
in 't laatste druimen van den nood,
alsof dat kon 't weêrstaan vermenigvouden,
en schrik verwekken bij de Dood. -

Aleen, aleen, te midden 't eindeloos vlakzijn,
daar roert de wanhoop, licht en lomp,
en steekt heur kracht in 't onbeholpen zwakzijn,
bij 't wrongelen van ne zwarte klomp. -

***

En dudderend staan twee lammeren, halfversteven,
die even zwart, dat zwart tooneel
aanschouwen, ach! als intert van hun leven,
met twee'n gelijk, met elk zijn deel! -

Verwisseld en verbeurd, hun vroeg verblijden!
ze trokken meê, ze blijven dáár,
waar ook voor hun, de klagende moeders lijden!
ze blijven, en... gaan dood te gaar! -

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

(4) WADE = doek, kleed: nog in *lijkwade*, *gewaad*, (Engelsch *Weed*) en *lijnwaad.*
In *lijnwaad* komt *lijn* uit 't latijn *linum*, fransch *lin* = vlas. 't Zelfde *lijn* vinden we in *lijnzaad* = vlaszaad - ook in *lijnkoek*, *lijnolie*, *lijnmeel*; maar daar gebruikt het volk niet *lijn*, maar *lijnzaad*, waaruit die voortbrengselen komen: *lijnzaadkoek*, *lijnzaadolie*, *lijnzaadmeel*. (Te Wonterghem: *lijzemeel*).

Taalvonken.

(Vgl. Biek. boven, bl. 28 en de vorigen).

MOEDER was uitgeweest met 't ‘convooi’ en als ze thuis kwam miek z'heur beklag dat hij weere zooveel ‘retard’ gehad hadde - Ehmaar dat is toch geen dingen, meende Vader, altijd met dien *achterstel*! - 'k Peisde ekik: ‘Nig!’
WERKBIE.

Ja, hoe dat 't volk toch uit zijn eigen de tale weet boven te halen! Voor een slag kleedsel, een ‘combinaison’ hoorden we al zeggen hier (1929, 348): een *alaaneen*, en laatst nog (1930, 28) sprak Gusta van Rietelaere van haren *van ends en t'ends.* Onze werkvrouwe thuis ze is toch zoo gemakkelijk om den kuisch te doen, zegt ze, met heuren *lijf-en-rok*. - He! als 't is om de dingen een name te geven, 't volk en is niet lichte gereed om met de stuitemande te gaan!
V.d.L.

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle

(*Vervolg van bl 13*).

B.

Badine. Speelstok.
Balance. Effenaar, evenaar, weegschale, incel [vgl. De Bo: ensel].
Bankroetier. Vluchtige (Cost. v. Gent, 82).
Banqueroute maken. Noodzweren.
Barometer. Bergmeter.
Base. Bodem.
Bastaardwoord. Schuimwoord.
Batterij Beukerij

Bébé. Kerstekind (Brab.), suikerkind (Antw.), boreling.
Bek. Snavel, snebber.
Beker. Nap, hanap, kroes.
Bekken. Tobbe (Junius, 258).
Besogne, besoendje. Steperinge, snaps.
Beurze. Buidel, buil.
Biberon. Houtemem (Wolschaten, 80).
Bibliotheke. Boekbegrijp.
Bierfeeste. Bierloop (Loq.), bierdag.
Bisqueeren. Futselen, veunzen (De Bo), smooren (volksw. Kortrijk).
Blasphemie. Godslaster (Loq.).
Bobinoor. Scheermeulen.
Boever. Veeherder (Gemma).
Boite, boote. Hilte (Thielt).
Bon-à-tirer. Drukveerdig, (proefvrij).
Boomvereest, [boomforeest. Boomvloge (De Bo, Handschrift)].
Boschfezant. Korhaan (De Bo, HS.).
Bougeeren. Verstappen, verterden, verwikkelen.
Boussole. Zeenaalde (De Bo).
Branke. Rijs, wede (Gemma).
Bravo. Halswager.
Brouillon. Kladboek (P.J. a Castro, 1686. 154).
Buffet. Rebbank (Mellema, d'Arsy).

C.

Cachet. Dopper (De Bo).
Cachoire. Djakke.
Cafoor. Bronspot (Limburg).
Calandize. Neringe, winkelneringe.
Calant. Koopvriend, neringjeunder.
Calengieren. Aanspreken (Der sielen troost. Harlem 1483).
Canapee. Lodderbedde.
Cancan. Zizazou, ook zigezeggezou - 't Is om deswille van den *zizazou* dat ik daar niet en ga (Kortrijk) = den klap, les cancans.
Candeel. Zuipen (Boëtius 1653, bl. 80)

Canoniseeren. Inheiligen.
Cantate. Zingenschap.
Cantique. Zanglied.
Capitein. Leidsman, bevelhebber.
Caractère. Merkmaal.
Carnobir, den. Tribunaal, vierschare. - 'k Zal u voor den carnobir brengen (Lokeren).
Caroussel. Ringrenninge, peerdemeulen (Cuerne).
Carriere. Uitwagdreve, velddreve (Watou).
Casteel. Slot (Junius, 418).
Casteleinen, zie exploiteeren. - Den tramcastelein (Thielt).
Cees, zie cieze.
Ceruse. Blijwit (Gemma).
Cessie. Overdracht.
Champignon. Marel, oormarel, topmarel (Huldenberg, Brabant),
Chicaneur. Dweersdrijver (Keuremenne 1788. III, 122.)
Chirurgijn. Wondheeler.
Chronique [adj.]. Bijblijvende.
Cieze. [Rijtuig, gerid, gerij].
Cinteringe. Zwijntje.
Citeeren. Roepen, dagvaarden.
Claroen. Heirhoorn (Junius, 366), blaashoorn.
Coadjutor. Medehulper.
Coffer. Schrijne (De Dene, 265).
Colerig. Spitsch, spitsig.
Colomme. Stavel, steefel.
Comedie. Spel van zinne.
Commandant. Bevelsman (Junius, 501).
Commeeren. Gevaderen (Spiegel 1575 bl. 54): ‘als dander sotte maechden achter straeten gaen huycken ende *ghevaeyeren* van dat een huys in dat andere.’
Commis voyageur. Handelsbode.
Commissaire voyer. Schouwheere (De Bo).
Commodo. Gerief. [Wegens commodo en incommodo = wegens gerief en ongerief].
Compagnon. Gemaat, gezelschap (De Bo).

Compensatie. Verlijkinge.
Compere. Vadder (Gemma), laaier (Lichtervelde).
Compleet. Voltollig (Boëtius, 153), grondig, vulschreven (De Bo).
Compliment. Boodschap (De Bo). - (Mijnen) goen dag (aan....).
Compliqueeren. Verstrikken. (P. Poirters. Den bebloeden hof, bl. 38).
Compositeur. Zangstelder.
Compositie. Zettinge (Loq.).
Compresse. Pulm (De Bo).
Comptable. Rekenmeester.
Comptant. Wegdragend, op de hand (De Bo), geld op stake (Vlamertinghe).
[Om 'n keer een voorbeeld te geven hoe J.Cr. de briefkes van G.G. heeft bijgewerkt:

1. Comptant betalen. Met gereed geld, in gereeden gelde betalen. Geld op stake leggen. Op de hand betalen. Met baren gelde (P. Dasypodius. Dictionarium Germanico-Latinum. Ant. 1556).
2. Comptant geld. Droog geld (Gailliard). Gereed geld (volksw.). Wegdragens geld. Baar geld].

Comptoir. Toog (De Bo).
Conciliatie. Zoending, 't verzoenen (Cost. v. Gent).
Concordant. Medeluidig.
Consenteeren. Vulborden (Gemma)
Contagieus. Aanhangend (Gemma).
Conte. Parlove, trijfel (De Bo), parloge (Loq.).
Contemplatie. Beschouwenesse (Gemma).
Contingent. Leveringe (Loq.), invrage.
Contreie. Jegenode (De Bo).
Contribuable. Lastgelder (Loq.).
Contributie. Uitzend, den (De Bo).
Cornette. Tuite (De Bo).
Cour. Bachten (De Bo).
Cousyn. Zusterzone (Gemma).
Cozintjes. Voetovel (Gemma).
Couter. Ploegijzer (Gemma).
Crédit. Geloove.

Creveeren. Zwelten.
Critique. Opspreker.
Croupière. Achtergereede (Gemma).

(*'t Vervolgt*).

Ontdek... het Vlaamsch!

- ‘Ze’ hebben zoodanig veel ontdekt buiten Vlaanderen dat z'er van sprieteloogen en niet meer en weten wat vreemd is en wat Vlaamsch is. Ge zoudt waarlijk peizen dat 't eromme gedaan is, dat ze lijk 't Vlaamsch willen vergeten en doen vergeten, om het dan op een koelen nuchtend weer te kunnen ‘ontdekken’ zeker,... en met een ‘nieuwe’ vondste te pronken? Ge moet alleszins eerst naar Sint Job gaan dienen, als ge wilt peuren achter 't Vlaamsch in hun opgeroerden taalvijver. ‘Er is in hem [X, dichter] een *vehemente* drang naar leven dat *koncentratie* zoekt, dat *kristaliseeren* wil tot het *kontemplatieve.* Is dit niet de *grandioze*, niet te miskennen *dualiteit* van ons Vlaamsche *temperament?*... Stille poëzie, soms wat *laborieus* van verwoording... doch waarin al de *registers* van het gevoel in *grand jeu* openstaan’. En zoo voort: met een glas ge proeft een tonne. Alzoo zwijgen ze 't dood, ons levende Vlaamsch: gelijk kinders, opgefaarsd van hooveerdij omdat ze vereuverd zijn, niet en willen spreken van vader en moeder die van kleine gestaatheid waren. Zij krophalzen dan met de ‘*vitaliteit* der jonge *dichtersgeneratie*’. Zij kennen een lauwer toe aan W. ‘omdat hij er in gelukt is het zoo hinderlijke Vlaamsche landschap op den achtergrond te duwen’ zoodat zijn boek nu ook voor *Pan-Europeeërs* leesbaar en *interessant* is. Want het is broodnoodig ‘dat de Vl. *literatuur* uit het *marasme* der *patronaat-atmosfeer* oprijze, de *banale motieven* harer *debutanten-periode* verlate,... dat ze op een *intense* en *definitieve manier* een *kosmisch karakter* verovere...

De *meteorologische bulletijns* van Streuvels en zijne *epigonen*, evenals hunne *dialectale orgies* hebben de groote *massa* der *intellektueelen* van onze Vl. literatuur weggestuwd en hebben het *krediet* onzer *kultuur* in *neutrale* oogen stellig verminderd.’ - Daar zie! we weten 't nu: Gezelle's werk is één groote dialectale orgie, en Streuvels ook een dialectale orgie, en... en zijn 't soms die ‘dialectale orgies’ niet die, over heel 't dietsche spraakgebied en daarbuiten, bewonderd zijn onder 't schoonste dat in onze tale gedicht en gezongen is? 't En zijn alleszins de ‘neutrale orgies’ niet van die mannen van den hoogen oremus. Ze willen zij bier brouwen met 'n we-

reldname: uitklink en oogenverblinding is er genoeg, maar van binnen in de tonne en is 't maar gemeene weerse en verschaald kantebier. Ze vergeten 't bezonderste: den gist! Den gist, mannen, den gist van de levende, zingende moedertale, die moet den geur en de smake en de perelinge geven aan de brouwte. Als ge dat niet en wilt verstaan, dan moet al uw werk uitloopen op een misbrouwte: drijven en zal het niet, grijpen en kan het niet. Als ge dien gist niet en ontdekt, dan zal allichte heel uw hoogdravend en wansmakelijk werk... te ontdekken zijn.

GOEBE.

Boekennieuws.

A. O'Flanders. *De Ziel van Ierland.* 8°, 152 bl. Thielt, J. Lannoo, [1929]. 14 fr.

O'Flanders, een oude trouwe vriend van Biekorf, verdient onze beste gelukwenschen. Al wie zijn heerlijke bloemlezing ter hand neemt zal vol bewondering staan voor het kinderlijk en heldhaftig geloof van het Iersche volk. Kinderlijk, ja; de Ieren zijn kinderen gebleven, te openhartig, te eerlijk, te oprecht om hun weg te kunnen maken in de wereld; als kinderen lieten ze zich uitbuiten en verschoppen door den grooten buurman. Ook nu, na het verwerven hunner zelfstandigheid blijken ze geen politiek doorzicht genoeg te hebben om groot te worden... tijdelijk groot althans. Maar, 't zijn kinderen Gods. Aardsche wijsheid missen zij wel, maar welk een wijsheid in de hemelsche dingen; hoe groot zijn ze in de oogen van God!

O'Flanders toont ons dit volk van heiligen, eenzelfden geest van geloof en heiligheid van hoog tot laag: de held O'Connell en de arme sjouwersman, de vrome bisschop en het eenvoudige dienstmeisje hebben allen dezelfde Iersche ziel, doordrenkt met geloof. En dit hemelsche geloof blijft den Ier behouden in vervolging en in ballingschap, in armoede en in dienstbaarheid.

Of het niet overdreven is? Neen, wat er staat is de ware schoone werkelijkheid, al heeft het Iersche volk ook zijn gebreken, die buiten het bestek van den schrijver lagen. Hij wilde ons enkel bewijzen, dat Ierland is ‘een stukje hemelgrond’.

Voor ons, Vlamingen, die altijd voorliefde hadden voor Ierland, is de lezing van dit boek leerrijk en stichtelijk.

Voor de lezers van Biekorf zal het een bizonder genot zijn de folklore van Ierland zoo teekenend beschreven te

vinden: talrijke oude legenden, waarvan meer dan eene naar Vlaanderen is overgewaaid; heerlijke bladzijden over de H. Sacramentsprocessie, over den eeredienst der H. Maagd, over allerlei diepchristelijke gebruiken.

M.G.

Mengelmaren

- **V**AN dien *end*... zonder *ende.*

Dien end van 't vorige t[k], bl. 31, schijnt lijk maar 't begin te zijn van een geheel ende.

Te Lendelede spreken ze van '*nen end stoffe*, '*nen end goeds*, in den zin van den Roeselaarschen *end.* Maar '*nen end* alleen en wordt hier maar gehoord als er dichte te voren al 't woord 'goeds' of 'stoffe' gezeid is: ''k Zou moeten *goeds* hên daarvooren, maar 'k ga wachten tot maandage [Kortrijkmarkt], 'k ga dan '*nen end* koopen.'

M.S.

Te Meulebeke staken we onze drake - elders plakwaaier - op, en de lange draad die daartoe diende was '*nen end*: 'Hij heeft *mijnen end* gebroken.' - In dien zin wordt het ook door De Bo opgegeven.

A.V.D.H.

En 't ander *ende* nu. - '*Hij woont in 't ende*' gebruikt men te Passchendaele heel eenvoudig in den zin van: hij woont in het aanpalende huis, hij woont ernevens, rechts of links, mits de huizen aan elkaar gebouwd zijn. De Bo o. 't w. *ende* schijnt dien zin meer te beperken tot 't eerste of laatste huis van een reeks. 'k Heb hier nog nooit kunnen bemerken dat men er dien bepaalden zin bijdeed.

W.J.D.

Ende wordt ook gebruikt in den zin van: ingebeelde uiteinden van een werk. 'Hij is neerstig genoeg, maar *hij laat het al op de enden*' - gelijk een ploeger die neerstig achter 't peerd gaat, maar tenden 't stuk staat te klappen en zijn werk halfwege laat.

Wynghene.

H.P.

En laat uw zoeken dan ook op de enden niet, maar, gelijk ze te Becelaere zeggen [L.D.W.]: 'Schept maar *tot den enden uit*' d.i. totdat 't uit is.

B.

ZE gaan den dezen ook *naar Blijdenberghe dragen*! - gezeid van een dôon dien men lijk dood verlangde, waarvan ze lijk blij waren dat hij dood was.

(Belleghem).

R.

- 'k Meende dat hij nog een beetje serieus was, maar 't is een *kei* waaraan dat er *geen kammen* en is! = vragen en zeggen en helpt niet, 't en is geen pak aan.
(Brugge)
L.

Dat is nog een spreuke met *kei* bij de andere die in Biek. (VIII, 16 en 157) geboekt zijn: G'en kunt geenen *kei vlaên*, en: Zij eten hun wittebrood voren: zij zullen later misschien *keien koken*, om jeugd te trekken.

- 't Is koud, vrouwke.
- Ja 't Mijnheere, *'k zou 't vier in mijn herte begraven*, zeide een oud wijveke tot Oostcamp
JC.

- '*k Komen naar huis al krijschen*. - Gezeid al inkomen met een ijdel teele die men wederbrengt nadat men ze gehad had *al lachen* (d.i. vol met goê dingen).
(Watou).
- 't Is *op alle maten-van-Vlaanderen* een goê jongen d.i. geheel en al, teenemaal goed.
(Watou)
W.

Als een peerd *zweet* 't is teeken dat het *met betooverd* en is, zeggen ze te Stalhille.
A.V.W.
- Een beetje te allen kante zal men nog hooren: Hij en kan *niet zweeten*, hij is *betooverd*: van menschen en peerden gezeid.

ALS een kind krijscht te Becelaere, plagen ze 't om het te doen uitscheên al zingende:

Speleman spelemanzoentje
ons kindjen is zoo zoete
en is zoo ziek
en 't eet zoo geren pampoentjes!
maar 't mag de kernallekes niet!

[L.D.W.]

Te Dudzeele wordt het volgende deuntje gezongen tegen schreemende kinders;

Tjonke, tjonke, de vijle gaat aan,
't Avend gaan 'me dansen!
Me zun [zullen] geen speleman noodig hên,
N..... gaat onze speleman zijn.
Op N... wordt de name van 't greemende kind gezongen.

J.D.L.

- 't Deuntje verschilt entwat van 't gene dat vroeger alhier (X, 234) geboekt werd; de laatste reke luidt aldaar: Ons Jantje zal wel tjonken. *Tjonken* (De Bo) is: slecht spelen op een snaartuig en een *tjonker* is: een slechte viool of een slechte vioolspeler. Daarbij komt nog de spreuke vroeger alhier (X, 109) opgeteekend: *den tjonker steken* d.i. schreemen.

Snaren is bij De Bo een onzijdig werkwoord en beteekent: neerstig en spoedig zijn, gesnarig zijn. Te Brugge is het ook bedrijvend gebruikt in den zin: heimelijk nemen, nemen in den duik (en alzoo ook in haaste) b.v. een borreltje snaren. - Hij had er eentje *gesnaard*: 'k gerook het aan zijnen asem.

[K.d.F.]

En ze zeggen dat nog anders ook, te Brugge en elders, als ze er eentje snaren in d'herberge alzoo te midden den dag in 't voorbijgaan of 's avonds om 't kaartespel te sluiten. Z'en doen 't niet aan den toog: dat ware tegen de wet, maar in de keuken of de achterplaatse: dat is... volgens de wet. - Maar Sander, ge kunt dat nu zeker alzoo niet meer, een slaapmutske pakken eer dat ge naar huis gaat! - Toch, toch... 'me gaan 'ne keer *naar 't kind gaan kijken.*

B.

[Nummer 3]

Een onbekende kaarte van Pieter Pourbos.

MEESTER Pieter Pourbus van Brugge schilderde in de jaren 1579-80 de ‘Caerte’ van de Duinenabdij bij Coxyde die nu in 't Gruuthuuse-museum hangt, beneden aan den trap: ze toont het klooster met geheel 't beluik en bedrijf daarrond, van uit de hoogte of ‘in vogelvlucht’ gezien[(1)]. Daarnevens en daaronder zijn de afmetingen beschreven van al de gebouwen en ook de juiste mate van de bouwstoffen: brijken, moefen en pannen. De Duinheeren waren in November 1578 uit hun klooster verjaagd en 't was omdat de abt, Robert Holman, geheel zijn abdij zag afbreken en verwoesten dat hij, in 't vooruitzicht van den heropbouw, meester Pourbus naar Coxyde zond om die afbeeldinge te maken. De abt was reeds gestor-

(1) Een afbeeldinge van die schilderij is te vinden vorenaan in de twee uitgaven (1839 en 1864 te Brugge) van de *Chronica et Cartularium Monasterii de Dunis.*

ven toen Pourbus in 1580 met zijn ‘Caerte’ gereed was.

't En was de eerste kaarte niet die Pourbus van 't Duinenklooster maakte. Omtrent een twintig jaar vroeger, in 1563 te weten, werkte hij ook in de abdij aan een kaarte die een heel ander uitzicht gaf op het aloude sticht. Ze staat in de kloosterrekening vermeld als volgt:

‘Den 9^{en} decembris [1563] betaelt Mr Pieter Pourbus, schildere, hebbende ghevaceert ende ghebesoingiert omme tmaecken eene carte, daerinne begreepen den clooster ende de dunen ofte zantvlooghen, omme dezelve carte te hove te vertoghen, ende heeft ghebesoingiert 40 daeghen, te 4 lb. sdaechs, comt ende betaelt by quictancie, 163 lb. 16 s.’[(1)].

't Was al lang dat het duinzand altijd veld won en tot tegen 't beluik van 't klooster opwaaide. Die *zandvloghen*[(2)], die altijd nader en nader kwamen deden de Duinheeren ten Hove gelden om naar de stad te mogen verhuizen. Dien trek naar de stad zit in vele abdijen vanaf 't einde der 15^{e} eeuw. De monniken en bedrichtten sedert lange zelf hun landerijen niet meer, maar verpachtten ze aan de boeren tegen een vaste pachtsom en, gewoonlijk, een toemate: boter, was of kapoenen. Ze verlangden dan ook van den buiten weg te zijn en in de stad te wonen: daar konden ze evengoed van hunne pacht- en rentegelden leven, en 't was er aangenamer en gerieflijker, en ook veiliger, vooral in de 16^{e} eeuw. 't Werd hun zelfs later door 't Concilie van Trente geboden

De Duinheeren stelden, sedert 1541, alles in den werke om binnen Brugge te geraken, te weten om hunne abdij met die van den Eeckoute aldaar te ver-

(1) Archief van het Brugsche Seminarie. Fonds: Duinenabdij. Titel: West. Rekening 1563 64, f. 26 v.

(2) *Zandvloghe,* anders nog *invloge*, *zantvlogen ofte bleckaerts* (1561): 't is het opstuiven bij stormweder van het duinzand langs de zee. De Bo heeft nog: *zandvlugge* en *vlugge* in dien zin. Zie den uitleg daarover door E. Gailliard in de Verslagen der Kon. Vl. Academie, 1922, bl. 394-396.

eenigen. De wetheeren van Brugge waren er voor, maar die van Veurne - stad en kasselrij - waren er tegen: en 't onverschil bleef duren[1]. Abt De Clercq deed jaren lang al zijn invloed ten Hove gelden; abt Wydoot werkte daaraan voort en steunde vooral op den benauwelijken vooruitgang van 't duinzand[2]. En bij al zijn woorden en geschrifte daarover wilde hij een afbeeldinge voegen om te bewijzen hoe groot het gevaar was. Pieter Pourbus werd naar de abdij gevraagd om een groote kaarte te schilderen met het klooster en de ligging van de zandduinen daarrond. De meester werkte er aan in November en December 1563. 't Stuk werd dan met andere bescheiden ten Hove naar Brussel gezonden, waar het in 't Rijksarchief misschien nog te vinden is[3].

A.V.

Van trouwen onder de galg.

BIJ hetgeen Mr Egied Strubbe over het redden van ter dood veroordeelden door het aangaan van een huwelijk, in Biekorf van verleden maand schreef, kan een geval uit Antwerpen, van den jare 1619, gevoegd worden. Het wordt vermeld in een lied, opgenomen in *het dubbelt Papiere Ploegje.* Een meisje van 17 jaar moest levend verbrand worden voor ket-

(1) Een omstandig verhaal over die pogingen van 1541 is te vinden bij P. Heinderycx. *Jaerboeken van Veurne en Veurnambacht.* Dl. II (Veurne, 1853), bl. 266-270. In dat jaar wisselde de abt brieven daarover met de Brugsche wetheeren Cornelis Baersdorp en Jan Claissone (Archief van het Brugsche Seminarie. Fonds: Duinenabdij. Titel: *Brugghe.* R. *Abdye*, n. 47; R. *Missiven*, n. 7.

(2) *Cronica et Cartularium de Dunis* (Brugge, 1839). bl. 174.

(3) We hebben er aldaar naar gezocht in de Spaansche afdeeling van het *Conseil Privé* waar de stukken naartoe gezonden werden, maar z'en is er niet te vinden. Op den gedrukten Inventaris van de Kaarten en Teekeningen staat ze ook niet vermeld.

terij. Het geheele lied is te lang om hier plaats te vinden en daarom geven wij maar de twee volgende ‘klausekens’ ervan:

‘Met dien kwam daer een Capitein,
Die de werelt wou bekleyden,
Vyf hondert goutguldens bood hy voor haer,
Mocht hy ze met hem leyden.’

Maar het meisje sprak:

‘In niemant en heb ik geen lust,
De werelt wil ik verlaten,
Myn ziel is in den Heere gerust,
Gaet wandelen uwer straten.’

.....

Zijt dan al medelijdend! Va te promener, zegt de franschman.

En dat was de eerste keer niet, dat een goed hart afgewezen werd. In de jaren 1400 werd te Brugge een dief door den beul naar den Steenen galg gevoerd. In de Boveriestraat kwamen ze een vrouwmensch tegen, dat seffens met dien jongen gast van 'nen dief wilde trouwen. Kijk, zei de beul, dat is een kansje voor U. De dief bezag de vrouw en dan den beul. Kom, zei hij, nog liever opgeknoopt dan aan zoo'n leelijke vastgeknoopt.

Sedertdien is de compassie uit de wereld.

K.d.F.

De vervlaamsching van het Bestuur in West-Vlaanderen (1823).

DE nieuwe indeeling der provincie in acht districten, viel samen met de vervlaamsching van het bestuur.

Deze vervlaamsching was voorgeschreven door koninklijk besluit van 15 september 1819[(1)]; ze zou in

(1) We lezen het volgende in: *Recueil des actes d'administration générale de la province de Flandre Occidentale.* T. VII, blzn. 250-251. ‘Aankomst van het Staatsblad der Nederlanden van den 6 october 1819,- N^{O} 48, is ontvangen den 27 september 1819, en behelst een besluit van den 15 September 1819, houdende bepalingen omtrent het gebruik der landstaal in publieke akten, tot gerief en in het belang der ingezetenen’.

voege treden op 1 januari 1823. Tot op dien dag bleef de fransche taal in gebruik bij het provinciaal bestuur, en alhoewel de gedrukte akten van de provincie tweetalig waren, toch was er 't fransch nog heer en meester.

Van af 1 januari 1823 veranderde dit alles: heel het bestuur was in het vlaamsch. Het gebeurde soms nog dat de gouverneur zijn opmerkingen in het fransch schreef op de ontvangen stukken, maar het antwoord op deze stukken was uitsluitend in het vlaamsch opgesteld. De akten voor 't algemeen bestuur der provincie zijn, van af het 14e deel (jan.-juni 1823), in het vlaamsch alleen gedrukt.

Het eerste stuk van dit 14e deel (blz. 3), luidt als volgt:

Circulaire betrekkelijk het gebruik der landtaal in alle publieke akten en stukken.

Van den 2 Januarij 1823.

Aan de Heeren Districts-Commissarissen, en aan de stedelijke Regeringen en Gemeentebesturen der provincie.

Het zal uwen aandacht niet ontgaan zijn, dat volgens artikel 5 van 's Konings besluit van den 15 september 1819, te rekenen van den eersten januarij 1823, geene andere taal dan de landtaal, voor de behandeling van openbare zaken, kan erkend en gewettigd worden, en dat alle administrative, financiële en militaire autoriteiten, collegien of ambtenaren, zonder onderscheid, in alle zaken, tot hunne ambtsverrigtingen betrekkelijk, zich van dat tijdstip af, *bij uitsluiting*, van de landtaal moeten bedienen.

Ik verzoek Ued. Achtb. derhalve deze dispositien na te komen, en van de landtaal alléén gebruik te

maken in alle handelingen, die uwe ambtsbetrekkingen aangaan,

Ik moet hier nog bijvoegen, dat van heden af, alle stukken, welke mij van uwentwege, in eene andere taal geschreven, zouden toekomen, zullen worden terug gezonden.

De Staatsraad, Gouverneur van West-Vlaanderen.

B.J. HOLVOET

Het voorstel tot indeeling van de provincie in acht distrikten, dat op 4 juli 1822 naar de Minister van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat overgezonden was(1), was nog in het fransch opgesteld; enkele gemeenten stonden er met hun franschen naam vermeld.

Op 28 februari 1823 liet deze minister weten aan de gouverneur van West-Vlaanderen, dat de koning wilde dat in zijn besluit, waarbij West-Vlaanderen in acht districten zou verdeeld worden, de namen der gemeenten in het vlaamsch zouden zijn. De minister had zelf de volgende plaatsnamen vertaald: Messines-Meessen; Neuve Eglise-Nieuwkerk; St George-St Joris; St Jean - St Jan; Vive-St Bavon - Vive-St Baafs. Hij vroeg of deze vertaling goed was, en hoe men in het vlaamsch: Bas Warneton, Espierres en Mouscron schreef, en ook als er nog andere gemeenten waren die een franschen en een vlaamschen naam droegen.

De gouverneur antwoordde op 3 maart dat de vertalingen goed waren, dat Bas Warneton = Neder-Waasten, Mouscron = Mosschroen, Espierre = Spiere vertaald werden, en dat in de provincie nog de volgende gemeenten twee namen hadden: St Andries, Ste Kruis, Ste Michiels, Ste Pieters, St Pieterscappelle, St Jacobscappelle, Vijfve St Eloys, St Denys (St Genois), Halkin (Helchin) en Comen (Comines).

Het koninklijk besluit verscheen op 7 maart 1823(2).

(1) Zie boven, blz. 24.
(2) Zie boven, blz. 24 27.

De ambtenaars die geen vlaamsch kenden, hadden drie jaar tijd om vlaamsch te leeren, daar het koninklijk besluit van 15 september 1819 enkel op 1 januari 1823 in voege trad. Niettegenstaande dezen langen tijd waren er toch die het vlaamsch niet heel en al machtig waren, zooals blijkt uit de volgende twee stukken uitgaande van den districtcommissaris van Veurne, ter gelegenheid van de nieuwe indeeling der provincie in acht districten:

N° 664
Veurne den 30 mei 1823.

> Ter uitvoer der circulair van uwe Excellentie 22 dezer geef my de eer inlezenden tot Justificatie, een exemplaar der aanschryving door my toegezonden aan de voormalige ende tegenwoordige gemeenten der distrikt Veurne, hun van myne Stelling in bediening verwittigende.
> Zal de eer hebben aan mynnen amptgenoot te Dixmude onverwild zyne intrede in fonctie de archiven overtezetten der gemeenten die van myne onderhooring onder de zyne zyn geplaats; alzoo voldoende aan de bepaaling door uwe Excellentie gegeven.
> *De Distrikts Kommissaris*
> Bernier d'Hongerswal.

Aan zyne Excellentie de Staatsraad Gouverneur van Westvlaanderen.

Bij dit schrijven was de volgende gedrukte omzendbrief aan toegevoegd:

N° 1
***Veurne den* 28 *Mei* 1823.**

Aan de voormalige Gemeente besturen der Distrikt Veurne, en de gonne uitmakende de nieuwe Verdeeling der zelve Distrikt.

Ik geéf Mij de eer ter kennis van U.E. Achtbare Heeren te brengen dat het wel behaagt heéft aan Z.M. Mij, bij Besluit der 14 dezer Maand, op nieuws te benaamen als Commissaris over het Distrikt Veurne, ende na afleggen der Eed, vind Mij door Z. Exc. de

Staatsraad Gouverneur dezer Provincie in bediening gestelt.

In deze gelegentheid laat mij toe de Amptenaren der Gemeente-besturen van het voormalig Distrikt te bedanken over hunne hulp, yver en vlijt waarmede het mij gemakkelijk geweést heéft in dit Bestuur te voorzien.

Ten andere betuige aan de Amptenaren der Gemeenten afgesneden van het Distrikt Veurne mijn leetwezen van geen deel meer te nemen in hun Bestuur, nogtans zij bij Mijnen Edelen en Waarden Amptgenoot der Distrikt Dixmude(1), een voorzorg genieten die mijn hartzeer van deze afscheiding is verflauwende.

Eijndelingen hebbe ik de eer de Gemeente-besturen uitmakende het Ringsnoer dezer distrikt te verzekeren dat alle mijne poogingen zullen strekken om hunne Belangen voortestaan ende alzoo door de medehulp U.A. Heeren het welzijn der omtrek te bezorgen.

De Distrikt Commissaris, Bernier d'Hongerswal.

Staatsarchief Brugge, Modern Archief, Bundels, 3e reeks, nr 1582.

JOS. DE SMET.

Het huis van Onkel en Tante

HET staat te Rumbeke, in het hert
van 't dorp, bij 't Huis des Heeren...
Het staat, zoo het gebouwd ééns werd,
nog in zijne oude kleêren,
die kleêren, simpel en voornaam
lijk de oude laken veste

(1) De Commissaris van het district Dixmuide was Baron de Peellaert, vroeger districtcommissaris van het 12e district (Poperinghe).

van eenen plaatsenaar met naam
   stil-deftig op zijn beste.
De tuin, die nevens 't woonhuis ligt
   met schetwerk langs de strate,
is weerdig-needrig lijk het zicht
   der oude burgerszate...
Daar leven Tante en Onkel in,
   lijk 't huis ook oud van jaren,
maar jeugdig nog van lijf en zin
   gelijk hun' lochtingblâren.
De laatste blâren zijn ze zelf
   van 't boomhout mijner vaders
en, buiten 't eigen boomgewelf,
   en heb ik niemand naders...
Ik ga zoo geren naar dit huis,
   zoo geren naar hen beiden,
heel ver van al het woelgedruisch
   der nieuwe, trotsche tijden,
en 't lijkt me dan, als ik dààr ben,
   dat al de kleine dingen
die 'k zie dààr en sinds lange ken
   mij doodenliedren zingen;
geen doodenliedren zonder licht
   om een onblij verleden,
maar liedren waar de klank in ligt
   van oude zaligheden.
Ik groete dààr de schouw, het kruis
   uit lang vervlogen dagen,
den kachel met zijn ronkgeruisch,
   het uurwerk met zijn' slagen,
de beelden die, naast onzen Heer,
   steeds hangen aan de wanden,
het dischgerief gebruikt weleer
   door veel' bloedeigen handen;
en, verder dan, den ouden hof,
   die roos- en appelaren
met bloeisels welbekend, alsof
   het die van eertijds waren,
met vruchten die, met gulden lach,

ééns plukten al die dooden
en die ze op blijden kermisdag
in oude gleiers boden..
Ik luister, stil, dan naar den klank
der klokke door de blâren,
het Angelus, denzelfden zang
nog uit mijn kinderjaren
en 'k voel me kind nu, kind nu weêr,
ja 't kind der oude dagen,
dat aan die dagen van weleer
wat nieuwe vreugd komt vragen.
O Tante en Onkel, hoort ge niet
in al die eigen dingen
het lied, het droeve-blijde lied
van onz' beminden zingen?
Gelukkig zijt ge, ja, voorwaar
te leven naast ons dooden!...
Leeft lange nog nog jaar op jaar,
om lang nog ons te nooden
naar d'ouden tuin, naar de oude woon,
heel dicht bij 't Huis des Heeren
en aan ons kroost, den ouden toon,
den ouden weg te leeren!

JOS. VANDEN BERGHE

De Otterjacht

ALHOEWEL, in de verhalen van de jagers, het ‘heldhaftige’ omzeggens nooit van de lucht is, geldt toch, ten huidigen dage, het vangen van een otter als een bizonder te vermelden meesterstuk. Het beteekent, door zijn zeldzaamheid en tevens om den gespitsten speurzin dien het bij den gelukkigen vanger verraadt, een voor dezen laatste vleiende onderscheiding. Met zijn kostbaren buit stapt aldan de fiere Nemrodszoon naar het gemeentehuis toe, vertoont er aan den bewonderenden, lofsprekenden burgervader het onge-

wone wild met de veelgezochte pels, snijdt er, in nakoming van de op het stuk toepasselijke wetsbeschikkingen, den rechter voorpoot van het dier aan het eerste lid af, en begiftigt er den burgemeester mede. Als belooning zal hem, van wege het Ministerie van Landbouw, een premie van tien frank worden uitbetaald.

Dit bedrag mag onbeduidend heeten ten aanzien van den hoogen prijs dien de jager voor het ottervel bij den pelshandelaar zal erlangen. Het uitloven van een premie voor het vangen van een otter houdt echter geen verband met de eigenlijke waarde welke dit dier heeft verkregen, sedert de moderne mode de dracht van de otterpels tot een hoogtepunt van 'chic' in de winterkleedij der vrouw heeft opgevoerd. De premie beteekent een belooning voor de verdelging van een aartsvijand der vrome visschers. De otter, de veelvraat die per dag ruim twee pond visch verslinden kan, is immers een geduchte sluipmoordenaar die vijvers en rivieren, grachten en beken ontvolkt. Het is dan ook te begrijpen dat degenen die begaan zijn met het behoud der riviervisscherij den sluwen roover een fellen haat toedragen.

En deze vijandschap is eeuwenoud.

In vroegere tijden loofde het magistraat van Brugge belooningen uit voor het dooden van de otters, welke in de stadswaters in grooten getale aanwezig waren, te oordeelen naar enkele posten uit de stadsrekeningen van het einde der 14^{e} en van de 15^{e} eeuw[(1)].

Daar wordt onder meer het volgende aangetroffen.

Rek. 1391-92.	Ghegheuen Coppin Pruumbout in houescheden van dat hi iiij otters vinc up de veste van der stede,	iij s. grote.
	Lauwersse den Jaghere van vj otters die hi vinc in de veste in houescheden	iiij s. grote.
	Janne den Sceirre van drie otters die hi vinc	ij s. grote

(1) L. Gilliodts-Van Severen. Inventaire des Chartes.

Die beide laatsten, Lauwersse den Jaghere en Janne den Sceirre schijnen er in de otterjacht een specialiteit op na gehouden te hebben. Verder staat immers nog geboekt:

Rek. 1392-93	Gheheuen Lauwersse den Jaghere van vyf otters di hi gheuanghen heift in de veste	iij s grote
Rek. 1396-97	Janne den Scerre in houescheden van otters die hi gheuanghen heift omtrent de stede	x s grote
Rek. 1407	Ghegheuen Janne den Scerre van hotters die hi gheuanghen hadde in de veste..	

Spijts al den ijver van Lauwersse en Janne waren de ‘hotters’ verre van uitgeroeid in de ‘veste’, zooals blijkt uit hetgeen volgt:

Rek. 1417-18	Ghegheuen Daneele den Keyser van dat hi eeneghe otters an den barem van der leye ghevanghen heift...	
Rek. 1439	Ghegheuen van xviij otters te vanghene	x s. gr.
Rek. 1443	Janne ende sinen ghesellen van otters te vanghene	v.s. gr.
Rek. 1446	Jorisse ende zinen ghesellen van hotters te vanghene	v.s. gr.
Rek. 1461	Betaelt Jan Canin van dat hi gheuanghen heift eenen otter ende eene watermale in de vesten, te dryncghelde,	v s. x d. gr.
Rek. 1464	Betaelt Jan van der Meersch, van dat hi gheuanghen heift in de veste ende wateringhe van deser stede den eersten ottre	v. s gr.

Men ziet door bovenstaande dat ‘de veste’ te dien tijde, een land, of liever een water van belofte moet geweest zijn voor de otters... en voor de vangers. Het duidt

ook op de aanwezigheid in de stadswallen, in vroegere eeuwen, van een vischrijkdom waarbij de

hedendaagsche hengelaars en peurders slechts kunnen watertanden. Gelukkig maar dat ook de otters er uit zijn gebleven, zoodat uit het ‘Stil ende’ nog wel eens een paar bliekjes of een baarsje te voorschijn komen...

J.C.

't Wordt al van langs om dierder!

- Wat dan? - *'t Vlaamsch* te weten: 't wordt een echte korteresse in 't jaar dertig tewege, om Heer ende Meester Gezelle te vieren. Eén proevertje maar. ‘*Dit zeldzaam dichter-genie* [G. Gezelle] *heeft nooit een centiem honorarium voor zijn omvangrijk oeuvre ontvangen.*’ Is dat vrekgierig zijn op 't Vlaamsch, van nu al! En als de hoveniers nú al zulke vreemde bloemen poten, zonder geur en ooge en smake, daar en zal van geheel 't jaar geen zeem te halen zijn uit die vooze groeite!

- En zal er dan van heel den oegst niets te verdienen zijn? zoo vroeg en kloeg een trouwe bie.

- Al gelijk!... van de hoveniers zelve hun zeem af t'halen.

- Ha!... stralen!? zei de bie.

GOEBE.

De twistvraag
Robert Campin-Rogier van der Weyden

(*Vervolg van bl 53*).

OM het raadsel van den ‘Meester van Flémalle’ op te lossen, werden de oorkonden met elkaar vergeleken, aan de geschiedkundige gegevens nopens de dagteekening der werken werd de oude stelling getoetst; zelfs hadden wij reeds op sommige schilderijen zekere bijzonderheden ontdekt, die ons op het spoor van de waarheid schenen te brengen; maar nog hadden wij geen nauwkeurig onderzoek ingesteld naar de werkwijze, eigen aan iederen schilder. Uit den glans van de kleur, uit de vouw en de kreuk van een gewaad, uit den kronkel van de lijn, de verborgen persoonlijkheid van den schilder op halen, dat

kan alleen een vakgeleerde, die een geoefenden speurzin bezit. Als een scherpziende ontleder heeft M. Renders op de schilderijen zelf de werkwijze van den schilder nagegaan, kleine bijzonderheden bij elkaar gebracht en vergeleken. En de slotsom van zijn nauwkeurige navorschingen was, dat vele werken van den 'Meester van Flémalle' alleszins van dezelfde hand zijn als de werken, die tot nog toe aan Rogier van der Weyden werden toegeschreven.

Steeds werden degenen, die sommige werken van den 'Meester van Flémalle' hadden bestudeerd, getroffen door de gelijkenis in de werkwijze bij de twee schilders. Zelfs meende Friedländer dat Rogier met den 'Meester van Flémalle' had samengewerkt o.a. aan de zijluiken van het von Werl-altaarstuk (Prado, Madrid), aan het altaarstuk van de H. Maagd, dat, naar men zegt, uit de abdij van Flémalle afkomstig is en waarvan drie luiken thans bewaard worden in het Staedel-Institut te Frankfort, n.l. de H. Maagd met het Kind, de H. Veronica en de H. Drievuldigheid(1). En laatst nog, waar Edouard Michel de Madonna van van der Weyden uit de verzameling Renders had beschreven, wees hij er op hoe daar de vergelijking zich opdrong met de Madonna van Frankfort, toegeschreven aan Campin(2).

Er werd dus aangenomen, dat van der Weyden met Campin had samengewerkt aan sommige schilderijen, dat hij 'ten minste even sterk had ingewerkt op zijn vermoedelijken leermeester, als deze leermeester op hem'(3). Maar zouden al die schildederijen niet veeleer het werk zijn geweest van Rogier zelf, zooals men steeds gemeend had vooraleer men

(1) Zie: Max J. Friedländer: *Die Altniederländische Malerei.* Rogier van der Weyden und der Meister von Flémalle. Berlin, 1924. blz. 68.

(2) Zie: G. Hulin de Loo et Edouard Michel: *Les peintures primitives des XIVe XVe XVIe siècles de la collection Renders à Bruges.* Brugge, 1927. blz. 54-55.

(3) Zie: Friedländer, a.w., blz. 72.

dien raadselachtigen ‘Meester van Flémalle’ alias ‘van Merode’ had uitgevonden, en zooals ten anderen Firmenich-Richartz het nog in 1899 had voorgesteld?[1].

Reeds in zijn eerste studie had M. Renders er op gewezen, dat de handen van de omkranste maagd in de schilderij, Christus en Maria voorstellend (verzameling Johnson te Philadelphia), heelemaal den stempel dragen van Rogier's eigen werkwijze. En overtuigend spraken reeds de afbeeldingen, die hij had afgedrukt en waarin vier handen, toegeschreven aan den ‘Meester van Flémalle’ vergeleken werden met vier andere, toegeschreven aan Rogier van der Weyden. En dan had hij ook twee koppen naast elkaar gesteld, vooral het portret vermoedelijk van Niccolo Strozzi (Kaiser-Friedrich Museum, Berlijn), dat zoo dicht verwant schijnt met het beeld van den treurenden man, die de voeten van Christus vasthoudt in de ‘Kruisafdoening’ van Rogier (Escoriaal, Madrid). Ook Friedländer had reeds op die onbetwistbare gelijkenis den nadruk gelegd[2].

Maar vooral in zijn tweede studie, verschenen in de ‘Burlington Magazine’, zet M. Renders, bij het licht van menigvuldige afdruksels van schilderijen, zijn scherpzinnige ontleding voort. Ziehier in 't kort samengevat de twee bewijzen, welke hij aanbrengt.

Eerste Bewijs.

In zijn werk ‘Der Meister von Flémalle und Rogier van der Weyden’ had Dr Winkler, tegen de stelling in van Karl Voll, bewezen, dat ‘De tronende Madonna’ van Aix in Provence een werk was van den ‘Meester van Flémalle’. Daartoe had hij kleine bijzonderheden uit deze schilderij van naderbij ontleed, o.a. het hoofd van de H. Maagd, het lichaam van het Kind, de rechterhand van de H. Maagd, de linkerhand van den schenker, den vorm van de vouwen en de zoomen in de kleederen; hij had ze

(1) Zie: Friedländer, a w, blz. 68.
(2) Zie: Friedländer, a.w., blz. 72.

vergeleken met de eigene trekken, welke diezelfde bijzonderheden vertoonen in de werken, die aan den ‘Meester van Flémalle’ waren toegeschreven en was tot het besluit gekomen: dat ‘De tronende Madonna’ ongetwijfeld een werk was van den ‘Meester van Flémalle’. Al de kunstkenners gaven zich voor zijn stelling gewonnen.

Op dezelfde wijze kan men diezelfde bijzonderheden uit de schilderij van Aix en van andere schilderijen, zoogezegd van den ‘Meester van Flémalle’ vergelijken met die, welke wij vinden in de werken van Rogier van der Weyden. En ziet! opvallend is de gelijkenis. Stel het hoofd van de Madonna uit de Aix-schilderij bij dit van de kleine Madonna van Lord Northbrook en dit van de Staande Madonna uit het museum te Weenen, twee schilderijen van Rogier: en duidelijk schijnen al de trekken van dezelfde hand te komen. En zoo kan men de vergelijking doorzetten, voor het lichaam van het kind, voor de voorstelling van de handen, waar men bij de Madonna van Aix en bij Rogier's St Michiel uit ‘Het laatste oordeel’ (Beaune) telkens onder den duim twee diepe groeven zal ontdekken en één lange groef, die heel de handpalm doorsnijdt. En elders vormt de lijn van den wijsvinger telkens een scherpen driehoek met de lijn van den duim. Ook de kleederen liggen in gelijkaardige vouwen gewikkeld; en de kleur, zoozeer verschillend van schilderij tot schilderij, verraadt het tasten en zoeken van een beginneling en kan moeilijk in haar wisselend verschil van den reeds oudbedegen Campin komen.

Dr Winkler, die dezelfde onderzoekswijze had aangewend, had iedereen ervan overtuigd, dat de Aix-schilderij in tal van bijzonderheden als het ware de handteekening droeg van den ‘Meester van Flémalle.’ Hoe zouden ook nu de kunstkenners niet genoodzaakt zijn te besluiten dat al deze werken zoogezegd van den ‘Meester van Flémalle’ aan Rogier van der Weyden dienen toegeschreven?

Het onderzoek naar de plooien in de kleederen kan nog nauwkeuriger doorgezet worden: dit zal geschieden in een volgend bewijs.

Tweede Bewijs.

Allen zijn het eens om aan te nemen, dat een verloren schilderij, die een Madonna voorstelde, omhelsd door haar kind, en welke wij enkel kennen door de teekening van Dresden, die er op werd nagemaakt, een oorspronkelijk werk is van Rogier van der Weyden. Zien wij nu naar de twee luiken van het Heinrich von Werl altaarstuk (Prado, Madrid), die eenerzijds de H. Barbara voorstellen, gezeten in een kamer en anderzijds den schenker met den H. Johannes den Dooper en vergelijken wij beide schilderijen met de teekening van Dresden. Het hoofd van de Madonna heeft denzelfden vorm als dat van de H. Barbara; het veelgekreukeld kleed van de Madonna ligt in dezelfde plooien gevouwen als het kleed van de H. Barbara en dat van den schenker. Ook opvallend is het hoe men het venster met de binnenluiken uit de kamer van de H. Barbara en de zoldering uit de kamer van den schenker terugvindt in de teekening van Dresden. Kortom stijl, schikking en voorstelling zijn in de drie werken dezelfde(1).

Besluit.

Daar tal van schilderijen, vroeger toegeschreven aan den ‘Meester van Flémalle’ het werk zijn van Rogier van der Weyden, kan de ‘Meester van Flémalle’ niet meer vereenzelvigd worden met Campin. Ook de veronderstelling, alsof in het begin van de XVe eeuw een bloeiende schilderschool te Doornik bestond houdt geen steek. Robert Campin is, evenals zijn leerling Rogelet de le Pasture, nooit een groot schilder geweest. Jacques Daret heeft eenvoudig-weg de werken nagevolgd van Rogier van Brugge en van Brussel. Rogier van der Weyden integendeel was wel degelijk een leerling van de van Eycks en dus, alhoe-

(1). De prent die bij dit talmerk hier gevoegd is, zal toelaten die gelijkenis na te gaan.

wel te Doornik geboren, een echt Vlaamsche schilder, evenals Memling, die ock niet in Vlaanderen maar te Mömlingen in Duitschland werd geboren[1]. Al die schilderijen waarvan Rogier nu het vaderschap heeft teruggekregen zijn zijne *eerste* werken geweest. Toen vooral stond hij onder den invloed van Jan van Eyck[2] en verbleef hij te Brugge, dat vroeger, naar de aanteekeningen van Vaernewijck, versierd was 'niet alleene in die kerken maar ook in die huysen van.. meester Rogiers... schilderie'[3]. Ten anderen daar te Brugge heeft Rogier een diep spoor nagelaten op de ontwikkeling van de schilderkunst[4].

Vroeger werden de geleerden zeer in het nauw gebracht, waar zij poogden de ontwikkeling te schetsen welke Rogier, als schilder, had doorgemaakt. Thans gaat het gemakkelijker om zijn werken vast te schakelen aan drie op e kaar volgende tijdperken:

1° een tijdstip van vorming, waarin de schilder nog een gewetensvolle nabootser is van de natuur;
2° een tijdstip van innerlijken groei en vrijwording, waarin de schilder in volle vrijheid van de natuur en de beeldhouwkunst uitgaat, om meer eigene werken te scheppen;
3° een tijdstip, waarin de meester de stof en de natuur vergeestelijkt.

Deze nieuwe stelling zal door de vakgeleerden verder worden beoordeeld en op de goudschaal gelegd. Indien wij rekening houden met de aangebrachte

(1) Vroeger meende men, dat Rogier's vader, een beeldhouwer, uit Leuven stamde. M. Renders zegt, dat Rogier de zoon was van Henry de le Pasture, een messenmaker en niet een beeldhouwer. Van waar was Rogier's vader geboortig?
(2) Op dien invloed van Jan van Eyck op Rogier heeft men vroeger steeds gewezen: zie. o.a.: Friedländer, a.w. bl. 26-27.
(3) Zie de aanteekeningen van Vaernewijck en ook van Dürer, aangehaald bij Friedländer, a.w. blz. 11.
(4) Zie Fierens Gevaert, *Histoire de la peinture flamande des origines à la fin du XVe siècle*. Les continuateurs des Van Eyck. Brussel. 1928, blz. 61-63.

bewijzen, mogen wij hopen, dat zij niet te licht zal bevonden worden: zoo zou een schoone parel worden bijgezet op de rijke kroon van de Vlaamsche schilderkunst.
J. DOCHY.

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle

(*Vervolg van bl. 60*).

D

Débit. Uitinge, aftrek (volksw.).
Decideeren. Slijten = beslissen. Een zake *slijten* zonder meer te dingen.
Dedommageeren. Boeten.
Dejeuneeren. Breekvasten (De Bo).
Delibereeren. Raad schaffen, scheutelen.
Delicaat. Lekkerachtig (Gemma). Teerzeerig, vijs, zinnelijk (De Bo). Smeer (De Bo).
Delogeeren. Verhuizen, vervaren, ontwijken, ruimen, ontruimen.
Denonceeren. Overdienen, overdragen, overbellen, overkwaken.
Demissie [geven]. Afgaan van dienst.
Dependentie. Onderstand (Loq.).
Destruweeren. Rakkelen (De Bo).
Developpeeren. Ontbreiden (Ruysbroec. Tabernacule, 240, 4).
Devouement. Toegedanigheid.
Diameter. Middelstreep (P. Poirters. Den bebl. Hof, bl. 53).
Diarrhee. Buikeuvel (Gemma).
Dicteeren. Staven, voorstaven.
Differentie. Tusschenheid.
Dilaai. Verzet, uitstand van betalinge (De Bo), vertrek (Cost. v. Gent, 77), dag (aldaar, 145), bot (jaren 1500-1600), bot geven, sluierbot (De Bo, HS.), merringe (Gemma), vorst [Kil.], beide, verste.

Dimidiare. Halfdeelen (Gemma).
Diner. Etinge (Gemma).
Diploma. Bezegeldheid.
Directeur. Beleeder, uit *beleeden* (De Bo).
Dischbrood Hoeftebrood (Loq.), armbrood.
Discoord. Misluide (Gemma).
Discordant Wanluidend.
Dissolveeren (zich). Ontlaten.
Distantie. Vernte.
Distinctelijk. Bescheedelijk (Cost. v. Gent, 220).
Distinctie. Onderscheidenisse.
District. Roede.
Doctor. Stoelleeraar.
Document. Bescheed (Settingboeck), voorreden.
Domestique. 1. Knape. - 2. Huishoorig.
Domicilie. Huisvest (Tafereel van Penitentie, 359, 371).
Dominante. Bovenzang.
Dosse. Schale, schaalstuk, scholfe, schulpe.
Dote. Bruidgave. Uitstel, uitzet, bruidstuk (De Bo).
Draineeren. Drooge leggen, - trekken (De Bo).
Dresse. Rebbank (De Bo).

E.

Echo. Wedergeluid, weerluid (Gemma).
Echoueeren. Verstrangen (De Bo).
Ecrémoir. Ontzaantuig (De Bo: ontzanen).
Egard (avoir -) Aanschouw nemen op...
Eilaas. Watschande! wat leider! (Gemma).
Electrum. Geelsteen (Gemma).
Element. Beginlichaam (Boëtius 1653, bl. 106).
Elzas. Elzatenland (Gemma).
Emailleeren. Verlooden (De Bo).
Emancipeeren. In jaren stellen (volksw. Alf. Van Hee). Emballagegoed. Drolgoed (De Bo).
Embarras. 1. Benomenheid, lemmer, moeienisse. - 2. Blaai, beslag (De Bo).
Employé. Bediender (Keuremenne 1788; IV, 90).
En attendant. Op voorwaarde.
Engrenage. Vervang.

Enquête. Bezoek (Annales du Com. Flam. de France, XI, 186). gevrag (Verdam).
Envelloppe. Dek (den).
Epiderme. Oppervlies (P. Poirters. Theodosius, 163).
Equatie. Evening (équateur = evenaar).
Equivalent. Gelijkweerdig.
Erlan [arlan, herlan]. Sturteleerzinge.
Escadron. Vane (P. Poirters).
Escompteeren. Afkerven (De Dene).
Espaceeren. Scheikeren.
Espalier. Horde.
Estaminet. Geschenke, schenkhuis (Gemma).
Etcetera. Voortbet, voortander.
Etui. Brilhuiske (Lexicon Frisicum, 529).
Etymologie. Naamredenkunde.
Evacueeren. Uitzweeven: die brake uitzweeven (volksw.).
Evaporeeren. Uitzwademen (Gemma).
Examineeren. Speuren (examen = speuringe), overletten, afluisteren (Antw.), doorzichtigen
Expeditie. Oorlogstocht.
Experientie. Waarneminge.
Expositielokaal. Tooghuis, tooghuizinge.
Expres. Voordrachtelijk, willens, wetens en willens, voorradelijk, voorraads.
Extra geerne, extra schoone. Danig, stijf, straf, geweldig geerne.
Extravagant. Ongestuimd.
Ezel. In 't Engelsch *donkey*, dat ware *donkerken, donkerling* in 't Vlaamsch.

(*'t Vervolgt*).

Cnoc-Heyst-Scarphout.

DE studie van de plaatselijke omstandigheden is een grondvoorwaarde om een bevredigenden uitleg aan een plaatsnaam te kunnen geven. En 't is geen nieuws voor de toponymisten, wanneer ik zeg

dat de natuurwetenschappen (plant- en dierkunde, aardkunde) daarin stevig kunnen medehelpen. In de plaatsnaamkunde is taalkunde bij verre na niet alles. Men zal b.v. *Dudzeele* taalkundig verklaren als Dodo's sala, dus zate van den Frank Dodo, maar over de zaak zelf, den oorsprong en reden van bestaan zal het aardkundig onderzoek ons daarbij leeren dat die Frank zich vestigen kon op een plaats die sedert lang van overspoeling vrij gebleven was en aldus de oudste gemeente van 't Brugsche Vrije kon doen ontkiemen.

Drie belangwekkende namen zijn: *Knokke, Heist* en *Scarphout* (Blankenberge). Taalkundig zijn die namen niet zoo moeilijk, maar eerst dan zijn we bevredigd wanneer de taalkundige beteekenis ons als de natuurlijke beteekenis voorkomt.

KNOKKE vinden we in de XIIIe eeuw (zie de Flou) geschreven als: Knoka, Knocke, Cnoke, Cnocke. We hebben hier wel den plaatsdatief van een oude *cnoc*, dus: *ten knokke*, dat is: op het hooger liggend land, op den droogen grond (Mnl. cnoc = hoogere grond oudnoorsch: knjûkr = ronde hoogte). Een mogelijke verwantschap met het Iersch cnoc = heuvel (J. Claerhout) bewijst nog geenszins een Ierschen oorsprong van de plaats.

Wat is die hoogere, drooge grond?

Mijns inziens kan het niets anders zijn dan de langwerpige zandplaat (alluviaal zand: *alq* op de geologische kaart[(1)] die boven bleef bij de jongste zeeinspoelingen (van af IXe of X^{e} eeuw?) en bezinking van de opperpolderklei (*alp*^{2} op de geol. kaart).

Toen het omliggend gebied uit slikken en schorren bestond, bleef die zandplaat droogliggend en was ze aldus best geschikt om een handsvol visschers, strandschuimers en polderwinners te herbergen. Vóór de oprichting der parochiën Waaskappelle (Westkapelle), Moerkerke, Lapscheure en Wulpen, had Knokke

(1) Zie: *Carte Géologique de Belgique* au 40.000^{e} Inst. Cartogr. Uccle, planche *11.*

reeds zijn parochiekerk aan Sinte Katelijne gewijd[1].

Die zandplaat waarover we spreken wordt door den Gravejansdijk doorsneden. De afstand van dezen dijk tot de kaartgrens der zandplaat[2] is te Knokke 500 m., te Heist 700 m, te Heist-kleine vuurtoren o.m.

Het zand bevat *Cardium-schelpen*, kleiplaten en gerolde Paniselzandsteenen.

HEIST is de plaats waar de bewoners van het oude *Coudekerke* een veiliger haardstee vonden. Waar lag het oude Coudekerke? Hoe en wanneer is het verdwenen? Voorzichtjes durven we zeggen: in zee verdwenen ter hoogte van het huidig sas in de XIVe eeuw. Waarschijnlijk bestond toen reeds de wijk *Heyst-Heist* (heis = struikgewas, klein hout en -t = verzamel-suffix) dat is: plaats waar kreupelhout en struikgewas groeit (kruipwilg, duineroozen, duinedoorns). Evenals Knokke ligt Heist op het *alq* (alluviaal zand) achter den Gravejansdijk. Toen de wijk ontstond lag zij op droogen grond zuidwaarts op 700 m. afstand van de slikken die door het zeewater uit de Zwijnmonding tweemaal daags overstroomd werden.

SCARPHOUT is ook in zee verdwenen. Dit is wel niet zoo rampspoedig gebeurd als de legende vertelt! Reeds rond het einde der XIIIe eeuw gingen de visschers en strandloopers van het oude Scarphout ten blanken berge wonen, dat is bij den blekkenden stuifhil (*blekhul* te Knokke vgl. Hoogen Blekker te Koksijde)[3]. Vandaar Blankenberge.

Wat is Scarphout? Mnl. *scarp* = scherp en *hout* = bosch, dichte groeiplaats. Dus: scherp bosch, of beter: plaats waar dicht en scherp struikgewas groeit. We moeten niet verre zoeken: iedereen die de duinen kent,

(1) Ecclesiam de Coudekerke cum capella et hospitali Sancte Caterine de Knocke (1227).

(2) Het *alq* loopt natuurlijk onder het *alp*^{2} door en vormt hier en daar nog eilanden waarop Hoeke, Oostkerke, Dudzeele, Lisseweghe geboren zijn.

(3) Berg is duinhil. B.v. te Knocke: den Yzerberg.

weet wat de scherpe duindoornstruiken zijn (Hippophaë rhamnoïdes) met hun najaarsche oranjekleurige bessen! De gaspeldoorn (Ulex europoeus) heeft in de duinen ook dichte groeiplaatsen maar niet zoo uitgestrekt en kenmerkend als de duinedoorn.

Daarmee hopen we aan den taalkundigen uitleg van de namen der badplaatsen onzer Oostkust kleur en leven gegeven te hebben: of het nu iedereen bevredigt weet ik niet!

JOZEF DE LANGHE.

Uit den ouden taalschat.
Preecstoel.

Preecstoel (anders nog: preeckstoel, precstoel, pricstoel, prickstoel) beteekende in de 16e eeuw en later, benevens den eigenlijken preekstoel of kansel, ook *vouwstoel.* Bij Kiliaan: prekstoel = voudstoel, sella plicatilis.

Een of meer preecstoelen behooren tot den gewonen huisraad van de Vlaamsche burgershuizen in dien tijd. In de boedelbeschrijving van een Brugsch burgershuis ten jare 1519 zijn er ‘precstoelen’ aangeteekend: ze staan beneden ‘in den vloer’(1). In een anderen Brugschen inventaris van 't jaar 1632, beschreven ten sterfhuize vaneen rijke Jonkvrouwe, komt er ook een ‘pricstoel’ voor(2). Verdam (Mnl. Wdb. o. 't w. *predicstoel.* 2.) zegt dat er zulke stoelen in Westfriesche inventarissen van de 17e eeuw voorkomen. Hij herleidt preecstoel-vouwstoel tot predicstoel met den volgenden uitleg: ‘Waarschijnlijk heeft zich deze [tweede] beteekenis ontwikkeld uit die van *draagbare* of *yerplaatsbare katheder* (bestaande uit een vloer met twee zijwanden en een voorwand, die door middel van scharnieren toegeslagen kunnen worden en bij het

(1) L. Gilliodts Van Severen. *Mémoriaux de Bruges.* Dl. I (Brugge, 1913). bl. 115.
(2) Biekorf XVI (1905), bl. 96.

De twee luiken van het von Werl altaarstuk (Prado, Madrid) met te midden: de teekening van Dresden (bij Biekorf, blz. 81)

opzetten met haken kunnen worden vastgemaakt).' Die uitleg is niet gestaafd en alleszins te verre gezocht om 'waarschijnlijk' te zijn.

Die *preecstoel* blijkt oorspronkelijk wel een stoel geweest te zijn door burgersvrouwen naar de kerk meegenomen om bij 't preeken aldaar neer te zitten. In de kerk waren er in dien tijd geen stoelen: om te bidden en de diensten bij te wonen stonden de menschen meestal recht of knielden op den grond. Er waren toch, buiten de bidstoelen en zitsels van de rijke burgers, eenige effene lange banken in de kerk die onder den dienst gewoonlijk bij den preekstoel geschoven stonden en waarop de vrouwen neerzaten om naar 't sermoen te luisteren. Dat burgersvrouwen niet gaarne op één rij zaten met vrouwen uit den lageren stand, en dan nog op zulke gemeene, harde banken zonder leuning, is begrijpelijk. Vandaar de gewoonte een vouwstoel naar de kerk mee te dragen of te doen dragen.

Heere Jan Coens van Halle, pastoor van Kortrijk, heeft ons, in zijne *Confutatie ofte Wederlegginghe van den Biencorff*, gedrukt te Leuven in 1598, een treffend voorbeeld daarvan geboekt. Hij schrijft alzoo (f° 60) spottend- weg tegen de ketters: 'Als een Jouffrouwe haer maerte beveelt, coemt met my ter merckt, oft ter kercken, en draecht mynen paender oft *preecstoel*: de maerte sal moghen segghen, Vrouwe ghy hebt alsoo stercken armen als ick, draecht uwen paender ofte preecstoel selve, want dit en staet nievers uutgedruct inde Schriftuere dat ick dat doen moet.' Juffrouwe zal dus in de kerke op haren *preecstoel* zitten en hare maarte kan... op de banken zitten, om naar 't preeken te luisteren of een andere devotie te doen.

Bij de zoo leerrijke prenten (gegraveerd door Jan Galle) van den *Christelijcken Waerseggher* van P. Jan David, gedrukt in de Plantijnsche drukkerij te Antwerpen ten jare 1603, is er eene, te weten de 36^{e} *Figure* (tegenover bl. 96) die ons een klaar beeld

geeft van een *preecstoel.* 't Sermoen in de kerk is bezig: mansvolk luistert rechtstaande bij den kansel; op een drietal lange banken zitten vrouwen neer. Daarachter, op den voorgrond van onze prente, zit een burgersvrouw op een vouwstoel: een *preecstoel*! 't Is een lage houten stoel, waarvan de zate in grof lijnwaad moet zijn; twee van de platte standers zijn boven de zate verlengd en door vier gedraaide sporten samengevoegd: ze vormen alzoo een leuning tot halven de leen.

Dien preecstoel altijd van thuis naar de kerk en van de kerke naar huis te moeten verdragen, dat was ongemakkelijk. Een godvruchtige Brugsche ziele, Joffrouwe Johanna van Halle wist daarin te verhelpen. In 1626 krijgt ze de toelating om, in een kapel der O.L. Vrouwkerk, voor haar en hare familieleden, te laten 'maecken een lys [= vaste bank] omme daerinne te legghen hunne *prickstoelen*, kerckboucken ende sulcx als hemlieden goetduyncken ende believen zal...'[(1).]. De preecstoelen worden dus in den familie-bidbank geborgen en uitgehaald om bij 't preeken aan den kansel of ook wel bij andere devoties elders in de kerk neer te zitten.

't Besluit: de tweede beteekenis van 't woord *preecstoel* blijkt oorspronkelijk wel te zijn: een lichte vouwstoel die naar de kerk meegenomen werd om *bij 't preeken* neer te zitten. Later verruimde de zin van 't woord: 't beteekende een kleine vouwstoel in 't algemeen, zelfs als hij niet meer meeging naar de kerk, maar zijn dienst deed thuis.

A.V.

't Westland

DAT is 'Boekennieuws' dat in groote letter mag gedrukt staan[(2).]. Biekorf (1929, bl. 372-73) was er

(1). E. Gailliard. *Kleine Verscheidenheden, 523*, in de Verslagen der Kon. Vl. Academie. 1921, bl. 784.

(2). HERWIN EECKEL. *T'Onzent in 't Westland.* Brussel, Standaard-Boekhandel, 1930.

van de eerste bij om over dit werk te spreken, nog voor dat het in druk uitgekomen was. W'en twijfelden niet dat 't geheele zoo schoon zou zijn als die eenige bladzijden welke Herwin Eeckel op dien avond daar te Brugge voorlas, en w'en konden onze vreugde en bewondering niet verduiken. Nu hebben we den geheelen boek in handen gekregen, en we zijn nog bedrogen in deugden.

‘Een wonder om dat te hooren en een wellust’ zoo is volgens Herwin de volkstale van 't Westland, en zoo is heel zijn eigen werk. 't Hangt vol klank en vol zang. Herwin speelt met zijn tale gelijk met een toovertuig waar hij alles uithaalt wat hij wil. Duizende woorden heeft hij op zijn snare staan, geijkte, bloedeigen Vlaamsche woorden die in altijd afwisselende wendingen opklinken, tot een vloed van beelden samenstroomen en gestadig door nieuwen rijkdom worden overvloeid. Een overdaad dikwijls, waardoor een woord en een wending tot hun recht niet en kunnen komen omdat ze seffens door een dozijne andere worden overspoeld. Met een kerf hier en daar in de zuiverheid der gewesttale, gelijk een inzakkinge waar algemeene tale bovensteekt en... een afsteek is.

Maar die sprankelende spraakveerdigheid en is de eenigste gave niet van 't werk. De verteller koestert en aait wel de tale van t' Onzent, maar hij vat daarmee den geest, hij grijpt de ziele van 't volk. 't Landschap leeft daar voor ons, en de menschen in hun zegging en meening en doening, zoo diepe doorschouwd en doorgrond. Al en is het werk geen geleed en knoopte verhaal, noch en zit het in de spannende voegen van een sterken zielkundigen bouw, toch is het tot een groote ziele-eenheid bedegen. 't Is een smakelijke vertellinge en beschrijvinge - (hoe is dat zware en gedwongene woord ‘epos’ toch op de markt geraakt?) - zonder groote helden, zonder boeienden zielestrijd van eenlingen, maar waarin heel 't leven van een volk en eene streke lijk samengetrok-

ken ligt, een blijspel en een rampspel tevens, een spel van zielen en een spel van zinnen, schijnbaar in losse stukken nevens elkaar, maar toch in een vaste eenheid geschoten: de geliefde volksziel van t' Onzent.

t' Onzent dat is 't Westland: eerst en vooral, ja, maar niet het eigenlijke Westland alleen: ook zeden en doeninge en zeisels uit andere hoeken van West-Vlaanderen heeft Herwin naar zijn Westland toegetrokken. En wie zou er aan de bekoringe weerstaan 'n keer een grepe te snappen over de hage of zelfs uit de oude lâ: rozenobels en ponden grooten...?

Luchtig en geestig is 't werk, vol afwisselend, zonnig leven en gezonde luim die zelden 't boertige nadert en bijna altijd gezochtheid weet te vermijden. Een schat van rijpe levenswijsheid ligt in milden, warmen gloed over de bladzijden te glinsteren.

Toch is er op al dat goede, op *'t Westland* in zijn geheel, iets af te dingen: 't is dat het te lang is, om het maar rechtuit te zeggen: *veel* te lang. Herwin had moeten, terwijl hij aan 't schrijven was, nu en dan zijn rappe, veerdige penne inhouden, ofwel, bij 't keuren en herkeuren 'nen trek geven door halve en heele bladzijden, denkende dat hij aan 't schrijven en niet met zijn volk in 't Westland aan 't kouten was of bij zijn vrienden aan 't vertellen over den ouden tijd. Vele bladzijden zijn oprecht meesterlijk geschreven en onvergetelijk; vele stukken zijn edelsteenen die maar en moeten wat afgeslepen worden om pronkjuweelen te zijn in onze Vlaamsche letterkunde, en in vele andere letterkunden... Maar we'n houden hier niet van dien uitklink waarmee de boekenmarkt gediend is doch waarvan 't werk zelve soms dere heeft. Liever geen vergelijkingen met andere namen uit de eigene en vreemde letterkunde: een vergelijkinge is altijd een beetje gewild; 't zijn er altijd die er door gestoord zijn, van die hoogvliegers meest die met geleend tuig uitgerust zijn. Dat hier is eigen werk: 't is schoon op zijn eigen en 't zal schoon blijven, omdat er voor onzen geest en ons

herte niets zoo schoon en is als die eigen schoonheid van t' Onzent, die Herwin Eeckel ten volle heeft doorleefd en heerlijk bezongen.

B.

't Voer een stemme door 't geluchte....

'T **W**AS op eenen Zondagavond, den 9^{n} in Lentemaand: onhoorbaar voer ze door 't geluchte, die stemme, maar zingend klonk ze uit duizend monden, in 't eigen land en verre daarbuiten, over de bergen en over de zee... En 't zaten nog meer duizend menschen te luisteren naar die stemme die daar klonk van 't Vlaamsche Noordzeestrand: naar den zoeten zang, naar 't golvende woord, naar den luiden lach, naar 't krachtige lied: den eigenen Westvlaamschen klank van de Westvlaamsche ziel.

Onze Westvlaamsche tale en moest, 't is waar, op geen uitvindingen wachten om te weerklinken in 't herte van China, en van Indië, en van Afrika: 't eerste dietsch dat ooit in die verre streken weerklonk was 't gebed en de zang van onze Westvlaamsche geloofsboden.

Maar 't is voorden eersten keer geweest dat in zoo'n besloten kring, te weten den kring waarin geheel onze wereld besloten ligt, 't gedacht en de wille van 't beste deel van ons geweste uitgesproken werd: In tale en zede aan 't eigene houden, 't oneigene weg.

Daarvoor moet er gewerkt en gewroet worden en we bedanken hem, die 't hoofd en de ziele was van dien avond[(1)], onzen trouwen vriend en medewerker, omdat hij zulke groote eenvoudige waarheden de wereld ingezonden heeft; omdat hij gezeid heeft dat de Westvlaamsche werkbien nog niet uitgestorven en zijn, maar dat 't voorbeeld van de groote Voorzaten in den Biekorf nog trekt en steekt om, in trouwe dienstveerdigheid, bij en voor ons volk te vergaren: waarheid lijk honing zoo zuiver ende ‘materie van claerheyt.’

R.v.K.

Taalvonken.

(*Vgl Biek. boven, bl. 56 en de vorigen*).

ER was weeral te stoppen aan de buizen van de waterleidinge t' mijnent. 'k Verlei 'n keer van lood-

(1) De wijzer van die Wvl. avondfeeste te Oostende, door Veltem uitgezonden, staat in *De Vlaamsche Radiogids* van 9-14 Maart, blz. 211-214.

gieter en 'k toonde hem de buize die nog maar kortelings alzoo lappe-den-tap vermaakten was. Hij keek toe en tastte en klopte: ‘Ha meneere, zei hij, enja die buize gelijk ze verre gezet is, onder zulk een *stekinge*, dat moet bersten!’

'k Was juist te wege zelve te spreken van de ‘pressie’ van 't water, omdat ik dat oneigene: ‘drukking’ niet en vond.. En nu dat ik die *stekinge* niet en kan verbeteren, lig ik... aan een nieuwe buize.

V.d.L.

† Eerweerde Heer Aloïs Walgrave
1876-1930

DEN 28sten van Schrikkelmaand is pastoor Aloïs Walgrave gestorven hier te Brugge. Ook Biekorf is in rouwe en treurt om het zoo onverwachte heengaan van den fijnen Gezelle-kenner, den vurigen Gezelle bewonderaar, den priester-dichter, ‘den Vlaming, in en door eigen Vlaamsch!’

Pastoor Walgrave was geboren te Gent. ja, maar van afkomst en van sprake, met hert en ziele was hij *Westvlaming*! Zijn vader, een bekwaam ambachtsman en kunstschilder, uit ouden Vlaamschen stam te Poucke geboren, was een der eerste meewerkers van *Rond den Heerd*. Hij zelf woonde langen tijd in het Brugsche, waar hij veel vrienden en kennissen telde, hij kon Westvlaamsch kouten en hoorde het zeer geerne spreken. Zelfs toen hij ginder verre in het uiterste hoekje van Brabant pastoor benoemd was, hield hij er zoo aan, dat we hem gingen bezoeken binst de verlofdagen om samen een beetje westvlaamsch te kouten. Dan toonde hij ons zijn Gezelle schatten, en was nooit uitverteld als het ging over den grooten Dichter. Ook als hij naar Halle kwam, liet hij nooit na 'n goen dag te komen zeggen t'onzent, omdat hij hem in die Westvlaamsche familie heel en gansch thuis voelde, en er gemoedelijk Westvlaamsch hoorde klappen. Hij kon toch zoo gulhartig lachen als hij uit een kindermond een echte Westvlaamsche spreuk hoorde en hij bleef die herhalen en had er zoo'n deugd in. Ja! zijn herte was in West-Vlaanderen! En hoe kon het ook anders! Hij zelf schrijft het: ‘Guido Gezelle had mijn herte voor immer genomen’. Dat is echt pastoor Walgrave! Guido Gezelle was zijn meester, zijn voorbeeld, het middelpunt van heel zijn leven! Walgrave's naam zal innig verbonden blijven aan dien van Guido Gezelle, en nu be-

zonderlijk, bij 't vieren van den Meester, zal hij uit zijn eigenzelfswille in de hulde begrepen worden.

Biekorf verliest met hem een van zijn oudste en trouwste medewerkers. Talrijk zijn de bijdragen in ons blad: een studie over Gezelle's Kerkhofblommen (Bijblad, 1912), over Gezelle's flie flodders gedichten (1912, 323), aanteekeningen over Gezelle's Nachtegale (1908, 351 en 1910, 145) dan vertellingen, gedichten uit eigen penne, bij tientallen.

Ten slotte, een van de laatste pennevruchten van pastoor Walgrave is een schoone gedachtenisse gewijd aan zijn vriend, onzen betreurden Eerw. Heere Lodewijk De Wolf[1].

Daarin maakt hij van de gelegenheid gebruik om eens te meer zijn krachtige stemme te verheffen tegen de verbastering van onze taal en om te bewijzen dat de vlaamsche tale is: ‘een tale *uit het volk* en geen prondelmarkt waar fransche afval moet verkocht worden noch een vertalingsdienst uit het fransch!’. En zoo besluit hij: ‘De Wolf is dood, maar Biekorf zal leven, en zijn geest, de reddende geest, zal, naar tijd en noodwendigheid, voortspreken, wij hopen het vurig!’

Ook uw geest zal voortspreken, dierbare vlaamsche pries ter dichter, uw werk blijft voortleven, in uw levensboek over Gezelle. Uw voorbeeld van taaie werkzaamheid, vlaamschen eenvoud, priesterlijken ijver hebt ge als een kostelijke gave hier nagelaten. Uw schoone ziele ruste in vrede.

ARN. GHESQUIERE.

Boekennieuws.

Vanwege ‘De Sikkel’:
J. Koepp. *Untersuchungen über das Antwerpener Liederbuch vom Jahre 1544.* Antwerpen, [1929], in 8^{n}, 332 blz.

De vermaarde boekerij van Wolfenbüttel in Brunswijk bezit den eenig bewaarden afdruk van het *Liedekens boeck* door Jan Roulans in 1544 te Antwerpen gedrukt. In 1855 gaf Hoffmann voor Fallersleben een volledigen overdruk er van in zijne *Horae Belgicae.* Sedertdien werd er veel over geschreven en beleerd, want die liederen bleken een rijke bronne te zijn om de meening en doening te kennen van burgerij en adel in de 16^{e} eeuw, te Antwerpen vooral, maar ook in een ruimer gebied, te weten: in Brabant en Vlaanderen.

J.K. heeft nu eene breed opgevatte uitzoeking over heel den bundel ondernomen. Zijn doel is iets bij te dragen tot de geschiedenis van het Nederlandsche volkslied en in 't bezondere te wijzen op het verband tusschen het Neder-

(1) Ons Volk Ontwaakt, 8 December 1929.

landsche en het Duitsche volkslied dat, vooral in de 16e eeuw, zeer nauw was en ook nog in lateren tijd eenigzins bleef voortbestaan. Hij vond alzoo dat de Antw. bundel een veertigtal liederen ontleende aan 't Hoogduitsch, daarentegen maar een paar aan 't Nederduitsch.

In 't eerste deel onderzoekt J.K. de uitwendige geschiedenis van *'t Liedekens boeck*: den eersten druk en den herdruk. Daarbij komt nog een studie over 't opschrift en het voorwoord van den bundel, de schikking van de liederen, 't verschil tusschen de volksliederen en de rederijkersliederen. In het tweede deel worden 52 liederen (op de 221 van den geheelen bundel) nauwkeurig beschreven en onderzocht. Daarin volgt J.K. niet de ongeschikte opeenvolging van den oorspronkelijken druk, maar eene oordeelkundige indeeling door hem zelf ontworpen: de wereldlijke liederen eerst, waaronder de liederen gesproten uit 's volks verbeelding (Balladen en Romancen) en uit de gebeurtenissen van den tijd (Historische Liederen) wel onderscheiden worden. Dan volgen de geestelijke liederen en een legende. Al de onderzochte liedekens worden volledig afgeboekt. Veel is er daar te vernemen over den oorsprong en verwantschap, over den inhoud zelf van ieder lied en ook over de zangwijze van sommige liederen: van zulke, te weten, die boven latere bekende deunen als stemaangevend geschreven staan. Bij dit alles is er oorkondschap ten overvloede, alzoo wat gestapeld-weg, onooglijk soms door het overdadig gebruik van verkortingen (sigla), en duister ook, omdat al die boekenschap in teekens en getallen, eenvormig gedrukt, tusschen 't opstel geschoten zit. 't Is den eersten keer dat we ‘De Sikkel’ om het kleed van een zijner uitgaven - die anders altijd ‘op hun beste’ den lezer toelachen - niet onvoorwaardelijk kunnen loven. Dat belet nu niet dat we hier een studieboek kregen bovenmate rijk aan inhoud, en dat doet verlangen naar 't vervolg van zoo'n geleerd onderzoek over al de andere liedekens van dien kostelijken Antwerpschen bundel.

V.

[Nummer 4]

Biekorf aan Gezelle

DE Biekorfbouwer zal weldra
op 't voetstuk rijzen;
den ‘Biekorf’ zelve zullen
velen, trotsch, verwijzen
als weggestorven strooi,
met bieën onbekend
en honing die, van smaak,
naar 't oudewetsche wendt...

De korf is oud, 't is waar,
maar stevig steeds gevlochten;
geen wind, geen weêr, geen tijd
die 't strooi verteren mochten,
en nu, lijk vroeger, staat hij
lachend in den tuin.
met bloemen aan den voet
en zonlicht op de kruin.

Of nu de bieën mindren
zijn en onbekenden

die, slechts van armoê,
   met hun zeem aldáár belenden
en weet ik niet... ik zie
   alleen naar 't zeem, naar 't werk,
en niet naar 't klaterkleur
   en 't spraaien van de vlerk.

Maar wat ik wete, 't is
   dat 't zeem, dat zij vergâren,
uit Vlaandrens lochting komt,
   uit eigen bloemenblâren
en dat het, onvervalscht
   den ‘Biekorf’ uitgezet,
West-Vlaandren blijde maakt
   en van ontwording redt.

En wat ik nog weet 't is,
   dat moest Gezelle op heden
van 't voetstuk waar hij staat
   naar Vlaandrens tuinen treden
en al de korven zien,
   de vreemde, die dàár staan,
hij vlug naar 't voetstuk weer
   en liefst naar 't graf zou gaan.

Hij zou nochtans, 'k ben 't zeker,
   éér hij heen zou ijlen,
bij ‘Biekorf’, bij zijn ouden ‘Biekorf’
   lang verwijlen
en zeggen: 't troost me toch
   dat gij, ten minste gij,
niet enkel om me feest,
   maar luistert nog naar mij!

JOS. VANDEN BERGHE.

Een Zeeuwsch Bedijker in Veurnambacht

IN 1410 werd er te Nieupoort fel gewrocht aan den *Verschen Dijk* ‘omme dit te hoghene ende te

versterkene daert van noden was.' De abt van de Duinenabdij was een der 'Groote Leden' van de Noordwateringhe in Veurnambacht. Daar een groot deel der goederen van zijn abdij in de polders van Hulsterambacht gelegen waren, kende hij van dichtebij de groote bedrevenheid van de Hulstersche bedijkers. Alzoo ontbood hij een ervaren vakman uit Zande (nu Kloosterzande, bij Hulst), waar het groote bedrijf van zijn abdij gelegen was, om de kosten van het groote werk aan den Verschen Dijk te keuren en te schatten.

'Item Hughe Kaule, meester spademan, die myn here vanden Dune ute Vierambochten van den Zande dede commen ten Dune ende sende den vorseyden Hughe ten Varschen Dike, metgaders den kelewaerder ende watergrave vanden Dune, omme de perchelen die besteiken waren met staken hem te betoghene, omme bevroed van hem te zine wat an elke roede te verdienen ware, want hij vele diken in Vierambochten ghehoocht ende ghemaect hadde: bi hem aldoe vertert.

5 lb. 12 s.

Item den zelven Hughe ghegheven in hovesscheden bi bevelle van myn here vanden Dune.

40 s.'

Op f. 6 in de Rekening der Noordwateringhe over 't jaar 1410 (Archief van het Brugsche Seminarie).

Volgens dezelfde rekening is het een Heinrijc van Duustbourch, meester spademan, die 't juiste bestek van 't werk gemaakt heeft en de uitvoering er van onderneemt. Hij 'hadde ghenomen den zelven dyc te hoghene ghelijc dat zeiker ghescrifte daerof ghemaect wel verclaersen ende meincioen maken.' Hij is in die jaren de groote ondernemer van de Noordwateringhe. Zijn naam schijnt er op te wijzen dat hij ook een vreemdeling, een Oosterling is.

A.V.

Sint Veltensdag.

- Op de vrage door G.L. alhier (1930, blz. 53) gesteld nopens den 14^{n} April, dag der minnebrieven, en zal er voorzeker niemand den vinger op-

steken. Want de dag der minnebrieven is niet den 14^{n} April, maar wel de bekende Sint Veltensdag (Valentinus, anders nog Felten), zijnde den 14^{n} Horning d.i. Sporkele of *Februari.*

G. Gezelle schreef in 't lang en in 't breed over *Horning* in Loquela, 1884, hlfz. 4 tot 7. ‘Op den 14^{n} Horning, Sint Veltens dag, koos men eertijds het zoetelief, en Sint Veltens is nog de gekende minnebriefdag in Engeland’ zegt hij op hlfz. 6. En vroeger al, in den eersten jaargang van *Rond den Heerd*, bl. 83, vertelt hij over die gebruiken hier geweest en elders nog bestaande. Zie daarover ook den *Volkskundigen Kalender* van G. Celis, bl. 130 onder den 14^{n} Februari.

In onze streken bestond het *Valentijnloten* nog in de 16^{e} eeuwe; nu is 't geheel verdwenen. 't Is meest in Engeland nu dat *St. Valentine's Day* wel bekend is, en van 't jonge volk gevierd. De briefboden hebben aldaar veel werk dien dag, om al de *Valentines*, dat zijn kaarten en brieven met speelsche liefdeverklaringen, thuis te bestellen. Als ze ergens van de juiste ure voor dat briefschrijven weten, 't zal, meen ik, in Engeland zijn.

E.N.

Taalvonken.

(*Vgl. Biek. boven, bl. 94 en de vorigen*).

'k Was aan 't kouten met een heere, een vriendelijk man, zeer geleerd en een wijs verstand, maar eenvoudig in zegging en doening, en die alleszins niet en houdt van dat ijdel gepronk met hooge en vreemde woorden.

Hij sprak over een opstel dat hij in een tijdblad gelezen had, en dat hem bezig hield en ‘'t en is geen gewone man die dat geschreven heeft, zei hij, ge voelt dat er daar een *priesterpenne* onder zit...

- Een priesterpenne? - Ja, 'nen theologe...

En is dat niet schoone gezeid, toedrachtelijk en zoo treffend-eenvoudig?

V.d.L.

Seppie en Companie

‘**A**NNO Domini 188..., obiit Josephus Declerck, filius etc..’ zoo staat er op den doodboek van Sweveghem. *Josephus*, staat er, maar omdat de menschen op die prochie de voornamen van 't mannevolk de twee uitenden afkappen en aan die afgeknotte brokke dan 'nen steert met *ie* zetten, en was Josephus in den wandel nooit anders als *Seppie.*

En dat was nu 'nen keer 'n Seppie! 't En gaan d'er geen twaalf zulke in een dozijne: hij, Seppie alleene, was er een heele dozijne weerd, en dan nog eene van dertiene. Alle man, als Seppie 'nen keer zijn neuze uitstak, heel de prochie, zeg ik, stond te gaaien naar dat vertoog.

Seppie woonde in zijnen tijd, over een zeventig jaar, een endeke over Aloïs Sobry's, niet verre van Staalie's. Hij woonde daar op een koeiplekske, een boogscheute innewaards de strate, bachten Berchem en zunne, buiten al Gods heiligen. De eenigste gebuurs waren Staalie's; brave menschen die op hun eentje leefden in hunne doeninge, zoodat er maanden en soms jaren verliepen zonder dat Seppie 'n levende ziele zijn zulle zag beterden.

Seppie huizenierde daar alzoo met zijn drie zusters van dezelfde orie en dezelfde snee, al te gare een eeuwe of twee te late op de wereld gekomen zonder dat ze 't zelve ooit geware wierden. Alle viere en hadden ze 't in de leeringe nooit gebracht tot aan 't zevende sacrament en ze 'n hadden nooit noch teil noch vlerke geroerd om anders als eenklibs te zijn.

Ze waren alzoo met vieren op hun plekke... en ze waren gelukkig!

't Was Seppie die 't land bedrichtte en lutse-lutse den akker ommedeed, zaaide of plantte als hij tijd

vond, maar altijd eenige weken achter al de andere menschen. Dikkens moest hij nog zijn patatten planten als ze bij den gebuur al opgehoogd stonden. Nu, 't en deed er niet aan, want 't waren altijd meieerappels; ze kwamen wat late, maar ze gingen lange mee: van die gasten met veel zop, die in smeus aan den muur blijven hangen als z'er tegen kletsen. Met zijn andere vruchten en was 't niet beter, en Seppie's terwe stond er nog 'n voet of twee hooge als andere boeren al schikkinge mieken om er nieuwe te zaaien.

't Ging er dus op 't gemak bij Seppie, en hij en heeft van zijn leven een vallinge opgedaan omdat hij zijn zweet niet en had afgedroogd. Jamaar, 't was 'n sterke kerel die Seppie! Van gezond bloed, opgekweekt met pap en eerappels en goe lucht, niet versleten van werken, en van binnen gevoerd met een ferme schelle vet zwijnevleesch en 'n roggie stuite, die aan zijn ribben al de deugd deed dat ze moeste: kost het missen dat hij met 'n goe pele stond! En daarbij: 't en stak op geen schelle, zei Toria, want 't was Seppie die 't werk deed!

***

Treeze, de oudste zuster, zorgde voor de beesten en voor den huishoud.

Als ik zegge: voor de beesten, ik spreke van de veerze die, door 't gat van den koeistal met haren kop halvelinge in de keuken lag, nooit buiten en ging, maar daar de vulle toesse kreeg. 't Was trouwens Treezens keppe, en z' hadde 't uit heur mond gespaard om aan Bette te geven. ‘O mijn Belleke toch, zei Treeze als ze een brokke van heur stuite gaf, ge zijt toch zulk 'n fraai beestje!’

Dat was al wel voor de andere broers en zusters, want iedereen was meester in zijn doeninge.

Treeze had er bij gekreeschen hadde haar Belleke moeten aan een rampe komen, en alzoo bleef veerze-Belleke Belleke-veerze, drie-vier jaar lang, en de eenigste zeker die nooit de keure en had van koe te wor-

den. Vele der in, en letter der uit: is 't te verwonderen dat Belleke 'n fleure was van een beestje? 't Blonk van vettigheid van voren, en voorzeker op zijn hespen, maar die zaten weg onder zijn dikken frak dien 't sedert zijn geboorte nooit en had afgedaan. Buiten datte, 't was eigentlijk een luxe-peerd dat maar zijnen stal kende, van alleman schuw was, en alleene van Treeze wilde besteld zijn.

Maar daar kwamen toch dagen dat Treeze zelve heur hertenagelke moeste mijden, en dat het beestje de muren opreed schier van gulle grillen.

De slachters van 't gebuurte wisten 't, en z' hadden geren genoeg een batje gedaan aan Belleke, maar 't en paste nooit: Treeze en wilde van heur kind niet scheên.

Bij Mielke Prenier toch sloeg het mee. Hij lukte 't in de dagen dat 't beestje een zotte schie had, dat Treeze zelve den stal had moeten ontvluchten en meende dat ze de koeke aan 't herte kreeg: en alzoo, in 't zweet van de alteratie, werd de koop gesloten. Mielke luchtte heur daarbij 'n keersken in order.

't Duurde 'nen geheelen tijd eer dat ons beestevolk ermee konden effen spelen in den stal, om over Belleke zijn kop 'n koppel stringen te smijten, met groot gevaar van deurstekt te zijn. Ze gerochten er toch endelinge mee buiten.

- Heere der Heeren, zuchtte Treeze, ze gaan verongelukken... Stille, Belleke, stille...

Maar Belleke en hoorde zijn vrouwke niet en sprong met twee van die reuzeventen, elk aan een stringe, over den messing en stukkewaard op.

- Och heere toch, menschen, jammerde Treeze, en doe ze toch om Godswille geen kwaad!

't Schuim vloog uit neuze en tote, 't beestje loeide lijk een orkaan en snoffelde dat 't eendelijk was om hooren, asa 't leek een wroede beeste.

Met al de rooie van de wereld, met slaan om vooruit, houden om achteruit, geraakten ze er toch mee van 't hof.

Treeze was er wel acht dagen ziek van.

't Was ook Treeze, als de oudste te weten en moederke, die pot heette en 't huisgerief bezorgde. Moeder zaliger had ze daarin deurtrokken 't En was al niet moeilijk om order te houden in de meubels want z'en stonden niet dikke: een tafel, een dresse, een horlogiekasse die zweeg, en wat pekkels met een brokke van een zate er aan. Alla, ge mocht er gerust een blind peerd deurejagen.

Voor 't eten 'ne pot kazakken voor geheel den dag, wat smouterhammen, 'n scheutel zwijnevleesch, en wat leitie van kaffie om de reste te doen schuiven.

Dat brochte toch al werk bij, want er waren te elken maaltijde veel eters te Treezens: Seppie en zijn zusters, en daarbij nog een heel regiment katten. D'hulder zelve eerst, en dan al de lieve beestjes uit den omtrek die hier ten koore kwamen en door heel 't huis roleerden: op Treeze heuren schoot, onder Siskatje zijn stoel, in Seppie's bedde, in den hoek van den heerd, op tafel, en liefst nog op de schijve van den eerappelpot, met groot gevaar van daar 'n keer in te sleeren. Al die beestjes waren daar toch zoo wel gekomen. Ze deden mee in 't pateel, geheel de bende, of dopten dievelinge den knuist waaraan dat Seppie zat te knauwen. Ze waren toch zoo fraai, en achter eten lekten ze geren de tafel af om Treezeke dat werk te sparen.

De hennen waren er ook altijd bij of omtrent en in keuken en scheutelhuis op zoek om de brokkelingskens die menschen en katten overlieten: 't was leute om zien hoe heel dat gezin overeenkwam,

***

Toria was het peerd, of den osse, of den ezel van 't gedoe.

Ze was verre de streuschte van de drie en woonde om zeggens op het land: en ze had er een vol en laaiend aanzichte van, met altijd alzoo in de opene lucht te zijn.

't Was Toria, altijd om broere te sparen, die 't land beging; Toria die de eegde deur 't versch gelabeurd land trok en nevens den besten aan den stok heur steke stond; Toria die 't koeiteten bezorgde, sneed en bond en voerde en droeg; Toria die de eerappels ophoogde en uitkapte, Toria die al 't werk deed... om broere te sparen.

Seppie droeg de broek, maar Toria droeg de veste, in den kruitijd te weten, om onder den zuren wind op 't stik te liggen, en van 's nuchtends tot 's avonds 't wied uit te trekken dat Seppie er in zag staan.

Toria was 't peerd van alle diensten: ook was ze 's avonds altijd afgebeuld en na 't avondgebed eerst in bedde, om 's anderendaags voor hane en henne weer uit haren strooipolk te kruipen.

***

Siskatje was de derde, de jongste, de flauwste, en 't was daarom dat ze heur doeninge meest binnen huize had en, opgesloten in de beste kamer, zorgde voor de kleerkasse: ze was de naaisteringe en modiste van 't huis.

Siskatje en was voor den stiel geen jaren lang op 't ambacht geweest. Ze vond het al uit haren eigenen koker om broere en zusters van kop tot teen in 't nieuwe te zetten. Modeboeken en kende ze niet: 't was bij haar altijd dezelfde snee, en waaromme niet? Z'en waren toch niet preusch.

En ze zagen er waarlijk snel uit, de zusters, als ze ievers op hun beste naar de plaatse gingen, met hun mutshoedje, den kalamanden rok onder den striep-katoenen mantel van den tijd, en een paar schoens van Seppie Cuypers, die tegen 't groeien uit een soort van berevel gesneen waren, en nooit geen anderen blink en zagen dan een wreve van den zwijnepezel.

Nu, waren ze naar den laatsten draai niet, ze waren toch altijd geheel. Maar 't was een andere pijpe als Seppie moest in 't nieuwe staan.

Tieste Steene van Sint Denijs kwam dan af met zijn ellegoed. De keuze werd gedaan, een heele kostume van één stuk, te weten: een frak met sleppen, een Jantje Kaas' krage volgens den patroon, een onderlijf met mouwen, dat stond algauwe vast, maar... de broek, dat was iets anders.

- Alleszins niet te kleene, niet te kort en niet te lang, zei Seppie.

En Siskatje moest de mate pakken.

De tafel wierd uitgetrokken en Seppie op heel zijn langde daarop uitgestrekt. Siskatje kwam met de pertse en schoof ze van onder 't beenderling in.

- En te zeggen als 't daakt, broere, vroeg het.

- Halt! zei Seppie.

De modiste trok de pertse uit: z'had de mate. Immers den band was op zijn avenante, en de schuurdeure en 't achterste ook.

Veertien dagen later stond Seppie op zijn pierla-flinks in 't nieuwe, met een paar van die schoen van Cuypers, en een klakke met oorlappen. 't En was maar een dingen te kort of te lang: zijn haar.

Seppie immers deed lijk Sint Jan den Dooper die noch schare noch scheers over zijnen kop en liet varen, en alzoo had hij een beetje 't uitzicht van 'ne weerwulf.

De lange stressen moesten af.

Seppie zat neere. Treeze doow de korenpinte op broere zijn hoofd, Toria keek toe en Siskatje knipte met heur naaischare al af wat er onder die mate uitstak. Vandaar ging de schare drie-vier keeren over Seppie's kaken neere, en de meeste burstels van zijnen baard lagen op den vloer.

Die pintinge gebeurde doorgaans op 'n zaterdag achternoene, om broere alzoo 's anderendaags 'ne keer naar d'hoogmesse te laten gaan en treffelijk in 't publiek te komen. En hij deed dat ook.

Heel alleene stapte hij fier en preusch, de plaatse over, de Avelghemstrate neere, naar de kerke, een goe halve ure voor tijd.

Geen gevaar voor Seppie van daar gedogen te zijn door 't ander volk, want twee vamen rondom hem was de plaatse ijle gelaten. Liever zaten de menschen elders opeengehoopt dan Seppie in zijn ronde te storen. Hij zelve stoorde genoeg... en alzoo kwam hij ongestoord en van iedereen bezien al den teersweg[1] naar huis weere, totdat het nog 'n keer voor Seppie paste dat 't zondag was. Hij en had van geheel den voornoen geen woordeke geplaatst, maar de menschen te Sweveghem hadden Seppie Clerck *gezien.*

***

Maar de dagen en stonden niet stille, en 't ging met Seppie en zijn zusters lijk met de anderen: ze verouderden. Treeze stierf; Seppie, Toria en Siskatje wierden te oud om nog te boeren en alzoo zakten ze af naar 't oude manhuis, alle drie.

Dat schoon huis stak hun tegen na korten tijd: 't was daar te luchtig en te proper, en ze gingen naar de Ommegangstrate in een huis hulder vensters beplakken met gazetten. Ze leefden daar afgezonderd van geheel de wereld, aten de reste van hun ponkske goudegeld op in armoe, totdat Onzen Lieven Heere uit compassie Seppie en zijne zusters bij Hem riep.

Seppie zal voorzeker eerst een ferme spoelinge gekregen hebben eer dat hij 't Hemelsch Hof mocht binnentrekken, en ook de overscheute van zijn verwilderde kobbe zal wel onder de schare gevallen zijn van Sinte Damiaan om alzoo met een treffelijk wezen te verblijven in 't gezelschap der heiligen van zijnen tijd.

F.D.

(1) Den *teersweg* of *teisweg* al 't Kortrijksche is een weg langs welken de teerzen d.i. de gierigaards gaan, om in de gelegenheid niet te komen van ievers te moeten een pinte bier koopen. Zie *Loquela* i.v.

Relikwien der HH. Martelaars van Gorcum te Yper.

- In 1615, onder het Twaalfjarig Bestand, werden de gebeenten van die HH. Martelaars in den Briel opgegraven, naar Brussel overgebracht en vervolgens onder de Minderbroeder-Kloosters van de Katholieke Nederlanden verdeeld. De Recoletten van Yper ontvingen in die jaren ook eenige overblijfsels van hunne gemartelde medebroeders.

- 'Ten voornoemden daeghe [5 Juli 1619] wierdt upde requeste vande Recollecten, toegheleijt voor doncosten te draeghen dese aenstaende daeghen, totter processie diemen celebreren zal tot het inhaelen vande reliquien vande martelaeren over eenighe jaeren gheexecuteert tot Gorcum, vander ordre van Ste Franciscus, omme tCatholijck gheloove, metsgaeders tot het maecken van een caese omme de zelve daerin te bewaren, de somme van viftich guldens.'

Staatsarchief Brugge, Resolutieboek der Kasselrij Yper, 1577-1640, f° 143 (reg. n^{r} 77).

Het 'Koekestukske' te Varssenare.

TEN Noord-Westen van Varssenare, langs dezen kant van de vaart, ligt er een stukske land bekend onder den naam van 'Koekestukske'. We weten met zekerheid dat deze naam in 1888 reeds algemeen bekend was.

Vroeger was dit land eigendom van den Disch; nu behoort het aan de kerkfabriek der parochie. Wanneer die verandering gebeurd is, hebben we niet kunnen nagaan. Waarschijnlijk ging dit door een verwisseling, daar dit land met een dubbele stichting of fondatie belast was: een dienst in de kerke en een koekendeeling. De naam van den stichter is in de dischrekeningen niet vermeld.

Het kapitaal waarover den Disch oorspronkelijk beschikte bedroeg 21. 6. 8 pond grooten. Van die som waren vier guldens bestemd om *op Witten Donderdag koeken uit te deelen* aan de arme kinderen der gemeente.

Die stichting is van 't jaar 1742 en staat alzoo vermeld in de dischrekening van 1753:

‘Betaelt aan Francois Raes, ghewezen dischmeester, ende door hem raed overgeteld aen mher Pieter Ignace de Lespee, ridderheere van Straeten, auditeur deser rekeninghe, omme daer mede te doen eene fondatie tot laste van desen disch van vier guldens s'jaers, *tot het uytdeelen van koucken telcken witten donderdagh aende arme kynderen* deser parochie. Tselve is verantwoort in baeten by de rekeninghe de annis 1742, 1743 en 1744, gheslooten den 27^{n} September 1746, folio 2.’ *Rijksarchief te Brugge.* - Fonds van 't Brugsche Vrije, n^{r} 13733, f. 16 v.

Verder vinden we de rekening van den bakker die de koeken leverde:

‘Voorts betaelt aen Gillis Borgoo, over leverynge van witte broot op witten donderdagh 1753, voor de arme kynderen deser parochie..... 13 s. 4 d.’ *Aldaar*, f. 34.

En nu nog worden telken jare, op Witten Donderdag 's morgens na den dienst in de kerke, de koeken van 't Koekestukske door de leermeesters en meesteressen aan de kinderen uitgedeeld in de scholen van de parochie. Alzoo is er nog een oud gebruik bewaard tot groote blijdschap van ouders en kinders.

J. POLLET.

Ze liggen met de arme jantjes voor de deure...

en ze willen den prinse scheren! Om te zeggen dat Gezelle's werk zoo verscheiden en veelzijdig is hebben ze er een *bravourwoord* op gevonden. ‘Bij de, in Gezelle's tijd, heerschende schaarste aan geestelijke krachten, stond er aan de groote Vlamingen maar één weg open: de *kumul*!’

Enwel, die alzoo *kumul-eeren* en verkondigen dat Gezelle ‘het *statische*, niet het *dynamische* Vlaanderen’ is, dat zijn werk ‘kunst is in hoogste *potentie* en dat zijn driehoekige kop steeds te *massaal* is geweest voor de *conventie*’: voor hen staan er nu *vele* wegen open: weg! weg! weg!

GOEBE.

Het getal van Jezus' Wonden in het middeleeuwsche volksgeloof.

IN 't herfsttij van de Middeleeuwen was er een blomme die in den tuin van de volksdevotie overlijk weelderig groeide: 't was de passieblomme, de purperen blomme van 't Lijden onzes Heeren.

Met kinderlijke teederheid en innige vroomheid leven onze voorouders in de 14e en 15e eeuwe 't bloedig gebeuren van de Passie mee. Ze willen 't Lijden van den Zaligmaker kunstig en treffend uitgebeeld zien in de kapellen van hunne broederschappen, op de autaar-stukken, in de brandvensters van de kerk, die 't groote leer- en leesboek is van 't vrome volksgeloof(1). In de kerkelijke boeken worden talrijke nieuwe misse-gebeden ingeschoven ter eere van 't bebloede Aanschijn onzes Heeren, de H. Wonden, de zeven of vijftien bloedstortingen, de lijdenswerktuigen of Wapenen Christi(2).

De getijden- en gebedenboeken uit dien tijd worden gedurig rijker aan godvruchtige oefeningen ‘vander Passien ons Heren’ en ‘vande wonden ons Heren’; de reeks van ‘suverlicke, schoene ende devoete, sonderlinghe goede’ passiegebeden, verzuchtingen en *Paternosters*(3) wordt altijd maar langer. Die gebeden zijn dikwijls met groote aflaten aanbevolen,

(1). Over de Passie des Heeren in de beeldende kunsten van dien tijd, zie het rijk verluchte werk van E. Mâle. *L'Art Religieux à la fin du Moyen âge en France*, blz. 85-144 (Parijs, 1925).
(2). A. Franz. *Die Messe im deutschen Mittelalter*, bl. 157 en vlg. (Freiburg, 1902).
(3). Een *Pater noster* in de oude gebedenboeken beteekent dikwijls een min of meer uitgebreid gebed (oratie) besloten door een Onze Vader en een Weesgegroet.

zelfs met ‘alsoe veel [dagen] aflaets als droppelen waters op enen dach regenen mach’[1].

Te allen kante zijn er vrome beschouwende zielen die 't Lijden des Heeren in al zijn bizonderheden verbeeld zien en hunne verschijningen en openbaringen bekend maken.

Voor 't volksgeloof had het Lijden Christi alzoo geen geheimen meer. De Lijdensweg bedroeg 1300 stappen. 't Kruishout was 15 voet lang, woog 100 pond, bestond uit vier verschillende houtsoorten en had een lange en wondere geschiedenis. De Lijdenskroon droeg 77 doornen en iedere doorn drie stekkers[2].

De vereering voor de vijf groote of ‘principale’ wonden was algemeen. Daarnevens bloeide ook de vereering voor de zeven, elders vijftien groote bloedstortingen Christi. Op Calvarie zelf stortte Jezus 28.430 druppels bloed[3].

Maar de liefde tot den Bloedigen Bruidegom was daarmee nog niet voldaan. Jezus werd in de geeseling, in 't dragen van zijn kruis, door 't slaan en rukken van beulen en soldaten met wonden overdekt: en die vrome middeleeuwsche zielen wilden daarvan ook 't juiste en volledige getal kennen. Verscheidene berekeningen, door openbaringen bekend, waren zeer verspreid.

Op zijn eigen en alleen staat het getal 9930 van een Duitsche openbaring: ‘Der menig meiner wunden der waren *neun tausent unt neun hundert treuzich* an die funf wunden[4].

Meer bekend is het getal 6666. Een passiegebed in een vijftiendeeuwsch getijdenboek wordt alzoo ingeleid: ‘De xij^{e} paeus van Roome Benedictus die gheeft

(1) F. Prims. *Een Limburgsch Gebedenboek uit de XVe eeuw*, bl. 86 (Baasrode, 1926, uitgave van de Kon. Vlaamsche Academie).
(2) E. Mâle, a.w. blz. 90.
(3) Dom L. Gougaud. *Dévotions et pratiques ascétiques du moyen âge*, blz. 114 (Parijs, 1925). - Olivier Maillard in zijn *Histoire de la Passion* spreekt van 27.000 druppelen bloed.
(4). A. Franz. a.w. blz. 703.

daer toe alzo vele jaren aflaets als Xps wonden ontfinc in sinen ghebenediden lichame, dat was .vj. duust .vj^{c} ende .lxvj. zonder zijn .v. wonden'[1].

Doch verre 't meest verspreide getal is 5475 met daarnevens 5460 en 5490. Die getallen ontstonden uit een berekening op de 15 Pater nosters ter eere van het Lijden, eene reeds vroeger bestaande devotie die in de gebedenboeken onder vele vormen en benamingen voorkomt. Wie *een jaar lang dagelijks* de 15 Pater Nosters las, zou een zaligen dood sterven, want hij zou al de wonden Christi gegroet hebben. Vandaar 't getal 15 × 365 = 5475.

Het getal 5460 steunt op een devotie die in den grond dezelfde is, te weten: om een zaligen dood te sterven, *een jaar lang iederen Vrijdag zevenmaal* de 15 Pater Nosters bidden. Dia berekening geeft: (52 × 7 =) 364 × 15 = 5460[2].

Het getal 5490 is berekend op al de dagen van een schrikkeljaar[3].

De Karthuizer Ludolf van Saksen († 1335), in zijn beroemd *Leven van Jezus-Christus*, spreekt uitvoerig over dit getal, zijn oorsprong en berekening. 'Een oude kluizenares, zoo verhaalt hij, begeerde vurig 't getal van Jezus' wonden te kennen. Terwijl zij daarom

(1). K. de Flou en E. Gaillard. *Beschrijving van middelnederlandsche en andere handschriften die in Engeland bewaard worden*, 2^{e} deel, blz. 35-36 (Gent, 1896, uitgave der Kon. Vlaamsche Academie). - Dit getal was ook in Duitschland bekend: vgl. A. Franz. a.w. bl. 703.

(2). Volgens G. Biel, een Duitsch kerkgeleerde uit de 15^{e} eeuw mocht ook de psalm 39 (nu ps. 29), die alsdan in 15 (nu in 13) verzen verdeeld was, in stede van de 15 Pater Nosters gebeden worden, hetzij dagelijks, hetzij iederen vrijdag zevenmaal. Vgl. A. Franz. a.w. bl. 703. - 't Is daarop dat ik mijnen uitleg van 't getal 5460 steun.

(3). Het getal 5466 dat somtijds aangetroffen wordt, en reeds bij de heilige Duitsche kloostervrouwen Gertrudis en Mechtildis in de 13^{e} eeuw zou bekend geweest zijn (A. Franz. a.w. bl. 156). is blijkbaar het gewone getal 5460 en daarbij de 5 groote wonden en de heilige Hartewonde. Die wonde wordt al, vanaf de 14^{e} eeuw, onderscheiden van de zijdewonde.

weenend tot God biddende was, zei haar een stemme uit den hemel: “In mijn lichaam waren er *vijfduizend vierhonderd en negentig* wonden. Om ze te vereeren bid dagelijks vijftienmaal Onze Vader en Weesgegroet ter gedachtenisse van mijn Passie; zoo zult gij, om het jaar, iedere van mijne wonden eerbiedig gegroet hebben.” Dit gebed is den Heere zeer welgevallig, zooals later nog aan een eenzaat werd geopenbaard.

Het getal wordt hier berekend op het schrikkeljaar, opdat het voor al de jaren zou voldoende zijn. Het mindere getal door anderen voorgesteld, te weten *vijfduizend vierhonderd vijf en zeventig*, is wel voldoende voor de gewone jaren, maar niet voor een schrikkeljaar. 't Getal van Jezus' wonden staat in deze verzen beschreven:

> Mittitur, ut legitur, olim vox coelica lenis
> Cor refovendo senis flebilis, ut sequitur:
> D. duc undecies, X. dempta simplice, Christi,
> Unde revixisti, vulnera cuncta scies.

Dit was dan waarlijk 't getal van Jezus' wonden, als we iedere geeselwonde en iedere doornkwetsuur voor een wonde rekenen.’

De vrome Karthuizer voegt er dan nog eenige beschouwingen bij over de zinnebeeldige beteekenis van dit getal[(1).].

De Duitsche kerkgeleerde Gabriel Biel († 1495) schrijft het volgende[(2).]. ‘Uit de gewijde Boeken kennen we 't getal van Jezus' wonden niet, doch men vertelt dat dit getal aan sommige vrome zielen geopenbaard werd. Er wordt ook gezegd dat dit getal 5475 is, vanwaar die bekende verzen:

> Septuaginta quinque quatercentum millia quinque
> Tot fertur Christus pro nobis vulnera passus.

(1). Ludolfus de Saxonia. *Vita Jesu Christi*, 2e deel, 58e hoofdstuk. In de uitgave van L.M. Rigollot (Parijs, 1870), het 4e stuk bl. 458.

(2). In zijn *Expositio sacri canonis* (1488) vermeld door A. Franz. a.w. blz. 703.

En alzoo, wie een jaar lang dagelijks 15 Paternosters bidt, zal voor iedere wonde een gebed opgedragen hebben.'

En de gebedenboeken voegen er dikwijls bij dat alwie die devotie volbrengen een goeden dood zullen sterven[1].

Thomas Hamerken van Kempen haalt in een van zijn stichtelijke werken dezelfde Latijnsche voegreken aan[2].

Ook in Engeland was dit getal wel bekend[3].

De Fransche volksprediker Olivier Maillard spreekt van 't getal 5475 in zijn *Histoire de la Passion* (1496) en brengt het in verband met de geeselslagen[4].

In vele Nederlandsche gebedenboeken uit dien tijd wordt het getal 5475 of 5460 vermeld. Een Limburgsch gebedenboek[5] spreekt van de 'wonden dyns heiligen sarten lichaems der vyfdusent vyfhondert ende .60. waren' doch *vyfhondert* is blijkbaar eene verschrijving voor de *vierhondert* van het gewone getal.

De vrome volksgeest, die in de oude geschreven gebedenboeken en in de vroege overdrukken er van vrij spel had, moest, in de 16e en vooral in 't begin van de 17e eeuw, voor zijne overdrijvingen boeten. Na 't Concilie van Trente werden de gebedenboeken door de kerkelijke boekenkeurders herzien en gezuiverd van 't gene dat de middeleeuwsche volksverbeelding er, met de beste meening toch, had ingeschoven.

(1). A. Franz. a.w. bl. 156.
(2). Te weten: in zijn *Orationes de Passione Domini.* Oratio quarta ad Christum. In de Keulensche Sommalius·uitgave (1660), deel III, blz. 233.
(3). L. Gougaud. a.w. blz. 114.
(4). E. Mâle. a.w. blz. 89. - Ten onrechte schijnt G. Kalff in zijn *Westeuropeesche Letterkunde der 15e en 16e eeuuw*, dl. I (Groningen, 1923) bl. 290, dit getal en andere bizonderheden over 's Heeren Passie, aan de eigen inbeelding van den beruchten prediker toe te schrijven.
(5) F. Prims. a.w. blz. 78.

De devotie van de 15 Paternosters alle dage ter eere van al de wonden Christi staat ook gedrukt in een zeer verspreid gebedenboek der 16e eeuw: het *Hortulus Animae*(1). In een uitgave van 1596 staat ze nog volledig vermeld.

Het volledig opschrift van 't boekje is:

Hortulus Animae. Dat is Der Sielen Bogaert | met zonderlinge neersticheyt vernieut ende vermeerdert | overgeset uut den Hoochduytsch in onse nederlantsche Tale | door H.D. vanden Houte: *tot troost van alle liefhebbers der Christelijcker devotie.* T'Hantwerpen, By Jan van Keerberghen inde Camerstrate inde gulde Sonne. 1596.

Op de ff. ccxlj vo -ccxlij staat het volgende:

Hier na volgen die alder devootste Ghebeden S. Brigitten vanden lijden ons Heeren Jesu Christi.

Te Roomen by S. Pauwels was een devote weerdige en heylige Cluysenersse, met name S. Brigitta, een achtergelaten Weduwe wijlen Viphonis Vorst van Neretien uut den Conincrijcke van Sweden, die begeerde langhen tijt te weten het getal der wonden ons Heeren Jesu christi. Als sy nu op eenen tijdt knielde in S. Pauwels kercke voor een crucifix, ende badt hertelijc onsen lieven heere, dat hy haer tselve getal zijnder wonden soude willen openen ende vercondigen, doen openbaerde hem de Heere Jesus Christus, ende sprac: De wonden mijns lichaems zijn geweest *vijf duysent vier hongert ende tsestich*, ende ist dat ghy de selve begeert te eeren so spreect *een gantsch iaer alle dage vijfthien Vader onse ende vijfthien Ave Maria*, so hebdy na voleyndinge des iaers een yegelijcke wonde gegroet ende geeert.

De Heere Christus heeft haer ooc de navolgende *vijfthien ghebeden* geopenbaert, dat sy tot eenen yegelijcken Vader onse ende Ave Maria ooc een gebedt spreken soude met sulcker beloften, so wie dit selve gebedt *alle dage deur een gantsch iaer* devotelijc bidt, uut dien selven geslachte worden vijfthien zielen uuten vaechvier verlost, XV. sondaers bekeert, ende XV. rechtveerdigen in goeden staet ende wesen bevesticht; ende de selve mensche sal daer deur vercrijgen

(1). 't Is een vijftiendeeuwsch gebedenboek van Duitschen oorsprong, doch al vroeg in 't Nederlandsch overgeschreven en in de 16e eeuw dikwijls gedrukt. Zie daarover Biekorf XXVIII (1922), blz. 145-148.

den graet oft staet der volcomenheyt, kennis ende bitter hertelijc berou van alle zijn sonden.

Ende de Heere sprac wederom tot haer: Wie dese gebeden devotelijc volbrengt, dien wil ic geven mijn alderheylichste lichaem voor zijn dood, dat hy daer deur verlost worde vanden eewigen honger, ende ic wil hem laven met mijn aldercostelijcste bloet, opdat hij inder eewicheyt niet en dorste. Ic wil ooc dat teeken van mijn victorioos cruys voor hem setten, tot hulpe tegen alle vyanden. Ende in zyn leste eynde wil ic hem *met mijn beminde moeder der maget Maria tot hem comen*, syn siele ghenadelijc ontfangen ende leyden hem tot de eewighe vreuchden. Ende als ic hem daer selve toeghebracht hebbe, wil ic hem brengen ende schencken eenen besonderen dranc van de fonteyne mynder Godheyt, welc ic ander menschen die dese gebeden niet volbracht hebben, niet doen en sal, etc.

Ende veel ander genaden ende vryheden heeft hy haerlieden toegeseyt die sulcke gebeden met devotie volbrengen.

Hier na volgen die boven vertelde vijfthien alderdevootste gebeden der weerdige ende heliger weduwe S. Brigitten vanden salichsten lijden ons Heeren Jesu Christi, welcke gebeden sy alle dage met alder devotie knielende voor een Crucifix gesproken heeft.

Dat eerste Ghebedt.

O Heere Jesu Christe, een eewige soeticheyt uwer liefhebbers...

Sinte Brigitta was, om hare openbaringen nopens de Passie onzes Heeren, wel bekend[(1).]. De 15 Pater nosters ‘van Sente Birgitten’ met allerhande gebeden staan in vele vijftiendeeuwsche gebedenboeken[(2).]. Deze 15 gebeden uit den *Hortulus animae* gingen, onder den naam van Sinte Brigitta, over in het zeer verspreide nieuwere gebedenboek *Den Hemelschen Palmhof*, doch heel de inleiding en uitleg nopens 't getal van Jezus' wonden bleef achterwege[(3).].

(1). E. Mâle. a.w. bl. 89-90.
(2). Bij de Flou-Gailliard. a.w. bl. 132, zijn er voorbeelden geboekt.
(3). Alzoo staan ze nog, ingekort en in veranderde spelling, in een Gentschen druk (bij Jan Meyer) van 't jaar 1759, blz. 418 425.

En daarmee is dit vrome volksgeloof, sedert driehonderd jaar uit de gebedenboeken gesloten, vanzelfs dood nu en vergeten, meent ge?

Toch niet! De overlevering bij 't volk is daarom veel te taai. Dat vrome volksgeloof leefde toch voort, ongeboekt, en leeft nog tot op onze dagen in eenvoudige voegende volksgebedekens.

Een eerste, in 1905 gehoord van een oud vrouwken uit Aelbeke, beginnend op *Paternosterke groene*, eindigt alzoo:

.....
te Bethleem was God geboren
en te Jerusalem 'verkoren'
en Hij kreeg daar zooveel slagen
Vijfduist en vijfhonderd
en al zijn andere wonden.
Die het gebedeke leest *een jaar lang eens daags*,
Maria zal zeggen; Kom binnen
mijnen liefsten vriend, vriend of vriendinne,
Gij hebt geteld al mijn kinderkens wonden,
En Gij zijt vergeven van al uwe zonden[(1).].

Te Thorhout heeft eerw. Heere J.J.P. in 1926 het volgende gebedeke afgeluisterd van een oud vrouwke:

Jozef pakte Maria bij heur hand
naar vreemde landen.
.....
te Jerusalem is Hij geboren
te Bethleem is hij verkoren.
Hoevele wonden gaven ze hem wel?
Vijfduist zes en zestig zonder
zijn vijf bloedige wonden.
Maria zal zeggen: mijn schoone vriendinne,
Komt binnen.
Gij hebt geteld mijn kinds bloedige wonden,
Gij zijt gezuiverd van al uwe zonden.
God geeft met der daad
Alle menschen ziel en raad
In Gods naam. Amen.

En misschien zal er wel een lezer van Biekorf den vinger opsteken en zeggen dat hij dat gebedeke ook nog gehoord heeft, of eentje dat er op trekt?

(1). Biekorf XVI (1905), bl. 296.

Die gebedekens zijn wel een beetje versleten aan de hoeken, maar de oorspronkelijke gedachte zit er nog deugdelijk in: door Maria in den hemel binnengeleid worden omdat men Jezus' wonden *geteld* heeft, 't gebed *een jaar lang eens daags* lezen; en dan 't oude bekende getal zelf dat in zijn geheele wel bewaard mag heeten, alhoewel de zin der berekening sedert lang bij 't volk verloren is.

Hiermee blijkt het weeral hoe taai het volk is in zijn geloof en overlevering en hoe het alzoo ongeboekte zegging en doening van uit de Middeleeuwen tot op onze dagen weet in leven te houden,

A. VIAENE.

Hemellawerke[1].

Ascéndit in júbilo (Harpzang 46-5).
Aan GUIDO GEZELLE, zaliger.

Hemellawerke,
schudt uw vlerke,
scherpt uw voetje en zet uw ooge!
vóór uw varen,
laat uw longerkes
macht vergaren,
tiere-lier-liert, en wikkelt omhooge!
Mijn hemellawerke!

Rijst uit 't plekske,
waar uw bekske,
waar uw kunste uw weunste gaat bouwen!

(1) Hemellawerke, prachtig volkswoord, dat uit *hemel* zijnen bestaakten zin haalt, en 't wemelen van zijn uitspreken.
Lawerke, *lewerke*, *leewerke*, *leeuwerik*, bestaat in al de germaansche talen, met eigen gedaante: Engelsch: *lark*; Angelsaksisch: *lawerce*; Duitsch: *lerche*; enz. - Laat bij ons de verbindende *w* weg, en we krijgen ook: *la*(*w*)*erke, le*(*w*)*erke.* - Of in ander talen 't woord bestaat met *hemel*, dat 'n wete ik niet. In 't *Keltisch*, misschien?...

veel te kleene is 't
dààr in den akker,
veel te gemeene is 't,
voor die wilt in 't onmeetbare schouwen!
Mijn hemellawerke!

O ge zoudt gij,
stout en boud[(2).] gij,
moeten in blinkende wolken nesten!
nader de zonne,
die heuren glans, heur
warme wonne,
vlijtiger op uw lijf zou vesten!
Mijn hemellawerke!

Steekt en remt daar,
zweeft en zwemt daar,
tierelt en tatert, en schettert en orgelt!
roert, bemind daar,
roert, generig en
welgezind daar,
gij die met klanken uw keelke gorgelt!
Mijn hemellawerke!

O bespiedt God,
en geniet God,
boven uw hoofd, en onder uw voeten!
rekt uwen klank uit,
davert,... davert,...

(2). STOUT EN BOUD; tautologie, dat is in 't lange of in 't korte, 't zelfste gedacht uitgedrukt met ander woorden; - Hier twee woorden met denzelfsten grondzin, en tot versterkinge vergelijkt: *wiegen en wagen*; *weg en weêre*; *tieren en tuiten. hotsen en botsen*; *hutsen en klutsen*; ofwel in één woord (reduplicatie): *wiegewagen*; *hotsebotsen*; *hutseklutsen.*
Boud, (*bold*,) *bald*, vinden we nog in *Boudewijn*, *Baldewijn*;
Voor de klankverwisselinge vergelijkt *oud*, *koud*, Duitsch *alt*, *kalt*, Engelsch *old*, *cold*; *woud* en Duitsch *wald*; *Stout* en Duitsch *Stolz*, Engelsch *Stout* sterk, en 't zelfstandig-gebruikte; *Stout* (sterk bier).

slaat uwen dank uit,
waar ge nog hooger God beter kunt groeten!
Mijn hemellawerke!

Bij 't eerste talen,
uit de stalen,
uit de groeizaamheid van uw kooren,
wilt g'u richten,
wilt ge vooruit, en
klanken zichten(3),
wilt ge booren waar menschen u hooren!
Mijn hemellawerke!

'k hoore u, 'k hoore u,
vogel 'k en stoore u,
'k late uw zwierende vleugelkes waaien,
hier, bij 't prangen
van mijn heimelijk
hertverlangen,
waar ik met u mag Godewaard zwaaien!
Mijn hemellawerke!

Zijt gij verzaad daar,
daalt, en gaat waar
't wekkerend lied was opgestegen!
dankbaar blijve ik,
g'hebt me getroost,... en
lange nog drijve ik
op uw wondere wandelwegen.
Mijn hemellawerke!
Wemellawerke!

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

(3) ZICHTEN = ziften, vergelijkt *stichten* en *stift*; ook nog *lucht*, *locht*, Duitsch *Luft*, Engelsch *loft*; verder *lichten*(ophalen), Engelsch to *lift*; en 't zelfstandig-gebruikte *lift* = ophaler; (ascenseur).

Den vasten ‘uitkloppen’

- De klokken die op Goe-zaterdag van Rome komen en weer beginnen te luiden *kloppen den Vasten uit.* Zoo zei men vroeger, en dan werd er ook buiten de kerk geklopt, geruchte gemaakt en gezongen (daarover G. Celis. *Volksk. Kalender*, blz. 40 en Kan. Vande Velde. *Feesten van het Kerkelijk Jaar*, blz. 257).

P. Jan David van Kortrijk, in zijn boekje: *Den Cruyt-hof der Kerckelicker Traditien ende Ceremonien*, Antwerpen 1622 (eerste uitgave in 1607), stelt daarover, op blz. 39 en onder *Capittel XVIII*; *Van den saterdach in de Goede- weke*, de volgende vrage:

Vra. Wat beteeckent het uyt kloppen van den Vasten, soo men seght?

And. Den Vasten uyt kloppen, dat is eenen vondt van menschen, die den Vasten moede zijn, ende kinder-sinnen hebben. Maer 't gheklop oft gerucht dat men in de Kercke oft elders doet, beteeckent de aerd-bevinghe in de doodt Christi, ende het ghetier der scheurender steenrotsen.

R.v.K.

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle

(*Vervolg van bl. 85*).

F.

Fabrikeeren. Ambachten.
Fakkel. Brandroe (Gemma), heffe.
Fameus. Vernaamd (Keuremenne, I, bl. 11).
Familiename. Oorname (De Bo).
Fataliteit. Willezijn (De Bo).
Feeste. Hoogtijd (Gemma).
Fichu. Borstdoek (Gemma).
Fier. Overmoedig.
Flaneeren. Dretsen, op drets gaan (Mechelen).
Flank. Vleugel (Melder 1659, 49).
Fleurus (pleurésie). Lankovel (Gemma), lank-evel, lendengeschot, zijdewee.
Foetus. Vasel (Gemma), dracht (Commenius, 119).
Folement, zie Fondement.

Folter. Pijnrame (Gemma).
Fonctie. Bedrijf (Gulleghem).
Fondement. 1. Vervoetinge. - 2. Eers.
Fonteine. Kwelmader (De Bo), bronader, watersprong.
Force doen. Handkracht doen (Verdam), pooge doen.
Forceeren. Straffen, geweldigen.
Forcelinge. [Met geweld, ten dwange].
Forestier. Houtwachter (Gemma).
Formule. Begrijp (Duikalm. 1889, 23 April).
Fortifieeren. Omvestigen.
Fraction. Breuke, breukgetal, gebroken getal. Smaldeel. (Cost. v. Gent, 78). - Les fractions: 't gebrokene; rekenen en tellen in 't geheele en *in 't gebrokene.*
Fractionnaire, nombre. - Breukgetal, breukverbeeldinge.
Frankeeren. Vrijen (P. Poirters).
Frein. Sluiter (Loq.), schoe, woolstok (Wytsgate).
Frequent. Menigwervig (J. de Langere 1628, bl. 99). Menigwervige biechte.
Frinje. Noppe (Gemma).
Frise. Vatebank (Loq.), kaafboord.
Fruiten. Horsten (Limburg).

G

Galette. Lul (Kil.).
Garçon. De knape (volksw.).
Garde barriere. Baaldenier (S. Denijs).
Garnisaire. Weddebode [de Jantjes, de arme Jantjes].
Garantie. Waarschap (Cost. v. Gent, 29).
Gariole, griole - gaiole, giole. Vogelskouw, vr. - Fr. geôle, geôlier; ital. gabbiula; lat. caveola (cavea = kauw, kouw); waalsch: gajoul.
Gaz. Tocht. De gaze is den tocht van de houille (in 't Melchelsche).
Gazon. Vonke (De Bo), vadde.
Geagiteerd. Ongedurig.
Geallegeerd. [Aangetogen, bijgebracht, voortgebracht. (Cost. v. Gent, 193), aangehaald, bijgehaald], voortgehaald.
Gealtereerd. Ontroerd.

Geassocieerd. Gemand (Synghem). Vgl. associé.
Gebenedijden. Welspreken (Gemma).
Gecapitonneerd. Gebolsterd.
Gedeplaceerd. Misbesteed.
Gedésappointeerd. Misvonden.
Gedésorganiseerd. Ontlidmatigd.
Gefriseerd (laken). Lokachtig, noppachtig, ruw, ruwlokte.
Geinteresseerd. Begrepen in.
Gelatine. Eierklaar (Oudemans).
Geleie. Bever, daver, hutse, klibbe (De Bo), kwakkelnat, klibber (Limburg).
Gestabeleerd. [Bezadigd, gezeten].
Getten. Beenderlingen (De Bo).
Gilet. Bolke.
Gipse. Spat (Gemma).
Gloriette. Lindenbuur, boomgewelf, 't huizetje van 't hof, lusthuizetje, looverhuizetje.
Godspenning. Loofgeld (Jun. 316).
Gomme. Kattengoud (Gemma).
Gordine. Voorhang (Gemma).
Gouste (naar uw -). Geer (De Bo).
Graad. 1. Trap. Sporte, schee, trede, terde (De Bo), steegeringe (Gemma). - 2. [degré =] kerf, mete, tandeling,
Gratificatie. Verschooninge (De Bo).
Gratis. Giftelijk (De Bo).
Greffiën. Poten (Gemma).
Grosso modo. Uit den rouwen (P.J. a Castro 1686, 41).
Groupe. Hoppel (De Bo).
Gymnase. Speelbane (Gemma).

(*'t Vervolgt*).

Van Ruimers en Beerboeren.

EEN 'oukden' Bruggeling, die hoorde lezen van Gusten en zijne beerwijten[(1)], kwam wakker ineens en verjongde dat je 't zag. Met zijn vette

(1) Zie: Biekorf 36ste Jaar (1930), bl. 38.

Brugsche tonge viel hij aan 't vertellen van over ‘ouks’:

‘Os ter moste geruimd worden’ zei Ferden, ‘kwam, van daags te voren, de beerboer afgestoken met zijnen reutel om de zwaarte te pegelen en “hem” een keer te proeven, den put te beschaffen hoe-en-alwaar, en die staatszake tewege alleszins goed te overleggen... “eer damme begunnen”.

Dat was altijd een boer van kennis, een ter trouwe, ziet! Bij ons was dat Slakke Jaksen en vóór hij weg ging moest alles goed op z'n plaatse staan: de haak van den deksteen lag hier, de eemers water stonden dààr, “en hier gaat de stratebezem staan”, zei moeder, “en de flassche dernevens, wee Slakken!” En Slakken trok op met den sleutel van 't achterpoortje.

Boer Jaksen woonde te Vyve-kapelle, zoo dat was al de Kruispoorte tewege, en hij, lijk alle andere van die kanten, moest nu Mietje De Talder gaan vinden in 't Koopmansstraatje; dat Mietje zorgde voor de “biljetten” en ze kreeg toen een “holve kluite” 't biljet voor heure moeite, ziet!

Daar waren twee soorten biljetten: g'hadt eerst de “groene”, dat waren - pardon - dat waren de “zeekebiljetten”, aan zes centiemen 't stuk, om koeiale te mogen uit stad voeren. De groote leverancier van die vette was Verstraete de stoker van aan den “bassin”, daar hielden ze veel koeiebeesten. En g'hadt toen d'andere, de “witte” biljetten, dat waren eigenlijk - verschiet niet - dat waren de “str....” biljetten, 12 centiemen “kostteden dedeze.” Dat gaf dus de toelating om in stad te komen ruimen. Mietje De Talder - 'k spreek “alsan” maar van de Kruispoorte, voor d'andere poorten was het iemand anders vaneigen - Mietje gelastte heur om die pampieren te gaan halen naar den Ouden Zak. Twee oude iefvrouwen met hunder broeder beschikten daar over een “kamertje met 'en tafele” en dat was “den birauw van den beer van de Stad”.

Van ten tienen 'savonds 's winters, en ten elven 's zomers, tot ten tweeën in den nanacht mocht er geruimd

worden: dan ging de “beerklokke” op aan de poorte[1]. en gedaan of niet gedaan ze moesten buiten.

Den avond van de tramulte kwam de boer af met al zijn volk en spande uit in “'t beerkot”. Aan iedere poort was er een beerkot, dat was eene herberg waar ze mochten stallen, “beerkamer-houden” en 't fameus biljet op tafel vonden liggen.

“Beerkamer-houden” dat bestond hierin: dat de boer eenen kluts petatten meê bracht en wat hout, of beternog eenen reuling, lijk of da' me' zeg', alzoo een boomeneersgat, dat brandde langer. En ze kokkemolden in die kamer naar hunder goeste: 't hout wierd aan 't vier geleid en de petatten gekookt. Met een sneê brood en een kitte bier dat was hunder “avenpocie” om kloek te staan en te blijven leven.

Als 't tiene wekkerde mochten ze beginnen: de lanteerns wierden ontstoken en de peerden aangespannen. Tusschen haakjes gezeid: die “beerzeilwagens” dat was peerdewerk om dat te bestieren en ze moesten met velen zijn. Ook 't waren maar de rijke boeren die zeilen hadden, weet je wel dat dat viere tot vijfhonderd frank kostte “zoo 'en zeil”?... Dat lag met klampen vaste gespannen lijk een kwadraad over vier eendelijke groote, zware “beerpersen”. Om te vullen wierd het zeil schoon open geleid en als 't vul was toegestroopt lijk een koffiezak. Te midden schoven ze gleistrooi om 't kwanselen te vermijden. De “beerkarren”, waren bakken van vijf-end'-twintig tot twee-en-dertig hectoliters hoogstens.

Zoo, als ze gereed stonden geleersd en gespoord: “zij me'?” riep Jaksen.. “en gauw-teh!.... djiii dju... we!!...” en g'heel de “korteeze” kwam afgedokkerd al over de brugge en onder de poorte de stad binnen, met een gedruisch van d'helsche duivels: plakkende en pletsende peerdepooten, ruttelende karren

(1). Of er aan iedere poorte eene “beerklokke” was kan ik niet zeggen. Ferden wist van geen “beerklokke” maar een boertje van aan de Smeêpoorte heeft die goed geweweten... “der waren toen hekkens aan de poorte, die ze open-en-toe deden”.

en kletsende zwepen. Als de beerboer ievers binnen viel, bij U of in 't gebuurte, 't was lijk Bakelands-bende, zijt zeker dat er geen oogsken geloken wierd van 't danig geruchte. Z'hadden de stad voor hen alleen en in die ledige en doodstille straten hoe meer dat 't helmde hoe liever: dat was djakken met de zwepen om dood, d'eemers en de kuipen en de “beerscheutels” wierden niet gezet maar gesmeten, ketens en zwinkels dat viel daar, en tot de peerden toe sloegen naar de vliegen... en d'r waren geene... al'ha 't was geestig. Dat was voor een sterke ure lijk uitgelatene spoken in 't dansende en 't wandelend licht van de bollanteerns. Benauwlijk om zien!

En als ze toen goed geschept, geduiveljaagd en geschonken hadden... uit de “flassche” dan was het nog een veel grooter klauwieren met dat voer swanselinge... maar ja, 't was toch een g'heele zuiveringe en 't lawijd stierf weg in de verte.

Aan de schâbletters en nachtwakers moesten ze de biljetten toogen: was alles in essen dan mochten ze deure maar was er wat te kort of te lang, aaa! g'heel de sleepprocessie moest meê... al stinken naar 't Blend Ezelstraatje... “achter 'en procesverbol!”...

Waar ze geruimd hadden was er 's anderdaags nog werk voor een g'heelen nuchtend om een goe'n eemer water te kletsen; daarbij gemeenlijk nog een kraweitje voor den timmerman: een hoek of een kant afgestuikt van de deure; en voor den schilder een lek verwe te leggen... e' ja: een wreve of een schampschote hier of daar...

Dat was toen ten minste de moeite weerd!.. maar nu?... e' dat 'n is nu een keer geen doene meer... En bovenaldien je kreeg toen nog geld op den hoop toe! maar je moet er nu geven, schoone spreken en deerlijk zien!

Waarmeê dat die Heeren van de stad al gediend zijn, ei?... geld halen uit 'en vuil hoeksken.’

Ferden's verstand stond daarop stille... hij zweeg en verviel in mijmeringe.

K. DE WOLF.

Boekennieuws.

Vanwege ‘De Sikkel’ zeer keurig uitgegeven:

Werken van Michiel De Swaen (Celens-Huysmans-Sabbe). Ill. *Het Leven en de Dood van Jesus Christus*, bd. II. Antwerpen, [1930], in 8^{n}, 232 bl. Fr. 40.

Van het hoofdwerk van De Swaen, waarvan het Eerste Deel alhier (1929, bl. 95-96) al besproken is, krijgen we nu de voortzetting en 't slot. In 27 zangen wordt heel 't verloop van het Lijden en den Kruisdood van den Zaligmaker, daarbij nog de Verrijzenis en de Hemelvaart, met veel gevoel en breed inzicht uitgebeeld. Ook in dit deel en krijgen wij nog niet te weten in welke verhouding deze keurige heruitgave staat tot den oorspronkelijken druk van Van Praet.

Onze letterkunde hier in 't Zuiden en in 't Westen was in de 17^{e} eeuwe dan eigentlijk nog van meer tel dan het zoo lang in vele Geschiedenissen der Nederlandsche Letterkunde geleerd werd. Er was nog geest en gevoel en taalveerdigheid in onze streken, ook in dien ‘dooden’ tijd, en ook in dien uitersten Westhoek, die sedert 1662 onder de Franschen lag. En 't is leerrijk te lezen (in *Bulletin de l'Union Faulconnier* van Duinkerke, dl. XXIII (1926). bl. 209-300) hoe de drukkerij, die maar ten tijde van De Swaen te Duinkerke op en komt, geheel op den Vlaamschen kant staat, en lange nog, tegen 't gedacht en den wille van de Franschen.

Die heruitgave is heel zeker een onderneming die, in geldendheid voor 't verleden van onze Vlaamsche letterkunde, in lange niet zal overtroffen worden.

Ger Schmook. *Titelbeschrijving en Rangschikking van Auteursnamen en Titels.* Antwerpen, [1930], in 8^{n}, 28 blz. = Fr. 5.

Veel nuttige en noodige wetenschap, handig en oordeelkundig samengevat: de vrucht van veel leerens en zoekens door een ervaren boekenwaarder ten dienste gesteld van zijn talrijke vakgenooten in 't Vlaamsche land.

Alaska. De Stichting der Zending van Alaska en bijzonderlijk van den post St Kruis Herinneringen van Zuster M. Jozef Calesanz. Tongerloo, [1930], kl. in 8^{n}, 211 blz. met afbb. Fr. 10.

De schrijfster is van Moorseele, in de wereld Euphrasie Deruyter. Ze hielp de zending van Alaska stichten in 1888 en was er werkzaam tot in 1905. Zij heeft de geschiedenis van dit edelmoedig werk vroeger al in 't Engelsch beschreven, en maakt het nu ook aan hare landgenooten bekend.

Aantrekkelijke lezing, die tevens de ziele verheft en 't herte beweegt... om een handje toe te steken aan die taaie werksters daar in 't hooge Noorden. En die dit nog wil doen, kan haar boekje bestellen bij de Zusters der H. Familie van haar geboortedorp.

V.

Mengelmaren

'*'t Zuivel* d.i. 't portaal van de Kerke, geh. te Kortrijk - omdat de vastenbulle (wegens het zuivel etc...) daar hangt.'

Zoo schreef Guido Gezelle, in de jaren '80 ongeveer, met potlood op een papierling. - Zijn er soms Lezers die van de zake nog iets weten of onthouden hebben?

Te Merckem gehoord en ook te Brugge bekend: Het peerd van den molenaar laat zijn ooren hangen. En waarom? Uit schaamte voor zijns meesters dieverij!

K.d.F.

Als de knapen de drake - of plakwaaier elders - opgesteken hebben hooge in de lucht, dan nemen ze soms een papiertje dat ze op den draad steken; 't wordt dan door den wind langs den draad opwaarts gevoerd tot tegen den drake. Ze heeten dat een *verzendertje.* 'We gaan nu een *verzendertjen* opsteken!'

Brugge

A. VERWAETERMEULEN.

[Bijvoegsel Nummer 4]

Prospectus

TER gelegenheid van de honderdste verjaring van de geboorte van Guido Gezelle worden de volledige werken van den dichter uitgegeven. Deze editie, die wordt opgevat als een grootsch monument ter eere van Vlaanderen's grootsten Dichter, gebeurt in opdracht van het Guido Gezelle-Comité.

Zij omvat:

de gedichten, tijdens het leven van den dichter uitgegeven, alsmede de nagelaten en verspreide verzen;

het volledige proza van Gezelle;

een belangrijke keur brieven van, aan en over den dichter. Deze brieven, die een onschatbare bijdrage vormen tot de geschiedenis van het leven, van de kunst en van den tijd van Gezelle, verschijnen in deze uitgave voor het eerst.

Het volledige werk wordt tekstkritisch uitgegeven. Deze uitgave brengt dus vooreerst den allernoodwendigsten grondslag voor ieder zuiver genieten of ieder ernstige studie van zijn werk: een betrouwbaren tekst. Iets wat de uitgaven, verschenen na den dood van den dichter, niet meer boden. Deze uitgave geeft dan ook al de wijzigingen die Guido Gezelle zelf bij de verschillende drukken aan zijn werk heeft toegebracht. In de meeste gevallen leggen die varianten getuigenis af, bij den dichter die ze heeft gewild, van 'n gewijzigd taalkundig, metrisch, stilistisch of plastisch inzicht. Ze leeren dus iets omtrent den groei en ontwikkeling van Gezelle's dichterlijk wezen. Het volledig variantenapparaat zal de geschiedenis van Gezelle's tekst in het vijftigjarig verloop 1850-1899 herschetsen; zoodanig dat elk belangstellende voor elk gedicht, de onderscheiden fasen en momenten der tekstontwikkeling zal kunnen herstellen.

Dank zij de ruime en belangelooze welwillendheid van Z.E.H. Caesar Gezelle, zijn de bewerkers in staat ontelbaar vele onuitgegeven bescheiden voor hun kommentaar te gebruiken. In nota's

en aanmerkingen van geschiedkundigen, biografischen of reëelen aard worden datum, aanleiding enz. van elk gedicht vermeld.

Het eerste deel der verzen ‘Dichtoefeningen’ wordt bezorgd door Prof. Dr. Fr. Baur; het tweede ‘Kerkhofblommen’ werd nog persklaar gemaakt door den grooten Gezelle-kenner den Eerw. Heer Aloïs Walgrave, wiens arbeid thans door andere krachten zal worden overgenomen, onder de leiding van den E.H. Dr. P. Allossery, bestuurder van het Gezelle-Museum te Brugge, - die voor de uitgave van het derde deel ‘Gedichten, Gezangen en Gebeden’ zorgt -, en van prof. Dr. Baur, hoogleeraar bij de Gentsche Universiteit.

Zooveel mogelijk zal elk van de achttien deelen van deze jubileum-uitgave worden voorafgegaan door eene studie, aan Guido Gezelle gewijd. Onder meer worden de volgende onderwerpen behandeld:

GEZELLE ALS TAALKUNDIGE,
GEZELLE EN ZIJN KRING,
GEZELLE EN DE FOLKLORE,
HET RYTHME VAN GEZELLE,
HET PROZA VAN GEZELLE,
GEZELLE'S INVLOED,
LITERAIRE INVLOEDEN OP GEZELLE,
GEZELLE EN DE MYSTIEK,
GEZELLE ALS GELEGENHEIDSDICHTER,
GEZELLE EN DE VLAAMSCHE BEWEGING.

Deze onderwerpen worden behandeld door prof. Julius Persyn, Dr Joris Caeymaex, Mevr. Dr Hegenscheidt, prof. Baur, F.V. Toussaint van Boelaere, Dirk Coster, Prof. Dr. van Ginneken S.J., Urbain van de Voorde, Dr. P. Allossery, e.a.

De algemeene inleiding werd geschreven door Prof. Dr. August Vermeylen.

Proeve van bewerking
O 't ruischen van het ranke riet

Παρά ῥοδανὸν δοναχῆα
HOM. IL. XVIII, 576.*

O! 'T Ruischen van het ranke riet!
o wist ik toch uw droevig lied!
wanneer de wind voorbij u voert
en buigend uwe halmen roert,
gij buigt, ootmoedig nijgend, neêr,
staat op en buigt ootmoedig weêr,
en zingt al buigen 't droevig lied,
dat ik beminne, o ranke riet!

O! 't ruischen van het ranke riet!
hoe dikwijls dikwijls zat ik niet
nabij den stillen waterboord
alleen en van geen mensch gestoord,
en lonkte 't rimplend water na,
en sloeg uw zwakke stafjes ga,
en luisterde op het lieve lied,
dat gij mij zongt, o ruischend riet!

O! 't ruischen van het ranke riet!
hoe menig mensch aanschouwt u niet
en hoort uw' zingend' harmonij,
doch luistert niet en gaat voorbij!
voorbij alwaar hem 't herte jaagt,
voorbij waar klinkend goud hem plaagt;
maar uw geluid verstaat hij niet,
o mijn beminde ruischend riet!

TITEL: *VA.* DE BEDROEFDE. *Met als ondertitel* vs. 1, *gelijk in* 1 | 1 O! | RIET! | V.1: *VA.* riet!... *en zóó ook in vv.* 9 *en* 17 | V.2: o! 'k Weet wat uw gezang bediedt, | V.4: roert. | V.5: Gy | ootmoedig, | V.7: En buigend zingt ge | *VA.*, 1, 2 *geen komma* | V.10: *VA.* Hoe dikwyls, | V.13: *VA.*, 1, 2 *geen komma* | V.14: *VA.* sloeg de | *geen komma* | V.18: niet - | V.19: Hij hoort uw zoete | V.20: Maer | V.22: waer 't | V.24: bemind en |
Het motto uit Homeros beteekent: *bij de wiegelende rieten.*
V.5: voor den afwijkenden zinsbouw, zonder omzetting van het werkwoord, vgl. '*Aan de Landslieden.*' vs. 37 | V.12: *van*=door.

* *Zie Breeder Aanteekening.*

Nochtans, o ruischend ranke riet,
uw stem is zoo verachtlijk niet!
God schiep den stroom, God schiep uw stam,
God zeide: ‘Waait!...’ en 't windtje kwam,
en 't windtje woei, en wabberde om
uw stam, die op en neder klom!
God luisterde.... en uw droevig lied
behaagde God, o ruischend riet!

O neen toch, ranke ruischend riet,
mijn ziel misacht uw tale niet;
mijn ziel, die van den zelven God
't gevoel ontving, op zijn gebod,
't gevoel dat uw geruisch verstaat,
wanneer gij op en neder gaat:
o neen, o neen toch, ranke riet,
mijn ziel misacht uw tale niet!

O! 't ruischen van het ranke riet
weêrgalleme in mijn droevig lied,
en klagend kome 't voor uw voet,
Gij, die ons beiden leven doet!
o Gij, die zelf de kranke taal
bemint van eenen rieten staal,
verwerp toch ook mijn klachte niet:
ik! arme, kranke, klagend riet!

V.27: *VA.* de stroom | V. 28: *geen aanhalings- noch schorsingsteekens en geen komma na* kam | V. 30: *VA.* klom; | 1 op en nêre klom; | V. 31: *VA.* luisterde en - | V. 32: aen God, | V. 33: o Neen, myn | riet! | V. 35-36: *VA.*, 1 *geen kommas tenzij na* gebod | V. 36: 1 Zyn | V. 37: *VA.*, 1, 2 *geen komma* | V. 38: *VA.* gaet. | 1 gaet, | V. 39: *VA.* riet! | V. 44: *VA.* o Gy, die beide ons | 1 beide | V. 45: *VA.* zelfs | V. 46: 1 rietenstael, | V. 47: *VA.* Verwept | *VA.*, 1, 2 niet, | V. 48: *VA.* Ik, | *Hierop volgde, in* 1, *het stuk* ‘SINAÏ’. (*Zie * bij het stuk* ‘Aan de eerweerdige Heeren Carlier.’)|
V. 29: *woei:* zie VERCOULLIE, blz. 35; | *wabberde*=vgl. engelsch *to wabble*, het beteekent slap, los bewegen. (Zie DE BO en DE JAGER i. v^{o}) | V. 35: *den zelven*=Wvl. voor denzelfden; | V. 45: kan *zelf* beteekenen *ipse, in eigen persoon*, maar waarschijnlijker=*zelfs.* Deze laatste vorm is ook Wvl. | V. 44 en 48: voor de *dysmelie* in deze vv. zie*. | V. 46: *staal*=stengel. Zie Wdl.

Breedere aanteekeningen

O 't Ruischen van het ranke riet.

Met dat gedicht als loktoon liet GEZELLE, begin April 1858, het *Prospectus* van zijn eersten bundel de wijde wereld in (zie in onze *Bio-bibliografische Inleiding* den brief van EUGEEN VAN OYE die het bewijst). Het stuk was toen nog aanzienlijk verschillend van wat het in *DO.*[1] uiteindelijk zou worden: in die eerste gedaante met als titel *De Bedroefde*, vinden we het in ALBERDINGK THIJM'S *Volks-Almanak voor Nederlandsche Katholieken, in het jaar des Heeren* 1859 (Am^{m}, Van Langenhuysen) blz. 220-221, met onmiddellijk daarna een eerste proeve van den Thouroutschen lievelingsdiscipel '*Moed en Betrouen*'. Blijkens de vrij talrijke varianten, (zie in onze tekstbezorging onder *VA.*) heeft dus de dichter, tusschen de aankondiging en de verschijning van zijn dichtbundel, nog méér dan één stuk bewerkt, al noemt hij 't in een brief aan VAN OYE (van omstreeks Kerstdag 1857) onder de stukken die hij '*in éénen trek* gemaekt (had), v.g. *Excelsior*, *'t Riet*, etc., die 'k nochtans [*voegt hij er bij*] alle volgens den raed van al wat letterkundig is of geweest is, nadien met koelen bloede hebbe nagezien en verbeterd, zonder nogtans, peize ik, die hoedanigheid van spontaneiteit te verliezen;...' (zie *Vlaamsche Kunstbode*, 1906, blz. 133).

Dezelfde brief, waaruit die woorden zijn, geeft meteen een veilig aanknoopingspunt voor de dateering, althans een stellig *terminus ante quem*, en algemeen wordt aanvaard, dat het stuk een der eerste uitingen is geweest van GEZELLE'S volledig, weelderig-openbloeiend dichterschap in zijn eigenlijke Poësis-klasse, die hij pas November 1857 te leiden kreeg. Anderzijds vernemen we uit de vrij scherp omlijnde herinneringen van HUGO VERRIEST over dit gedicht (in C. GEZELLE'S Kg. I, blz. 89) dat het stuk *'s winters* gemaakt werd: wat dus den ontstaanstijd zoowat verlegt tusschen half November en half December 1857.

Het riet, dat hier, in zoo onzeggelijk diepe en aangrijpende symboliek, den rijken ondertoon van Gezelle's priester- en dichterweemoed verklankt, stond bij de Mandelbeke - leert VERRIEST ons verder: 'en 't was met een van die rieten in zijne hand dat hij eens 's winters vóór ons zweefde en zwierde in het "edel Spel der Schaverdynders"'. Al dadelijk na zijn ontstaan kreeg het innige, zangerige lied zijn muziekale begeleiding van JOHAN DESTOOP: in een brief aan THIJM (d^{o} Feestdag van den H. Vincentius Ferer = 5 April 1858): ''t Gedichtje is van Mr. STOOP getoonzet en zoo 't Ued. welgevalt zal ik de muziek wel eens achter zenden'. (zie C. GEZELLE, in *De Beiaard* II [1918] blz. 504). H. VERRIEST zegt van de wijze (l.c. blz. 89): 'voor mij nog 't schoonste muziek dat op die woorden ooit gemaakt werd'. En werkelijk, JOHAN DE STOOP, Matje Stoop zooals men hem te Roesselare algemeen noemde, was een begaafd musicus, naar het oordeel van velen. GEZELLE'S hoogergemelde brief aan THIJM geeft hóóg op van des Maëstro's muziekale werking in 't Roesselaarsch leergesticht (zie l.c. blz. 504) en THIJM zelf, wellicht door GEZELLE genoopt, bespreekt met sympathieke warmte van toon zijn ijveren voor neogothiek in de toonkunst, in D.W. VI (1861) blz. 276 vlg... VAN OYE, de kinderlijke zanger met het gulden, rijke stemgeluid, onder alle Kleinseminaristen zeker de meest geziene medewerker in De Stoop's ijveren voor het muziekale

DE Jubileum-uitgave van Guido Gezelle's volledige werken wordt gedrukt op papier en formaat en met de letter van dit prospectus. Deze uitgave zal 18 deelen omvatten van gemiddeld 260 bladzijden elk.

Het eerste deel *Dichtoefeningen*, tekstkritisch ingeleid en aangeteekend door Dr Fr. Baur, met een inleiding over Guido Gezelle door Prof. Dr. Aug. Vermeylen, verschijnt 1 Mei 1930. Het tweede deel *Kerkhofblommen* bezorgd door wijlen E.H. Al. Walgrave verschijnt 15 Mei. Het derde deel *Gedichten*, *Gezangen*, *Gebeden en Kleengedichtjes*, bezorgd door Dr. P. Allossery, verschijnt 1 Juni. Verder elke maand, ten minste een deel.

Dank zij den steun van het Gezelle-comité is het mogelijk, een, gezien de verzorgde uitvoering, betrekkelijk lagen prijs vast te stellen: 25 fr. per deel.

Deze uitgave is ook gebonden verkrijgbaar, drie deelen in één band; naar keus in zes geellinnen banden bedrukt met zwart of in blauwlinnen banden met goud bedrukt. Band en binden kosten slechts 15 frank per band.

WEELDE-UITGAVE. Van deze jubileum-uitgave worden honderd genummerde weelde-exemplaren gedrukt. Vier en zeventig exemplaren op geschept Hollandsch papier ‘Van Gelder en Zonen’ en zes en twintig exemplaren op Japansch Kozo-Vellum.

Het Hand Geschept Oud-Hollandsch papier werd door de koninklijke papierfabrieken Van Gelder en Zonen, speciaal voor deze uitgave vervaardigd en draagt in elk vel het watermerk ‘Guido Gezelle’. Van deze 74 exemplaren zijn er 37 voorbehouden voor Vlaanderen, 25 voor Nederland en 12 exemplaren komen niet in den handel.

De inschrijvingsprijs per deel van de exemplaren op het Hand Geschept Oud-Hollandsch papier is fr. 75.

Van de 26 exemplaren op Japansch Kozo-Vellum, genummerd van A tot Z komen slechts 22 exemplaren in den handel. Inschrijvingsprijs per deel: fr. 225.

Voor de weelde uitgave op Hollandsch papier werd een vollederen band ontworpen met een halfverheven Gezelle-kop op het plat. Voor de exemplaren op Japansch Kozo-Vellum werd een marokijnen band ontworpen. Aan de liefhebbers voor de weelde-exemplaren wordt op verzoek eene reproductie van deze banden met beschrijving toegezonden, alsook specimen van het Oud-Hollandsch papier of van het Japansche Vellum.

[Nummer 5]

AAN
GUIDO GEZELLE,
EEN EEUWE GELEDEN
DEN 1^{n} IN BLOEIMAAND GEBOREN,
DEN LUISTERARE EN DEN ZANGER
DEN ZOEKER EN DEN ZANTER
TEN BATE EN TOT ROEM VAN ONZEN STAM,
‘DEN MEDEVADER VAN BIEKORF’,
WAS AL 'T VROEGER WERK ALHIER,
EN BLIJFT AL 'T WERK VAN NU EN LATER
IN LIEFDE EN VEREERING
TOEGEWIJD.

Guido Gezelle en Biekorf.

‘**O**P een voorjaaravond in '89, zaten een keer bijeen te Brugge, in 's h. Lodewijks, op de kamer van Edw. Van Robays, deze en Em. Demonie, en A. Van Speybrouck en J. Craeynest en nog anderen. Lange reeds had men meermaals ‘de koppen bijeengestoken;... verscheidene ontwerpen waren voorgesteld geworden en besproken [;ondermeer van *Rond den Heerd* onderhanden te nemen, en hem nieuw bloed in te jagen. Allemaal vruchteloos]. Nu eindelijk besloot men een nieuw tijdblad in Westvlaanderen uit te geven dat in Brugge zou gedrukt worden... Aan Gezelle vroeg men hulp en steun; welke hij beloofde. Hij zelve gaf het blad zijn name: “Biekorf”.

Biekorf was dus gesticht: stammend uit Gezelle van-verre-aan, d.i. aldoor den geest der leeraars uit de jaren '60, aldoor den gloed der knapen uit de jaren '70, aldoor het werk der zanters uit de jaren '80; bedoelende ten anderen datgene uitsluitelijk wat Hem beviel uit deze drieërhande vóórbetrachting, t.w. wijze leer en lezing, tot roem van onzen stam, en in de taal van 't volk. En *Biekorf* was medeen alzoo Gezelle's jongste kind, en driemaal-liefste kind.’

Alzoo vertelt Lod. De Wolf zaliger over 't ontstaan van ons blad in zijn merkweerdig opstel: *Biekorf*: *vijf-en-twintig jaar*! (1914, bl. 15), volgens 't gene dat hij van een der stichters zelve, A. Van Speybrouck, vernam. Er hij voegt er uitdrukkelijk bij dat Guido Gezelle niet eigenlijk ‘de’ stichter van Biekorf is geweest, alhoewel het tegenovergestelde dikwijls werd rondgezeiseld tot in Biekorf toe, ten onrechte.

De brieven van Gezelle aan de stichters en van de stichters aan Gezelle geven nog nader bescheed

van 't gene dat de gevierde Meester al gedaan heeft voor ons tijdblad[1].

Uit de Handelingen der *Gílde van Sinte Luitgaarde* blijkt het dat er al lange, van in 't jaar 1874, een ontwerp van een nieuw tijdblad alhier nestelde en moerde, maar 't en wist gelijk niemand onder welke gedaante het zou lijfwinnen en uitkomen[2].

Vanaf 1880 is de Luitgaarde-Gilde tenden en zoo goed als uiteen[3]. Nieuwe, jongere werkers komen op en zoeken hunne pogingen ten bate van de geliefde Vlaamsche volkstale te vereenigen. 't Is rond Gezelle dat ze samenkomen, die jonge zoekers en zanters en vertellers, meest leeraars, uit Westen Oostvlaanderen, Brabant en Limburg; ze stichten: *Alvearium. Dat is de Dietsche Biehalle.* Dat was ‘op den 31 in Lauwe en op den 8 in Guldemaand 1887’. Een nieuwe Gilde, die werkzaam zou zijn ‘in het navorschen, het handhaven en het gebruiken van al de rechten onzer Dietsche Volkstale.’ De stichters van Biekorf staan allen tusschen de stichters van die vroegere Biehalle.

De zetel van de Biehalle was binnen Gent: daar werden de zitdagen gehouden, op de Hoogpoorte, 52. Op de uitnoodigingen daartoe, staat er bovenaan een biekorf geteekend tusschen de spreuke Horatii: *Apis matinae more modoque*, en Plantijns: *Nullus otio perit dies apibus.*

Gezelle stelde veel hope op de Biehalle. Hij schrijft aan Demonie: ‘Onze Biehalle zou moeten sterk genoeg worden om dat aan te gaan, te weten de afdeelinge uitlandige Vlamingen waarover wij spraken.’ En hij zocht zelve om een beteren thuis voor de zitdagen. ‘Ik heb te Gent met Fr. Marin gesproken,

(1) Die brieven berusten bij 't Berek van Biekorf. - Als er geen dagteekening opgegeven en wordt, 't is dat de aangehaalde brieven zelve niet gejaarteekend en zijn.
(2) Biekorf, XXV (1914), blz. 14.
(3) P. Allossery. *Kanonik Adolf Duclos,* in Annales de la Soc. d'Emulation de Bruges, LXIX (1926), blz. 26.

't hert en de ziel van de S. Lucas schole en gilde. Wij zouden daar alderbest gekomen zijn met onze zitdagen en hij zou hertelijk mêedoen. Daar is een spijs- en drankwinkel, prachtige zale, hof, alles; en die Broeders wittelappen zouden alzoo vervlaamschen en apostels van 't Vl. worden 't land deure, zonder te weten. Spreekt er van met de vrienden.'

't Ontwerp van een nieuw tijdblad steekt bij de mannen van de *Biehalle* van zelfs weer den kop boven. Maar Gezelle is daar niet seffens voor te vinden. 'Ware 't niet beter ondersteunen 't gene bestaat, *Rond den Heerd* mêebegrepen?'[(1)].

Maar *Rond den Heerd* was tenden. Hij zat in de handen van Duclos die, alhoewel jonger dan Gezelle, met jongeren niet meegaande en kon zijn, zooals de altijd jonge en breedschouwende Meester. Gezelle zag in de Biehalle 't middel om *Rond den Heerd*, die hem nog altijd naar aan 't herte lag, te redden. Aangewakkerd door zijn vrienden, Kan. Rembry en Baron Bethune, stelt hij hem en anderen daartoe in 't werk, zooals blijkt uit den volgenden brief aan Em. Demonie.

Kortrijk, den 26 Oct. 1888.

Eerw. Heere en Vriend,
Hierbij den brief met de antw. van Kan. Rembry; zijt zoo goed mij hem terug te laten geworden. 'k Was gister te Slossens met den ouden Baron Bethune; beiden waren volkomen 's eens met Rembry. Baron, na den brief van Rembry gehoord te hebben, zei dat R.d.H. stierf hij geheel en gansch, voor goed verloren was, en dat er Duclos moest voorengesteld worden, wilden wij R.d.H. bewaren, van eer-voorzitter te zijn, en niet anders, van de opstelders van R.d.H. Is hij *inschikkelijk* en fraai dan blijft R.d.H. leven; is hij anders gezind dan sterft hij en blijft hij dood, door zijne, niet door onze schuld. 't En staat mij niet toe, salvo meliori, van Duclos daarover te spreken of te schrijven. Overlegt de zake en oordeelt. Ik vergare, sedert onze laatste bijeenkomste, al dat ik kan, b.v. onuitgegeven ge-

(1). In een briefke aan Em. Demonie.

dichten, enz., en spare 't voor den nieuwen R.d.H. *te wege*, en ik werve meêschrijvers. 't Ware best algauwe iets zekers weten van Duclos.
Ben in afwachtinge Ul. zeer toegenegen
Guido Gezelle.

Duclos was niet inschikkelijk... en alzoo zochten de Westvlamingen van de Biehalle om leven en lijf te geven aan een nieuw tijdblad te wege, door Gezelle 'Biekorf' gedoopt.

Onze stichters en ondernemen noch en beslissen niets zonder eerst hunnen Meester om raad te vragen. 't Zijn meest Em. Demonie en Edw. Van Robays die naar Gezelle schrijven, en brief na brief van hem ontvangen.

Van Robays stelt de *eerste Voorboodschap* op[(1)] en vraagt aan Gezelle (brief van 6-1-89) welken drukker ze zouden kiezen: den drukker van de *Vlaamsche Vlagge* misschien? Gezelle en wil volstrekt van dien drukker niet weten: 't moet er een zijn 'wiens naam geene gestempelde beteekenisse en draagt... Mijn gedacht ware S. Augustinus, boven al en buiten al.' (G.G. aan Van Robays). De stichters en waren alzoo niet gezind, doch Gezelle antwoordt aan Van Robays: ''n Neme 't niet kwalijk en 'n misverstaat me niet: ik houde *mordicus* aan Augustinus, of een die, als drukker, uitgever, prentbezorger, openbaar-heidgever, zoo vele weerd als hij....'[(2)].

(1) Er bestaan eigenlijk *drie* gedrukte Voorboodschappen van Biekorf. Den 27^{n} Maart '89 gaat een *eerste* naar de mogelijke medewerkers. De lijst van de toegetreden medewerkers wordt in de algemeene [*tweede*] Voorboodschap van 10^{n} Meie overgedrukt, die als verzoekbrief om inschrijvers allerwegen rondgezonden wordt. Beide werden gedrukt bij S. Augustinus. De *derde* Voorboodschap is van den 2^{n} van Kerstmaand '89 en kondigt aan: 'Binnen eenige dagen verschijnt Biekorf, als 't God gelieft.' Deze is al bij De Plancke gedrukt. - De tweede Voorboodschap is overgedrukt vooraan N° 1, blzn. 1-3 van 't eerste jaar, mits een verschil van een paar namen en 't bijvoegen van den laatsten zin.

(2) Gezelle hield veel van S. Angustijns drukkerij. Daar werd zijn Duikalmanak gedrukt. Ook voor *Anna Biins*, zijn gedroomd jaartijdbladtje voor Vlaamsche Vrouwen, wilde hij: 'Prachtdruk. S. Augustin's drukkerije.' Vgl. Biekorf XIX (1908), blz. 350.

De eerste Voorboodschap werd dan ook bij S. Augustinus gedrukt. Gezelle verbetert den voordruk (26 Febr. '89) en zendt het volgende briefke met den verbeterden voordruk mee.

> Eerw. Heer en Vriend,
> Hoe verre staan we nu?
> Ware ik als gij, 'k zou 't al op S. Augustin steken en den drukker *zelve* den Biekorf laten aankondigen, als *zijne* uit gave[1].
> Ik heb het 'vermaarbladje' nagezien en aan het speur van mijn penne zult gij kunnen merken hoe ik het zou willen hebben.
> Hoe min gezeid hoe beter, hoe min *beloofd*, wil ik zeggen.
> Hoe min gesproken van *West*-Vlanderen hoe beter.
>
> Ik zou trachten den eersten N^{o} zoo te gare te brengen dat men eruit gissen kunne langs welke bane wij gaan zullen. Zelfs en ware 't niet noodig te zeggen dat Biekorf geen strijdblad en is; in 't geval dat hij bij S. Augustin gedrukt wordt ware dit onnoodig te belooven.
> Ik zou voorzeker prenten drukken, vooral in de afdeelinge *Kinderkamer.*
>
> Augustinus heeft er bij de vrechte in zijn Musée des enfants, die al 2 jaar oud is. Men zou kunnen de lezinge (text) op de prente maken instee van de prente op de lezinge. Zoo ging 't eertijds in R.d.H.
> Een afdeelinge ware zoo genomen: *De Kinderkamer.*
> Een ander ware: *Uit Fransch Vlanderen.*
> Eene derde: Eigenvlaamschheden of Flandricismes b.v. *Hij is tenden alle straten*, en zulke nog, met uitleg.
> Een vierde: *Uitlandsche Vlamingen.* Doode, levende, mannen, vrouwen, geloofszendelingen, brieven van uitlandsche Vlamingen.
> Een vijfde: *Vlanderen.* b.v. les îles *flamandes.* Une fenêtre *flamande.* Een *Vlaamsch* geluk. Vla, Vlame, Vlande, Vlanderen.
> .....

(1) Een voordruk van 14 Maart is nog onderteekend: 'Wegens de Stichters, Desclée, De Brouwer en A^{n}, drukkers.' Op de rondgezonden Voorboodschap van 21 in Lentemaand is dit vervangen door den naam van A. Van Speybrouck.

Een zesde afdeelinge: *Dichten.*
Hierbij zit een.....

Volgens de Voorboodschap in Maart en in Meie rondgezonden, mocht medewerking en inteekening toegezeid worden, ook bij ‘eerw. Heer G. Gezelle in de Handboogstrate tot Kortrijk.’ Een groot getal antwoorden uit alle Vlaamsche gewesten kwamen bij Gezelle toe, die ze dan naar Brugge overzond.

't Is ook in overeenstemming met Gezelle dat de stempel of zegel, dien Bethune vroeger voor de Dietsche Biehalle ontworpen had, naar teekening en opschrift gewijzigd werd, om voor den Biekorf te dienen.

Neerstig gingen de bien aan 't werk nu. Ze hadden gehoopt met Sporkele '89 uit te komen, maar stichten ‘en is gheen spel’. De maanden verstreken en sommige vurige inteekenaars werden ongeduldig. Ondertusschen werd er een drukker gevonden die én de stichters én Gezelle zou bevredigen: De Plancke.

Gezelle ook is ten volle aan 't werk voor Biekorf. ‘Elk schijnt te verlangen tegen dat Biekorf uitkomt. Ik weigere al dat ik kan, van werkswegen, onder andere drie voordrachten: *Thielt, Iper, Audenaarde*, om te beter te kunnen meewerken. - GG. aan Demonie, 17 Oct. '89.’

In de eerste en tweede Voorboodschap staat Gezelle vermeld onder hen die de Voorboodschap uitzenden en ‘gezaamderhand het penmanschap zouden waarnemen.’ De derde Voorboodschap, gejaarteekend den 2^{n} van Kerstmaand, spreekt van den ‘keurraad, waar meester Gezelle zijn hulpe aan toegezeid heeft.’ Seffens na 't ontvangen van die laatste Voorbode, op ‘Sinte Niklaais '89’ schrijft Gezelle naar Demonie hoe zeer hij voldaan is. ‘Ik hebbe eenen langen tijd moeten zitten en smaken aan den gedrukten brief die Biekorf rond zendt, zoodanig valt hij in mijnen zin en staat hij mij aan, onder alle, alle opzichten! Dat is tale, dat is zeggen 't gene men zeggen wilt, daar is de rechte goede weg om te gelukken.’

De kladde van 't eerste nummer wordt ter verbetering naar Gezelle gezonden. Maar Gezelle wil niet haastig te werk gaan en verlangt nog een tweeden voordruk. ‘Ik hope dat ze den 1^{n} N^{o} niet en zullen afdrukken zonder hem nog nen keer te zenden: beter te late en wel als in tijden en kwalijk. - G.G. aan Demonie. 9 December '89.’

Na 't uitkomen van ieder der eerste nummers zendt Gezelle aan Demonie allerlei bemerkingen nopens den druk, de schikking en de gebruikte letters, ja tot de bietjes en blommekes toe die als vulling moesten dienen. Hij duidt ook onderwerpen aan en stoffe die in den Biekorf zouden kunnen of moeten behandeld worden. In Februari '90 schrijft hij: ‘Ik hebbe iets te wege onder hoofdinge: *De toogschapra*, onder welke ik de zeldzaamheden die hier en daar in Vlanderen te vinden zijn zou beschrijven; hier hebbe ik b.v. mijn keibijle, eenen tomahawk of polas en den Calumet van het Indiaansch stamhoofd Black Eagle enz. Nu en dan ne keer.’

Hij zelve werkt en wroet voor Biekorf. In iedere afleveringe schier staat er iets van zijne hand. Gedichten, opstellen over volksgebruiken en volkszeg, taalwetenschap en geschiedenis, levensbeschrijvingen, beleering en allerlei mingelmaren blijven elkaar volgen: al den tijd dat hij leefde, bleef er bij hem een onuitputbare schat over van zantinge en van zoetigheid.

Hierna volgt een wijzer van Gezelle's geboekschap in de tien eerste jaargangen van ons tijdblad, samengebracht door onzen trouwen medewerker J. De Smet.

't Stichten van Biekorf is alzoo 't werk geweest van Demonie onzen eigenlijken eersten stichter, en van Van Robays, dien koenen werker en tweeden stichter na 't vroegtijdig afsterven van Demonie. ‘Zonder dat Gezelle Biekorf's stichter was, toch was hij de ziel ervan, de leidsman en de keurder. Hij was de naam ervan, het leven schier...’[1] Seraphijn Dequidt, in een

(1) L. De Wolf in Biekorf, 1914, bl. 17.

brief van 23^{n} Maart '89 aan Gezelle zelf, vond een beste woord om samenvattenderwijze te zeggen 't gene Gezelle voor ons tijdblad is geweest, te weten: ‘den *medevader* van Biekorf.’

A. VIAENE.

't Gene Guido Gezelle, onder zijnen naam, in de tien eerste jaargangen van Biekorf te boeke stelde.

(Er staat een sterretje * vóór de gedichten).

1890

Per nosto lengo mespresado (Lou mège de Cucugnan) bl. 5-9 en 17-21.
Het schuimwoord *médaille*, bl. 34-35.
*Macry Correale, bl. 40-41.
Kruikoeke, bl. 52-55.
*Gedachtenisse van Eerweerden Heer Emile Demonie, bl. 73
Hoe onze ouders spraken, bl. 81-83.
*Aan de eerweerde zuster Dominica, bl. 89-91.
*Aan Machrietje, bl. 107-108.
Handspreuken, bl. 114-121.
*Aan den Weledelen Heer Hendrik Baron van Zuylen van Nyevelt, bl. 121.
*Aan moeder Vincentia, bl. 145-146.
*'t Wilt zomer zijn, bl. 157.
*De ploeg, bl. 169.
Misverstandelingen, bl. 177-179.
Ons woord ‘endel’, bl. 198-200.
Geboortelepels, bl. 209-214.
*Nen torre bouwen, bl. 218-219.
*Zingenschap Jan Palfyn ter eere, bl. 246-249.
*O gulden hoofd, bl. 260-261.
*Dat vinnig vlaamsche bloed, bl. 298.
*De leeuw der gulden sporen, bl. 313-315.
*Mochte mij, bl. 347-348.
*Sinte Joseph, bl. 351-352.
*Chrysanthemen, bl. 361-363.
*Resurgam, bl. 365-366.
Cornelis Cansele, bl. 378-384.

1891

Van dien edelen Bruischaard, blz. 9-12.
*De Zonne rijst, bl. 23-24.
*Ach! en... bl, 29-30.

*Bonte Kraaie; bl. 42-45.
Eertijds en Nu, bl. 54-55.
*Kleengedichten, bl. 63.
*De eerde doomt, bl. 79.
*Hallelujah, bl. 102-103.
*Ten uitewaardsgange, bl. 107.
*De Doorenhage, bl. 149-150.
Beeldspreuken, bl. 153-158.
*Ter eere van 't Heilig Haar van O.H.J.C., bl. 171.
Fransch Vlanderen, bl. 175-176.
*Heilig-Hertelied, bl. 181-183.
*Bruiloft, bl. 199-201.
Mary Stuarts beêsnoer, bl. 221-223.
*Zieldichtje, bl. 233.
Doof, bl. 234-235.
**Requiem aeternam*, bl. 324-325.

1892

*Zieldicht van Eerw. Heer P. Busschaert, bl. 5.
Uit de kinderwereld, bl. 5-9.
Influenza, bl. 54-56.
Wangeloofkunde, bl. 104-106.
*De geluwgroene weiden, bl. 106-107.
*Versche graven, bl. 109-110.
*Canteclaar, bl. 137.
**Exiit qui seminat*, bl. 155.
Incipit quatuor Evangelium dat is de Heerlijke Heldensprake die men pleegt den Heeliand te Heetene, bl. 199-206
*Glycine, bl. 214 215.
*Cana, bl. 230-231.
Volkszeg over dorp en stee, bl. 231-238, 247-254 en 260-261.
*De witte vijvouder, bl. 245-247.
Epostrakismos, bl. 262-270 en 282-287.
**Morituri*, bl. 310-312.
*'t Laatste blad, bl. 344-346.
*Spaart! bl. 361.

1893

*Spellewerk, bl. 23-24.
Volkszeg over dorp en stee, bl. 26-30, 44-46 en 59-62.
*'t Dooit, bl. 58.
*Paus Leo, bl. 78-79.
*Slaapt gij nog, bl. 88-89.

Sapinen, bl. 91-92.
**Spero lucem*, bl. 110.

Wabbeke, bl. 118-121.
*Waar vandaan, bl. 142-143.
**Panem de Coelo*, bl. 165-166.
Leest onze oude boeken, bl. 200-202 en 212-215.
*De Zwaluwe, bl. 206.

1894

Tot nut van elkendeen. Op zijn vlaamsch verteld, na 't Friesch van J.H. Halbertsma, bl. 7-9, 21-23, 49-51, 108-111, 197-201, 305-307, 337-340 en 369-372.
*Storme, bl. 55-56.
*Goedendag, bl. 90-92.
*Betula Alba, bl. 103-105.
*Bruiloft te Deerlijk, bl. 150-151.
*Idesbald van der Gracht, bl. 167-168.
*Sempervivum tectorum, bl. 201-203.
*Aan zuster N.N. Arme Clare, bl. 332-333.
*Gouden Bruiloft, bl. 344-346.

1895

*Aan J. Lagae, den beeldkunstenaar, bl. 39-41.
*Fiat Lux, bl. 55-56.
Tot nut van elkendeen (vervolg), bl. 113-116 en 353-355.
*Trouwdicht, bl. 133-136.
*Van Bedevaren, bl. 151-152.
*Goeden dag, bl. 187.
*Terwe, bl. 222.
*Niemandsvriend, bl. 231-233.
*O Heemelijke diepten, bl. 281-282.
*Op de wagens, bl. 374-375.
**Adeste fideles*, bl. 379-380.

1896

*Op het vijf en-twintigste verjaren van Kan. Soenen, bl. 6-9.
**Ichthus eis aiei*, bl. 38-39.
*'t Kruiske, bl. 72-73.
**Doce nos orare*, bl. 85.
*Grasmaand, bl. 120-121.
Tot nut van elkendeen (vervolg), bl. 129-132 en 161-167.
Mingelmangel, bl. 220-224.

*Stille, bl. 266.
A la mode - naar den snuf, bl. 267-271.
**Vos estis lux mundi,* bl. 277-278.
*Het vaderlied, bl. 310-312
*Casselkoeien, bl. 331-332.
*Arm huisgezin, bl. 367-368.
**Nihil,* bl. 380.

1897

Van den heiligen trapkom, bl. 4-7.
Ei, 't was inne de mei, bl. 57-60.
Hulst, bl. 77-78.
*Vriendenzoen, bl. 93-95.
**Iṁber abiit,* bl. 107-108.
Sint Gillis te Brugge, bl. 108-111, 118-122 en 150-155.
*Half April, bl. 126-127.
Onveroorkondschapte West-Vlamingen, bl. 133-136.
*Hebt meêlijen, bl. 325-327.
*Gelegenheidsgedicht aan De Lantsheere, bl. 344-348.
*De Leye, bl. 373-374.

1898

*Duiven, bl. 69-70.
*Musschen, bl. 87-88.
Pervyse. bl. 88-90.
*Aksternesten bl. 135.
*Nevelduisternis, bl. 149-151.
A l'Ezelstap, bl. 198-202, en 214-218.
*Op de blijde terugkomste, bl. 230-231.
't Blendeliengasthuis, bl. 247-249.
Toebakdozen, bl. 266-268.
**Duc nos quo tendimus*, bl. 358-361.
*Slaaplied, bl. 376.
Het dagboeksken van den boerenknecht Pieter-Jacob Vanderkindere, bl. 376-382.

1899

*Bruiloft, bl. 7-8.
Bezweerspreuken, bl. 8-13.
*Vader overleden, bl. 54-55.
*Blijde geheugenisse (eerste H. Communie), bl. 85.
*Aan den Eerw. Heer Emile Van Acker, bl. 93-94.
*Des morgens, bl. 262.
In hoecxkens met boecxkens, bl. 263-264.
*Op het vijf-en-twintigste verjaren van Waereghems burgerlijk Oude-lieden-gasthuis, bl. 275-277.
*Op het vijf-en-twintigste verjaren van Heer Alwin Baelen, bl. 297.

Dalen...

Aan mijne kleinkinderen.

O Kindren mijner kindren, weet
gij wat ik vaak bedenke,
wanneer ik U mijn' vriendjes heet
en mijnen zegen schenke?...
Ik denk eraan dat wij één baan,
éénzelfde baan betreden
en, kruisend, te gemoet ons gaan,
gij opwaarts, ik beneden...
'k Beklom, mijn kindren, lijk gij doet,
den berg lijk met een' veder;
nu daal ik hem met moeden voet,
en toch veel vlugger, neder..
Ik draag op 't kleed - gij ziet het niet -
het blad der najaarsdagen,
de kilte in mij van 't berggebied,
den nevel van veel' vlagen;
en toch, mijn kindren, God zij dank,
spijts al den last der banen,
het vallen in den worstelgang
en 't bitter-zijn der tranen,
heb ik mijn ziele gaaf bewaard
en jeugdig nog in 't dalen:
ik heb steeds op de Zon gestaard,
de Zon bleef zegepralen...
Die Zon was God... Ik zag ze als kind,
als jonge man, als vader;
ik heb ze daaglijks meer bemind
en daaglijks kwam ze nader.
Ik zag geen dal, geen rotsesteen,
geen afgrond en geen bronne;
'k zag opwaarts, opwaarts, nooit beneên,
ik zag alléén de Zonne:
en nu nog, zelfs in 't nedergaan,
nu nevels mij omwinden
en wolken dóór de luchten slaan,
blijf ik de Zonne vinden..

Ja, grooter wordt Zij elken dag,
   steeds klaarder wordt Haar glanzen,
Zij rijst nog hooger dan Ze plag,
   Ze raakt aan 's Hemels transen...
Och kindren, 'k zeg zoo dikwijls nu,
   bij 't vallen van de blâren:
Had ik den leeftijd nog van U,
   met 't wijs-zijn van mijn jaren,
hoe schooner nog zou gansch mijn tocht,
   mijn heele leven wezen!...
Heb meêlij, Heer, zoo 'k vallen mocht,
   'k ben telkens opgerezen!

JOS. VANDEN BERGHE

Gezelle en de Meimaandvieringe.

GEZELLE, toen hij te Kortrijk onderpastor was, wilde 't volk ertoe brengen mee te zingen in de kerk. De meimaandloven, te dien tijde (jaren '80-'90) nog al wel bijgewoond, boden hem de gewenschte gelegenheid.

Op gekende - meest fransche - vooizekes dichtte hij een tiental liedjes, liet ze op losse blaadjes drukken en zorgde dat ze dan uitgedeeld wierden aan het volk.

Als 't lof gedaan was, na den zegen met het Hoogweerdig, wierd dan een van die liedjes gezongen.

Orgelist zijnde in Onze Lieve Vrouwkerke, heb ik dat dikwijls bijgewoond en 'k moet getuigen dat de menschen - daaronder nog al veel mannen - duchtig meezongen en dat sommige liederen diepen indruk mieken.

Al die teksten heb ik, samen met nog andere die hij mij ter hand stelde, opgenomen in de eerste uitgave (1891) van mijn ‘Dertig geestelijke liederen.’

Het waren:

O eene uit al, op een wijze van Pastor P. Busschaert (n° 23 in ‘Gezangen voor Congregatiën’).

O moeder Gods, op een gekende wijze:

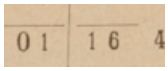

01 16 4

Alle dagen, ook op een gekende wijze:

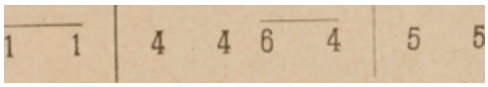

1 1 4 4 6 4 5 5

Christene zielen, op dezelfde wijze als hierboven. *U*, *Maria*, *loven wij*, nog op een gekende wijze:

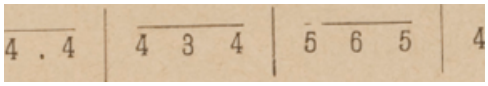

4.4 4 3 4 5 6 5 4

In 't herte geboren, op de wijze van: ‘Te Lourdes op de bergen’

O Rozenkrans, op de wijze van het fransch H. Hertelied.

O Moedermaagd, op de wijze als ‘O Eene uit al’.

Vervaarlijke rotsen, zelfde wijze als ‘In 't herte geboren’

O Blijde maand van Mei en van de blommen, als ‘O Rozenkrans’.

O Heilig Hert, id.

Voor Kerstdag had hij nog twee andere gedichten:

't Is middernacht, op een wijze van ‘O Moeder Gods’ (zie boven).

't Is nacht, staat op, op de wijze van ‘Minuit chrétiens’ van den franschen toondichter *Adam.*

Ten gerieve van de Katrijntjes - dat waren de fabriekmeisjes, aan wie hij de H. Katharina als patrones voorgesteld had - dichtte hij nog een schoon lied:

Katharina die heur bloed op een zangerige, ietwat romance-achtige wijze, waar ik de herkomst niet van ken. Het begon zoo:

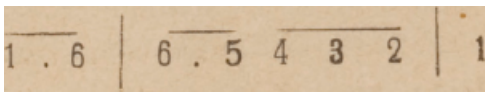

1.6 6.5 4 3 2 1

Op Sinte Katharinafeest kwamen de meisjes naar de kerk en zongen na mis of lof, geschaard om het prachtig oud-gotisch beeld van hun patrones, het roerend lied.

***

Zooals ik reeds zei, wierden die loven druk bijge-

woond. Er was een kern mannemenschen die, waarschijnlijk op aandringen van Gezelle, overhander tien dagen in O.L. Vrouwe, in Sint Maartens en in Sint Michiels (Jezuïeten) het lof bijwoonden en den zang ondersteunden.

Geen twijfel of dit zingen trof diep de gemoederen - ik kan het van mij zelven getuigen - want, al had de gekozen muziek niet altijd de gewenschte wijding en stemming, er zat kruim en verhevenheid in de woorden. Ik zal nooit vergeten hoe machtig en opgetogen door de wijde beuken klonk:

O Eene uit al.
die Adams val
heeft onbelet gelaten;
die verre en wijd
veel schoonder zijt
als de alderschoonste vaten!
O Edel vat,
Gods eigen stad,
Gods woninge ongeschonden...
Hoe zal ik dan
de schoonheid van
uw' zuivre ziel verkonden!
Komt, staat ons bij,
Gods englen blij,
die, knielend aan heur voeten,
Gods schoonheid in
uw Koningin
moogt kennen en begroeten!
Dan wij die haar
van verre maar,
en al te onweerd, aanschouwen;
laat ons met vreugd,
haar onze deugd
ja, tot der dood, betrouwen!

Wie kan dit lezen zonder ontroering? Wat dan, als honderde monden dit rechtstaande en opgetogen zingen? Hoe moet Gezelle er deugd van gehad hebben!

* * *

Als ik wel onthouden heb, dan liet Gezelle de woorden drukken op zoo een wijze dat men ze *moest*

op zijn Westvlaamsch uitspreken. Zoo de eerste reke:

O Eene uut al
.....
die verre en wiid...

In elk geval deed hij het zoo, als hij, ten gerieve van de Kortrijksche Muziekschole, en op aanvrage van den voorzitter, advokaat Adolf Verriest, teksten vertaalde, die op de prijsdeeling of op Concerten zouden gezongen worden, zooals bv. *Elias* en *Athalie* van Mendelssohn, de *Gypten* van Schumann, nog andere teksten op muziek van Wagner en Grieg, enz.

Zoodanig hield hij aan de zuivere zangerige West-vlaamsche klanken: ui = uu; ij = i; ou = oe.

***

Gezelle is altijd liefhebber geweest van doorloopende dichtregels, bv.

Heel de kerke,
bij de sterke
stemme van den orgel, doet
uwe talen
luide 'erhalen:
O Maria, wees gegroet!

wat zeer hinderlijk was voor 't zingen, want men kan zulke dichtregels wel doorloopend lezen, maar in 't zingen is men door de mate weerhouden en men moet blijven staan o.m. aan *doet*, terwijl na *orgel* geen stilstand mogelijk was, en nochtans betaamt.

Als ik dat deed bemerken en hem vroeg de verzen te willen wijzigen, dan kon ik zulks niet bekomen. Dit scheen hem niet te hinderen.

Eenmaal toch gaf hij toe en veranderde, tegen een nieuwe uitgave, een strofe van *Maria nooit geschonden.* Eerst lood ze:

Zij sterft van niet te sterven
aan 't Kruis met Hem, en tracht
vergifnis meê te werven
met Hem, voor ons geslacht.

Veranderd, op mijn vragen, wierd ze:

Zij sterft van niet te sterven,
Zij sterft van liefde en leed,
van 't zweerd dat zeven werven
dweersch door haar herte sneed.

De eerste lezing is misschien als gedacht, even goed maar de tweede gaat ongetwijfeld beter om te zingen.

***

Als aanpasser van woorden op muziek was Gezelle geen fijnproever. Zijn teksten gaan dikwijls mank en op melodie en op rythmus. Prachtige verzen, schitterende beelden, diepe gedachten, al wat ge wilt, maar.. men mocht ze niet zingen! Daarvoor was Gezelle niet muzikaal genoeg. Men bezie maar eens om zijn *Athalie*-vertalinge onder den zang te zetten.

Voor eenvoudige liedjes ging dat wel beter, maar toch liet keus en aanpassinge soms wel wat te wenschen. De wijzen waarop hij meestal zijn liedjes dichtte, waren, over 't algemeen, zonder de minste kunstweerde. Van een anderen kant moet toegegeven worden dat hij gekende wijzen moest uitzoeken, en dat er te dien tijde geen groote keus 'n was.

We mogen ons daarom beloven dat hij destijds die liedjes gedicht heeft en we mogen met trotschheid op hem wijzen als op een baanbreker in zake van godsdienstig volkslied.

REMI GHESQUIERE.

Hoe ze Karel den Goede vieren in Denemarken.

BRUGGE en staat alleene niet om zijnen zaligen Graaf te vieren. Denemarken weet ook zijnen zoon, den zoon van den heiligen Deenschen Koning Knud, in eere te houden en te huldigen. De jeugd van Kopenhagen vierde nu laatst zijnen feestdag met de opvoering van een spel, waarvan ik den wijzer in 't Vlaamsche hier heb overgezet. 't Lied dat er op volgt staat op de keerzijde van dien spelwijzer[1].

(1). Die spelwijzer, te zamen met het boekje dat blz. 157 besproken wordt, werd ons welwillend toegezonden door Kan. A. De Meester: dien we daarvoor hertelijk bedanken.

St. Knuds skole.
Quinquagesima-zondag den 2 Maart en maandag den 3 Maart, op slag van ten achten 's avonds, spelen de leerlingen van de schole het schoolvertoog
De dood van Karel van Denemarken
Drama in drie Bedrijven.

Spelers:

Karel, graaf van Vlaanderen (zoon van Knud den Heilige).	
Robert	) zijn ridders.
van Straten	) zijn ridders.
Bertulf, proost	
Burchard, zijn broederszoon.	
Willem, zijn neef.	
Karels biechtvader.	
Oluf, een Deensch pelgrim.	
Een dienaar van Bertulf.	
Een bode.	
Karels gevolg; Vlaamsche ridders en arme lieden	

't Speelt te Brugge den 1. en 2. Maart. 1127.
1. Bedrijf. 't Binnenhof van Karels kasteel.
2. Bedrijf. Bij den proost Bertulf.
3. S. Donaaskerke.

De zalige Karel.

2. Maart.
Opstel van Johs. Frederiksen.

Te Brugge staat een schrijne wier pracht
een genot is voor allen die ze aanschouwen;
nog straalt hij, die er in berust,
in den luister en glans zijner deugden.
Zijne name, graaf Karel, is wijd beroemd;
van de oudste tijden groeiden om
zijn levensbeeld, bij 't volk, twee namen:
Karel ‘de Deen’ en Karel ‘de Goede’.

De Denen knielen met vroomheid neer
voor zijn schrijne bewaard te Brugge,
want hij was een tak van den boom
die hen beschut en overlommert;

dat getuigt der Denen luid gebed

tot den zoon van hun heiligen koning:
waar Knud zijn naam hun werd vermeld
klonk Karels naam hun telkens ook in de ooren.

En hij die twee kronen eens verstiet
en stierf als Bloedgetuige,
hij bidde voor ons, dat eenzelfde trouw
dezelfde vruchten dragen moge,
dat wij, verachtend 's werelds praal,
de krone des hemels mogen werven,
den handschoe werpen naar het kwaad
lijk ‘goede’ mannen, lijk ‘Denen’.

R.v.K.

Van onzen Jan zaliger.

JA.... van Jan Kerckhove! Maar dat is nog van vòòr dat Kanonik Faict Monseigneur en Bisschop wierd. Jan, in dien tijde, was gekend in Brugge gelijk Kwaepenninck, maar, hij wierd dan ineens lijk van de duivels gehaald, de vent, en daar 'n klapte allichte niemand niet-meer van.... Entwat die gedekt is met met eerde, ei? is gauw vergeten.

Ehwel, die Jan was Apothekersknecht bij Nonkel Louis, op 't hoeksken van Sint Salvator's. Nonkel woonde dààr met twee zijner zusters: Tante Barbara en Tante Adeleide. Al ouderwetsche jonkheden t'hoope. Jan was daar nagel-en-vel[1] bij, knecht en meid te gader, hielp in den winkel, deed 't zwaar werk in den keuken, droeg potjes en fleschjes thuis, en alles altijd met evenveel liefde en genegenheid.

't Was een bedroefd-klein[2] ventje, maar taai!... taai lijk eene dekwisse en 't ging altijd al duwen met heel zijn lijf op een paar korte, stijve, gebogen beentjes. Vergeleken met zijn *postuur* was zijne papegaaisneuze algelijk een slagje te groot, maar dat mis-

(1) neerstig om 't huis vooruit te helpen.
(2) uit-der-mate-klein.

handde niet, dat miek lijk eene schardoese[1] waarop gewoonlijk de groote klippe rustte van zijne mutse. Als hij wilde van onder die euzinge[2] uitkijken, dan moest hij zijn hoofd hemelhoog opheffen en vergat toen altijd zijn grooten mond toe te doen.

Hoeveel oncen boekenbekwaamheid hij bezat, is moeilijk uit te cijferen, maar hij was toch in menschenverstand niet misdeeld, en had zelf slenters[3] in... ja, ja!... klappen kon hij met geheele mondsvullen, en met voldoeninge, liefst van dingen die hij niet kende; zwijgen deed hij ook... als 't paste, en eerste-klasse-goed komedie spelen als 't hem lustte. Verders was hij gerust in den Heere en ging maar door de wereld zonder veel doel, altijd in eene doeninge, geheel aan zijn werk, noch rap noch trage. Waarom ook haastig zijn? De wereld over vijf-end'-zestig jaar draaide toch zoo trage.

Baas en knecht kwamen goed overeen en zagen inwendig malkaar oprecht geern. Ze waren lijk naar malkaar gegroeid. Niet dat Jan zulk een lobbedei[4]. was... neen-neen-neen, als 't hem inkwam, hij kost wel fijn obstenatus en steeboorig[5] zijn, maar Nonkeltje was de man niet om te ruttelen: 't draaide dan maar liever zijne karre en 't ging voort..

- Ge maakt u buspoeder en g'hebt ongelijk! e'mensch moet kunnen verdragen lijk de katte heur jongen, is 't zoo niet, zuster Barbara?

- Dat's vaneigen, broere, knikte Tante, kunt ge dat nu kwalijk nemen van iemand die albij een halve eeuwe bij u in dienst is?

En dat was waar: Jan was gewillig zestien jaar toen hij bij nonkel kwam, hij is er grauw en grijsde bij geworden, en... wel Heere den duts!.. hij is er ook

(1) *Console* in 't fransch.
(2) Afdak.
(3) slimme trekken.
(4). lamzak gemakkelijk om leiden.
(5) stijfhoofdig.

bij gestorven. Op zulk een aboord,[1] zeg, is't te verwonderen dat Nonkel hem, in kleinigheden, aleens liet zijnen kop uitwerken? en moet ge in 't leven ook al een keer niet kunnen hooren 'nen hond bassen?

Jan kwam werken naar d'Apothekerij maar ging slapen in zijn eigen huizetje. Dat kruipuitje bestaat nog: gaat de Gentpoort uit en 't water over, tien stappen rechts ligt er een brugsken over de buitenvesting - de weg immers om naar den Jongen Haze te gaan - ehwel, geschoord tegen dat brugsken en met zijne voetjes in 't water staat dat huizekotje. Och! toch zulk een geestig dingentje, in 't geluw geschilderd, met groene fenteneeltjes en met een kave, me' mensch! eene kave zoo breed en haast nog zoo hooge als 't huis zelf!.... een koddig dingen om schilderen. Die daar voorbij gaat moet dat grondhuizetjen[2] een keer beschaffen.

Ehwel, 't is dààr dat Kerkhovetje leefde met zijne zuster Godelieve. Dat Lievetjen hield alzoo een winkeltje van niemendalle, een beetje kiekerie[3] tegenaan 't water en... 't geld. Maar 't jonk 'n wist ongelukkiglijk niet vele van sparen en ge zult gaan hooren. Jan op zekeren dag, kwam thuis, smeet zijne veste op tafel, hong zijne klakke aan d'horlogekasse, stekte daar ievers 'nen stoel en besliste alzoo maar ineens-bij-de-stove van dat huis te koopen!! Lievetje verschoot daar geen beetjen in, zulk een gerust herte verschoot in niet-ten-duivel!

- Ja? ehwel 't is wel, zei ze-zij, koopt gij,... maar 't gaat toen algelijk wel 't onze zijn ei, Jan?

- E' dat spreekt van 's zelfs! ai gij sloore-m'n-oore! zei Jan daarop.

Maar!.... toen ons meistje moest gaan beginnen peizen van heur centjes te dokken... Jesus-Maria! 't begost met kluitjes en halve-kluitjes, stuivers en oordjes maar 't en kwam op verre naar aan heur langde

(1) manier.
(2) zonder verdiep.
(3) een deel kiekens.

niet!.. En zweeten dat Jan deed! 't had twee honderd frank... '*tout-à plus*'! en 't moest er, verdecie, tweeduist vijfhonderd hebben!... Jan kreeg gelijk een' klets in 't opene van zijn gezichte.

- Waar gaan we nú om 'asem'?[(1).] zuchtte de vent, en hij liet zijne armen vallen en stond daar te kijken en dinne-te-doen[(2).] lijk een trijspalul met den mond wagewijd open en met een groote neuze!...

- E' mo-mo-mo-mo! zei 't mannetje met de tranen in zijn keeltje, wat hebt ge met al mijne centen gedaan? Goddelieve! waar-op Gods-wereld is dat al naartoe? 'k schikte dat we toch wel eene ponke bezaten van over de drieduist frank! Dat's de rechtveerdige waarheid! En moest je-gij toen wel zeggen: 'ko'p mo''? We staan hier nu schoone te blinken met onze zweetvoeten!...' Jan zonk neder op eenen stoel en zuchtte: Voor g'heel ons leven met een mannetjen op 't dak![(3).].

- Tut-tut-tut! kwam Nonkel Louis daartusschen, hier zijn de tweeduist-vijfhonderd frank, maar in 't vervolg, Kerkhof, 't is gij die gaat de beurze houden!

En zóó was 't gezeid en zóó is 't geschied.

Ja... zulk een Lievetje was dat en Jan zat daarmeê gescheuteld.

(*'t Vervolgt*).

K. DE WOLF.

Den trap is afgezaagd!

- In de groote abdij van de Witheeren daar in Brabant, zijn er 'een half dozijn' Westvlamingen, en dan nog wel 'authentieke' Westvlamingen, volgens hun eigen zeggen.

Een van hunne niet-Westvlaamsche 'confraters' moest, na vele anderen, ook iets in een weekblad schrijven over 't werk - of liever: het *oeuvre*, gelijk hij zegt - van Herwin Eeckel. En hij ging bij hen te rade om uitleg over sommige woorden uit het *Westland*, ja vele woorden die vaneigen voor hem niet verstaanbaar en waren.

(1). geld.
(2). niet weten hoe gekeerd of wat gedaan.
(3). Brugsche spreuk voor: hypotheek.

Maar die goede ‘authentieke’ Westvlamingen stonden bot van op de eerste vrage.

- 'n Lange *schaaiaard*? - Maar, beste pater, antwoorden seffens onze Lezers, ge kunt dat alhier alle dagen hooren uit den volksmond! En hebt ge dan nooit Gezelle's *Tijdkrans* gelezen?

- Ja maar, en *schenteventers*? - Och, pater toch, kom 'n keer, gij of een van uwe Wvl. medebroeders, naar gelijk welke markt in de streke *en daarbuiten*; ge zoudt wel de krameniers naar elkaar hooren roepen: ‘Gij leelijke schenteventer!’ of u hooren toespreken: ‘Meneere de pater, dat zijn toch dingen op de markt alhier, 't is altijd schenteventen of 't gelijkt eraan!’ Enja, schenteventen (of schendevenden) en is zoo eigen Westvlaamsch niet: 't woord is gewoon in Zuid-nederland, zegt Van Dale, en 't staat in al de algemeene woordenboeken, om maar te beginnen met Vercoullie.

- En nog: 'n *vumme* brandhout? 'n *hooidilte* en 'n *berdelen pooiweeg*? 'n *aanklad* van een boerderij? 't vergaar van ['t peerd] zijn *hamen*?

En nog, en nog: die goede paters bleven bot staan op die ‘ongehoorde’ tale, totdat ze endlinge, met volle meenste, een plechtig oordeel uitspraken: dat al die woorden en vele andere nog, ‘verre van uit den mond van het minste boerke of wijveke te zijn *gehoord*, uit de diepten van een Idioticon moesten worden opgedolven.’

't Is toch jammer, pater, dat ge alzoo bij den duivel zijt te biechte gegaan. Uwe goede confraters zijn, zooals gij zelve, gewone geworden aan die kultuurtaal d.i. te schermen met al die hooge woorden gelijk ‘*concepten* en *prestatie* en *visie*, en *intellectualisme*, en *dexteriteit*’: dat is voor hen de levende tale. Al 't gene dat in een Idioticon geboekt is, dat is dood... voor hen, ja, voor hen, omdat zij zelve voor de levende volkstale dood zijn.

Maar die met geen duffels in hunne ooren en zitten, lijk Herwin Eeckel en lijk de lezers van Biekorf, die steken 'n keer de schouders op en peizen: ‘Wijlder in onze eigen streke, w'en hebben wij alzoo de gave niet van profetie!... En z'en kunnen zijlder moeilijk weere keeren: den trap is afgezaagd!’

GOEBE.

De ‘Zwitsersche route’

zoo heet bij 't volk te Poperinghe de ‘Switch Road’ van de Engelschmans, te weten: een ringbane of wisselweg onder den oorlog door de Steertmannen om de stad aangebouwd, waarlangs 't geloop en gerij van legervolk en legertuig konden afdraaien en alzoo hunnen weister hadden.

J.V.

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle

(*Vervolg van bl. 123*).

H.

Harem. Vrouwentimmer.
Harmonie. Welluidinge.
Harnas. Peerdekleed (Gemma).
Harnassure. Getrek, getuig (De Bo).
Hebdomadaris. Wekener (Gemma), wekediender, wekepriester, wekezuster.
Hedera. Yfloof (Gemma).
Herbergier. Weerd.
Hercule. Machtgod [volksw. b.v. Hij is zoo sterk als ne machtgod].
Hernia. Rijtinge (Gemma).
Hieroglyphe. Bediedteeken.
Highlander. Hooglander.
Horoscope. Geboortradinge (P. Poirters).
Hospitaliteit. Gastbaarheid (P. Poirters. Theodosius, 163).
Houtmagazijn. Houthuis (Junius, 166).
Hovenieren. Hoven (hoofde, gehoofd) = den hof bewerken (Limburg).
Huisage. Huizinge,
Huiscateil. Huisallaam.
Huisier. Deurwaarder.
Huizenieren. Gehuisvest zijn.
Humeur. 1. Vochtenisse (Gemma). - 2. Zije (Loq.): van kwa zije, van goe zije.
Humus. Hemelgrond, koorneerde (De Bo).
Hypocryt. Dunkelgoed (Gemma).
Hysterie. Meievel, meieuvel (De Bo. - S. Denijs).

I.

Idioma. Eigenspraak.
Imaginatie. Zielbeeld.
Imprimé. Gedrukten.

Inamovible. Onverlatelijk (Despars).
Informatie. Oorkonde: ten oorkonde gaan (Lichtervelde), oorkondschap (Cost. van Gent, 216).
Informeeren. Talen naar, talen achter (P. Poirters. Theodosius, 161).
Injurie. Kwa wijtinge, verwijtsel.
Inorganique. Onlidmatig.
Inspecteur. Beziender.
Inspiratie. Inlichtinge.
Instrumenten. Getrek, getuig, geveerte (De Bo).
Insolvable. Onvermeugend, zonder verhaal (De Bo).
Intentie. Zin.
Intepot. Blakhoorn (Gemma).
Internuntius. Tusschenbode (Gemma).
Inventaris. Beschrijf, opname (De Bo), deelboek (Cost. van Gent, 142)

(*'t Vervolgt).*

Arnold van Geluwe,

gezeid *den Vlaemschen Boer*, van Ardooie, was in zijn tijd berucht om zijn vele strijdschriften tegen de Protestanten, en hij was ook altijd gereed om met de ketters ‘disputatiën’ te houden in regel.

Johanna de Gruuttere, een kettersche nicht van Antonius Triest, bisschop van Gent, wilde in 1652 te Gent met den ‘Vlaemschen boer’ onderhandelen en redetwisten. Den 31 October 1652 bekomt ze van haren oom den bisschop, de toelating om nog twee van hare geloofsgenooten daartoe te ontbieden. Dit staat alzoo aangeteekend op blz. 375 van den *Index Actorum Episcoporum Gandavensium*, een handschrift berustend in het archief van het Bisdom te Brugge.

‘Sijne Hoochweerdicheyt consenteert aan J^{o} de Gruuttere te mogen ontbieden twee persoonen van de gereformeerde religie, omme binnen deser stede te commen in conferentie met Arnoult van Gheluwe, geseyt den Vlaemschen boer, op eenige poincten van 't geloove.’

Deze ‘disputatie’ ging niet door, zegt P. Allossery in zijn opstel over A.v.G. (Annales Soc. d'Emul. 1912, blz. 309) omdat Johanna eischte dat zij alleen zou mogen vragen stellen: hetgene tegen den regel van een disputatie was.

V.

Een der oudste Vlaamsche monstransen

ZIJ zijn heel schaars te vinden, de oude Vlaamsche montransen, die dagteekenen van de jaren 1300 of daaromtrent. Ook zijn er weinig voorbeelden van schoon middeleeuwsch niëllo-werk. Zoo kan het wel belangrijk zijn te wijzen op de bevindingen van C.C. Oman nopens een stuk verzilverd kopersmeedwerk, dat bewaard wordt in het 'Victoria and Albert Museum' te Londen(1).

Het onderste deel, dat alleen bewaard is gebleven, bestaat uit drie stukken. Op den zeshoekigen voet staan zes kleine dieren in geheel verheven beeldwerk tusschen zes platen in niëllo-werk, waarop tooneeltjes uit het lijden en de verrijzenis van Christus duidelijk afgebeeld zijn. Halfwege de schacht is de knoop, uitgetand naar boven en, aan de zes hoeken, met een plaat zilver-niëllo-werk bezet. De schacht loopt uit op een band, die eigenaardig versierd is: daar zijn *balletjes*, *drie aan drie naast elkaar geschikt*, wijl tusschenin kleine mannenkoppen vooruitspringen.

Deze laatste versiering zou overgenomen zijn uit zekere muntstukken, zooals zij eerst op bevel van Edward I in 1279 in Engeland werden uitgegeven en in korten tijd ook in onze streken werden verspreid. Zelfs sloegen de andere vorsten eigen muntstukken, die op de Engelsche geldstukken werden nagemaakt. Op een muntstuk van Jean d'Avesnes, graaf van Henegouwen (1280-1304), staan dezelfde balletjes, drie aan drie naast elkaar geschikt binnen de armen van een kruis, en op de vóórzijde is ook een gelijkaardige mannenkop ingesneden. Dergelijke muntstukken werden uitgegeven omstreeks 1280 en waren buiten omloop

(1). Zie: *The Burlington Magazine:* Januari 1930: *A fragment of an Early Flemish monstrance*, bij C.C. Oman. Met afbeeldingen.

omstreeks 1313. Zoo zal ook het hier besproken vaatwerk dagteekenen van het begin der XIVe eeuw.

Dit werk is nog in een ander opzicht van beteekenis. Hugo van Oignies was een bedreven goudsmid uit de XIIIe eeuw[(1)]. Na zijn dood bleef de versiering in niëllo-werk nog in zwang, maar op het einde van de XIIIe eeuw is zij in onbruik geraakt. Hier nochtans vinden wij nog diezelfde versiering op een werk, dat dagteekent van het begin der XIVe eeuw en geen spoor draagt van de school van Hugo van Oignies.

De tooneeltjes uit het lijden van den Zaligmaker, op den voet afgebeeld, duiden aan dat het geheele stuk tot den Eucharistischen eeredienst bestemd was. Het kon geen kelk zijn, want daartoe is de vorm van de schacht en den knoop te ongeschikt. Ook is het moeilijk in de overgebleven stukken het onderste deel van een ciborie te zien: het is meer waarschijnlijk dat zij behooren tot een monstrans. Moest het vaatwerk in zijn geheel kunnen hersteld worden, dan zou het wellicht veel gelijkenis hebben met de monstrans uit de St Quintenskerk te Hasselt, die in 1286 voor de abdij van Herckenrode vervaardigd werd en als de alleroudste montrans bekend staat. En wegens die mogelijke gelijkenis meent C.C. Oman dat het Londensch stuk bij de Vlaamsche- of liever hier: de Maaslandsche-kunst moet gerekend worden.

J.D.

Taalvonken.

(*Vgl. Biek. boven, bl. 100 en de vorigen*).

ZE verkoopen hier nu ook al van dat nieuwerwetsch toebakgerief: alzoo 'n soorte sigaren, met appelterre van bin', gerookt in de pijpe zoo ze zijn.

(1). Hij was een leerling van Nicolas van Verdun (gestorven na 1205 te Doornik). Zijn bijzonderste werken zijn bewaard in den schat der Zusters van O.L. Vrouw te Namen; zie: M. Laurent. *L'architecture et la sculpture en Belgique*, blz. 27 (Brussel, 1928).

Sootje Dunders wilde dat ook 'n keer rischieren. Hij schoot hem in den winkel: ‘leffrouwe... voor twee frank *knols*!’ - ‘Knols zeg-je, vriendschap?’ - ‘Ja ja, van die toebaktappen daarzi!’ - ‘Ha ja...: bouchons! dat zijn ‘bouchons’! - ‘Ja, m'n dooie, ge noemt gij dat boussons... ieffrouwe!?’

WERKBIE.

Een oud-Deensch Driekoningenspel.

't Opschrift van 't kleine maar merkweerdige boekje, waarin dit spel geboekt is, luidt aldus:

KNUD PEDERSEN KANNIK. *Den gammel-danske Hellig Tre-Kongers Leg.* Efter Folkemindet genoplivet, noer sin fordums Skikkelse, i ‘Legen om Sct. Knud Hertug’, tilrettelagt og udgivet for Ungdommen ved Sund og Boelt. Kopenhagen, Hoffensbergske Etablissement, 1929. In-12°, 16 bl.

De Steller werkt al lang om in zijn land de oude volkszeden en gebruiken op te zoeken en weer in eere te brengen. In 1924 gaf hij 't oude Spel van Sint Knud (Legen om Sct. Knud Hertug) uit, 't welke jaarlijks in Juni gespeeld wordt door de Sint Knuds-broeders, een oudheidlievende gilde waarvan hij de ziel is.

Op dezelfde wijze heeft hij nu het oud-Deensche, middeleeuwsche Driekoningen-spel naar de volksoverlevering in zijn vroegere gedaante hersteld. Om den tekst hier vast te leggen steunde hij op vier lezingen die in den loop der 19^{e} eeuw uit den volksmond werden opgeteekend. 't Spel is bestemd voor de Deensche jeugd: de ijverige volkskundige zou het weer willen in gebruik zien, lijk vroeger, als Kerst- en Nieuwjaarspel in den huiskring en de jongensgilden.

't Ware de moeite weerd dit lief, sprekend en zingend kindervertoog in onze tale over te zetten tot nut en verzet van ouders en jongens.

R.v.K.

Boekennieuws.

Vanwege ‘De Sikkel’, Kruishofstraat, 223, te Antwerpen:

Bernard Verhoeven. *Guido Gezelle*, Vader van het nieuwe Vlaanderen bij de eeuwherdenking van zijn geboorte. 1830-1930. In-12, 121 bl. = Fr. 27, 50.

Dag- en tijdbladen stonden, in de laatste weken, zoo vol ‘moetewerk’ over Gezelle, gelegenheidsopstellen alzoo vluchtig weg neergepend bij 't doorbladeren van de twee -of eene van de twee-bekende levensbeschrijvingen. Aldus komt het: wie die levensbeschrijvingen wel kent, zal allichte een beetje wantrouwig 'nen nieuwen boek - die hem zelve nog voor gelegenheidsboek uitgeeft - ter hand nemen. Zal 't geen Gezelle-roman zijn, met als knoop dat onvermijdelijk ‘dertigjarig stilzwijgen’ waarover ze, dertig jaar gelêen (vgl. Biek. XIX, 320), al tenden geschreven waren?

Die vreeze, nog versterkt bij 't aanzien van de hoofdstukken als: Het geheim der wichelroede. Hardlooper voor den Heer. De kruisweg van het kind. De schatgraver der herinnering, bleek me seffens ongegrond bij 't lezen van 't werk zelve.

B. Verhoeven en bewerkt geen nieuwe bronnen noch berichten; daarvoor zijn de 18 deelen der nieuwe Gezelle-uitgave beschikt. Zijn boek brengt ons een nieuwen, oorspronkelijken kijk op 't leven en 't werk van den Meester; 't is hetgene hij wilde dat het was: een Gezelle-leven voor den ontwikkelden Nederlander van onzen tijd. Een leesboek, in boeienden trant, waarin 't levensbeeld van den Dichter krachtig samengedrongen ligt. Geen klein werk, geen gepeuter noch uitgelangd gespeur: een beeld dat, naar hedendaagsche teekenwijze, de ziele en 't diepste wezen in rake, enkelvoudige trekken samenvat. Een verjongde aanschouwing, spannend, nieuwe-gezocht soms tot vermoeiens toe, in de dichterlijke uitdrukking der gedachte. Een zielebeeld vooral, waarin de zielkundige ontleding in haar streven naar verbreeding en de beschouwing in hare opgetogen vlucht, t' elken slage van de werkelijkheid dreigt af te wijken, en ten slotte toch altijd binnen 't vaste raam en den haak der waarheid gevangen blijft.

De milde ‘Noordstar’ verdient allen lof om 't opzet van een wedstrijd die met zulk deugdelijk werk bekroond is, en ‘De Sikkel’ om den smaakvollen tooi waarin hij de uitgave aan den man brengt.

- Twee afbeeldingen: *Vondel* en *G. Gezelle*, 28 × 35 cm. beeldgrootte, op kloek papier, 't stuk = Fr. 10. Wel geschikt om in onze leergestichten uitgehangen te worden en daartoe zeer aanbevolen.

V.

J. Cornelissen en J.B. Vervliet. *Vlaamsche Volksvertelsels en Kindersprookjes.* Drie deelen in 8° 122-104 en 104 blzn. Brussel, Standaard Boekhandel, [1930]. Fr. 8.50 voor ieder deel.

Een tweede herziene uitgave van de bekende verzameling. 't Eerste deel omvat *Wondersprookjes en gewone Vertelsels*; 't tweede deel: *Grappige Vertelsels* en 't derde deel: *Dierensprookjes. Leugensprookjes. Spot- en Hekelvertelsels. Kwelvertelsels.* Die sprookjes en vertelsels zijn in 't Brabantsche (meest rond Antwerpen en Mechelen) uit den volksmond afgeluisterd en door twee van onze bekwaamste volkskundigen, de wakkere opstellers-geweest van *Ons Volksleven*, in smakelijken volkschen trant naverteld. 't Werk zal voort veel aftrek hebben in onze volksboekerijen: en 't verdient hem. Er zit ook veel deugdelijke stoffe in voor wie hem studie-wijze met volkszegging bezighoudt.

L. Bittremieux, zendeling van Scheut. *Wit en Zwart.* Schetsen en Verhalen uit de Kongo-Missie. Leuven, de Vlaamsche Drukkerij, 1930, 116 blzn.; met afbb. Fr. 8.

Dat er van Pater Bittremieux, een ouden vriend en meewerker van ons blad, een nieuw boek uitkomt, dat en verwondert niemand die hem kent. Ware die vurige zendelingsziele naar de vreemde landen niet getrokken, wat al werken over onze eigene streke en tale en zeden en gebruiken en zouden we van hem niet gekregen hebben! Dat getuigt nog 't gene hij in enkele maande ‘ruste’ alhier bijeenzamelde.

Maar 't is Mayombe (Neder-Congo) dat er wel bij vaart, zijn geliefd Mayombe waar hij, twintig jaar bijna, stond en werkte voor 't geloove: 't kreeg een meesterlijk *Idioticon* en daarbij een heele reeks schriften waarin de Mayombsche volksziel in al hare uitingen wordt nagegaan. (Vgl. *Biek.* XXIII, 189 en 224; XXIX, 237). 't Kreeg van hem ook zijn kleinen en grooten Catechismus en zijn kerkboekje, waartoe taal- en volkskundig onderzoek de noodige voorbereiding waren.

‘Wit en Zwart’ dat zijn: ervaringen en herinneringen van P.B. uit zijn lange werkzaamheid; 't gene hij tegenkwam, leutig en droevig, in 't zielewerk ginder verre; menschen van die streke in hunne zegging en doening, en 't landschap waarvan hij de schoonheid zoo innig doorvoelt. 't Verhaal is gemoedelijk en stichtelijk, in heldere tale gesteld: we leven 't mee.

En ‘Zielezangen’... is een ander boek van P.B. dat we - zoo zegt de omslag hier - weldra mogen verwachten.

L. Defraeye. *Geschiedenis der Kapel van O.L. Vrouw ter Ruste.* [Deerlijk, A. Deleersnijder, 1930]. In-8°, 15 bl.

Een verdienstelijk boekje: al 't vroeger bekende nopens de O.L. Vrouwkapelle op den Asschendries is er in ver-

werkt, met vele nieuwe bezonderheden die de Schr. ijverig verzamelde en oordeelkundig schikte. Daarbij en ging het hem niet om een bloot weten alleen: door zijn zoeken en beleeren bekwam hij dat de Kapellekensommegang (op O.L. Vrouwe Boodschap) vernieuwd werd. Alzoo werd dit jaar voor den eersten keer de eigenaardige geschiedenis van de stichting der Kapel in den ommegang levende verbeeld.

V.

Mengelmaren

TEGEN een die al vroeg in 't voorjaar en te vroeg met zijn strooien hoed uitkomt. 't Is een *zomerzot*, zeggen ze te Brugge.

- Karel ge ziet er zoo *krammakkelachtig* uit, zei mijn gebuur.

- Ja'k, 'k zitte met de slunse.

Alzoo gezeid te Brugge van iemand die er sukkelachtig, verslunsd uitziet.

't Wordt ook gezeid van naaiwerk dat maar half en half gedaan, gefoefeld is. ‘Mijn schorte en is maar *krammakkelachtig* genaaid.’

A. VERWAETERMEULEN

Een dôon in huis bederft den toebak; en gaan bij een doôn met toebak in uw zak: dat maakt uwen toebak slecht.

Staden

W.

Vlaamsch geluk. - Een geluk met een ongeluk, zei de boer, mijn koe is gekreveerd, maar mijn hooi was juiste uit.

Watou

D.

[Nummer 6]

De Boetprocessie te Veurne in 1822

NA 't Concordaat van Napoleon (Sinksen 1802) mochten de processiën weer uitgaan. Veurne wilde al in 1804 zijn oude Boetprocessie in gang steken, maar bisschop Fallot de Beaumont was er tegen: naar zijn oordeel, zouden die oude volksche voorstellingen aanstoot geven aan vele lieden die in den nieuwen tijdgeest opgingen.

Onder den volgenden bisschop van Gent, Mgr. de Broglie, duurde 't nog tot in 1814 eer de Veurenaars de verlangde toelating kregen. Vanaf 1816 deed de Boetprocessie weer haren jaarlijkschen ommegang, van uit de Walburga-kerke nu, daar de oude Capucijnekerke afgebroken was[(1).].

De Gouverneur van West-Vlaanderen ontving vanwege het Departement voor de zaken van den Roomsch-

(1). H. Van de Velde. *Histoire de la Procession de Furnes*, in Annales de la Soc. d'Emulation de Bruges, dl. XIV (1855-56), bl. 224-226.

Katholieken Eeredienst het volgende schrijven nopens de processie.

1e Afdeeling.
Brussel, den 12en Februari 1823.
Nr 8070.

Ik lees in een protestans tijdschrift een verslag nopens eene openbare processie welke te Veurne, den 28en Juli jl. heeft plaats gegrepen, van vier ure des namiddags tot 7 1/2 des avonds.

Uit gemeld verslag blijkt dat deze Algemeene processie op de schandelijkste wijze zoude zamengesteld zijn geworden als volgt:

1o de acht profeten, welken allen achter elkander spreken, dragende den Schriftuur-tekst op een schild.

2o David.

3o De Besnijdenisse voorgesteld door Simeon met het kind (een groote wassen pop), Maria en Joseph te zamen sprekende, en vier boetelingen met yzeren staven.

4o De Vlugt van Egypte voorgesteld door vier boetelingen met yzeren staven.

5o De Schriftgeleerden, voorgesteld door een zamenspraak tusschen Jezus en de twaalf Schriftgeleerden; vier boetelingen met yzeren staven (wegende sommige van deze yzeren staven over de 60 lb. zwaar), twee maagden met juweelen van Maria-Magdalena; Maria-Magdalena met twee maagden, twee met ijzeren staven; twee kleine maagdjes met palm takken, zes burgers van Jerusalem; Jezus sittende op een ezel, met een ezelleider en de twaalf apostelen ter zijde.

6e Het laatste avondmaal, waar Jezus met alle zijne apostelen, aan eene groote ronde en gedekte Tafel zit. Zijnde deze standbeelden houten poppen van levensgrootte; het geheel weegt tusschen de 4 à 500 lb., en wordt door die acht boetelingen, wier geweten het hevigst naar de vergeving hunner zonden smacht, gedragen.

7o Het hofje van Olyveten, etc. en eindelijk al de overige omstandigheden van het lijden van Onzen Heere, op dergelijke ongerijmde wijze, vertegenwoordigd, en vooral:

1° De Kruisdraging waarin Christus met Simon van Cyrenen zijn kruis draagt, het welk van zoodanig zwaren last is dat de penitent welke deze laatste rol vervuld had, èn door verlies van zijn bloed het welk onder uit beide zijne bloote voeten vloeide geheel was afgemat, èn voor half dood naar huis werd gedragen.

2° De verrijzenis welkers vertooning allerschrikbarenst is, wordende dezelve voorgesteld door eene doodkist, gedragen op een burrie, waarvan de rand rondom is bezet met doodshoofden; zijnde de holte der oogen toegemaakt met spiegelglas. In de kist ligt een natuurlijk menschengeraamte, het welk door middel van een mekaniek naar verkiezing in allerlei houdingen overeind wordt gesteld, en waarvan men de armen en beenen laat bewegen.

Deze onbehoorlijke trein is geëindigd door *het alderheiligste Sacrament*, gedragen door den pastoor van St Nicolaas kerk.

Ik verzoek UHEd. Gestr. mij te willen berigten, na het noodige onderzoek hieromtrent te hebben gedaan, of gemeld verslag met de waarheid overeenkomstig is; ik weet zeer wel dat, op 28 Juli jl. in gemelde parochie een processie mocht plaats hebben, zijnde deze de tweede processie door de Vikarissen Generaal des Bisdoms vastgesteld, maar UHEd. Gestr: zult zich ook herinneren dat, zooals in mijne Circulaire van 29 Mei 1819, welke ik den 2en Mei 1822 in uw geheugen hebt gebragt, is vermeld, Zijne Majesteit verbiedt zoodanige bespottelijke voorstellen en kleederdragten, welke aan den godsdienst nadeel toebrengen, daar dezelve aan anders gezinden de gelegenheid geven om in den Eeredienst den spot te steken.

De Directeur Generaal voor de zaken van den R. Catholieken Eeredienst.
Bij deszelfs afwezigheid.
De Secretaris bij het Departement.
P.J. L'Ortye.

Op 15 Februari 1823 vroeg de Gouverneur van West-Vlaanderen daarover inlichtingen aan het stedelijk bestuur van Veurne, dat op 10 Maart antwoordde: dat de processie in 1650 ingevoerd was en altijd uitgegaan had tot aan de Fransche Overheersching. Sedert 1816 was ze weer toegelaten. De processie is samengesteld zooals vermeld staat in den brief van den Directeur Generaal. De menschen die erin gaan doen het enkel uit godvruchtigheid. De ijzeren staven wegen 15 pond en niet 60. Het tafereel waar Jezus en zijne apostelen rond een tafel zitten, weegt geen 4 à 500 ponden. En de dertien borstbeelden wegen rond de 200 pond.

Het kruis van de kruisdraging weegt ook zoo zwaar niet, en het is niet waar dat de drager ervan bloedde aan zijn voeten en half dood heeft moeten weggedragen worden.

'De verrijzenis en is niet schrikbaerend terwijl zij maer word voorgesteld door eenen bak gedraegen gelijk alle andere beelden, in dezen bak ligt alleenelyk een van karton papier gemaekt geraemte waer aen geen beweging gegeven word'.

De boetelingen dragen enkel het boetekleed: 'om niet te laeten kennen in het openbaer den Dienst van godvruchtigheid dat zy aldaer zyn doende.'

De Directeur-Generaal voor de zaken van den R. Kath. Eeredienst antwoordde op 21 Maart 1823, aan den gouverneur van West Vlaanderen dat deze zou willen: 'de stipstelijkste orders geven, ten einde gezegde processie, voortaan, op eene eenvoudige en betamelijke wijze plaats grijpe, en niet langer vergezeld zij met de bedoelde bespottelijke voorstellen en kleederdragten, indien men zich aan het gevaar niet wilt blootstellen die processie geheel door zijne Majesteit te zien verbieden'.

Staatsarchief Brugge,

Modern Archief, 3^{e} reeks n^{r} 1613.

Na 1822 werd de groep van Keizer Constantijn en zijne moeder de H. Helena weggelaten: misschien

wel ten gevolge van die bemoeiingen van 't Hollandsoh bestuur. De Spanjaarden uit het gevolg van den keizer moesten al sedert 1816 achterwege blijven[1].

J.D.S.

Banden!

Aan mijne aangehuwde Kinderen.

GIJ zijt geen kindren mij door 't bloed,
gij werdt het vóór de altaren,
en 't was eerst na den bruiloftstoet,
toen wij ten huize waren,
- sindsdien uw tweede Vaderhuis -
dat, de eerste maal in 't leven,
ik op uw hoofd mijn vaderkruis
als kindermerk mocht geven...
Dit kruis, dat gij U geven liet
door onbloedeigen handen,
en kwam gewis - 't en kon ook niet -
zoo diep in 't hert U branden
als vaders zegen dit vermag;
en toch, reeds in die stonden,
heb ik bij U dien liefdelach
van 't eigen kind gevonden,
en 'k schonk hem weêr met gansch mijn hert...
De lach bleef sedert groeien
zoodat de lach een zonne werd
waarin ons' dagen bloeien...
Ons liefde is steun, ons liefde is troost,
zij rust op vaste gronden:
uw' deugd, mijn' kindren en uw kroost,
't houdt nauw ons saâmgebonden!
Ons bindt 't bewust-zijn en 't gevoel
dat, schouder wij aan schouder,

(1). H. Van de Velde, a.w., bl. 226.

ons steunen in 't gedrang, 't gewoel,
als kind gij, ik als ouder;
dat uwe vreugd mijn blijheid is,
mijn leed uw eigen lijden
en dat we in vreugde en bitternis
denzelfden God belijden.
Ons bindt uw man, ons bindt uw vrouw,
het bloed uit mij geboren
dat, schoon zijn oorsprong steeds getrouw,
aan U kwam toebehooren.
Ons binden uwe kindren reeds
die 't binden diep versterken,
nieuw leven reeds, mijn leven steeds,
ons' vlucht op nieuwe vlerken!...
Ze spelen, dansen op mijn knie
en in hun' oogenholten
is 't mijne beeltnis die ik zie
met de uwe saâmgesmolten!
Zij zullen uwen naam, den mijn'
God geve 't, eervol dragen
en, als ons beeld voorbij zal zijn,
hem voeren dóór de dagen!...
O band van 't bloed, o innigheid
van twee oneigen zielen!...
Komt, laat ons om die zaligheid
nu zijde aan zijde knielen
en vragen aan den Heere dat
Hij 't geen Hij samenbouwde,
lijk 't steen van een versterkte stad,
aanéengemetseld houde!

JOS. VANDEN BERGHE.

Kindertale.

- 't Was grooten blijdag in onze schole: een bisschop van overzee, die in 't gesticht geleerd had, was overgekomen en had voor de jongens misse gezongen met staf en mijter. Na den dienst vroeg ik aan eenige van de kleinste:
- Maar wat droeg den bisschop daar op zijn hoofd?
- O, meneere, zeiden er seffens twee-drie, '*nen hoed van Sint Niklaai*!

A.D.

De Vervlaamsching van het bestuur in West-Vlaanderen.

IN het achtste deel (tweede stuk) van de ‘Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland, van 1795 tot 1840’ verzameld door den Leidschen hoogleeraar Dr. H.T. Colenbrander[(1).], komen enkele brieven voor nopens sommige moeilijkheden, die ontstonden in Zuid-West-Vlaanderen, bij het treffen van de noodige maatregelen voor de toepassing van het Koninklijk besluit van 15 September 1819. Ze mogen dienen als aanvulling van hetgene vroeger alhier (1930, bl. 68-72) over dit onderwerp gesteld is.

De plaatselijke besturen van ‘Espierres (Spiere), Helchin (Alkin), Herseaux, Comines (Comene), Mouscron (Moesschroen)[(2).]’ hadden gevraagd dat het besluit betrekkelijk het gebruik der landtaal niet zou worden toegepast op hun gemeenten of wel dat de uitvoering van het besluit zou worden geschorst[(3).].

De Hollandsche Minister van Maanen liet een onderzoek instellen aangaande de taaltoestanden in het Zuiden onzer gouwe[(4).] en kreeg daarover eenige verslagen dewelke nu nog het lezen weerd zijn.

De Gouverneur van West-Vlaanderen, Baron de Loen, later ook lid van de Eerste Kamer, zond op 8 Mei 1822, een antwoord waaraan ik het volgende ontleen:

‘Désirant donner â V.E. des renseignements positifs au sujet des communes de ma province où la langue flamande n'est pas en usage et où elle n'est généralement pas parlée,

(1). *Rijks Geschiedkundige Publicatiën*, groote serie, n^{r} 27, 's Gravenhage, 1915.
(2). De namen staan zoo geschreven in de gedenkstukken.
(3). N^{r} 520, bl. 574.
(4). N^{r} 521, bl. 574.

j'ai pris parti de me rendre en personne sur toute la partie avoisinant la France et la province du Hainaut, et je me suis assuré par moi-même, que dans les communes de Bas-Warneton, Comines, Dottignies, Herseaux, Luigne, Mouscron, Reckem, Espierres, et Helchin, la langue flamande est absolument inconnue, on parle le français et le flamand dans celles d'Hollebeke, Aelbeke, Coyghem, Rolleghem, Bossuyt, Autryve, Lauwe et dans les villes de Warneton et de Wervicq.

Dans les neuf premières communes il sera impossible d'exiger l'usage exclusif de la langue nationale dans les actes publics et administratifs; il faùdrait une nouvelle génération pour que cette mesure puisse se concilier avec les principes d'une sévère justice; encore faudrait-il dès à présent y établir des écoles flamandes, ce que je me propose de faire incessament, et ce que je regrette amèrement n'avoir point été fait dès l'an 1819(1).'

Baron de Loen was nog al eenzijdig in zijn opmerkingen zooals men ziet en hij schreef nog fransch, alhoewel hij enkele maanden later bestuurslid zou worden van de 'Maatschappij van Vaderlandsche Letterkunde' te Brugge.

De Gouverneur van Antwerpen, du Bus de Ghisignies, geboortig van Dottenys, die vroeger als arrondissements-kommisaris te Kortrijk gewerkt had, kende er de toestanden veel beter, zooals zal blijken uit het volgende schrijven dat dagteekent 25 Mei 1822:

'Ik heb de eer gehad te ontvangen Uwer Exc. vertrouwelijke aanschrijving van den 18^{den} dezer(2), en haaste mij daarop te antwoorden dat de landtaal inderdaad geheel vreemd is aan de gemeenten van Bas-Warneton, Comines, Dottignies, Herseaux, Luigne, Mouscron, Reckem, Espierres en Hollebeke (alle, buiten de twee eerste en laatste gemeenten, behoorende tot het indertijd door mij bestierde arrondissement van Kortrijk) in welke gemeenten uitsluitend wordt gebruik gemaakt van het Waalsch, en slechts eenige weinige inwoners kennis dragen van de Vlaamsche

(1). N^{r} 522, bl. 574-575.

(2). N^{r} 524, bl. 576.

taal, door de nabijheid van de na te melden gemeenten.

Daarentegen zijn de gemeenten Helchin, Aelbeke, Coyghem, Rolleghem, Bossuyt, Autryve, Lauwe, Warneton en Wervicq (die, behalve de twee laatste, almede tot het voorschreven arrondissement behooren) geheel Vlaamsch; in eenige derzelve bedient men zich, weliswaar, ook soms van de Waalsche taal, doch het Vlaamsch moet als de daar heersehende spraak beschouwd worden.

De moeilijkheid om de inwoners dezer verschillende gemeenten van taal te doen veranderen is genoegzaam onoverkomelijk, en een kleine daadzaak, welke ik te dien einde de eer zal hebben alhier aan te halen, kan als het bewijs daarvan worden aangemerkt. De gemeente Dottignies eindigt aan de eene zijde op een weg, die van weerskanten met eenige huizen bezet is, en waarvan sommige door ingezetenen van de gemeente Belleghem worden bewoond; nu spreken de bewoners van de eene rij Waalsch, en die van de andere Vlaamsch; als bij elkander wonende buren, hebben dezelven natuurlijk aanhoudende communicatiën, en evenwel heeft men sedert jaren met verwondering opgemerkt dat geen hunner zich immer anders uitdrukt dan in de spreekwijze zijner voorvaderen'[(1).].

J.F. Audoor, griffier bij het Hooggerechtshof te Brussel, diende in Mei 1822 ook een verslag in bij Minister van Maanen:

''t Verwondert mij geenszins dat de tegenheid der factie worstelt om het besluit van Z.M. van 15 September 1819 te verijdelen. De waarheid bestaat in het volgende. Te Bas-Warneton (Neer-Waerten), Comines (Comene) en Dottignies (Dodenijs) is de Vlaamsche taal deurgaande wel bekend en in gebruik bij de inwoonders. Zoo ik mij niet bedrieg is de Heer Du Bus, gouverneur van Antwerpen, geboortig van Dodenijs.

(1). N^{r} 526, bl. 581.

Hij kent, zooals alle zijn landgenooten, de beide talen en spreekt ze even wel. Te Herseaux, Luigne en Mouscron (Moesschroen) gebruikt men, in den dagelijkschen wandel, meer de Waalsche taal maar de Vlaamsche is van de 11/12 gekend. Ik ben in dit land te veel geweest om dit niet te weten. Te Reckem, Espierres (Spiere), Helchin (Alkin) spreekt men de beide talen. Te Reckem was in het oud regiem de heer de Brabandere's vader griffier, en heeft de archieven der griffie in het fransch overgezet, omdat de heer der parochie een Franschman was: de heer Longueville, een Rysselaar; dit volk der Franschen heeft alle middelen aangewend om de Fransche tale hier uit te breiden. Reckem is maar 1/4 mijl van Meenen. Te Alkijn was het kasteel van den bisschop van Doornik; uit dien hoofde hebben zich rond het kasteel eenige van zijn knechten nedergezet; alle de parochianen spreken Vlaamsch, en het kasteel is nu afgebroken.

Te Hollebeke, Aelbeke, Coyghem, Rolleghem, Bossuyt, Autryve en Lauwe spreekt men alleen de Vlaamsche taal. De heer raad de Brabandere is van Lauwe. Te Warneton (Waerten) en Wervicq (Wervike) is het op denzelfden voet.

De notarissen, de meiers, en de avoués te Kortrijk zouden geerne de Fransche taal in de acten en voor de regtbank in gebruik houden, in welke zij nochtans zeer onwetend zijn: 't is een middel om zich noodzakelijk te blijven maken bij de gemeente, die de Fransche taal niet wel of geenszins verstaande, hen dagelijks noodig heeft...'[(1).].

De Ministers van Maanen en De Coninck stelden op 22 Juli 1822 het volgende voor aan Koning Willem I:

'Wij vermeenen dat U.M. zoude kunnen bepalen, dat in de gemeenten Espierres (Spiere), Herseaux, Comines (Comene), Mouscron (Moesschroen) en Luigne,

(1). N^{r} 527, bl. 582.

alles wat betrekking heeft tot den openbaren dienst en het bestuur dier gemeenten, en mitsdien alle gedrukte en andere stukken, voorzoover daartoe de Vlaamsche taal niet bij uitsluiting zal kunnen worden gebezigd, bij provisie en tot nadere beschikking zullen mogen worden geëxpedieerd en behandeld in de beide talen en dat zulks met den 1sten Januari 1823 zal aanvangen.

Met betrekking tot de vier overige gemeenten(1). zoude U.M. eventueel die gunst tot dezelve kunnen uitstrekken, wanneer zij zich daartoe mogten aanmelden, terwijl wat aangaat het verzoek van het bestuur der gemeente Helchin (Alkin), het ons is voorgekomen dat U.M. hetzelfde zoude kunnen afwijzen, naardien die gemeente behoort tot de zoodanige, waarin de landtaal verreweg het meest onder de ingezetenen bekend en in gebruik is'(2).

De besluiten van 15 September 1819 en 26 October 1822, werden in geheel West-Vlaanderen toegepast 'met uitzondering der arrondissementen van Kortrijk en Ieperen, in welke dit niet volkomen het geval is, vermits in die arrondissementen eene vermenging van Vlaamsche en Waalsche gemeenten bestaat, en in sommige gemeenten het Vlaamsch niet verstaan wordt' (Verslag van 5 April 1822 door Minister van Maanen aan den Koning)(3).

Rotterdam, 5-5-30.

E. VAN DE PITTE.

Als de Boonen bloeien...

't **W**AS vroeger, in de zestiende eeuwe vooral, een welbekende spreuk: *Als de boonen bloeien, de zotten groeien*; of: *Als de Boonen bloeyen, soe en sint die Gecken nit wys.* In 't Duitsch klonk het:

(1). Bas-Warneton (Neder Waarten), Dottignies (Dodenijs), Reckem, Hollebeke.

(2) Nr 531, bl. 586.

(3) Nr 550, bl. 605, 20.

Wenn die Bohnen blühen, gibt es viele Narren; en in 't Fransch: Quand les febves sont en fleur, les fols sont en vigueur. 't Was een algemeen volksgeloof: dat de sterke geur van de boonen, van de groote Roomsche boonen vooral, den mensch bedwelmt en verdwaast, dat wie lange omtrent een bloeiend boonenveld vertoeft, bevangen wordt in 't hoofd: als de boonen bloeien, 't is gekkentijd(1).

Die boonenvreeze of Fabophobie schijnt al bij de Ouden bestaan te hebben: Pythagoras wist er van, en Plinius de oudere maakt er gewag van in zijn *Historia Naturalis*(2).

In 't Middelned. Wdb. van Verdam en staan geen voorbeelden van die spreuke geboekt, alhoewel ze vermoedelijk tot het Middelnederlandsch mag gerekend worden. Alleszins vanaf de 16e eeuw, 'bloeien de boonen' in de volksletterkunde. In een bundel refereinen van 1524 klinkt het:

> Zonderlinghe als die boonen bloyen...
> Den keyen [= gekken] dan grote crachten toe vloyen(3).

De 'Refereynen ind zotte', te Gent gedrukt in 1539, bevatten een Brugsch referein waarin 't volgende staat:

> Tvolk datmen binden moet als de boonen bloeyen,
> werden als zotten in de waerelt ghehacht(4).

Een liedje uit het Antwerpsch *Liedekens boeck* van 1544 draagt als opschrift 'van den boonkens' en vermaant de lieden van allen ouderdom en gestaatheid, 'alle zotten ende zottinnekens', niet te dichte te gaan bij de bloeiende boonen.

Marnix in zijn *Biënkorf der H. Roomsche Kercke*

(1) Daarover: J. Müller. *Die Bohne in rheinischer Sprache und Sitte* in de Zeitschrift des Vereins für rheinische und westfälische Volkskunde, dl. XI (1914), bl. 24-25. - *Woordenboek der Nederlandsche Taal,* III, 1e stuk, Kol. 444-445 (den Haag-Leiden, 1902). - A. De Cock in *Volkskunde*, dl. XIX (1907-08), bl. 220-222.
(2). *Wdb. Ned. Taal.* t.a.p.
(3). A. De Cock. a.w. bl. 221.
(4). J. Müller. a.w. bl. 25. - *Wdb. Ned. Taal.* t.a.p.

(1569) wil de trouwe geloovigen, de *Byen* van zijnen korf, als dwazen doen doorgaan en schrijft spottend: ‘Dese Byen... en bestaen niet te wercken, oft de Boonen beghinnen te bloeyen.’ En verder nog: ‘Sult ooc niet vergeten niet verre vanden Byecorf Boonen te hebben die in hare bloetsel staen. Ende so ghy immers cont, sult maken datter een Molen niet verre van daer stae.’

Pater Jan David van Kortrijk antwoordt daarop in zijn *Christelijcken Bie corf der H. Roomscher Kercke*, (T' Hantwerpen By Martinum Nutium inde twee Oyevaers. Anno MDC.). Onder het hoofdstuk: Diversche dingen, in welcke de bien ende de Christenen haer seer vermaken, schrijft hij (bl. 237):

‘Maer wat sullen wy van de boone seggen, principalijc van het bloeysel daert de bien om ghedaen is? wantmen weet toch watmen daer van pleech te houden, die ontrent de boonen verkeerden, als zy bloeyen: Dien tytel steltmen de sotten op de borst, als die vande meulen bestoven oft bewaeyt zijn.’

De christelijke bien gaan daar toch honing uit vergaren, zegt pater David, ook uit de boonen der dwaasheid: gewillig gaan ze op deze wereld voor dwazen door ‘maer die boone van ghewillige aengenomen dwaesheyt, moet stijf gefryt zijn deur een vierighe begeerte der salicheyt...’ (blz. 238).

Die meening en zegging nopens de ‘malle boone’ is nu al lange vergeten en vergaan. Er is lijk nog iets van overgebleven in onze Vlaamsche zegswijze: *In de boonen loopen*, d.i. buiten dienst zijn, verloren loopen, ook wel somtijds: een beetje verdraaid zijn, nen tik of ne slag van den meulen hebben.

A.V.

Een Platzitter is, te Brugge, een die te marktdage zijne waren plat op den grond te koopelegt [= een *platligger* te Kortrijk (Loquela)]. Die aan een kraam verkoopen zijn *kraamzitters.* (Brugge).

A.V.W.

Machtig staat...

Aan Z.E. Heer Dr Kanunnik A. DECOENE
Bestuurder van de Bisschoppelijke Normaalschool - Thorhout.
'*Plúviam voluntáriam segregábis Deus*' (Harpzang 67-10).

Machtig staat de regenboge,
schoort de lucht, en
houdt zijn voeten diepe in 't kappelen
van de vlagen. -
Duiven dijselen boven 't dorp, en
't zwenken van hun schachten
weêrlicht in den hemel. -
Zwaalmen hier, lijk zwarte spoelen,
weven dradeloos hun verlangen
op de getouwen
van de dijken. - De
zonne 'n weet niet wat gedaan!... ze
kijkt en blekt met ziek geweld, lijk
d'ooge van ne mensch die uitteert...
kijkt en blekt, en steekt dien blek op
't lijdend aanschijn van de streke. -
Weide en akker,
boom en daken,
't gulden haantjen op den toren,
't blekt al meê.... en
al dat dorst heeft, lonkt van verre,
naar de stekende donderwulle,
naar de wilde waterverwe,
van de wolken. -
***
Regenboge,
laaiend praalbeeld van ons hope!
regenboge,
naar wiens schoonheid, zevenvoudig,
zittend op heur zeven trappen,

d'hulde gaat van
duizende oogen!
wonder,
ei! wiens woord doet u verbleeken?...!
stempel Gods, wiens
vagend' hand heeft u vernietigd?... -
⁎*⁎
Regen, regen, hemelgave,
laat de macht, de
jacht van uw kristalen snoeren,
vreugde trekken,
tusschen 't zonnelicht en den dankgloed
van ons herte! -
Reine regen,
waar de Schepper 't mildzijn mijzelf
van zijn liefde! -
Ruischende regen,
vaart nog verder, dringt nog dieper,
zoekt de wortels, vat de vezels,
smout ze met uw lavend leefvocht! -
Rustige regen,
vroomt ons herte, brengt ons brood meê! -
⁎*⁎
Regen,
zoeter als uw zijgend godslied,
lichter als uw dravende druppels,
stijgt ons ziele
waar ge neêrkomt!
vlugger als uw striemende stringen,
wilt z'omhooge en op naar Hem, die
over 't Heelal 't merk doet vonkelen
van zijnen Naam!... naar Hem, naar Hem, die,
op zijn kleed de wijsheid naait, de
goedheid vest, de schemering teekent
van zijn Wezen!
God!... God!... en immer blijft 'et:
GOD! -

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle

(*Vervolg van bl. 154*).

J.

Jalon. Bakel (De Bo).
Jaloneeren. Baken (Volksw. Brugge).
Jalous. Overjunstig (De Bo).
Jalousie. Schietvenster, vrijde (De Bo), vrij, vrijtje.
Jointe (spr. zoente). Gemeenzaamheid.
Jointure. Klinke, voege.
Joujou. Speling (Hs. De Bo), [speelding].
Journal. Handelboek (Junius, 4^b).
Juré. Eedzweerder (Ann. Com. Fl. de France, XI, 239).
Justificatie. Zuiveringe.
Juweel. Mooitje (Hs. De Bo).
Juweelwinkel. Goudsmede (Gemma).

K.

Kandelaren [eenen boom -]. Stompen.
Kardijt (crediet). Te borgte, op den kerf, op den plak.
Kasse. Brilhuiske (Lex Frisicum, 529).
Kerke [gr. kuriakon. Wijhuis, bedehuis].
Keuken. Ziedkeete.
Kilometer. Stake, steen.
Klatsoor. (zie: cachoire). [Zwepe, djakke.] Kletssnoer, voorsnoer (volkswoorden).
- *Klitsoor* = uitgerijfeld eindeken van de zweep (Baelen in de Kempen).
Klokke. Schelle, belle, rinkel.
Koopacte. Koopschap.
Koperen. Eren (Gemma). - [Zie Verdam: *erijn*].
Korps. Beuk
Korte reize (cortège). Getocht.
Kostume. Verkleedsel (De Bo), miskleedsel (volksw.).

Kraamvisite. Vandinge. - [*Vanden* staat in de woordenboeken van Hexham, Verheyk, enz., met den zin van: bezoeken; bij Moerbeek met den bijzonderen zin van: ‘eene kraamvrouw bezoeken’].
Krijstaal. Kertel. - 't IJs begint te *kertelen* (De Bo).
Kruisbeenen. Schranken (De Bo).
Kruisboge. Krake (De Bo).

L.

Lac. Staande zee.
Lampet. Handvat (Gemma).
Lancie. Glavie, glevie (Gemma).
Lancier. Speerruiter,
Langdurig. Langlevig (Gemma), langtijdig.
Lanteern. Luchtvat (Sielentroost, 117 v°).
Laps. Rek (van jaren).
Lardeeren. Tappen (De Bo).
Legateeren. Zetten, bezetten (De Bo).
Legislatie. Wetvindinge (Simonides, 20 v°).
Legislator. Rechtspreker (Gemma).
Legitime. Eelijk (Gemma).
Lethargie. Slaapziekte (Boëtius 1653, bl. 10).
Libre. Vrij, los.
Lieutenant (vicaire). Stedebewaarder, stedehouder.
Lijkstatie. Rouwgang (Lirens. 434).
Lijnwaadfabricant. Lijnenreeder (Gemma).
Lingot. Stavel (De Bo).
Liqueur. Kunstvocht, kunstnat.
Liquideeren. Reeden (Cost. van Gent, 242). B.v. een sterfhuis reeden.
Literatuur. Boekstafwezen.
Litiere. Ligmande, draagbare, berie. Rosbare (Gemma).
Locaris. Winkelbeslag (volksw.).
Locomotief. Wrange.
Lommer. Schaduwe. Luwte. Scheme (Gemma).
Lutteeren. Wrangen (Gemma).

('t Vervolgt).

Van een Waterdocteur die de cholera bluschte.

TEN tijde van de cholera, in de jaren zestig (1866), was er te Kortrijk een waterdocteur met name Vander Plancke, die er vele genezen heeft. Die met hem wilden meesteren, moesten naar zijn huis, daar tenden de Groeninghstrate; dat huis, ge weet wel, met die groote trapveister: 't is hij die ze daar heeft doen steken. En 't was daar lijk een hospitaal. De zieken kregen daar spoelingen, warme, lauwe en koude, de eene na de andere, om er bij te blazen en te zweeten. En hij deed ze daarbij water drinken, geheele kuipen. Ze moesten drinken totdat ze niet meer en konden, totdat ze 't al weere moesten uitspuwen: en 't was dan herdoens. En nogal velen zijn er alzoo deure gekomen, dank aan den waterdocteur: '*Hij bluscht de cholera, hij kan de cholera blusschen*' zeiden de menschen.

Alzoo vertelde mij een bejaard man, die in zijnen jongen tijd vele van dien waterdocteur heeft hooren spreken.

Die waterdocteur, Jan Frans Van der Plancke, was geboren te Kortrijk den 20 Juli 1806 en gehuwd met Maria-Theresia Vanden Berghe. 't Was een edelmoedig man. In Meie 1868 trok hij naar Rome, ten dienste van Pius IX 'Pius, onze Vader, die moet Paus en Koning zijn.' Hij was er docteur van de Zouaven[(1)]. 't Moet zijn dat hij nog altijd geren met water meesterde, want de Zouaven noemden hem: *Acqua fresca*[(2)]. Toen Rome in September 1870 beschoten werd en ingenomen, was hij zelve ziek. Hij had vele te lijden

(1) 'Médecin, aide-major de 2e classe' volgens de *Matricule des Zouaves Pontificaux et des Volontaires de l'Ouest*, deel I, blz. 12 en 327 (Rijssel, 1910).

(2) Volgens het verder vermeld Gedenkboek.

van de Garibaldisten. Met een uitgebannen priester van Rome kwam hij den 11 October 1870 te Kortrijk weer. Hij bleef ziek, kwijnde nog eenige maanden en overleed in zijne geboortestad den 27 April 1871[1].

Een beeltenis van hem, als docteur der Zouaven, is bewaard in 't Gedenkboek van het Zouaven-museum (Casino) te Kortrijk.

A.V.

Ko Verleye.

(Uit d'oorkonden van Aertrycke - 1903).

Weet ge 't nieuws van Ko Verleye?...
Ko de vriend van groot en kleen,
Ko die met begin van Meie,
Vaarwel zei aan iedereen.
Aan iedereen. -

Aangeland uit vreemde streken,
onbekend, viel hij hier toe;....
gauw toch deed hij van hem spreken:
't was den besten uit de goê.
Uit de goê! -

Mensch toch, gaat ge ver geraken
met die goê?... ziet, ziet,
Ko 'n kon zijn kruis niet maken,
en van lezen[2] 'n wist hij niet!
'n wist hij niet. -

Onbeschaafd, on-onderwezen,
nieverst ooit ter schole aanveerd,
wierd die gast toch hooggeprezen,
bleef hier onder 't volk gegeerd.
Hij bleef gegeerd. -

(1) Volgens E. Terwecoren, *Collection de Précis Historiques*, deel XX, blz. 299 (Brussel, 1871).
(2) LEZEN = bidden.

In zijn eigen wilde tale[1].
liet hij goed zijn hert verstaan,
en hij bood ons altemale,
welgemeend, zijn vriendschap aan.
Zijn vriendschap aan. -

Menigeen nu kwam hem groeten,
blijgezind en onvervaard,
keek naar zijn gesplette voeten,
sprak met lof van zijnen baard.
Die flinken baard! -

Nooit gewasschen, nooit gekamd, en
zonder zeepe of poeierbucht,
wierd die kerel van langstom schoonder,
t' zijnent, en in open lucht.
In open lucht. -

Schuw van aanzicht, maar gewillig,
droeg hij voort zijn haren kleed,
nooit keeraafsch, nooit onverschillig,
bij al 't geen men voor hem deed.
Men voor hem deed. -

Magere kost ook, kon hij schatten,
nooit in weelde, nooit in nood,
rapen, wortels, en patatten,
warme zopen en wat brood.
En wat brood. -

Onbeducht voor brand en dieven,
mocht hij, rustig van gemoed,
waken, slapen, maar believen,
op zijn eenzaam buitengoed.
Zijn buitengoed. -

Weunste zonder kostbaarheden;
Ko 'n was voor geen beslag,
was lijk iemand die tevreden,
spaarzaam-weg rentieren mag.
Rentieren mag. -

(1). De ETEEG tale, bekend ook in de *Pyreneeën* en in *Australiën.*

Kender van gezonde planten,
was hij rap bij 't onderscheên,
en hij gaarde langst de kanten,
kruiden, blommekes, al deureen.
Al deureen. -

Voort vermaard, en voort de vriend nog!
toevlucht ook van Veldeghem!.....
t' Aertrycke, en 't is wel verdiend toch,
spreekt ons dankbaar volk van hem.
Ja 't spreekt van hem. -

En hij moest er nu van onder!...
o dat droef begin van Meie!..
elders vraagt men: wie ten donder,
wie toch is die Ko Verleye?
Die KO VERLEYE?

Aertrycke 1903.
EILLIVREM.
- Wie vindt er den uit, den end van die vertellinge? Als al de Lezers hun over geven, zullen we aan EILLIVREM zelve vragen 't knoopje te ontbinden, en hij zal 't geren doen.
- B.

Verfkuipen onttooveren.

- Lijne De Roo stond in 1596 voor de Brugsche schepenbank te recht onder de beschuldiging ‘dat zij onttooverde’. Den 8 Juni van gemeld jaar komt een blauwverwer G. Caene ter vierschaar getuigen hoe Lijne zijne verfkuipen, die hij meende betooverd te zijn, kwam onttooveren: ‘zijnde Lijne des anderen daechs ghecommen ende heeft de cuijpen gheholpen zo datter gheen deeren meer anne en was,... hebbende Lijne ghebrocht wijewater, ghewijt broodt, een stick van een ghewijde keersse zo zou zeyde, van welck wijewater ende ghewijdt broot de deposant metghaders alle die vanden huyse tottet minste kijnt toe, moesten alle daeghe *eten elc drie beten ende drijncken drie druepelen neghen daeghen lanck ghedurende,* ende mettet hende keersse maecte zou *drie cruijskins van wasse*, de welcke zou plactede jeghens de cuijpe ende wiert de cuijpe daermede gheholpen omtrent den tijt van XV. maenden...’.
- Rijksarchief te Brugge. *Crimbouck der Stad Brugge* (1594-1607) n^{r} 662, f° 75^{v}.
E.I.S.

Van onzen Jan zaliger.

(*Vervolg van bl. 151*).

JAN, 't is zeker, had veel gaven, veel deugden, al droeg de man dat niet bloot op zijn herte, en anderszins... ehwel... hij wist nog al geern al wat er gebeurde en was dus een beetje nieuwsgierig. Is dat eene doodzonde? en zal hij daarom branden en blijven branden? Maar bah neen hij! wat zouden toen de geleerde menschen wel moeten zeggen die zóó benieuwd zijn achter de wetenschap? Neen, maar onze Jan, buiten den *Echo de la Bourse* dien hij soms aleens open-en-toe deed, las geene gazetten en mocht toch òòk weten hoe de wereld draaide. Daarom is 't dat hij den donderdag en den zondagmorgend zoo verduiveld geern naar 't scheerkot trok, naar ‘Ko Polstoort-met-z'n-kanooninkveugels’.

Van als Ko 's morgends-vroeg zijne deure opentrok... aaa!... Jan tord binnen, de eerste van allen-dáár gezet, maar alleman die achterkwam mocht voren gaan, Jan was gedienstig en had tijd... 't Was daar immers zoo geestig! kakelinge en klakkemariage.[(1).] van einden of-hin[(2).]. Heel de stad kwam daar te berde. 't Was verre-verreweg de schoonste gazette van Brugge! Jan luisterde met al-zijne-oogen en al-zijne-ooren en trok toen overvoldaan al duwen' en plakvoeten' naar huis.

Iemand die zot-benieuwd is, verlangt dat een ander òòk alzoo bestaat: met onzen Jan was dat toch alzoo, en de minste prulle die hij vernomen had wist hij te doen gelden en groot te maken; stukskens-en komedies-spelen immers, zat vergroeid tot in 't merg van zijne beenderen.

(1). gebabbel van veel volk.
(2). helder op, van heinde af heen.

Dan ging hij, de fijnoore, in schijn heel onverschillig, hem gaan flokken op den ondersten trap in de keuken om zijne schoe'n af te spelen en sluffers aan te trekken en, met eene neuzesprake, begon hij dan... gepast-en-gemeten:

- Heb je 't al g'hoord?...

Meer kwam er nog niet uit, dat was alzoo juiste genoeg om de Tanten wakker te schudden.

- 't Is wonder, ging hij verder, dat 't nog niet meer 'n gebeurt...

Nog een beetje respijt(1)... Nonkel, die hem kende, gebaarde toen van krommen-haze(2) en dat kittelde Jan, maar Barbara en Adeleide, dat was vrouwvolk ziet? en van aard veel ongeduldiger. Jan zag dat, voelde't... wikkelde van genot,... smolt van geluk. De deugniet, vaneigen, trok 'nen knop in zijne rijgkoorde om... 't spelletje nog-meer te rekken. 't Geweld, dat hij moest gebruiken om dien schoe af te steken, belette hem, zoogezeid, voort te vertellen en ze moesten een beetje wachten. En dan al neuzelen' voort:

- Ge weet wel dáár ei?... och! hoe heet dat dáár deh?... e'ja... als ge voorbij Dingen's gaat... op den hoek dáár.., waar dat ze potten en pannen verkoopen?... Helpt een keer, deh!...

- Ja ehwel waar-waar-waar!? snauwde Adeleide. 't Mensch wierd zenuwachtig.

- 'Wel dáár op de Kiekenmarkt... is 't geen Dispersijns?

- Dispersijns?... je zij' gij g'heel-en-gansch lijk een Dispersijn... 't is Zwaenepoel, ‘Toorteklooi da'je 't zijt!’

Die leelijke slimoore wist heel-goed dat 't Zwaenepoel was, maar waar-ten-duivekoten dat hij 't uithaalde om iemand alzoo te ‘kotteren’(3), de duivel mag

(1). *répit*, uitstel, wachten.
(2). gebaarde van niet.
(3). te duivelen.

het weten! Zijn herte danste rond zijne mage van plezier... en toen stom-onnoozel weg:

- Heeten die menschen Zwaenepoel?

- Jaa'z'! jaa'z'! jaaa'z'!! z'heeten Zwaenepoel, en wat is er van?

't Vrouwvolk was om uit zijn vel te springen! Maar schoone dingen, peisde Jan, moeten lange duren. Hij zei dat niet luide maar ge kost dat raden.

- Ehwel 't is daar een ongeluk gebeurd.

En wringen dat hij deed aan dien schoe, hij zweette erbij. Die kerel kon zweeten en rood-zien als hij wilde! Wie heeft dat nog ooit geweten? Zulk een sterke komediant!

- Kletslulder! schoot er dan eindelijk eene uit, is 't voor vandage of is 't voor morgen, ‘sprikt-of-knikt-offf...!!’.

Peper-en-mostaard straalde in die vrouwenneuzen!...

Als hij weg was schoven de Tanten in hunnen zetel algelijk een ziertjen achteruit, en ze moesten toch een keer den brei nederleggen en den bril op 't voorhoofd schuiven om naar malkaar te kijken.

- Heb 'je nu van g'heel uw leven nog zulk 'nen dindoender tegengekomen?

- 't Is dat ge alle twee zoo onnoozel geboren zijt en zoo simpel gewiegd, zei nonkel daarop al slobberen[1)] aan zijne komme koffie, voelt ge niet hoe dat hij katsen kan met ‘joender’ en U vierkantte bij 't vier zetten?!

(*'t Vervolgt*)

K. DE WOLF.

Waarom de Engelschmans steerten hebben.

S*TEERTMAN* was vroeger in onze streken een bijnaam voor den Engelschman: de Engelschen hebben steerten, zei 't volk.

Een spotvertelsel over den val van Lucifer verhaalt hoe

1). drinken met kleine zuipjes, omdat de drank te warm is, en geruchte makende met de lippen.

de ledematen van den neergestorten engel in verschillende landen van Europa terecht kwamen: zijn steert viel in Engeland ‘daer af noch die Natie haeren naem heeft.’ Dit schijnt een kluchtige uitleg te zijn op de reeds bestaande spreuk[1].

J. Cornelissen geeft als oorsprong van die legende aan: dat de nakomelingen van hen die den H. Thomas Becket, aartsbisschop van Kantelberg, op bevel van Hendrik II in 't jaar 1170 hadden vermoord, allen tot straf met steerten geboren werden[2]. Een bron daarvan wordt door den schrijver niet opgegeven, en ook geen oudere aanhalingen dan een paar spreuken uit Carolus Tuinman (1758).

De volgende oudere lezing kan ons wat nader tot den oorsprong brengen.

Pastoor Jan Coens van Kortrijk († 1604) in zijne *Confutatie of Wederlegghinghe vanden Biencorff*, (gedrukt: Tot Loven, by Jan Maes en Philips de Zangher, gesworen boeckprinters. 1598), f° 26 v°, brengt in de samenspraak van den Herder met het Schaepken dien bijnaam van de Engelschmans te berde.

‘Tschaepken. - Ick moet u vraeghen, waerom datmen gemeenlijck seyt vande Engelschen *dat sy steerten hebben*, is dat oock waer?’

‘Den Herder’ verhaalt daarop hoe de lieden van Strodum (Stratton?) den H. Thomas Becket beschimpten, toen hij, van zijne vijanden achtervolgd, door hun dorp vluchtte, en *den steert van zijn peerd afsneden.* De nakomelingen van de misdadigers werden zienlijk gestraft: Ze kregen allen steerten. ‘Maer, voegt den Herder er bij, dit gheslachte van dese menschen is al langhe te nieute, en sulcx en ghebeurt niet meer.’

In den rand vermeldt Jan Coens zijn bronne aldus: *Palid. lib. 13. hist. Angl.* - Een Palidius, of een schrijversnaam die er op trekt, is in geen der bekende repertoria (als Gross, Potthast, Chevalier, Graesse) te vinden. Wie achterhaalt dien onbekende?

R.v.K.

Een sneedtje.

- De Brugsche bakkers, als ze halve-kilotjes in den oven steken, geven een snee langs boven in den deeg: daardoor bakt het meer open. Zulke halve-kilotjes heeten, bij 't volk, *sneedtjes.* - Bakker, vandage een kilotje en een *sneedtje*! hoort ge van uit de deure naar de broodkarre roepen.

A.V.W.

(1). J. Cornelissen. *Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk*, dl. III, bl. 10-11 (Antwerpen, 1930).

(2). *Volkskunde*, XXXII (1927), bl. 415.

Guido Gezelle en de Plaatsnamen

IN 1888 verscheen te Ronse bij A. Courtin, uitgegeven door de Zantersgilde van Zuid-Vlaanderen, ‘Volk en Taal’, een maandschrift over gebruiken, geschiedenis, taalkunde, enz.

Onder de medewerkers van de twee eerste jaargangen vinden wij den naam van G. Gezelle vermeld. Zijn medewerking was echter die van een bouwstof-aanbrenger, van een raadgever of van een naziener. Want hij was, hier lijk elders, de ziel van de jonge zantersgilde.

De allereerste aflevering van 't nieuwe blad verliet de pers den 15 Juli 1888.

Een vijfdagen nadien kwam naar den hoofdopsteller Eerw. Heer van Heuverswijn, van de hand van Guido een schrijven, dat vóór korten tijd werd teruggevonden.

Opvallend vooreerst is het dat de brief noch gedateerd, noch onderteekend is, wat evenwel geen de minste afbreuk doet aan zijne echtheid. De laatste volzin schijnt er een uitleg van te geven: zijn vermoeide hand wilt niet meer mee; en tot zelfs het laatste puntje is in de pen gebleven.

De jonge zanters hadden bij hun eerste aflevering besloten de spelling der plaatsnamen te vereenvoudigen en zoo schreven zij o.a. Isegem, Zingem. Nu dat de beslissing daarover schijnt gevallen te zijn, blijft het toch niet van belang ontbloot te weten wat onze groote taalvorscher daaromtrent te zijnen tijde dacht. Welnu uit den brief blijkt dat plaatsnamen voor hem moesten geëerbiedigd worden als eigennamen, waaraan niet te tornen valt. Trouwens staan zij te midden den ontwikkelingsgroei der levende taal als versteende getuigen van het verleden, als trouwe ‘schatbewaarders’ van vele wetenswaardigheden.

Eindelijk gunt ons deze brief een vluchtigen blik in het gemoed van den Meester. Uit de rijke ervaring van zijn innig bewogen leven haalt hij woorden van aanmoediging voor de jeugdige werkers, die op het veld der ontgoocheling nog hun sporen moeten verdienen. ‘Doet voort wel’ zegt hij hun ‘en ziet niet om!’

Hier volgt het afschrift van den brief.

Achtbare Heeren en Vrienden,

N° 1 is opperbest. Een dingen steekt mij tegen, 't is dat gij een onbesliste zake schijnt te beslissen met in de stedeen dorpsnamen b.v. Walle*gem* te schrijven in stee van Walle*ghem:* die *h* behoort den woorde toe en is 't hoofd van 't woord -*hem*, -*heim*, om (*heim*) de plaatse, waar de vader woonde b.v. neemt *Alverd*[1], zijn kinders waren de *Alverdingen*, (les fils d'Alfred); in *genetivo plurali Alverdinga* = DES *fils d' Alfred* + -*hem*, = Alverdingahem, = *résidence*, ENCLOS, *ferme*, *demeure des fils*, *des gens d' Alfred*; vandaar het afgesletene *Alveringhem*, *Auveringhem*, bij 't volk *Auverghem*, *Overghem*. De lange eeuwen hebben die *h* bewaard liefst van al te woord; waarom ze wegciferen en verduisteren?
In 't korte late ik u een bijdrage geworden en wat namen van gasten die misschien zullen inschrijven.
VOORZICHTIG in 't eerste en niet seffens toegeven en ontmoedigd zijn wegens wat **OP- OF TEGENSPRAKE.** Die zelve niet en doen weten altijd meest te zeggen: zijt de fabel indachtig van dien ezel en dien vader en zijnen jongen Duts, ge weet wel?
Ik ben overlast en overlaan en mijn hand en heeft het schrijven niet in

R.V. MORTIER S.J.

Eekrulder - Averulle - Meikever.

IN De Bo's Wvl. Idioticon o. 't w. *Averulle* leest men: ‘Averulle, anders ook Eikeronker, Averonker of enkel Rulle of Ronker genaamd, Fr. Hanneton. - *Ave*, meen ik wel, is voor avond, en *rullen*,

(1) ‘Andalvrede = edele vrede = edel en vreedzaam:’ dit staat neerwaarts geschreven op den linkerboord der eerste bladzijde. - Aanmerking van afschrijver, die instaat voor de echtheid van zijn afschrift.

bet. ronken: een kever die 's avonds ronkende omvliegt. - Alg. Vlaamsch Idioticon zegt dat het diertje in Vl. (Oost-Vl.?) *lootenhulle* genaamd wordt.'

De Bo's meening is waarschijnlijk de goede, zoowel voor *ave*, als voor *rulle.* Zijn uitleg o. 't w. *rullen* is, zooals vele van zijn verklaringen, goed en eigenaardig: 'Rullen = klepperende ronken. Al wat rult ronkt, maar al wat ronkt rult niet.'

Eekrulder (bij De Bo-Samijn als *eekerulder* opgegeven) is in de streek van Poperinghe en in het Fransche het woord bij uitnemendheid voor meikever. In *Eekrulder* is *rulder* natuurlijk op te vatten als gevormd uit den stam van *rullen* + epenthetische *d* (vgl. mulder) + suffix -*er* van het wezen dat de handeling doet.

Eekrulder is te stellen naast *eikeronker* dat, meenen wij wel, zou teruggaan op *eiker* + ronker, waarom wij dan ook liever *eikerronker* zouden geschreven hebben. Wij gelooven dat ook *eekrulder* teruggaat op een vorm *eekerrulder* (eek = eik; eeker = eiker).

Eike in eikeronker houden voor *eik* schijnt ons onverdedigbaar, daar er geen aanknoopingspunten voor een vergelijking tusschen *eik* en *ronker* te vinden zijn en het diertje overigens zelden of nooit op eiken te zien is, terwijl het zóó bijzonder verzot is op de bladeren van den *Carpinus Betulus* of jukboom (ook hagebeuk of wielboom genaamd, Fr. charme), dat de kinderen in 't Gentsche de bladeren van bovengemelden boom *meuleneersbladeren* noemen.

Neemt men echter aan dat eikeronker staat voor *eikerronker*, dan gaat alles van zelf: eiker = bijvorm van *eikel*; vandaar eikerronker = de ronker die er als een eikel uitziet, zooals dit met den meikever werkelijk het geval is.

Naast zijn benamingen ontstaan uit vergelijkingen met het gerucht dat hij maakt of naar zijn vorm, zijn er nog andere naar zijn kleur. In Zuid-Westvlaanderen, waar de bruine paters de meest bekende zijn, noemt

men hem ook: *pater.* In Oost-Vlaanderen, rondom Gent, is zijn algemeene naam *molenaar*, maar de witbestovene heeten *bakkers* of *mulders*, de bakker is de witste,

Is. Teirlinck in zijn Zuid-Oostvlaandersch Idioticon s.v. *preeken* zegt dat in zijn streek, inzonderheid de witbestovene kever, *preekheer* heet, om zijn bewegingen bij het vliegen die lijken op die van een predikant. Meer daarover in 't werk van A. De Cock en Is. Teirlinck: *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland*, dl. VI, bl. 162-163 (Gent, 1906).

De bruine meikever heet in het Gentsche: *keuning.* Wie verklaart ons waarom? De naam schijnt ons uit het Antwerpsche gekomen te zijn. *Keuningske* heet de kleine roode kever te Vorst-bij-Brussel en te Zegelsem (Audenaerde), volgens De Cock-Teirlinck t.a.p.

Als de meikever zich tot vliegen gereed maakt zegt men in het Gentsche dat hij *zijn geld telt.* Als hij vliegt zeggen de Zuid-Oostvlamingen dat *hij preekt.* Ik meen mij te herinneren dat men in het Poperingsche zegt dat hij *de perse steekt* als hij rechtuit vliegt; dit ware ontleend aan de gaaischieting,

A. HEGMANS.

Het hoofd werd op de tafel gezet.

- Wiens hoofd, zegt ge? - Ge weet het wel, in 't liedeke van Heer Halewijn:

> Heer Halewyn zong een liedekijn,
> Al wie dat hoorde wou bij hem zijn.

En op 't ende staat zijn hoofd op tafel. - Maar 'k spreke hier van nieuwe Halewijns die werken, niet met het zweerd, maar met de penne. Hun hoofd staat op hun groene schrijftafel en niet meer op hun lijf; 't is van 't leven afgesneen, bleek en uitgebloed; en 't moet dan ook al gemaakt en levenloos zijn, wat van zulk een tafel valt:

'Als *entremets* een *massa perikuleuze avonturen...* Omdat men al te gemakzuchtig meent dat het *merveilleuze* de *negatie* is der *realiteit*, daarom spreken wij van *anti-realiteit...*' Vluchten we maar liever een bladzijde verder, in de volle *realiteit.* 'Er wordt

een *energieke campagne* gevoerd om te *demonstreeren* dat het *tracé* van het nieuwe *kanalencomplex* tegen de *stipulaties* der *vigeerende traktaten* indruischt... De overdadig groote *consumptie* van allerhande, bij die *diverse* werken benoodigde, *materialen*, zou kunnen een ongewenschte *hausse* op het *respectieve prijsniveau* dier goederen uitoefenen en een *economisch malaise* veroorzaken... Nuchtere *observers* beschouwen de *situatie* als *fundamenteel* ongewijzigd.'

Zoo valt die reeuwzang van Halewijn neer, dood en doodend op leven en schoonheid. Er is maar ééne die vrij blijft en overwint: de volkstaal. Zij is 't reddende Koningskind van dit onvergetelijke lied: met haar beste kleeren aan, en aan haren rooden rok van steke tot steke een gouden knop; en aan haren keerle van steke tot steke een peerle; en aan haar schoon blond haar een krone van goud en die woog zwaar: al zingend en klingend rijdt ze door 't bosch. Zij blaast den horen als een man, zij blaast op haren horen: dat al hare vrienden het hooren!

GOEBE.

† *God gedenke de ziele van* eerw. Heer Julius Valckenaere achtereen leeraar, onderherder en herder, geboren te Handzaeme en overleden in zijn rusthuis *'t Duinhof* te Coxyde. 1866 1930.

Een begaafd man was hij, een dichter en vinder doordrongen 'met den gloed der knapen uit de jaren '70', een broeder naar herte en geest van den grooten Rodenbach. Schuilende onder 'Horand' en 'Lohengrin' speelde hij alhier voort op de harpe der duitsche romantiek die de jonge Albrecht al te vroeg had neergelegd.

Hij zocht en verzamelde oude boeken en handschriften en deelde den rijkdom van de oude tale daaruit mee, in grooter werk gelijk zijne uitgave (1902) van het *Gheestelijc Harpenspel vanden Lijden ons Heeren*, of in kleinere aanteekeningen die, met vele zantinge uit de levende tale, in ons leesblad verspreid liggen.

Een kunstkenner was hij nog daarbij, om zijn wetenschap en zin hoog geacht, en in 1924 als lid van 't Koninklijk Berek voor Kunstgebouwen verkozen.

Omdat hij zoo standvastig voor 't schoone en 't goede heeft gewerkt, omdat hij den luister van 't Huis des Heeren bovenal bemind heeft, moge hem nu God met goedheid en bermhertigheid aanzien.

B.

Boekennieuws.

Vanwege ‘De Sikkel’, Kruishofstraat, 223, te Antwerpen:

- J. Cornelissen. *Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk.* III [Noord-Nederland, Neder-Rijn]. 1930, in 8°, 330 bl. = Fr. 35.

De ongewone verdienste van dit werk is al, bij de bespreking der vorige deelen, alhier (1929, bl. 30) in 't licht gesteld. Dit derde deel, omvattende Noord-Nederland ten deele en den Neder-Rijn, moet voor zijne voorgangers geenszins onderdoen.

De uitgave was aanvankelijk op *drie* deelen geraamd, maar J.C. heeft ondertusschen nog zooveel verzameld, dat hij zijn werk met een *vierde deel* moet besluiten. Daarin zal bevat zijn: 't vervolg van Noord-Ned., Zuid-Africa, de ingebeelde Oordnamen, Vreemde Landen en Volken, alsmede Aanvullingen en Verbeteringen bij de eerste deelen; eindelijk de uitgebreide Inhoudwijzers waarvan de handigheid van zoo'n werk afhangt.

Den Schrijver ten dienste, worden hier eenige aanvullingen medegedeeld bij dit derde deel: ze betreffen Zeeland en Noord Brabant. Misschien kunnen ze nog in 't laatste deel opgenomen worden.

In het Jaarboek 1929 van den Oudheidkundigen Kring ‘De Vier Ambachten’ (uitg. te Hulst) staan op bl. 80-81 verscheidene Zeeuwsche volksdeuntjes geboekt, betreffende: Axel, Graauw, Hulst, ter Neuzen, Zaamslag.

In *Het Kruiningensch Dialect* van J. Dek (uitg. Zeeuwsch Genootschap, Middelburg 1928) is er stoffe te vinden nopens:

- Bath, s.v. *bats*: een Batsche reize; over Bath naar Borselen gaan (= een omweg maken).
- Borselen: aldaar.
- Beveland, s.v. *lehette*: een kinderrijmpje.
- Scherpenisse en Sint Maartensdijk, s.v. *smêrdiek*: vandaag *Smêrdiek* (dial. voor S. Maartensdijk), morgen Scherpenisse (= vandaag smeren, morgen ontberen).
- Tolen, s.v. *Thoolsche musse.*
- Wouw (N. Brab.), s.v. *wouw*: Wouw, wouw ligt achter Bergen [op Zoom]. Behoort bij Wouw, n^r^ 2.

Eindelijk nog iets om bij Engeland, n^r^ 10 tewege: Waarom de Engelschmans steerten hebben, te vinden hierboven, bl. 184-185.

A.V.

- In een Nieuwe Reeks: ONZE BIBLIOTHEEK (onder leiding van den heer J. Kuypers en met de medewerking van de heeren E. Hansen en V. Celen) verschenen bij ‘De Sikkel’:

1. **HERMAN TEIRLINCK.** *Zon.* [= Fr. 5]. 't Zijn drie beschrijvingen uit den bundel van 1906, drie heel mooie en waarin tevens de lezer geëerbiedigd wordt.

2. Domien Sleeckx. *Dierenwijsheid.* [= Fr. 5]. Twee verhalen vol fijne luim: *Musschenwijsheid*, uit: In de Vacantie, 1864, en *Jol of een Hondenleven*, uit: Op 't Eksterlaar, 1863.

Met vooraan telkens een inleiding in 't leven en 't werk van den schrijver, en den noodigen uitleg van woorden en zaken op een boekenleggertje gedrukt.

Alzoo uitgegeven en toegelicht zullen de verder beloofde deeltjes, met keurbladzijden uit onze beste schrijvers, voorzeker welgekomen zijn.

B.

Thomas a Kempis. *Gebeden en Overwegingen over het Leven van Jesus-Christus*, uit het Latijn vertaald door Vincent Lefere, pastoor te Rolleghem Capelle. Kortrijk, J. Vermaut, 1930. In 12°, 422 bl. = Fr. 12.

't Zijn meest de kleinere werken van den beroemden Windesheimer die vroeger voor 't volk dikwijls verdietscht werden. Eerw Heer V.L. heeft nu een der grootere schriften overgezet in een een voudige, vloeiende tale, zeer bevattelijk voor 't volk.

Anderen hadden, in stede van een gebonden vertaling, liever een lossere ‘bewerking’ gezien, die de gezochte omschrijvingen en den langen omhaal van den Kempenaar vermeed: 't werk zou alzoo beter genietbaar en meer passend zijn voor de menschen nu.

De onderneming van V.L. is alleszins prijselijk; toch ware er, uit onze eigen-Vlaamsche stichtelijke volksletter-kunde van twee eeuwen later, wel meer dan een boekske boven te halen dat nevens en boven 't besprokene staat en... op een heruitgave wacht.

V.

Brugge Kunststad. Geïllustreerde Gids uitgegeven door den Gidsenbond. 1930. In-8°, 80 bl. = Fr. 6.

Dit boekje bevat al de noodige inlichtingen om den weg te vinden naar en in Brugge's schoonheden en er van te genieten. Bij een volgende uitgave zal er zeker wel voor een mooier stadsplan (in kleurendruk?) gezorgd worden.

'n Mare.

- We verlangen naar den opstel over *Keltisch*, van Eerw. Vader Dierickx, Missiehuis te Schilde bij Antwerpen.

A.M.

[Nummer 7]

Het Laatste Werk van Jan van Eyck

HET drieluik ‘O.L. Vrouw met den proost van Maelbeke’, dat deel uitmaakte van de verzameling Helleputte te Leuven, is voor enkele maanden naar den vreemde verhuisd. Het stuk, gekend als het laatste werk van Jan van Eyck, werd door een Duitsch kunsthandelaar aangekocht, van zijne talrijke overschilderingen ontdaan en hersteld. En, vroeger niet naar waarde geschat, wordt deze schilderij nu om hare ongeëvenaarde schoonheid geprezen.

Op het groote middenpaneel (1 m. breed op 1.72 m.) staat O.L. Vrouw onder een gewelfden zuilengang, die uitzicht geeft op een landschap in de verte. Ze draagt een rooden mantel en houdt het goddelijk Kindje in hare handen. Vóór haar knielt de proost van Yper, gewikkeld in een koormantel van groen en goud brocaat; in de eene hand houdt hij zijn

getijdenboek en in de andere zijn staf, die aan het uiteinde versierd is met een beeldje van St Maarten. Op de zijluiken, die ver van voltooid zijn, ziet men zinnebeeldige onderwerpen met betrekking tot de maagdelijkheid van O.L. Vrouw: rechts, het brandend braambosch en Gedeon's vlies; links, de geslotene deur van Ezechiël en den staf van Aaron. Op de buitenzijde staat het visioen van de *Ara-coeli*(1) grauw-in-grauw geschilderd.

James Weale heeft destijds de echtheid van deze schilderij bewezen(2) en de geschiedenis er van van de naald tot den draad verteld(3).

Nicolaas van Maelbeke was de 29^{e} proost van de abdij van St. Maarten te Yper en bekleedde deze waardigheid van af 1429 tot aan zijn dood in 1445. Hij had deze schilderij besteld aan Jan van Eyck, die in 1441 stierf en zijn werk niet kon voltooien.

(1) Deze voorstelling van de *Ara-coeli* is een der alleroudste in de Vlaamsche Kunst. Men vindt ze ook in de 'Très Riches Heures' van den hertog van Berry (Chantilly). Ze steunt op een legende, die door het 'Speculum humanae Salvationis' in Vlaanderen bekend geraakte. Keizer Augustus zou de sibylle van Tibur naar Rome ontboden hebben en haar gevraagd, wie na hem over het keizerrijk zou regeeren. En de sibylle toonde hem een Maagd met een Kindje, die aan den hemel verscheen en daar sprak een stem: 'Haec est ara coeli'. De keizer deed deze woorden beitelen op een altaar, dat aan den toekomstigen regeerder van Rome werd toegewijd en op diezelfde plaats zou later de kerk van de 'Ara coeli' gebouwd zijn. Zie daarover: E. Mâle, *L'Art Religieux de la fin du moyen âge en France*, Parijs, blz. 255.
Op de buitenpaneelen van de schilderij van van Eyck ziet men de sibylle van Tibur, die met de hand naar den hemel wijst. Vóór haar knielt de keizer en hij ziet op naar de H. Maagd met het Kind, die aan den hemel verschijnt. Daar staan de volgende woorden op: *sibilla, octavianus, maria, ara coeli.*

(2) L. Kaemmerer had de echtheid van deze schilderij betwist: zie zijn boek: *Hubert und Jan van Eyck*, bl. 98-99 (Bielefeld und Leipzig, 1898).

(3) Zie: Revue de l'Art chrétien, Januari 1902.
Ook: W.H. James Weale, *Hubert and John van Eyck, their life and work*, bl. 95-105 (Londen, 1908) met een volledige bibliografie over bedoelde schilderij.

Het middenpaneel was grootendeels af, maar de zijluiken waren slechts aangezette schetsen. Toch werd de schilderij in dien onafgewerkten staat na den dood van Nicolaas van Maelbeke boven dezes graf in het koor van de St. Maartenskerk geplaatst. Het staat vast: geen vreemde hand heeft toentertijd hier bijgewerkt. Want de schilderij wordt door verschillende schrijvers uit de XVIe eeuw als onvoltooid vermeld, doch niettemin als een heerlijk werk van Jan van Eyck ge prezen. In dien zin schrijft de schilder-dichter, Lucas de Heere, in een gedicht van het jaar 1559. Ook Marcus van Vaernewyck spreekt van dit werk in zijn '*Nieu tractaet*' van 1562 en beschrijft het in zijn '*Historie van Belgis*' van 1574 in dezer voege: 'In die kerke ende Proostie van Sinte Merten wiert bewaert een Tafereel, daer ons lieve Vrouwe met haer kindeken in ghefigureert staet ende eenen Abt of Proost daer voren knielende. De Dueren zijn onvoldaen ende hebben elck twee percken, als vanden bernenden Eglentier, Gedeons vlies, Ezechiels poorte ende Aarons roede, die al op de maechdelicheyt van Maria corresponderen, wel besiens weerdich, oock ghemaeckt bij meester Joannes van Eyck, welck were meer hemelsch dan menschelijck schijnt'[(1)]. Ook Guicciardini en Vasari vermelden het. Van Mander schrijft dat de zijluiken onvoltooid zijn. Ten slotte bestaan er twee teekeningen uit de XVe en de XVIe eeuw, de eene bewaard in het Duitsch Museum te Nürnberg, de andere in het Albertina Museum te Weenen, die alle beide de schilderij voorstellen, zooals ze nu is, nadat de overschilderingen geweerd werden.

De twee Benedictijner-monniken, Martène en Durand, vertellen in hun 'Voyage Littéraire' van het jaar 1717, dat ze de schilderij in het koor van de kerk gezien hebben. Tusschen 1757 en 1760 verhuisde het

(1) Zie: Marcus van Vaernewyck: *De Historie van Belgis*, *diemen anders noemen mach den Spieghel der Nederlantsche Oudheyt*, Fol. CXXXIII. Tot Ipre. Anno 1619.

drieluik naar het bisschoppelijk paleis en werd vervangen door een copie van het middenpaneel, die in de kapel van O.L.V. bij het altaar werd gehangen. Wanneer Yper later door de Franschen werd ingenomen, werd de schilderij verkocht aan een beenhouwer, die ze afstond aan den heer Waelewijn, een Yperling. Deze verkocht ze aan den schilder Bogaert-Dumortier van Brugge, bij wien de kunstkenner Waagen ze in 1849 zag en wederom bekend maakte. Later werd ze aangekocht door den heer D. Van der Schriek van Leuven, ging daarna over naar zijn schoonzoon, F. Schollaert en later naar dezes schoonbroeder, wijlen minister J. Helleputte.

In de tweede helft van de XVIe eeuw werden zekere deelen van de schilderij bijgewerkt of gewijzigd: de proost kreeg een kalen schedel, een langere neus, korte knevels en een baard, als een puntig kuifje, op de kin. Omstreeks denzelfden tijd werd een deel van het landschap overschilderd, de vouwen in den koormantel van den proost werden afgerond en het wezen van de H. Maagd verbeterd!! Vooral om die talrijke overschilderingen werd het werk in de laatste jaren gekleineerd. Nu echter, wijl het in zijn eersten toestand hersteld is, wordt het hemelhoog geprezen.

L. Van Puyvelde heeft de schilderij gezien, zooals ze thans in al hare heerlijkheid in een kunstwinkel te Berlijn prijkt. Hij schreef zijne indrukken neer in de ‘Burlington Magazine’[(1)]: een merkwaardige studie, waarin hij wijst op de hoedanigheden van het werk in de weergave van de ruimte en in de overeenstemming van de kleuren.

Hier is de samenhang van personen en ruimte evenwichtiger dan in gelijk welk ander werk van den meester. Hier geen gewaden, veelgekreukeld en in strak gebroken vouwen, maar breed zijn de plooien en vast omlijnd zijn de vormen.

(1) Zie: The Burlington Magazine. Januari 1930: ‘*Jan van Eyck's last work*’ by Leo Van Puyvelde.

En dan, hoe welluidend de twee hoofdkleuren: het blauwachtig groen van het kerkgewaad bij den proost, het stralende rood van het bovenkleed bij de H. Maagd: goud-doorweven groen van den koormantel, afgezet met een breeden boord, waarop heiligenbeelden zijn geborduurd; rood van het Mariakleed, waarop een band van edelgesteenten flonkert.

Wat een vooruitgang in ruimtebegrip, kleurenschakeering en schikking der personen, wanneer we hiernaast het altaarstuk van den Kanunnik Van der Paelen stellen, dat dagteekent van het jaar 1436. Daar is het kindje nog zoo stijf, met iets van den 'oudeman' op het wezentje; hier integendeel is het zoo frisch, zoo malsch, zoo los in de beweging van het slanke lichaampje. En dan die zachte kleur van het wezen van de H. Maagd en het lichaam van het kindje: vloeiend smelten de tonen ineen in haast onnaspeurbare overgangen, zoodat, naar het woord van L. Van Puyvelde zelf, geen werk der beide van Eycks het hierbij haalt in onovertroffen meesterschap over de kleur. En toch, alhoewel de gestalten der personen en de vormen der dingen hier grootsch en vrij in de ruimte staan, niet dicht opeengedrongen, zooals in vele andere werken, worden de kleinste bijzonderheden met angstvallige zorg haarfijn weergegeven: het wordt echt drijfwerk in de kroon van de H. Maagd of op den koormantel van den proost in den spanghaak, waarin drie kleine beeldjes ingewerkt zijn.

Vooral het landschap is merkwaardig op het middenpaneel en op het zijluik met het brandende braambosch. Reeds Friedländer had er op gewezen, hoe we hier staan voor een beter begrip en toepassing van de regelen der doorzichtkunde[(1)]: een vaardigheid, welke de meester slechts op het einde van zijn laven had bereikt en een voorbeeld, welke de schilders uit de volgende jaren zoo wonderlijk hebben voorbijgezien. De 'Burlington Magazine' geeft een

(1) Zie: Max J. Friedländer. *Die Altniederländische Malerei.* Die Van Eyck-Petrus Christus, bl. 107 (Berlin, 1924).

afdruksel van het stukje landschap achter den rug van den proost: een heldere vijver, waarin een roosachtige lucht weerspiegelt, zoo geheel omzinderd door de fijne lichtschemeringen van een glinsterenden zomermorgen.

Het schoonmaken van de schilderij heeft ze hoog doen stijgen in waarde: ze is een der kostbaarste stukken uit onzen Vlaamschen Kunstschat geworden. Meer nog, door het weren van de overschilderingen, kon worden vastgesteld, welke de oorspronkelijke toestand van het drieluik was geweest. De gissingen, welke James Weale destijds daaromtrent had gedaan konden nu aan de werkelijkheid getoetst worden. En het bleek ten slotte, dat het middenpaneel grootendeels door Jan van Eyck voltooid werd. Alleen enkele deelen bleven onafgewerkt, zooals de hemel, het gewelf, de kapiteelen, de vloertegels, het haar van de H. Maagd en de banderol. Andere deelen, zooals het landschap en de koormantel van den proost, moesten nog enkel met een laatste vernis overstreken worden, om aan de kleur meer glans en aan de vormen nauwkeurigere uitdrukking te geven. De mantel van de H. Maagd was voltooid en is van stralender rood dan in de andere werken van den meester: een bewijs, dat Jan van Eyck op het einde van zijn leven den vollen gloed van de kleuren niet meer temperde.

Het is moeilijk om uit te maken, of het hoofd van den begiftiger geleden heeft van de overschilderingen of onvoltooid bleef. In elk geval zijn de oogen dof en het oor is onafgewerkt.

De binnenzijden van de luiken zijn steeds onaangeroerd gebleven en de buitenzijden dagteekenen van de XVIe eeuw.

Nog in een ander opzicht is deze schilderij van belang: daar zekere deelen onafgewerkt bleven, heeft men kunnen vastellen, welke de werkwijze was van den meester op het einde van zijn leven: ze getuigt van een steeds toenemende vaardigheid. Want nu kunnen we daarnaast een andere onafgewerkte schil-

derij stellen, nl. het klein paneeltje met de H. Barbara, uit het Antwerpsch Museum, dat op het raam het opschrift draagt! *Johes de Eyck me fecit 1437.* Daar werd alleen de hemel geschilderd; al het overige werd, met het penseel afgelijnd, vooraleer de kleur werd gelegd. De H. Barbara met den toren en al de bijzonderheden errond, ook de schaduwen zijn met fijne streepjes geteekend In zijn laatste werk integendeel heeft Van Eyck al wat in vleeschkleur moest komen van meet af geschilderd. De schakeering van licht en duister werd op de wezens niet door streepjes maar door vluchtige tinten weergegeven. En elders op den linker schouder van den schenker heeft de schilder een dikke kleurlaag gelegd en op den geborduurden zoom van den koormantel werden de vormen eerst geschetst door het leggen van de grondkleur: dan moest het eerste vernis komen, vooraleer de kleine bijzonderheden werden geteekend.

Jan Van Eyck is heel zijn leven lang een geduldig zoeker en werker geweest: in het begin van zijn schildersloopbaan had hij de olieverfschilderij met nieuwe vondsten verrijkt en nog op het einde van zijn leven zocht hij steeds om een volledige meesterschap over de kleur en den vorm te veroveren. Daarom is zijn laatste werk ons des te dierbaarder en hebben we het met spijt naar den vreemde zien heengaan, omdat het de waardige bekroning is van een machtige kunst.

J. DOCHY.

Vriendschap.

Aan mijn goeden Vriend P.D.

DE vriendschap is een wondre vogel.
Ter dreve klinkt zijn streelend lied,
doch zelden lukt het, o zoo zelden,
dat men den vogel zelve ziet;
en lukt het ééns, 't en duurt één stonde,

een kortgemaakte stonde maar:
hij vliegt algauwe 't donker bosch in
alsof het licht te sterk hem waar'.
Wanneer ge, binst die korte stonde,
naar 't beestje kijkt en horkt naar hem,
dan schijnt het zoetheid al en zachtheid
van bek en poot, van pluim en stem...
Maar ik wilde dat ge 't volgen mochtet
de wereld in, naar 't boschgebied,
wel neen, waarachtig, ge verkendet
het zoetgewaande beestje niet:
zijn bekjen is tot spies geslepen,
zijn pootjen is tot klauw vergaârd,
zijn pluim is stekelhair geworden,
zijn stem is in geraas ontaard!
Beziet me toch den lieven kerel
die pas daar U zijn' liedjes zong,
hoe dat van nest tot nest hij floddert,
van boom tot boom, van tronk tot tronk,
hoe dat hij schettert en hij kwettert,
hij ratelt en hij swatelt nu,
en bij de vooglen, bij de menschen,
niets anders weet dan kwaad van U:
‘Die mensch met wien ik in de dreve
aan 't praten was dààr binst een stond,
zeg, kent gij hem?... Hij is een trotschaard
met eigen lof steeds in den mond,
een dwaze die hem waant een wijze,
een pronker die van zelfzucht leeft,
een mensch, in 't korte, die geen deugden,
maar schriklijk veel' gebreken heeft!
Kan 't anders ook? Wie was zijn vader,
zijn moeder!... Van welk volk is hij!
Eenieder zegt het, ja eenieder
en zegt er meer nog,’ veel meer, bij!...
Hij tatert.. tatert zoo wellustig
dat 't water langs zijn gorgel loopt
en 't volk, de vele menschen-vooglen,
al giechlend rond hem samenhoopt.

Wat zotte vreugde is 't allenthenen:
de tongen, al de tongen gaan,
eenieder wil er meer van weten,
en bek en klauw en pluimen slaan..
O Heere toch, bezie die wereld
die op en neere gaat van haat,
bezie die velen, ja, die zingen
U lof van in den dageraad
en die vergeten, bij de bende,
dat hij die God als Vader groet
zijn evenmensch als zijnen broeder,
in bosch lijk dreve, minnen moet...
.....
Mijn Vriend, een vriend met trouwe vriendschap
en is waarachtig niet gemeen;
een schat is hij, een Hemelszegen
en gij, mijn Vriend, gij zijt zulk een!

JOS. VANDEN BERGHE.

Den Temst draenen

De Ouden geloofden al dat de zeef (zeefde, teems, temst) kon waarzeggen; zij hadden daar een woord op: Koskinomantie. Maar we weten niet op welke wijze zij de zeef raadpleegden.

In den bloeitijd van de zwartekunst alhier, te weten: het einde van de 16e en 't begin van de 17e eeuwe, deed men in onze streke veel ‘den temst draeyen’ om een onbekenden schuldige, een dief meestal, uit te vinden.

Volgens de oudste beschrijvingen uit de 16e eeuw, gebeurde die wangeloovige kunst alzoo: een schare werd met de punten in den rand van de zeef gestoken, en deze dan door twee personen met de vingers opgehouden of aan een touw opgehangen, zoodat ze gemakkelijk bewegen kon. De namen der verdachte lieden werden een voor een opgenoemd: de ‘kwade

geest' deed de zeef ronddraaien als de naam van den schuldige vernoemd werd[1].

Van aard schijnt die zeefdeproef een soort Gods-oordeel te zijn, dat voorzeker in de Middeleeuwen bekend geweest is en tot 'duivelsoordeel' ontaardde.

In 't *Volksboek van Christoffel Wagenaer* (1597) staat dit wangeloove alzoo beschreven: 'Goscino-mantia wort gedaen met een seeff of teems, alsmen weten wil wie wat gedaan heeft ofte wie wat gestolen heeft...; als den rechtschuldigen genoemt wort, dan moet den geest het seeff omdraeyen, ende also den dief ofte rechtschuldige verraden'[2].

Pater Jan David van Kortrijk (†1613) schreef een groot werk: den *Christeliicken Waerseggher* (Antwerpen, 1603) om de waarzeggerij en tooverkunsten te keer te gaan. Daarop volgt, onder denzelfden band, een kleiner werk van hem: *Schild-wacht tot seker Waerschouwinghe teghen de valsche Waersegghers / Tooveraers / ende derghelijcke ongoddelijckheydt.* T'Antwerpen, inde Plantijnsche Druckerije, By Jan Moerentorf. 1602. Hierin (bl. XVII) komt hij heftig op tegen '... sulcke beduyvelde menschen, als zijn waersegghers, tooveraers, ont-tooveraers, gheboorte-lesers, fortune-segghers, hande-besienders, *temst·draeyers*, ende derghelijcke quaede ongheorloofde duyvelsche constenaers ende constenaressen...'

En verder, bl. XXIX, geeft hij meer bezonderheden die wel 't meedeelen weerd zijn. 'So ist een saecke seer te beclagen, dat-men daghelijcks hoort ende siet, van *den temst*, *sift*, *oft seven te doen draeyen*, alsser iet verloren of in d'onghereedt is: als daer mede willende weten, wie t'selve ghestolen heeft, oft wie sulck een saecke ghedaen heeft. Want, ist saecke dat iemandt dat doet, om *met arghelist ende bedrog* den

(1) A. Eeckhof. *De draaiende Teems en de draaiende Bijbel, twee vormen van Gods-oordeel*, in het Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, Nieuwe Serie, dl. VIII (1911), bl. 207-209).

(2) Verdam, *Middelned. Wdb.* o. 't w. *teems.*

temst op iemandts naem te doen draeyen, die hy valschelijck uyt nijdt in sulck een saecke wilt betuyghen; daer hy nochtans gheen schuldt af en heeft: dat is een lasteringhe, diffamatie, ende doodelijcke quetsinghe van sijn conscientie, ende van sijns naestens naem ende faem, naer dat de saecke groot oft cleyn is: ende boven dier een specie van superstitie, al en dede hij 't maer tot een decksel van syn bedrogh ende nijdigh opdraghen van eenigh quaedt stuck op sijnen naesten: so boven gheseyt is.

Nu, ist saecke dat iemandt dat doet *uyt eenigh verbondt metten vyandt* [= den duivel], dat hy den temst sal heymelijck roeren ende doen keeren, alsmen sulck of sulck eenen sal noemen, dat is eene openbare duvelrije ende tooverije: groote doodsonde: iae vele dood-sonden dick-mael by een ghehoopt: afgoderije, curieusheydt, achter-clap, diffamatie, twist, iniurie ende der ghelijcke andere Soo dat veur Godt niet te ghecken vergaen en sal, met deghene die *dickmael oock uyt gheck* den temst doen draeyen, als oft maer spel en waer.'

'Den temst draeyen' en was alzoo, ten tijde van pater David, maar bij uitneem ware duivelskunste: 't was veelmeer een doening van schalkaards die teerden op de wangeloovige meening van den gaanden man, of ook van kluitspelers die 't deden uit leute en genoegte.

Door den krachtdadigen ijver van de geestelijke overheid in de Zuidelijke Nederlanden, vooral door 't herinrichten van het catechetisch onderwijs, is dit wangeloof alhier blijkbaar in den loop der 17^{e} eeuw verdwenen(1).

Elders bleef het langer voortbestaan. In 't protestantsche Noorden bleef de zeefdeproef in zwang tot verre in de 17^{e} eeuw en ging met de Hollandsche landverhui-

(1) Op de toenmalige kerkvergaderingen werd er telkens aangedrongen op de toepassing van de maatregelen tegen wangeloovige doening, zooals blijkt uit den *Synodicon Belgicum* (uitg. Van de Velde-de Ram).

zers mee naar Nieuw Nederland, den lateren Staat New York[1]. In Engeland, Duitschland en Denemarken werd de teems gedraaid tot in de verleden eeuw[2]. In Frankrijk ging dit wangeloovig gebruik ook nogal lange mee; een overblijfsel er van is de zegwijze: *tourner le sas*, die nog in alle groote Fransche woordenboeken voorkomt[3].

A.V.

Van onzen Jan zaliger.

(*Vervolg van bl. 184*).

Zaterdag Waterdag,
Latenoene Gelddag,
En, te Brugge Marktdag!
Veel strabantie[4] en groot geweld!

Nonkel en Jan, alle twee even-groot en even-klein, kropen dan van-boven op het zaatje[5]. De disch, die er nu nog staat, was tamelijk hoog voor die kabouters, en daarom hadden z'een verhoogsken om *boven* de menschen te zijn...: dat gaf gezag!

- Laat ze nu maar binnen komen! 'Kom a' foor'[6]! riep Jan. Dat was een vreugdige, gezonde groet voor het aankomende werk. Nu zou hij een tongsken verleggen!

- WOLF: dobbel U - O - Elle - Effe; VOS![7] spelde de boerin op 't uithangbord, 't is hier dat we zijn moeten!

(1) A. Eekhof. a.w. bl. 211-214; 228 231.
(2) aldaar, bl. 209-211.
(3) In Littré en Larousse. De *Dictionnaire de Trévoux* (1743) v^{o} *sas* geeft den volgenden uitleg: On dit, faire tourner le *sas*, quand on fait une certaine divination pour découvrir l'auteur d'un vol domestique, avec un *sas*, que le Charlatan tourne si adroitement, qu'il le fait arrêter sur celui qu'il soupçonne, lequel ordinairement se découvre lui-même
(4) 't zelfste als groot geweld.
(5) een klein verhoog in hout.
(6) Kom maar vóór.
(7) In den Franschen Tijd woonde Apoth. De Vos op den hoek der Zuidzandstraat. Toen de mensch al 30 jaar dood was, kwamen de buitenlieden nog altijd naar 'Vos' om raad.

Die het ongeluk had ‘Mijnheer Jan’ te zeggen of van ‘Mijnheere den Apotheker’ te spelen, kreeg zeker een halve-kluite afslag, want Jan kon dat niet hooren, dat pakte aan zijn herte en hij groeide zienderooge! Voor zulk deftig volk nam hij zijne mutse af, gooide ze onder den toog en deed zijnen bril aan. Nonkel immers droeg ook eenen bril, maar Jan's was van ruiteglas en ge kost er soepe van koken. Alle jare, tijdens de schommelinge, wierd hij een keer gekuischt in den eemer met de sponsie en 't zeemvel.

‘Mijnheere Jan’ smeet dan zijne beentjes vooruit en kwam van achter den disch bij de menschen staan.

Nonkeltje, die zijnen knape kende, liet hem al de lijmlanders[1], de lanterfanters en de zandzifters[2]; ook al de zweren, d'eksteroogen en de wormhistories. Jan had daarmeê al rijkelijk zijnen pluk.

- Ge moet daar een beetje ‘pap-van-lij'za'meel’[3] opleggen, besloot Jan en zijn bril hong aan zijnen neuzetop te zwingelen, gereed om in den grond te kletsen. Ge neemt een tinnen-lepel of twee ‘lij'za'meel’: ge breekt dat in een potje, en ge maakt daar alzoo een geestig ‘paptje’ van, met een beetje ‘wooter’.

De ‘potjes’ en de ‘beetjes’ kwamen eruit op z'n hoogvlaamsch, maar 't ‘lij'za'meel’ en 't ‘paptje’ en 't ‘wooter’ waren groen-brugsch[4].

Geen een lijk hij kon beter de menschen bekukkelen[5] en betoefelen[6]; met gespannen kop kwam hij bij, klopte gemoedelijk op de schouders en fluisterde met indringende stemme, net-gelijk een heilige biechtvader. De grootste leugens vlogen eruit geheel-gezapig-weg: leugens met hoofdletters!

(1) die plakken lijk lijm en niet voortgaan.
(2) de snikkeraars die van alles 't fijne moeten weten voor kleengeld.
(3) lijnzaadmeel.
(4) 't groen-brugsch is het platste van al.
(5) teedertjes bezorgen.
(6) streelende gerust stellen.

- E' wat stinkende leugenare!... Al neuten-met-gatjes! mompelde Nonkeltje loerende overzijds al-over zijnen bril. Maar de menschen slikten dat lijk suikerwater.

- Dat is hier ''en flassche' zoo ging Jan voort, maar ''en flassche zi'', nievers geene lijk 'de-deze' tegen 't vliegende-fleurecijn. Da's een prijs van 't Engelsch Goevernement. Als den oorloge uitbrak tegen Napoleon, schreven z'eenen prijskamp uit tusschen de geleerde apothekers van Vrankrijk, Engeland en Duitschland en 't is die 'eigenste flassche' die met den prijs wegliep Ieder soldaat, benevens zijne kogels, kreeg zulk eene meê, dat was voor als ze 'kattelam en stakestijf stonden van 't romantisme articulaire'. En ze moesten hen daarmeê in frotten dat 't gloeide, dat de vlammen 'amhooge' sloegen!.., en 'tonne' 'nen baaielap daarop, en tonne... en tonne trokken z'op, rechte naar Waterloo, en zegt dat ze wonnen wee'e!... Ooo!!!

Achter 'zoo'e raisons[1]' smeet Jan zijn hoofd achteruit stak zijnen buik vooruit en liet zijne vuisten met 'nen buisch op den disch vallen... Niemand meer die sprak, de menschen gaapten erbij... en toen deden ze een oogstje toe en ze knikten naar malkaar... wilden ze zeggen: ''t is zoo 'e wijs ventje!'

- En dat 's hier voor de zieke aksteroogen: ge moet gezonde hebben of geene. Eerst ende vooral een warm-warm voetbad nemen en toen goed-goed afdroogen dat de voeten glad staan; ge snijdt toen een vierkantje van die 'plooster', ge trekt de kespe derof, ge plakt dat propertjes ip je'n aksteroogstje, en ge loot dat tonne acht-volle dagen derin bijten en fretten dat ''t schandollig' is... Toen een voetbad gepakt en ge kunt er dan gemakkelijk g'heele brokken, g'heele flenten, 'dikke schallen en stikken' vleesch van trekken. Jan, met zijne handen, toonde stukken lijk uit-den-bil.. En d'aksterooge zit er in gevangen! besloot Jan en hij liet zijn hoofd op zijden

(1) zulke of dergelijke redenen.

hangen, met een smekkende mond, een gerimpeld voorhoofd en d'oogen half toegenepen gelijk iemand die zou kwalijk vallen vanàl dat bloed en die lappen vleesch te zien...

Voor de tanden gaf hij ‘olie van-groffenagels’ die lijk een laaiende vier heel 't bekkeneel verbrandt.

- 't Moet branden! zei Jan en hij sloot zijne tanden op dat ‘branden’, en met zijn vuisten gesloten stond hij erbij te beven. De ‘zemels’ moeten kapot, willen-of-niet, ze moeten der-'an zeg ik! Als ze niet meer bestaan, gaan ze geen zeer meer doen... Goed gapen boven den watersteen, 'dat de koude waters uit den mond kunnen stroomen. Ook *het fleschje niet in de soepe gieten!* - Dat was Jan's vermaninge voor al wat *uitwendig* te gebruiken was. Dan gaf hij gemeenlijk nog een poedertje ‘fij'zesse’[1], zoo gezeid, van 't hoofd van eenen die opgehangen is, en als er van die soorte per ongelukke ontbrak, dan had hij tegen de zemels die op hunder poot spelen toch nog altijd een snuifje poeder ‘van 't hoofd van 'nen capucijn’.

- We staan mijnder g'heel-goed met Pater Gardiaan, verzekerde Jan, e'ja... zòò'e goe' kalanten!

Toen hij gedaan had met liegen kroop hij wederom op zijnen troon met de klippemutse weder op ‘'t anseing’[2]. Daar had hij, voor de kluite- mannen[3] en de kloefebarons[4], een groote stande staan met pakken kruiden: Dullecamare[5], Pupen-van-Piano[6], Ciliadoone[7], Peerdestof[8], Cassoukdetjes[9], Confilie de-Grin[10] en al zulke

(1) brugsche uitspraak van: vijf tot zes.
(2) brugsche uitspraak voor: *enseigne*, hier neus bedoeld.
(3) die maar voor eene kluite bestelden.
(4) de lieden op kloefen.
(5) Dulcamara Solanum.
(6) Ipecacuanha.
(7) Chelidonium Majus.
(8) Anthemis Pyrethrum.
(9) *Cassoude.* Bellis Perennis.
(10) Melissa Officinalis.

‘Citera...’[1]. Al den overkant een schof met mosselschelpen Lijte Busschers mocht nu-en-dan voor eene kluite mossels eten, maar de schelpen moesten schoone gekookt en gekuischt wederkeeren en dat waren toen Jan's zijne zalvedoozetjes. Vóór hem op den toog stond er eene reke van vijf, zes zalvepotten in prachtig-witte en blauwe Delftsche eerde. Jan bestierde daaruit: Ruiterszalve, zalve van Tritom, Bersilicom, Roo'n balsem, Roo'e beuter, Slangenbalsem en Kattevet. De spatel ging van den eenen pot in den anderen... de mosselschullen vol gesmeerd en eene schulpe derop:

- 'En kluite, zei Jan. Paste die schulle, 't was al in 't zijde; was ze te klein of sloeg ze scheef en plakte z'in 't vet... e'wel in Godschen-name! De menschen 'n waren niet zindelijk... en ze genazen ook.

De ‘recepten’ van Doctor Herreboudt waren ook voor Jan.

Tonen Herreboudt woonde daar ievers al den Dijver en de menschen van Sint Andries, Sinte Machiels, Lophem en van al die kanten, vóór ze om doctor's raad gingen, staken eerst hun hoofd binnen bij den apotheker:

- Me gon der nortoe zu'e!

- Ja! Ga' maar, Pulle, of Wanne, of Clette, of wie dat 't was,... 't staat al gereed tegen da'je weerkomt, riep Jan.

En oprecht: alles stond kant-en-klaar gemaakt, al van den Vrijdagavond. Een ijselijke-groote pak kruiden met kattepiare[2] die rook lijk zweet, en Mannetjes-van-Pioene[3], Oudewijfwortels of Radijze-de-Lange[4], Zeneblaars[5] en Zeneschokken[6] met een goe' greepje Sampamper[7] ‘voor-den-gloei’. Daar-

(1) en-zoo voort.
(2) Valeriana Officinalis
(3) Mentha Pulegium.
(4) Maranta Galanga.
(5) Senna Acutifolia.
(6) Sennoe folliculus.
(7) Rhizoma Zingiberis,

bij eene potflessche van Gomolie, Lomolie, Bomolie, Vosolie, Spiekolie, en een ‘ferme geute’ Calcium Sulfuratum Solutum... en dat stonk, me' mensch! om omverre te vallen. Maar dat was de eisch, dat moest alzoo zijn in dien tijd: hoe meer dat 't stonk, hoe liever! De menschen waren daarmede gezet lijk een hond met vlooien Die 't anders deed, zag ze niet meer weder.

Doctor Herreboudt genas daar alles meê en had werk om dood: twintig onderzoeken in één ure, dat was niemendalle, hij roefelde ze buiten. En de menschen hadden dat geern, en bij den apotheker stond het ook al gereed: zoo wat moet-ge-meer-hebben? ze 'n verloren geen tijd.

- Zegt da'je wilt, 't is toch dood-gemakkelijk, zeiden ze, daar 'n zijn op God's wereld geen twee die malkaar beter verstaan ‘of dien apotheker en dien Herreboudt’,... nog vóór dat ‘den eenen’ 't geschreven heeft weet ‘den anderen’ al wat dat't is en wat hij moet geven! En ze sloegen met den vuist in de hand: heb'je dat nu nog van uw leven tegengekomen?

Maar 't ging nog te trage naar Jan's goeste, en op een koelen morgend had hij 't nog anders gefijneerd. De pakken en de flesschen stonden in den hoek geklast, de lieden moesten hem hun briefjen afgeven met de peerdooge[1] daarnevens, en dan mochten ze hun zelven gaan bedienen juiste lijk in den ‘ottomatik,’ ofwel hun eerst bedienen en dan 't recept afgeven was ook goed.

Was er schof in de lucht en weinig volk, dan sloeg Jan 'nen kouter over rugge, terwe, vlas, haver, beesten, land, zand en prochie-affairens. De slimoore wist daar al in meê te klappen, gaf eerst den pap in den mond, hoorde goed uit en wist in 't vervolg hoe hij spreken moest. Zoo scheen hij van alles 't fijne te weten.

Hij was ook nog geern een beetje profeet en altijd

(1) vijffrankstuk.

met een tiksken zwartkijkerij lijk alle verstandige lieden en entrepreneurs van gedane werken: afwachten en toen spreken is immers 't mannetje... en alsoo missen ze nooit. Jan had ook die streken in.

Als de lente begon:

- Hm!... zei Jan, als 't maar geen Kerstdag 'n is op strate en Paschen in huis.

Ofwel met eenen zucht van wanhoop:

- Nog zooveel keeren slapen en de dagen korten al, en 't is toen allichte ‘Percioenkele’ en da's ten achten ‘donkele’; en 't is toen September en als er een keer een *erre* in de maand is, ei?... zwijgt ervan: dat is de winter vóór de deure... ja, ja!... En Jan bleef toen overhoeks hangen lijk of te zeggen: nèg.. sla' me dood

- E' jamaar, antwoordde er dan een, de winter is pas ten ende, alleman peist op de warme zunne en de schoone dagen!

't Was juiste dààr dat hij de menschen hebben wilde. Kalm en bezadigd stond onze Profeet met zijn groot verstand de toekomst in te staren. Van Nonkel had hij eens een dichtje gehoord dat ievers moet gekapt staan in 't Steen - geloof ik - t' Antwerpen, en dat lood als volgt:

> Op Sint Mathijs
> Lag er noch sneeuw noch ijs,
> Maar op half-Meert
> Reed men op 't Scheld'
> Met koets en peerd.

Die schaakskens hadden onzen Jan zoodanig aangestaan, dat hij er àl zijne zinnen had opgezet om ze te kunnen onthouden. Heel Kortemaand door, twee-drie keeren daags, lapte de vent die verzen af, altijd met even gespannen kop-moe'-van-peizen... De juiste smete was hij kwijt, sakkertrijs!... Maar al'hei! dat was 't minste, en hij dopte 't maar af naar zijn eigen goeddunken, met de oogen toe, al spelende met zijnen bril:

Daar was... up een kee'
Noch ijs... noch snee'
Maar t'halven Maart
Liep men, jandorie, met koets en paard
Al den overkant van de vaart!...

('t Vervolgt).
K. DE WOLF.

De kenmerken van 't Westvlaamsch

(*Vgl. Biek. boven, bl. 19-20*).
Nog de zwakke *e*-uitgang.

b) De Westvlamingen voegen nog die -*e* na meest al de hoedanigheidswoorden als bijwoord gebruikt, b.v. hij komt van verre... hij klom hooge... 't is schoone maar diere... 't duurt lange...

c) De eerste persoon van den Tegenwoordigen tijd laten ze ook immer zwak eindigen: 'k zwijge da 'k zweete... 'k leze mijn Onze Vader... 'k loope daar tegen ne meur.. Als 't woord op een klinker eindigt, b.v. 'k zie, 'k doe, 'k ei, 'k ga, - dan niet; wel na *aai* en *oei*: 'k draaie, 'k zwaaie, 'k roeie.

't Ware de moeite weerd eens uit te pluizen aan welke woorden de Westvlamingen, en niet alleen de Westvlamingen, maar ook de Oostvlamingen en veel Hollanders die *e* voegen. Er moesten daar vaste regels voor zijn, maar, bij mijn wete, wierden die taalregels zelfs in West-Vlaanderen niet nagespeurd.

De Bo in zijn *Idioticon* en ziet er niet anders in als een overblijfsel der oude tale en teekent er, heel voorzichtig, bij: ‘dat men er spaarzaam gebruik moet van maken in de schrijvende taal.’ (blz. 251).

Gezelle zelf, die zoo 'n liefhebber was van die eind-*e* en die ze, spijts alles, hardnekkig schreef, schijnt die regels niet doorvorscht te hebben. In zijn *Loquela* 'n is er zelfs geen sprake van en bij mijn wete heeft hij er nergens, in zijn schriften, over gehandeld. Eens deelde 'k hem mijn vermoeden meê dat die zoogezeide slepende *e* wel dan zwakken uitgang kon zijn

van de vrouwelijke naamwoorden en hij scheen het te betwijfelen. Hij zou ook wel een -*e* gevoegd hebben bij *kruis* en *hert*, hoewel 't geen vrouwelijke naamwoorden zijn.

Maar ja, men kan die afwijkingen - er bestaan er ook bij 't volk - uitleggen door ‘gelijkzaamheid’. Me doet het aan zekere woorden, zonder eens rekenschap van den *waarom* te geven en me voegt ze dan, uit gewoonte, aan andere, hoewel er geen reden toe bestaat.

Het geval van *kruis* en *hert* kan ook zoo uitgeleid worden: als ge de eind-*s* heel duidelijke wilt uitspreken, op zijn latijnsch, dan voegt ge er *se* aan toe: *Dominusse*, *kruisse.* 't Zelfde voor *hert = hertte.*

***

Sommigen beweren dat die *e* de tale slepend maakt: ‘'t is een nuttelooze steert, zeggen ze, kapt hem liever af’.

Integendeel! 't Is een zwierige zwaaiende steert. Hij maakt ons spreken en schrijven schoon. Hij geeft zwakheid, teederheid aan de vrouwelijke naamwoorden, hij legt nadruk op woorden die er moeten hebben: bijwoordelijke hoedanigheidswoorden; eerste persoon van den Tegenwoordigen tijd: de voornaamste, de meestgebruikte, de ik-tijd.

Vergelijk: *'t Is stille waar dat 't nooit en waait*, met: *'t Is stil waar het nooit waait.*

't Is verre, verre van hier, en *'t Is ver, ver van hier, 'k Zegge dat 't waar is*, en *'k Zeg dat 't waar is. 'k en stele nooit*, en *ik steel nooit.*

De zinnen met slepende *e* zijn verre de zwierigste, en telkens valt de nadruk op 't woord dat moet uitkomen: *stille... verre... 'k zegge...* 'k en *stele.*

Met die *e* af te kappen dachten ze ons vlaamsch schooner te maken! Zoo denken ook de boeren die hun peerden kortsteerten... maar zij dolen!

***

Te naaste keer, een kouterke over 't ontkennend *en.*

R. GHESQUIERE.

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle

(*Vervolg van bl. 177*).

M.

Maledijen. Evelen.
Maljant. Toeziender, belooper (volksw)
Malles (stemzate: és). Ongemak, ongerief.
Mallette. Broodzate.
Mandaat. Bevel (V.d. Sande, 290).
Mandragora. Alruine (Gemma). t
Manquieren. Verliggen, verzitten, verkijken.
Marcou. Zevenjaarszeer [De Bo].
Mariagen. (Fr. marier les fûts). Stuiven (volksw.).
Materiaal. Gereedschepe (Cost. v. Gent, 70).
Materniteit. Het Lighuis (Gent, Brugge). Het Moederhuis.
Mechantaard, mechanterik. [Droeverik, droevaard, drolligaard, boozerik].
Medaille. [Vestel, hechtsel. Hechteling (jaren 1600)].
Medicament. Geneesgoed.
Meditatie. Godsbedenkinge. Hertsgebed.
Meetingisten. Hooplieden.
Memorieboek. Onthoudboek.
Meubels, meubilair. Huisgeraad (Gemma).
Mijter. Huive (Gemma).
Militia. Krijgshandel.
Misericorde [deel van eene zate]. Steunzate (volksw.).
Molen. Kwerne (Gemma). [- *Kwerne* is 't oud Germaansch woord voor *molen.* De Bo heeft het nog met den zin van ‘handmolen’. Molen en is, uitwijzens den uitgang des woords, niet gemaakt van 't germ. woord ‘malen’ maar van 't latijnsch woord ‘molina’. - J.Cr.]
Momentje. Gebei. Wacht 'n *oordtje.*
Monarchique. Eenhoofdig.

Mondeeren. Asemen.
Montant. Staander (Poperinghe).
Monteeringe. Stelsel, b.v. van een bril.
Mordant. Beete.
Motte de terre. Russel, reuzel, reuze, ruizel, tulk.
Moveeren. Handwijzen (volksw.).
Murmurant. Knorrepot, pruttelare.
Murmureeren. Ruimen (HS. De Bo).
Musique. Getier.
Myope. Stikziende (Junius, 472).

N.

Nisse (fr. niche). Beeldstee.
Novice. Niekomeling.

O.

Obligatie. Boekschuld. Verbind.
Observeeren. Waarnemen.
Octaafdag. Andag.
Oculeeren. Steken (HS. De Bo).
Officiellement. Ambthalven.
Oker. Berggeel (Junius, 435).
Onfortuine. Onspoed.
Ongemanierd. Voerloos, brooddronken (Mellema).
Onkost. Kwageld.
Onsanse. Ongeluk
Onttemperen. Ontlaten.
Oorkussen, oorpeluw. Wangeling (Limburg).
Oppressie Lemmer (De Bo).
Optie. Keure (Cost. v. Gent, 41).
Ordinaal. Straal.
Organisme. Lidmaatwezen.
Orgel. Pijpgetouwe (Kil.).
Orthodoxe. Rechtleerig (Jan De Brune, 284).
Overpalmen. Overgrijpen, overvamen.

('t Vervolgt).

Boetereize naar Keulen wegens een ongeoorloofde begrafenis.

JAN vander Mersch, een Kortrijksch wederdooper, werd den 4 Juni 1569 door de schepenen van zijne stad ter dood veroordeeld en nog denzelfden dag ‘ghejusticieerd metten zweerde’[1].

't Lijk werd gevoerd naar de Gemeene Weide, die dikwijls tot ‘plaetse patibulaire’ diende. Volgens 't Koninklijk plakkaat[2] moesten ‘die doode lichaemen van de geëxecuteerde blijven ter plaetsen daer d'executie gedaen zal wesen, ende en zal niet toegelaeten worden de selve te mogen begraven, dan met oorlof ende consent van de overste Jugen ende Rechters vander Provincien’

Drie vrienden van den veroordeelde hadden het toch aangedurfd 's nachts het lijk te begraven en stonden eenige weken later voor de schepenbank terecht wegens de ‘verminderthede ende versmadenesse’ der Justitie aangedaan, 't Vonnis luidt aldus:

‘Uute dien dat ghylieden Joos de Coulembier, ghezeyt de zee, Jacob vander Mersch ende Ampleunis Coopman u alzoe over zekeren tydt eenen Jan vander Mersch, omme zyn demeriten ghejusticiert zynde metten zweerde ende zyn lichaem ghestelt up een rat up de ghemeene wee, ulieden vervoirdert hept, by nachte ende tontyde, tzelve lichaeme af te weeren ende te begravene violerende alzo de justicie ter grooter verminderthede ende versmadenesse van diere. So eyst dat Scepenen.. condempneren ulieden, in beternesse van ulieder mesdaet, te compareren in ghebannen vierschaere elc in zyn lynwaet met een tortse van drie ponden was inde handt, ende alzo bloots hooft knielende up beede ulieder knien Ghode

(1) Th. Sevens *Wederdoopers en Calvinisten te Kortrijk*, bl. 24-25.
(2) *Vijfden Placcaert-Boeck van Vlaenderen*, dl. I, bl. 163.

van hemelrycke, heere ende wedt uuter name vander gheoffenseerde justicie verghef te biddene, latende de tortse ten behouve vande Capelle vanden stadthuuse; ulieden voorts condempnerende elc te ghaene in pilgrimaige te Cuelene upden Rijnck ten vermane van heere ende wedt ende te betalen de costen ende misen van justitien. - Actum den iersten in ougst 1569'

Stadsarchief, Kortrijk. - *Register van Criminele Proceduren 1560-1569*, f. 199 v°.
A.V.

Engelschman = Steertman.

- Op de vraag door R.v.K. hier boven (bl. 185) gesteld kan ik niet antwoorden, maar bij de twee aldaar vermelde lezingen nopens den oorsprong der legende zou ik nog een derde willen voegen. Ze staat in den *Dictionnaire de Trévoux* (Tome II, 1743) v° *Coué.* 'Coué, adj.-Vieux terme de Chasse, qui se dit des animaux à qui on n'a point ôté la queue. *Caudatus.* - On appelle les Anglois *coués*, parce qu'en 599, ceux de Dorchester attachèrent des grenouilles par dérision au derrière de celui que le Pape Grégoire leur avoit envoyé pour leur prêcher l'Evangile: en punition de quoi, comme on le conte, ceux de cette Province naissent avec une queue par derrière; ce qui les a fait appeller, Anglois *coués.*' - De oorsprong wordt aldus van de twaalfde naar de zesde eeuw verschoven, maar de vraag blijft open: welke is de bronne van deze legenden en de zegwijze die er aan vastgeknoopt is? Of zijn de legenden misschien naderhand uitgevonden op een vroeger ontstane zegwijze?

E.N.

- Onze medewerker A. Hegmans liet weten dat hij nopens den oorsprong van *Steertman* in December een mededeeling gezonden heeft aan de Kon. Vlaamsche Academie; ze zal in de *Verslagen* van 't loopende jaar verschijnen. Onze lezers zullen daarover te bekwamer tijd alhier bescheed krijgen.

- B.

Krijgsraad te Kortrijk.

VERLEDEN jaar in Koornmaand was ik op wandel in het Victoria-Albert Museum te South Kensington (Londen) en op het eerste verdiep, zaal 88, stond ik onverwachts voor een welbekend beeld: de Raadzale

op 't verdiep van 't Stadhuis te Kortrijk, met de beroemde schouwe op den achtergrond.

't Is een schilderij in waterverf. 't Opschrift zegt als volgt; ‘456. Council of War at Courtray, by *Louis Haghe* (1806-1885). British School.’ 't Stuk behoort eigenlijk tot de *Vernon Collection* en is door de National Gallery aan het Museum van South Kensington uitgeleend.

Op den voorgrond, rond een groote tafel, staan en zitten, in bonte afwisseling, legeroversten en raadslieden in zestiendeeuwsche kleederdracht. De voorzitter trekt wel op den sturen ‘duc d'Alf’; eenige mannen beraadslagen levendig, andere vestigen al hunne aandacht op kaarten en geschriften die op de tafel liggen. Daartusschen staan ook twee Predikheeren: alzoo hangt er vanzelfs wat Inquisitie-lucht over 't stuk. Die ‘krijgsraad’ is een loutere kunstvinding die aan geen geschiedkundige gebeurtenis beantwoordt: den achtergrond, de grootsche pronkschouwe weer te geven was 't hoofddoel van den kunstenaar.

't Stuk is een zeer kunstig werk, in den fijnen Engelschen trant van dien tijd: 't is de naam van den meester weerdig. Louis Haghe is geen geboren Engelschman: hij is van Doornik maar ging al in 1823 voor goed naar Londen wonen. Onder koningin Victoria was hij teekenaar van 't Hof. Toch kwam hij soms nog terug naar ‘the Continent’ en heeft alzoo vele oude stadzichten uit Frankrijk en uit onze Vlaamsche gewesten geteekend en geschilderd.

A.V.

De Beschieting van Vlissingen in 1809.

EINDE Juli 1809, toen Napoleon met zijn legers in Oostenrijk stond, waar hij juist den slag van Wagram gewonnen had, kwam een Engelsche vloot voor de beide mondingen van de Schelde en zette er 12 tot 15.000 man aan wal.

De Fransche vloot van de Schelde trok op Antwerpen terug. De Engelschen volgden niet, ze stelden zich tevreden met het bezetten van Walcheren en Zuid-Beveland en belegerden de Franschevesting Vlissingen[1].

Hier te lande waren bijna geen Fransche troepen. Antwerpen had een bezetting van 500 man, en de vestingen van de stad waren in slechten staat. Aanstonds werd heel de gendarmerie van de naastgelegen departementen opgeroepen en vervangen door de veldwachters die ingedeeld werden in brigaden, waarvan enkele bereden waren. De ‘garde nationale’ werd overal opgeroepen; het Leyedepartement leverde er 1500, maar met deze ongeoefende en slecht bewapende soldaten kon niets aangevangen worden Gelukkig voor de Franschen dat de Engelschen niet aanvallend optraden, anders ware Napoleon enkele jaren vroeger ten val gekomen. De plaatsen langs de Schelde werden in der haast versterkt; daartoe moesten de omliggende departementen wagens en paarden leveren[2].

Vlissingen werd te lande en te water ingesloten. Te lande stonden 60 zware Engelsche vuurmonden, en de oorlogschepen telden er een duizendtal. De beschieting begon op 12 Oogst. Na 33 uren was het stadje deerlijk gehavend, 't brandde te allen kante. Het stadhuis, de Ooster kerk en de Fransche kerk waren vernield. Den 15 Oogst gaf de Fransche bevelhebber, generaal Monnet, zich over, alhoewel Napoleon van uit Schoenbrunn geschreven had dat hij de dijken moest doorsteken en heel het eiland onder water zetten. De Fransche bezetting werd krijgsgevangen genomen, maar in de overgave was vastgesteld dat de

(1) De grens van het Fransche keizerrijk kwam tot aan de Schelde. Zeeuwsch Vlaanderen (met de stad Vlissingen die over de Schelde lag, op het eiland Walcheren) maakte deel uit van het Scheldedepartement (Gent). Het overige van Holland was een koninkrijk onder Louis Bonaparte.

(2) **De Lanzac de Laborie.** *La domination française en Belgique.* 2e deel, Parijs 1895, blzn. 149-154. - *Staatsarchief Brugge*, *Modern Archief*, Bundels, 3e reeks, nrs 1422, 1275, 1258 en 1240, 5e reeks, nr 92.

vrouwen en kinders, alsook de dienstboden der Fransche krijgs- en zeelieden over Breskens naar Frankrijk zouden teruggezonden worden.

De Franschen, bij gemis aan troepen, konden niets uitrichten tegen de Engelschen, evenmin als de koning van Holland, wiens soldaten in Spanje of in Westfalen voor Napoleon streden.

De polderkoortsen, die het Fransche leger teisterden, verrichtten nog meer kwaad bij de Engelschen die een derde hunner soldaten ziek hadden. Einde September ontruimden ze voor goed de eilanden. Louis Bonaparte werd door zijn broeder van den troon vervallen verklaard, en geheel Holland werd bij Frankrijk ingelijfd en verdeeld in Fransche departementen.(1).

Als gevolg van de overgave van Vlissingen, werden van 26 Oogst tot 27 September, 346 personen naar Breskens overgebracht: 95 mannen, waaronder nog al eenige soldaten die tusschen de uitgezetten geslopen waren in de plaats van andere burgers, 129 vrouwen en 122 kinderen.

Te Breskens werden ze door de gendarmerie onderhoord en daarna onder geleide naar Brugge gebracht voor den prefect van het Leyedepartement, die door de ministers van oorlog en van politie belast was te zoeken als er geen bespieders bij waren, en verder over hun lot te beschikken.

Onder de uitgezetten waren veel vrouwen en kinders van Fransche krijgs- en zeelieden, Vlaamsche aardewerkers die aan de vesterkingen van Vlissingen gewrocht hadden, menschen die in Walcheren vertoefden voor hun zaken, andere die er op bezoek waren, nog andere die naar de kermis van Middelburg gegaan waren (daaronder een foordanser met heel zijn familie, die zijn danstent in den steek ge-

(1). AD. D, *Pendant l'expédition de Walcheren* 1809 in *Messager des Sciences historiques* 1894, blzn. 303, 306, 307-308, 310, 313-314, 385-386, 388-393. -*Modern Archief*, Bundels, 3e reeks, nr 1076.

laten had te Middelburg), en ook nog de meier van Vlissingen en de zuster van den Franschen generaal Monnet.

Al deze menschen werden, na enkele dagen oponthoud te Brugge, naar de plaats gezonden die ze verkozen, met bevel zich daar bij de gemeenteoverheid aan te melden.

De bewoners van Vlissingen namen deze gelegenheid te baat om *brieven voor familieleden* mede te geven. Onder deze brieven zijn engelsche en duitsche, deze laatste voortkomende van Pruisische soldaten die de Fransche bezetting van Vlissingen uitmaakten. Al deze brieven werden afgenomen en te Brugge bewaard; een korte samenvatting ervan werd aan den minister van politie gestuurd(1).

JOS. DE SMET.

Ziehier enkele uittreksels uit deze brieven.

1° Brief van 25 Oogst van Joan Casper Vetters, aan zijn vrouw te Antwerpen:

> ... Liefvee vrou ik heb Godt gedank dat gij met de kinders uyt Vlissingen was, want dat heef hier slegt toe gegaan, ik hebbe in geen drie weeleen uyt myn kleeren gewees, dag en nag op de baterij. Naar dat de stad over was ben ik tot rusten gekoomen en een dag en twee nagten geslaapen, daar op ben ik een dag of tien ziek gewees en han een zware afgank. Maar ik ben Goddank weer beter en den goeden Godt heeft myn ook merkelyk bewaar in het bombaardement, ik zynder zonder bleszuur afgekomen, want wy hebben veel volk verlooren en nog dagelyk die van hun bleszuuren sterven en nog veel van schrik. En nog lievee vrou zynder veel mans en vrouwen en kinders die nog alle dagen har hermen en beenen worden afgeset, en den doodt der meede bekoopen. Verders is ons stadhuys afgebrand, de franse kerk en de hoostersee kerk, en dan nog een getal van huysen, zoo veel dat ik zee niet op noemen kan. Ons huys is wynig beschadig maar anders zynder weynig in Vlissingen of zy zyn beschadig...
>
> ... Zy hebben zondags toen zy hebben gaan bombardeeren op Vlissingen, te Middelburg in alle kerken voor ons armen zielen gebeeden. Dus kanje wel denken hoe het gegaan is, en alles is heeven duur...

(1). Modern Archief, ibidem. De brieven berusten in het pak n^{r} 1076.

2° Brief van 30 Oogst van J. Henning aan zijn vrouw te Antwerpen:

> ... Weet dan dat wij niet van de ongelukkigsten niet zijn, want Vlissingen is onkenbaar: het stathuys, Oosterse kerke, Franse kerk en naar gedagten 40 huysen zyn tot de gront afgebrant. De rest zijn alle beschaadegt, zelfs zoo danig dat zij nooit herstelt zullen worden. Geheel Out Vlissingen, als mede de meste boerewooninge ront de stat is alles verbrant. Aangaande de gesneuvelde burgers weet men nog niet juist, dog het getal is ook niet gering...

3° Brief zonder datum van de weduwe van Paschen aan haar oom te Antwerpen:

> ... Wy hebbe twe dage en nagte in het kruyt magezyn gezeten met een stukje droge brood. Adde wij in ons huys gebleve wy adde alle dood geweest, wand nigte(s) huys en myn kamer lyd allemaal in gruyzelemente, zou dat nigte Mie gerenuweerd is...

4° Brief zonder datum (Augusti) van J. Ningelyen aan zijn vrouw te Antwerpen;

> ... wij hebben hier den laetsten dag des oordeels bygewoont op den 13 en 14 van 10 tot 2 uren. 33 ueren heeft het geduert. Wy hebben geen schaeden dat jet wilt seggen, maer soo syn er wynige borgers. Brant en doode genoeg. Het is een mirakel dat ik er levendig ben afgekomen. Al myn troost was dat gy niet hier waart. Al ons meubels en kleeren syn by den spekslaeger en by onsen huysbaes. Ik ben vertrokken als krijgsgevangenen met den jngenieur. Het sal beter gaen als gy pyst. Den goeden moet sal my noot mankieren....

5° Brief van 1 September van J. Dobbelaere aan zijn ouders te Bambeke (Noorderdepartement) waarbij hij hun belast zijn goed in Frankrijk te beheeren. Bij den brief is een notariale volmacht op ongezegeld papier, waarop staat: ‘Zedert de overgaaf der stad Vlissingen aan de troepen zyner Britannische Majesteit, zijn de rechten van enregistrement en zegel alhier niet meer ontvangen geworden.’

> ... Alle de levensmiddelen zyn verschrikkelijk dier, en er is niets te verdienen. Voor het overige begint de order een weinig herstelt te worden, en onze nieuwe meesters gedragen zig jegens de borgers tamelijk stil...

6° Brief van 3 September van vader Sterzenbach aan zijn zoon, student te Turnhout:

..... want daar konnen geene brieften uijt of inkommen als met tegeene meete te geven de welke huen vreidom gekreegen hebben om naar Frankrijk te roeg te keeren. Deze menschen worden in reien of in geleeteren gestelt en iter zijn naam afgeleesen, zoowel de vrauwen als de mans en dan met een hoop gelijk naar en schep en overgezet naar Presjes(1). en dan kan ieter zijn vortuijn zoeken, zoo dat er ook geen bartikulieren leeten of post kan kommen of gaan in deeze drie eylanten: Walgeren, ter Goes, Zirkzee. Of de Engelsch verter zijn weeten weij nog niet. Zeij zijn den Hont(2). opgevaaren naar Antwerpen met en groot getal scheepen: linje scheepen van 74 stuks kanon, en vregats-brikken en transport scheepen onterent 300 in zoorten. Weij hebben tot nog toe weenig klaagen van de Engelsche, maar ons burgerij is beklaagenswaartig over het oengelukkiglijk pompartement dat weij hebben ontergaen: het afbranten van ontrent 50 of 60 huijssen, de oost kerk en fransche kerk en het stadt huijs; ook beklaagen zig de boeren menschen die onter Vlissingen gewoent hebben van het uijtstroopen en het verbranten van huun huijsen door de fransche milidaaren. Weij hebben 3 Engelsch officieren en 3 soltaden ingebiljeteerd in ons huijs. Onse kerk is oenbruijkbaar, wey doenen ons godtsdinst in het huijs beij den heer pastor, tot naater geleegenthijt.....

7° Brief van 8 September van soldaat Jan Montens aan zijn ouders te Oostcamp:

Seer beminde vader, moeder, suster, broeder.
Naer Ul. van herten gegroet te hebben zoo dient dezen om Ul. te laeten weten als dat ik, God zij gelooft, nog in volle gezondheyd ben, maer ik hebbe vele afgezien in den slag met de engelsman en ik ben tegenwoordig in het hospitael tot Vlissinge om de sieke op te passen. Maer hebt maer courage Jan zal nog wel t'huys geraken als het God belieft. Ik zal misschien nog in Vlissinge mogen blyven, en moet ik naer Engelland en H. Antonius die zal my sparen van alle ongelukken En beminde vader en moeder, leest maer voor den H. Antonius want hy heeft my gespaert van de dood, want de kogels die vlogen by duysent over myn kop, en niet geblesseert geweest. Ik had geen tyd om meer te schrijven, maer moeder hebt maer courage, en doet u devoiren om te lesen voor den hyligen Antonius, Jan zal wel t'huys komen. En geel ons bataillon is dood geschoten, en van Jan Noro en weet ik niet.
De complimenten aen alle myn kennesse en goede vrienden.

(1). Breskens.
(2). Westerschelde.

Taalvonken.

(*Vgl. Biek. boven, bl. 156 en de vorigen*)

't **I**S den tijd nu van de ‘excursie's’; iedereen ‘gaat op excursie’. Er zijn gelukkig toch goede dietsche woorden als: uitstap, tochtje, ritje, om dien vreemdeling te verjagen.

Mijn vriend, een van bachten de kuipe, zei me laatst, sprekende over de kuste: ‘Van uit de Panne kunt ge gemakkelijk een *uitvloogske* doen naar Duinkerke.’ - ‘Of 'ne keer *uítvliegen* naar Winoxbergen?’ zei 'k er op, ‘'t is een vonke met een weerslag, maar 'k legge uw “uitvloogske” in 't bovenste schof!’

V.d.L.

Mengelmaren.

DE oude plaatsnamen gaan van langsom meer uit den volksmond verloren. Nog eenige oude lieden kennen de namen van pachthoven en hofsteden (die dikwijls van oude heerlijkheden voortkomen). Alzoo, om van Deerlijk te spreken, toen de eerste duitsche verkenning in 1914 alhier aankwam vroegen de soldaten naar ‘'t Hof van Brabant’ dat op hunne stafkaart stond. Niemand wist waar dit gestaan of gelegen was.

Er kan toch iets gedaan worden om 't nog levende te bewaren en 't vergetene weer in 't leven te brengen. Daarom hebben we hier te Deerlijk, aan de hofpoort van de boerderijen, berdels gehangen met den ouden naam er op geschilderd. De volgende hangen er al: 1. Het Goed ter Geest. - 2. Het Goed ter Kalven. - 3. Het Goed ter Plancke. - 4. Het Goed Desirins. - 5. Het Goed ter Donck. - 6. Het Hof van Diependaele. - 7. Het Hof Matton. - 8. Het Hof van Brabant. - 9. Oude Pastorij, 1755-1877. - 10. Oude Pastorij,-1755.

Wie zal er nog helpen om onze oude, eigene plaatsnamen, niet alleen in boeken te begraven, maar ook bij 't volk in leven te houden?

LEON DEFRAEYE.

- *Aangaande* KO VERLEYE (ziet voorgaande talmerk, bl. 179).
Biekorf vraagt e woordeken uitleg. - De vijfde schakel zegt:

‘In zijn eigen wilde tale
liet hij goed zijn hert verstaan.’

En uit d' aanteekeninge alonder, vernemen we dat Ko de ETEEG-tale sprak. Welnu, ETEEG staat verkeerd, of averechts, en is *geete* (geit). Daar de kerel, als *eigen* tale, de *geete-tale* sprak (bekend ook in de Pyreneeën en in Australiën) zoo zal men, bij 't herlezen van 't stuk, gemakkelijk kunnen vatten wie die KO VERLEYE is.
EILLIVREM.

‘Al de Kruisen van een Pastor beginnen met een K, schrijft Gezelle in Rond den Heerd, III, 224: kapittel, kerke, kapelaan, koster, kerkbaljuw, koralen, klooster, kongregatie, kasteel, kiezingen, *et coetera*’.
Er kunnen er, 't is waar, nog andere bijgevoegd worden: koadjutor, klokluider, kermisorgels, kalender,... En er zijn dan nog veel kruisen zonder K, maar er is toch ook een K die geen kruis en is: de Konferentie.
J.

Een kwelspreuke tegen kinders.

- Wattè 'je liever: een aker of een eemere?
- Een aker.
- Gij luizekraker!
- Een eemere.
- Gij leelijke schreemere!

(Ste Kruis-Brugge)
B.

[Nummer 8]

P. Lodewijk Makeblijde van Poperinghe
Derde eeuwherdenking van zijn dood. 1630-1930

DEN 17 Oogst, drie honderd jaar geleden, stierf P. Lodewijk Makeblijde te Delft in Holland waar hij als zendeling werkzaam was. Hij was een van die roemweerdige Vlamingen dien we ter goeder geheugenis volgeern herdenken: 't is een gelegenheid nu om het leven en het werk van den verdienstelijken man in de herinnering te ververschen.

De edele, nu uitgestorven familie Makeblijde, bloeide te Poperinghe vooral in de 16^{e} en 17^{e} eeuw. Vele harer leden waren baljuws en groote wetheeren te Poperinghe; in den Geuzentijd waren zij trouwe voorstaanders en verdedigers van 't oude Katholieke geloof[1].

(1) Over de Familie Makeblijde, zie *Fragmenta*, dl. I (1886-89), bl 277-79. - Daarbij ook: [J. Opdedrinck.] *Palet Lodewijk Makeblijde*, in Rond den Heerd, XXII, bl. 177-179.

Lodewijk Makeblijde werd te Poperinghe geboren een paar jaar voor 't uitbreken van de beeldstormerij en de geweldige beroerte in onze Nederlandsche gewesten. Hij leerde eerst te Sint-Omaars en daarna aan de hoogeschool te Douai, waar hij in 1586 als *magister artium* zijne studiën voleindigde. Ondertus schen had Farnese de Zuidelijke Provinciën heroverd: de jonge Lodewijk wilde aan de geestelijke herstelling van zijn vaderland medewerken en trad in de toenmaals opbloeiende Jezuïetenorde (4 October 1586). Hij leerde en leeraarde te Doornik en te Leuven: in 1597 werd hij priester gewijd. De tijd van zijne volle werkzaamheid (1597-1630) valt omtrent samen met de regeering van de aartshertogen Albrecht en Isabella[(1)].

Na den Geuzentijd en den opstand tegen Spanje was er, in onze streken, op godsdienstig en zedelijk gebied veel te herstellen. Door de ketterij was 't geloove geschokt en verzwakt, door 't geloop van de legers en de langdurige beroerten waren de zeden vervallen; heel de kerkelijke inrichting was ontwricht. De noodzakelijke hervormingen door het Concilie van Trente voorgeschreven konden nu eerst alhier deugdelijk doorgedreven worden. De kerkelijke overheid zag wel in dat, in een zoo diepe geestelijke ontreddering, de redding gelegen was bij 't aankomende geslacht. Krachtdadig nam zij het onderwijs der jeugd in handen. De Jezuïeten werkten daar grootelijks aan mede door hunne nieuwgestichte, bloeiende middelbare onderwijsgestichten, lagere scholen en zondagscholen.

P. Makeblijde wijdde hem geheel en gansch aan de

(1) Benevens den bovengemelden opstel van J. Opdedrinck, zijn de beste levensbeschrijvingen: V. Vander Haeghen, art. *Makeblijde* in de Biographie Nationale, dl. XIII. col 187-190. - K.J. Derks, art. *Makeblijde* in het Nieuw Nederl. Biogr. Woordenboek dl. III (Leiden, 1914). col. 811-812. - Een kort levensbericht gaat de volledige bibliographie van Makeblijde vooraf in C. Sommervogel. *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, dl. V (Brussel-Parijs, 1894), col. 382-88.

opvoeding van de kinders. Achtereenvolgens was hij werkzaam in de gestichten te Sint-Winoxbergen, te Yper, te Antwerpen en te Gent. Overal was hij geacht om zijne wijsheid en ervarenheid, zijne welsprekendheid en zijne onvermoeibare toewijding. Zijne vaderstad Poperinghe bleef hij altijd genegen: hij kwam er verscheidene keeren prediken[1].

Het godsdienstig onderwijs der jeugd miste nog een geslotene en vaste eenheid: daartoe was een goed leerboek noodig, een *Catechismus* die voor de Vlaamsche (Mechelsche) Kerkprovincie zou *algemeen* zijn. In Makeblijde werd de man gevonden om dit moeilijk werk voor 't eerst tot een goed einde te brengen.

Tot in 1607 gebruikte men hoofdzakelijk den Catechismus door Petrus Canisius samengesteld, maar langzamerhand waren er minder deugdelijke voor in de plaats gekomen. Op het derde provinciaal Concilie van Mechelen (1607) werd dit ingezien: ‘De verscheidenheid der boekskens van christelijke leering of der catechismussen brengt eene groote moeilijkheid te wege, zoo in het onderwijs als in het aanleeren.’ Daarom besloten de bisschoppen eenen gelijkvormigen Catechismus voor alle Nederlandsche bisdommen op te stellen[2]

Hoe werd P. Makeblijde voor dit werk gevonden? Vermoedelijk langs den volgenden weg. Den 20 Juli 1607, dag van den opsluit van 't Provinciaal Concilie, kreeg Mgr. de Rodoan, bisschop van Brugge, de opdracht om, samen met den deken van S. Donaas, Nicolaas de Heere, den nieuwen provincialen Catechismus te ontwerpen[3]. Mgr. de Rodoan nam het catechismus-onderricht zeer ter herte en was een bezondere vriend der Vlaamsche Jezuïeten: deze droegen hem in 1609 hun *Prieel der gheestelycke*

(1) J. Opdedrinck, a.w., bl. 178 179.
(2) Van de Velde-De Ram. *Synodicon Belgicum*, deel I, bl. 381 (Mechelen, 1828).
(3) *Synodicon Belgicum*, I, bl. 307.

Melodie, een zangboek voor de kinderen, op[1]. Langs dien weg zal de Brugsche bisschop den aangewezen man gevonden hebben. Pater Makeblijde, die door zijne jarenlange ondervinding voor 't bedoelde werk wel voorbereid was.

In de opdracht (aan den aartsbisschop Mathias Hovius) van zijn grooteren Catechismus: *Den Schat der Chrístelycker Leeringhe*, spreekt Makeblijde zelf over zijn eersten kleinen Catechismus. Hij herinnert aan 't besluit van 't Provinciaal Concilie in 1607: een algemeenen Catechismus op te stellen, en zegt tot den kerkvoogd: 'Dit [den algemeenen Catechismus] als seer noodelijck behertende, hebt hier toe eenigen dienst van onse Societeyt versocht. Ende want *my desen last bevolen is geweest van mijne Overste*, hebbe ic tot Godts aldermeeste glorie, ende salicheydt der sielen, ghewillichlijc den arbeyt aenveert: om nae de begheerte van V.D.E. eenen cleynen *Catichismum* voor de ionckheydt, ende eenen grooteren voor de Leeraers der selver onderwijsinge, te maken.'

In 1609 verscheen 't' Handtwerpen, By Joachim Trognesius, op onser liever Vrouwe Kerchof in t' gulden Cruys' Makeblijde's *Catechismus dat is de Christeliicke leeringhe ghedeylt in neghen-en-viertich Lessen voor de Catholijcke jonckheydt van de Provincie des Artschbisdoms Mechelen, achtervolgende d'ordinantie van het Concilie Provinciael ghehouden aldaer anno 1607.* - Van deze eerste uitgave is maar een afdruk meer bekend: hij berust in de Bibliothèque de l'Arsenal te Parijs[2].

Talrijke uitgaven volgden te allen kante. Door toedoen van Mgr. van Malderen (Malderus), bisschop van Antwerpen werden in 1623 groote veranderingen gebracht aan Makeblijde's Catechismus: door een dezes ordebroeders, Willem de Pretere, werd het leerboek

(1) A.C. De Schrevel. art. *de Rodoan* in de Biographie Nationale, XIX, col. 608.
(2) C. Sommervogel, a.w. col. 383.

omgewerkt en tot 41 lessen teruggebracht[1]. 't Is op dien Catechismus van 1623 dat de bisschoppen altijd de latere uitgaven herzien als de lezing door 't voortdurend herdrukken bedorven wordt[2]. Die Mechelsche Catechismus, die alzoo eeuwenlang het handboek was voor de opkomende jeugd en in sommige Vlaamsche bisdommen, onder gewijzigden vorm, nog in gebruik is, moet als 't werk beschouwd worden van Pater Makeblijde in dien zin: dat zijn eerste algemeene Catechismus van 1609 ten gronde ligt van al de later gewijzigde en omgewerkte uitgaven.

Een jaar na zijnen algemeenen Catechismus gaf hij een grooteren uit, met breaden uitleg over al de lessen. 't Is zijn bekend werk: *Den schat der Christelycker Leeringhe* (Antwerpen, 1610) dat tot in de 18e eeuw dikwijls werd herdrukt en in verschillende talen overgezet[3].

Dat Makeblijde zelf zijn Catechismus niet herwerkte is niet te verwonderen: in 1611 ging hij over naar de Hollandsche missie en bracht daar de twintig laatste jaren van zijn leven door, als zendeling eerst, als overste van de zending later. Zijn onverdroten werk in de kettersche streek, te midden allerhande moeilijkheden, was zeer vruchtbaar voor 't geloof[4].

Hij ligt begraven in de kerk van Voorschoten, een dorp tusschen 's Gravenhage en Leiden. Op zijn graf stond vroeger geschreven: *Godt maeckt hem blijde.*

***

Het leven van dien grooten Vlaming zou een uitge-

(1) Zelfde werk, dl VI (1895), col. 1207 vlg. - Zie ook: A. Poncelet *Histoire de la Compagnie de Jésus dans les anciens Pays-Bas.* Dl. II, bl. 508 (Brussel 1928, uitg. Académie Royale de Belg.).

(2) C. Sommervogel. V, 384. - J.F. Van de Velde. *Synopsis Monumentorum*, dl. III, bl. 822 (Gent, 1822).

(3) C. Sommervogel, V, 386-387.

(4) Als overste van de zending had hij langdurige moeilijkheden met den Apostolischen Vicaris Philips van Roveen (Rovenius). Daarover K.J. Derks, a.w. col 812 en A. Poncelet, a.w. bl. 436-38).

breide studie verdienen. 't Kundig onderzoek en de ontleding van zijne werken ware zeker voordeelig en loonend voor onze godsdienstige geschiedenis, en niet minder voor de geschiedenis van onze taal. Welke zijn de bestanddeelen, oude en nieuwe, gewestelijke en vreemde, volksche en geleerde, van Makeblijde's taal op dit keerpunt van onze taalgeschiedenis? Er is in 't Zuiden geen Statenbijbel die in den taalgroei meetelt: welk is er 't aandeel geweest van den Catechismus, dien waren ‘volksbijbel’? Een eerste ‘algemeen’ Vlaamsch leerboek, dat zooveel werd van buiten geleerd en opgezeid, luidop gespeld en gezongen, voorgelezen en uitgeleid mag in de ontwikkelingsgeschiedenis van onze Vlaamsche taal alleszins niet buiten rekening gelaten worden.

A. VIAENE.

Een dierbare Doode.

Ter nagedachtenis van E.P.V.H.

't Was Zondagnanoen in de Mei... Het klooster lag
zoo vreugdig-vredig in den nieuwen lentedag
dat niemand ooit vermoed zou hebben dat hierbinnen
de dood aan 't woeden was, de dood aan 't overwinnen.
Zoo was 't nochtans... Hier stierf instilte een kloosterling
en 'k mocht, als vriend van hem, eer hij bezwijken ging,
een allerlaatste maal bij 't schamel ziekbed nâren
en, binst een langen stond, zijn wezen nog bestaren.
Hij lag dààr onbewust van 't geen hij deed en was,
een ziel die, lijk een vlinder onder brekend glas,
naar 't breken wachtte om, losgemaakt van alle perken,
de luchten in te gaan met wijdontplooide vlerken...
Zijn oog was toe, zijn mond trok pijnlijk weg en weêr,
zijn borst, zijn kranke borst, ging hijgend op en neêr,
zijn arm, zijn gele hand, van 't laken afgegleden,
als zochten zij den grond, reeds slingerden beneden...
't Was doodstil in de cel... Alleen het klokgetik
van 't uurwerk in den gang klonk lijk gedempt gesnik...

Wel kwamen dòòr het open venster vooglen zingen
en frissche bloesemgeur tot in de kamer dringen,
maar al die blijheid scherpte nog den stervensnood:
de lente zelf verbleekt in 't aanschijn van de dood.
De medebroeders knielden... 'k Knielde ook in hun midden,
zij baden en, 'k beken het, ik vergat te bidden,
zoodanig stond mijn oog en zin op 't bed geplant,
als wilden zij voor immer, immer, diepgebrand
in hen bewaren al de trekken van het wezen
dat hun zoo dierbaar was en hun ontrukt zou wezen.
Ik staarde.. staarde ontroerd... toen, na een oogenblik,
ik op mijn' schouder vallen voelde 't handgetik
van eenen monik en, met 't doodsbeeld vóór mijn' zinnen,
zoo trad ik plots, met hem, de kloosterkerke binnen..
Hier was 't Processie, Meiprocessie en Gods Huis
was vol van klaarte, bloemengeur en klankgeruisch.
De kindren droegen groen, de maagden droegen kransen,
de mannen stapten stil in 't spelend fakkelglanzen,
de priesters volgden in het goud, de schare bad
of zong met luide stem een breed Magnificat...
Ik zong... ik zong ook... en mijn stemme, van ontroering,
ging opwaarts, Hemelwaarts in zalige vervoering;
en toen men, stil, in 't oor mij fluistren kwam dat pas
de goede man, de groote vriend gestorven was:
dan scheen het mij dat gansch de kerk, al 't volk in stoete
den schaamlen kloosterling op eenen troon begroette...

JOS. VANDEN BERGHE.

Drie stukken over de Belgische Omwenteling van 1830

I) Een verslag over den opstand te Thielt op 25 September 1830.
II) Het stadsbestuur te Brugge spelt de les aan het provinciaal bestuur van West-Vlaanderen. 9 October l830[1].

(1) Zie: L. RYELANDT. *La révolution de 1830 à Bruges*, in Annales de la Société d'Emulation de Bruges, 1905, bl. 275.

III) Het verslag van den ‘reporter’ van den ‘Standaert van Vlaenderen’,[1] over de gevechten rond Sluis (30-31 October 1830)[2].

I.

DISTRICT THIELT

Thielt, den 25 September 1830.

Politie

Buitengewoon rapport

N° 326 P.

Zeer vertrouwelijk

Bij mijn schrijven van gisteren n^{r} 324 P had ik de eer Uw Hoog Edelgestr. berigt in te zenden, nopens de gedane poging om hier de Brabandsche driekleurige vlag uit te te steken. Gelyk ik daarby zegde is de kommandant der schuttery, *Emile Mulle*, daarvan de heimelyke opruyer geweest.

De volgende personen zyn met hem gemeen van inzigten en streven:

Jan Plettinck-Priem, koopman in linnen; Jaeob Plettinck-Priem, horlogiemaker en herbergier; Augustin Guillemyn, paardenarts; Jacob Dierckens, koopman in likeuren; Joseph Larmuseau, goudsmid, vader van Jan Lucifer; Florentin Priem, leerlooyer; Jan Lacroix, officier der schuttery; Constant Lacroix-Loontjes, winkelier; Jan Gheeraert, apotheker; August Roelens, winkelier.

Hunne werktuigen die de vlag rond dragen waren:

Petrus Roets, wagenmaker; Johan Beggia, glazenmaker; Petrus Van Iseghem, zadelmaker; Pieter Lecontre, horlogiemaker; alle vier sedert weinige jaren hier wonende. De drie eersten vielen dezen morgen reeds openlyk tegen hunne aanstuwers uit, en zy zouden door hunne bekentenissen de policie in staat gesteld hebben om stellige bewyzen ten laste van deze te verkrygen, zoo dezelve door hen niet waren ontboden geworden en hunne rol voorgepredikt.

Het ontdekt zich ten minste dat de vier laatstge-

(1) Dit blad verscheen te Brugge iederen Dinsdag, Donderdag en Zaterdag.

(2) Vgl. L. RYELANDT. *a.w.* bl. 291-292.

noemden met pistolen gewapend waren benevens eenigen die hen volgden; dat een en dertig personen waren zamengezworen om de vlag op den toren te plaatsen; maar dat de meesten, uit vrees achtergebleven zyn.

Gisteren avond waren er wel duizend personen rond de herberg de *Hesp*, bewoond door den paardenarts, alwaar men met de vlag was zamengeloopen; en daaronder velen van het graauw. Dit heeft de Policie Commissaris *Van Lokeren* niet belet zich derwaarts te begeven en de vlag te doen afgeven en in bewaring leggen. Men verbeelde zich hoe zulks de in het heimelyk werkende opruyers teleur gesteld heeft.

Heden dacht men met meerder geweld eene nieuwe proef te doen; maar de tijding der intrede van zijne Koninklyke Hoogheid Prins Frederik binnen Brussel, ons door het Journal de Gand medegedeeld, heeft de uitvoering van dit ontwerp doen verschuiven. Mogen slechts de tydingen van Brussel by voortduring gunstig zyn. Ondertusschen heeft de Policie Commissaris Van Lokeren, die, in het doen afrukken van verscheidene driekleurige cocarden en het uitoefenen van de strengste waakzaamheid, blyken van moed en trouw gegeven heeft, door dit laatste bedryf, misschien eene reeks onheilen voorgekomen; en ik geloof dat dezelve hierdoor op de welwillendheid der hoogere overheid des te geregtiger aanspraak verkregen heeft, daar vele ambtenaren, op dit oogenblik, een ten minste twyfelachtig gedrag aan den dag leggen[1].

De Commissaris van het district Thielt,
L. AËBEN.

II.

Le Conseil de Régence de la ville de Bruges.
Aux Nobles et très Honorables Seigneurs composant le Collège des Etats Députés de la province.
Nobles et très-Honorables Seigneurs,
Nous avons eu l'honneur de vous faire connaitre notre

(1) *Staatsarchief Brugge*, Modern Archief, Bundels, 3e reeks nr 1615.

adhésion formelle au Gouvernement provisoire. Dans la position où cet acte nous place, Vous sentirez Nobles et très-Honorables Seigneurs, qu'il nous importe de savoir si, de Votre côté, Vous reconnaissez le même Gouvernement, étant obligés de Vous déclarer que dans le cas contraire, il nous est désormais impossible de continuer à correspondre avec Vous, comme autorité provinciale.
Nous Vous prions de nous faire une prompte réponse.
Agréez, Nobles et Très Honorables Seigneurs, l'assurance de nos sentiments très respecteux.
L'Echevin président du Conseil
Coppieters t'Wallant.
Par Ordonnance:
Le Secrétaire,
Scourion.

Bruges, 9 Octobre 1830, n^{r} 6.
A la Régence de la Ville de Bruges,
Répondant à une lettre du conseil de régence de la ville de Bruges, sans n[uméro] ni date, reçue aujourdhui, nous avons l'honneur de l'informer que nous exerçons l'autorité dans la Province d'après les lois et reglemens existans qui déterminent nos attributions, de la même manière que les régences des villes exercent leur autorité dans les limites de leur ressort. Que nous décidons sur les affaires qui sont de notre compétence, et referons au Gouvernement provisoire à Bruxelles pour celles sur lesquelles nous ne pouvons pas statuer[(1)].
R.[(2).].
BvZ.[(3)].

III.

Sedert Vrydag laets dat onze garden civique en vry jagers voor Westcapelle vertrokken zyn, als ook de linie troepen en artillery is men niet eenen oogenblik gerust geweest, op hunne komst zyn zy handgemeyn geweest tegen den vyand en allen vegten met den grootsten moed. Den vyand is op alle pointen verstooten, gisteren morgent met het aenbreken van den dag tot zeer laet in den avond heeft men zonder tusschen poisen geschooten op de geheele linie. Van het Haeze gras wierd met het kan[on] gevuerd het welk

(1) *Staatsarchief Brugge*. Modern Archief, Bundels, 3^{e} reeks n^{r} 1615.
(2). Roels: provinciale greffier van West-Vlaanderen.
(3) Bernard van Zeveren, lid van de Gedeputeerde Staten van West-Vlaanderen

door de hollandsche kan[on]neerbooten, welke aldaer aengekomen waeren, beandwoord wierd; De ka[non]neerbooten wierden genoodzaekt afte wyken en konden aen de onze geen naedeel toebrengen. De linietroepen en de garden civique verdedigden met moed de stand plaetzen in de rigting van Sluys, en de garden civique hebben zig weerdig getoont van den naem van burgersoldaeten; ongeduldig geworden zynde, zyn zy eyndelyk nae den middag vooruyt getrokken, hebben de afgebroken brugge hersteld, zyn met het kanon er over gemarcheerd dat door de pompiers van Brugge wierd bestierd en om vier ueren naer middag was de vyand in alle rigtingen verstooten, en wierd St Anne ter muden omringd. D'Hollanders sterk in getal, wierden op alle pointen door de scherpschutters van de linie en van de garde civique aangevallen, en verlooren zeer veel volk; eenige van hunne gekwetsten zyn in onze handen gevallen, als ook zijn er verscheyde krygsgevangenen gemaekt. Met het vallen van den avond hebben de onze hunne standplaetzen ernomen.

Verscheyde onzer garde civique zyn gewond, als ook eenige soldaten van de linietroepen.

Men moet den grootsten lof toeschryven aen de inwoonders van Westcapelle die om zeggens alleen den last draegen, en die alles geven wat zy kunnen tot bystand der troepen en dan nog meer ook deelnemen in de gevegten als scherpschutters.

Den onvermoeyelyken Major Paulis[1] is aen het hoofd van alle bewegingen en aanvallen en verdient den grootsten lof. Ook maeken de soldaeten en burgers staat op hem.

Men verwagte er met ongeduld bystand in artillery.

De vier stukken kanon die eergisteren van Yperen alhier aengekomen zyn, zyn heden morgent vcor Westcapelle vertrokken alwaer zy met verrukking zul-

(1) Bevelhebber van het eerste bataillon van het 6e linie-regiment.

len ontfangen worden. Den heer pastoor van Westcapelle geeft zig veel moeyte om alles te doen bezorgen.

Vriend van Herswynghels[1] verwerkt deze bovenstaende regelen, en bezorgd alvroeg de copy want ik moet by na den ganschen dag afwezig zyn. Ik heb gisteren by het gevegt geweest op byna al de pointen[2].

In 't eerste groen.

'*Pusilla cum magnis*' (Harpzang 108-27).
Aan Eerw. Heer en Vriend J. JOYE, Herder op O.L.V. te POPERINGHE.

In 't eerste groen!... O zwijgende zwelkracht van mijn struiken!
gij mijn ziele, en al dat toebleef, moet ontluiken!
***
Blijdschap,
halfgevest nog in de luiders van de kindschheid[3],
leven, leven, slakt uw windsels, recht uw hoofd, en
zoekt de zonne! -
Voorjaarweelde, laaft mijn herte met uw teugen,
d'heilige teugen, die dat herte zalig maken,
en bij 't nutten, God doen smaken! -
Schepsels,
groot en klein, gezien of niet,
komt hier op als eerstelingen,
doet voor mij de lente zingen,
met uw wikkelen,... met uw lied!...
***
Maar... maar... wat speure ik onder 't eerste groen?
sterlen moet ik;... zwiert hier 't wonder voor mijn oogen,

(1) Hoofd van de 6e Afdeeling in het provinciaal bestuur van West-Vlaanderen.

(2) *Staatsarchief Brugge*, Modern Archief, Bundels, 3e reeks nr 1640

(3) KINDSCHHEID = *'t kind-zijn* of *'t kindsch zijn*, in eersten en tweeden zin (verzwakten ouderdom). - Den tweede zin 'n is niet anders als den eersten overgezette zin, te weten: *andermaal kind worden.* Waarom nu *kindsheid* en *kindschheid*? Dit is zoo vele als *hondsheid* voor *hondschheid*; *bijbelsheid* voor *bijbelschheid*; *aardsheid* voor *aardschheid*; *Hemelsheid* voor *Hemelschheid.*

van ne zwammeling[1] die aan 't groeien, zichtbaar wordt, en
't levelingsleven opgeeft?...
Kobbeke, zierelke, minder haast als 't minste klein, dat
met zijn *iets*zijn 't *niets*zijn wegduwt!
spinnen kunt g'al, spinnen, kobbeke, met dat garen,
dat ge boos, en lijk ne schat, gemoedelijk meêdraagt! -
Zijgend zandeke, lichter spel 'n merkte ik ooit, en
onder al de kunstemakers, nooit 'n zag ik
kunstiger kunnen, nooit, nooit, behendiger zinken
op Gods roerloos lenteblinken!...
***
O ge steekt uw armkes uit! is 't van verlangen?
wilt ge voort, en altijd voort, naar wat beneên; u
onbekend blijft?... vat ge, kobbeke, wat die grond is,
die van verre u roept en uitlokt?...
aan uw draadjen hangt uw leven!
't draadje waar de zonne op luddert, waar ze slijderend,
knip-oogt, en behagen schept in 't touteren van uw
kleinzijn! -
Maar ge weet, mijn dingelend dingsken, o ge weet, dat
boven u nog, 't wegelke wiegt, langstwaar ge klaverend
met uw eerste werk ten tooge,
wederom opkunt naar omhooge!
***
Zwevend kobbeken,
houdt u kloek in 't eerste groen, en wast tot kobbe!
bij dat woord, dat vreeselijk woord, verschiet mijn tonge!
kobbe? neen toch!... 't woord, 't gedacht maar, doet mij gruwen,
doet mijn weigerend herte walgen!
om dat *woord*, dien *gruw*, dien *walg*, zoo wilde ik, kobbeke,
dat voortaan uw groeien staakte,
dat ge nooit geen kobbe 'n wierdt, geen lagenlegster

(1) *Stokkeling*, *schroeveling*, *zwammeling*, bekende gedaanten onder de *mikroben* of levelingen.

voor ons zwervende zomervliegen, gifgedrocht, afschuwelijk leelijk, goed... goed... voor hekseketels,(1)
loenschheid die heur dood gebaart om 't leven 't houden,
maar die zelve, en onbermhertig, 't leven dooddoet!
Ja, mij' kobbeke, schongelend onder 't eerste groen, o
'k wenschte dat ge, *kobbe* nooit, maar schuldeloos in uw stil bedrijven,
altijd voort mocht *kobbeke* blijven! -
***
Blijdschap,
halfgevest nog in de luiders van de kindschheid,
leven, leven, slakt uw windsels, recht uw hoofd, en
zoekt de zonne! -

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE

(1) HEKSEKETEL, waar d'heksen of tooveressen veel aardige dingen in kookten, e mengelmoes, èn allegaartje dat dienen moest tot toovermiddel,
SHAKESPEARE, in MACBETH (4de Bedrijf, 1ste vertoog), doet in èn donker hol, 3 heksen hunnen ketel stoken, en ze smijten er *padden* in, *snakevleesch*, *puidetee 'n*, *vleremuiswulle*, *hondetongen*, *haketissiepooten*, *wulvetanden*, *jodelever*, *geetegalle*, *turkeneuzen*, *tartarelippen*, *scheerlingwortels* gedolven bij den donkeren, *eiloof-ranken* vergaard bij mane-eklips, en dat al overgoten en gekoeld met *apebloed.* - De 3 tooveressen roepen onder 't werk:

Double, double, toil and trouble,
fire burn, and cauldron bubble!
dobbel, dobbel; last en zorge,
vierke brandt, en ketelke bobbelt!

En daarachter zingen ze:

Black spirits and white,
red spirits and grey,
mingle, mingle, mingle,
you that mingle may!
Zwarte geesten en witte,
roode geesten en grauwe,
mingelt, mingelt, mingelt,
gij die mingelen moogt! (kunt?) -

Van onzen Jan zaliger.

(*Vervolg van bl. 211*).

ZOO verliep voor Jan de Zaterdag voormiddag. Nonkeltje met al zijne boeken en geleerdheid had te veel hoofdbrekinge en verstandig werk om daar tusschen te komen: hij zelf verdween dus daarbij. Jan was de Zot... de Piro van-'t kot op die dagen en speelde op de planken lijk Pantekrul!

Als 't noene wierd en 't vlot over was, dan gingen ze zeere eerst gaan eten. Rond ten eenen moest Nonkel een tuksken doen, dronk daarna een potje warme koffie en wandelde wat op-en-neder in den keuken al roerende in de komme met een beenen stoksken om de suiker te doen smelten. Daarachter ging hij 'nen cigaar of een lange pijpe smooren en de *gazette* lezen op 'nen stoel in den hoek van den winkel. Jan intusschen speelde baas en was geestig om zien: met een blauwe schabbe aan, die al achter beusde lijk eene bulte, en een bleeke schorte overnoene[1] gebonden en 'n groote klinkscheure d'rin... natuurlijk! Een rood steenen pijpje in den mond en een touwtje rond den steert gebonden om 't knabbelen te verzachten, en toen zijn eeuwige klippemutse op de neuze met van achter op 't hoofd een eindeke voering dat uithong en een truiseltje wit haar dat er van onder-uit kwam bijzen: dat was Jan met zijn beste samaren[2] aan.

Potten, spatels, mortiers, stampers, 't vloog al op zijden en Jan viel aan 't kuischen: eerst met den ‘pluimbustel’ - die fameuze pluimborstel! Daar stonden al thoope misschien nog drie pluimtjes op den kop, maar Jan wilde er geen kwaad van hooren... hij frotte 't stof weg meer met 't hout dan met de pluimen.

(1) Scheefgebonden.
(2) *Simarre*, van 't Italj. *Zimarra*, lang kamerkleed in vroegere tijden gebruikt. Hier spotsgewijze gezeid.

Al wat rechts stond wierd links gezet en wat links stond moest nu rechts... omdat Jan dat alzoo wilde. Nonkel had goed te zeggen:

- Maar, jongen toch, hoe gaan we daar nu uitgeraken? de duivel zou er hem in dooddansen!

- Maar, antwoordde Jan, en hij rechtte hem rood van stuipen en ook een beetje in een gloeiende sterre[1], 't is nu veertig jaar, 'Menher,'[2] da'k kuische... 'k peize da'k het allichte gaan beginnen weten hoe dat 't moet gaan om best.

Nonkel stak zijne schouders op, had ander werk en liet hem boeren.

- Ge zijt een koppigaard, dacht hij, en 't zal nog uwen ondergang zijn.

Jantje, met-zijn-koptjen-onder-zijne-mutse, had twee-en-dertig goedgetelde eemers noodig om winkel en plankier te spoelen en... op strate te kletsen, tweeen dertig: geen éénen min, geen éénen meer.

- Les *Grandes Eaux de Versailles*! loech Nonkel, en hij sloot hem op in 't kamertjen achter den winkel. Ge moet weten: 't zij dat 't vroos of niet, windig was of waterkoud, die voordeure moest wagewijd open en d'achterdeure t'einden thuis insgelijks; ge kunt wel peizen, dat was eene speite en 't trok daar lijk een beeste. Nonkel Louis zat blauw van de koude soms, met zijnen overjas aan in 't kamertje,... benauwd van geroepen te worden en te moeten voren-komen. De winkel Noord en Oost gekeerd, was - en is het nog - ten wintertij' een echt Siberie, en alle vijf voeten klonk de neuzestemme van Jan:

- Menher!... 't is iemand!...

't Arm Nonkeltje was toch zoo kwaad als het van uit zijne schulpe wederom moest in dat trekgat staan en in de natte pletsen. De duivel had er zijnen deun in: gewoonlijk geheel 't gebuurte kwam toen afge-

(1) kwaad.
(2) den uitgang 'her' heel kort uitspreken en met den klank van 't fr. woord *air.* Die uitspraak is zuiver brugsch.

stoken om ‘'en once ingelschzout, e' zaktje wijnsteen, 'en pille, 'en kluite anijs, schuim-van-goukd, casper-olie vo'r e'-keer’... en al zulke prullen.

- Och vervlikt, zei 't mannetje soms, is de dag nu niet lang genoeg, menschen uit 't gebuurte, weet ge nu nog niet, ziet ge niet hoe dat w'aan deze ure alle zaterdagen zwemmen en in de natte saffelen?

- Ah Nonkel! wie heeft er in den Ysput-op-den-hoek dikwijls ‘z'n pére gezien[1]’? en gerutteld in zijne kleertjes?

Ook wat bestond er toen-ten tijde van stovenswege? Daar was wel een stove in d'apothekerij maar 't was zuiveruit plaagsteerterij! ze spookte gelijk eene helle als de wind met al de warmte van uit het Zuiden blaasde en ze was toen gelijk eene wroede.. uitgeëten! daar bleven maar steenen en zinders over. Maar als de wind van uit 't Noorden of uit 't Oosten zat katoen te geven, dat 't brieschende... dat 't grinzende koud was... geen ‘apprencie’ zulle! Ge mocht er boven op gaan zitten en niet benauwd zijn van 't bladderen. 't Is toen bijzonderlijk dat Jan aan 't ‘strij'en’[2] ging tegen ‘meuren-en deuren-op’,... maar 't einde van 't spel? Jan had altijd gelijk: hij moeste en hij wilde gelijk hebben! stopte de stoof onder en boven goed toe en goot maar kolen op tot in de kave. Dat er al-onder een luchtgat bestond dat ging hem noch-af-noch-aan, dat 'n had geen zin. 't Koteren moest alboven gebeuren, en dan rookte 't wolke-op-wolke dat 't kuilde.

- Wel! ‘da’’ mensch heeft gedachten, zuchtte Nonkel met spijt.

- 't Is 't hout dat wak is, beweerde Jan; en water en vier, wat doe'je daarmeê? dat moèt vechten! Als er hier entwie is die hersens heeft, hij moèt mij gelijk geven!

Ziet... de man had 't herte en de wille maar verstond sommige dingen niet. Als het nu allemenschen

(1) veel afgezien.
(2) *Se disputer pour avoir raison.*

te vele schol, dan ging hij lijk razende naar de keuken een paar trezen[1] halen.

- De duivekoten heeft er zijn achterste aan gevaagd! bromde hij, stekte met man-en-macht den rokenden-spokenden vierduivel bij de lurven en sleepte hem uit het schouwgat... aldoor den langen gang naar buiten.

- Ai gij Pier Spuigvier!! spoog Jan met àl zijn misprijzen voor dat stom stuk ijzer!... Waar gaan we dat schrijven? dat was nu simpel goteling[2] die voor Jan zijnen keikop dorste pal staan! Jan, met de tanden op malkaar gebeten en met àl zijne handen open, gereed om een ongeluk te doen, vaarde rond dien steenkop en brieschte:

- 'k Zou je kunnen kokkeduwen dommerik! 'k ga je verdimmeleeren!.. Aaai gij steenezel!!...

Koster Allegoet, de naaste gebuur en eerste spotveugel, stak toen voorzichtjes zijn hoofd over 't muurtje van d'achterplaatse en met een venijnige stem:

- Jan, vroeg hij, gaat 't nie' gaan teh?

Jan stond te beven en te beeroogen: dien koster had hij op dien oogenblik kunnen nek-en-bek breken. En even gezapig maar titsende voort lijk een jode die er zijn spook in heeft van iemand te plagen:

- He'je nie' gekeken teh... al waar dat de wind zat? e'je moet kijken ‘uit wat e' gat dat hij bloost,’ Jan!

Wroede Jan snakte hem omme:

- Me'je windgat of je gatwind ‘lo'p no' de mokkemarkt!’

- Zi, Jantji, 't haantje van de torre van Sinte Salvator's zit met zijn bekstji flak-zuid.

- Flak-zuid of fluitzak! aan mijne ooren!!

- En wat ga'je daar nu meê doen, Jantji?

En Jan toen, den koster achtertalend op 't zelfste fleemende toontje:

(1) vierkante vodden waarmede men heete potten van 't vuur neemt.
(2) gegoten ijzer.

- Jan... tje... he'je 'n draadji?... ei?... 'k ga'n 't er aanknoopen... kurieuzeneuze!...

Den Zondagvoornoene ten elven-half, achter d'hoogemesse, was er groote ontvangste van Luciaantje, Jan zijn besten vriend. Dat was alzoo een braaf masoefeltje van een timmermansbazetje met een rond buiksken, een papgatje en beentjes lijk pijpestiertjes[1] zoo fijn. 't Broekventje stond paf voor Jan en zijne wetenschap. 't Heette wel *Lucien* maar onze Jan, die er verre bovenstond en baas over speelde, gaf het al de namen die door zijn hoofd vlogen.

Nonkel nam binstdien een voetbad en liet ze alvoren maar een beetje begaan.

- Lucien, sprak Jan, pakt 'nen stoel, jongen! 'k geloove dat je zou geern een zoptje hebben, ei? 'k zie 't aan die neuze, zi! en Jan wrong 't dutstjen haast zijnen gevel af. Moet 't straf zijn?... ja... we gaan daar een keer een ‘toe'sen van lek-m'n-lippe’.

Jan, d'eene hand in den broekzak, hief met d'andere een beetje zijne mutse op en krabbelde lichtjes in zijn haar. Luciaantje bekeek dat geleerd wezen met ontzag en... verlangen, want daar stond een druppeltjen in zijn herte.

- Dat 't kost een goedje zijn, dacht hij, 't is al èen-drinken.

Jan wist al lang wat hij ging facelen[2], hij kende trouwens maar twee drankskens, maar dat kon toch niet bijeen gekletst worden lijk van eenen kneukel[3], waar zou dan àl de komedie geblonden[4] zijn?

Hij haalde eerst twee grijsde knikkerpotjes voor den dag, twee mostaard- of zalvepotjes: dat waren lijk de glazetjes. In een dobbeloncefleschje wierd de

(1) lange berkestengeltjes welke men door den pijpesteel trekt om de pijp te kuischen.
(2) behendig gereed maken.
(3) onbehendige mensch.
(4) verzwonden zijn, gebleven zijn.

mengelinge gemaakt: wat uittreksel van oranje en safraan, daarbij een leeksken alcool en een geutje suikerwater. Dat ging vaneigen druppel-voor-druppel en met 't noodig beslag en makementen[1].

- Alles met mate-en-gewichte, sprak Jan

- 't Is toch geestig, peisde Lucien luidop, alzoo zóó hooge geleerd zijn... in al die honderde fleschjes.. kijkt e' kee' neh!... Als 't gebeurt dat ‘me mijnder e' kee' wa mingelen 't is... 't is kaffie en malk of... e'ja malk en kaffie’ maar, sernitrinne, dat is hier nu wel van tien soorten-en-nog!

Jan zweeg en liet dat vallen... ziet? Jan schonk voor hem en voor Lucien en ze 'n lieten 't niet lange stijven of koud worden:

- Kom, we gaan 'en keer tikken! Luciaantje, met zijn potje boordevol kreeg lijk de bevende-Marulle...

- Ei!... ‘je go' sturten!... ‘bibberoore!!’

Vier lippen tegelijk gingen van g'heel verre-al aan 't zuigen... Luciaan, bij zulke gewichtige omstandigheden, keek toen altijd naar zijn hemelschen-vader; Jan keek nievers, Jan was daarin onverschillig, hij kende dat ‘a-fon’’.: als ge tusschen de flesschen gekipt en geboren zijt, ei?

- Jan-jongen! gij ‘gaa' rechte nor den hemele’!...

Jan zweeg, ontstak zijne pijpe en kruiste zijne beenen.

Een van die zondagen zat hij toch leelijk in nesten: hij dorst het niet zeggen en zweette water-en-bloed... hij was, verdecie, gemist!... e'ja mispakt van flessche ‘lijk of dat da' gaat’ en stinkende ‘Fier-laflonke’[2] geschonken voor ‘Oonecampoone’[3]. Luciaantje hield hem gesloten en 'n dorst niet poeren,... 't scheen hem toch zulk een aardigen spuns te zijn,... maar 't *moest* misschien alzoo... rieken en smaken? daarom zweeg hij maar liever, liever dan den onnoozelare uit te hangen. Jan echter had het seffens

(1) gemaakt spel of complementen.
(2) Asa Foetida.
(3) Inula Campanula.

in de mot, zat op den pijnbank, maar gebaarde van geene koude... Hij missen? Had hij wel ooit gemist? Mocht hij missen? Bekennen mocht hij al geene kanten! dan ware zijn gezag zéker om zotjes. Maar wijl ze daar alle twee ‘stommen-ambacht’ speelden, kwam er een oogenblik dat ze toch verschoten van die stilte... Jan in zijn gezichte wierd de gezondheid zelve: zoo schoone-rood van kleur... ‘stal j'in 't kas!’[1]. Ze vertelden alle twee, verstrooid-weg, nu-en-dan ent-wat van duiven-en-kraaien, maar de zalvepotjes bleven onaangeroerd staan... stinken, en 't twee-oncefleschje bleef halfvol..

- Hoe, ten-donder! dat uit-en-weg gekregen? dacht Jan. De andere insgelijks: had hij een mollegat gevonden om er in te kruipen en weg te bijzen... zonder die flameie![2] Of had hij het maar durven omverre gooien!

Daar moest toch een einde aan komen en Jan peisde:

- Kom-kom met vuile voeten ‘derdeure’, en doen lijk of het van 't patersvat kwam. Santei, Lucien! en hij lapte 't zijne binnen al peizen' op al dat fijn was.

- In godschen-name, zei Lucien, en hij deed van 't zelfste.

Maar ze keken tegelijk naar malkaar als verwonderd dat ze nog bleven leven!

- Goed ei Ko? Gij zijt hier de bedorveling, ei?

- Bah, bah... bah jaa'k, zei Lucien, met den twijfel op zijne tonge.

- Dat heeft een vreemde smake, antwoordde Jan daarop, je proeft dat en je moet dat een beetje geweune worden. Zoudt ge gelooven, daar zijn streken in de wereld... maar verre van hier... waar dat z'hen verhangen voor dien drank, z'heeten dat: Rikidi. Een kraker[3] min-of-meer, dacht Jan, om beterswille!

(1) Stel u in 't geval (cas).
(2) geweldige stank.
(3) leugen.

- Nog een teugsken, Poester? Laat U gezeggen toe? een liefhebber gelijk gij!

- Neen, Jan, neen als 't U belieft 't is zeker, schruwelde Luciaan, peis... peis-je ‘da'kik in 'en kanne gekweekt zijn, deh’?

Jan dorst niet aandringen en om te toonen dat hij 't wèl meende, was hij gedwongen, hoe verkijst[1] hij ook was, heuge-tegen-meuge den overschot zelf binnen te keeren.

't Huis ondertusschen stonk lijk een fisjouw; en 's achternoens kwam Sophie, Luciaan's vrouwe, leelijk heur beklag maken... en dat heur vent zijn asem toch zoo aardig rook.

- Heere der-Heeren, stond ze daar, wat is er toch met dat ‘vintje’ gebeurd.

- Ehwel, zei Jan, ‘ken je-gij dat nie' Sophie, da's *Rikidi*!’

- Hoe zeg je? *riek-je 't nie'*? ‘ja ba 'k doe. 'k riek' ét vaneigen,’ 'k keek eerst naar zijne schoe'n.. 'k peisde.. maar zijn asem sloeg in mijne neuze e' 'k zegge: Lucien! wat ‘he'je’ toch gedronken.. 't is lijk ‘flamma-de-peste!!’

Nonkeltjen had 't fleschje en de potjes in de gaten en raadde seffens waar-den-hond-gebonden-lag... Maar! heeft hij een kaantje gelachen!

- Ehwel Jan, zei hij nadien, dat is de wereld zi'; stank-voor dank en ...dank-voor-stank!

Verders liet hij het potje gedekt, en Jan insgelijks gebaarde van Ko[2]

('t Vervolgt).

K. DE WOLF.

ALS de moor op de stovebuize aan het ruischen gaat, moogt ge zeker overkomste verwachten.

(St Andries).

A.V.W

(1) *dégouté.*

(2) gebaarde van niemendalle, niet-met-al.

Een Kortrijksche Tooveraar in Gelderland.

WE lezen het volgende in het schoone werk van Dr B.H. van 't Hooft: *Doctor Faust en Gelderland*, bl. 10-11[(1)].

In het jaar 1548 werd te Arnhem een zekere Jacob Judocuszoon de Rosa uit Kortrijk wegens tooverij in de gevangenis gezet. Hij bekende 'buyten pyne en banden, gehadt te hebben, als hy gevanghen worde, eenen rinck, in den willicken doen tertijt was bezworen eenen duyvel, den wellicken hy ten minsten to allen vyf daghen eens aengesproken en van nyewen tydongen en anderszins gevraecht en geconsulteert heeft.' Dit consulteeren geschiedde gewoonlijk door den duivel de vrijheid te beloven, wanneer hij de gewenschte inlichtingen zou hebben verstrekt, welke belofte dan nooit werd nagekomen. Tegenover den 'leu gengeest' meende men zich zoo iets wel te kunnen veroorloven. 'Mr. Jacob Judoci de Rosa van Cortrick' kwam er genadig van af, niettegenstaande nog 'by hem gevonden syn geweest zekere geschreven boecken, inhoudende verscheyden toverien en onbehoirlicke conjuratien ende [hij] hem onderstaen heeft mit onbehoirlicker manieren den luyden en beesten van toveryen te genesen ende mitten selven manieren den luyden te segghen, oft sy betoovert waren of niet en by wien, twellick alle seer schandaloze saken syn, die gheensins ongestraft en behoiren te blijven.' De Geldersche kanselier Hadrianus Marius Nicolai dwong den heksenmeester den ring in 't openbaar met een hamer stuk te slaan ende tooverboeken te verbranden, waarna hij voor eeuwig uit Gelre en Zutfen werd verbannen.

Zeer veel indruk schijnt dit alles niet op hem te hebben gemaakt. Het Oorveedeboek van Deventer bericht op 't jaar 1562: 'Jacob de Rosa van Cortryck

(1) *Bijdragen en Mededeelingen der Gelrevereeniging.* Deel XXXIII (1930).

in unser stadt hafften gewest vermidtz hij mit eenen eerden pott und andere loese [= bedrieglijke] und untemelicke [= onbetamelijke] curen und boesslingen alhier binnen Deventer ettlicke so vrouws und manspersoenen jonck und olt, sonder discretie, dien hij persuadiert betoevert tsyne, understanden van der toeverie 't genesen, ontvangende daerover eine mercklicke summa geldes.' Het bleek dat hij 'umb dergelycke stucken' ook al te Vlissingen en te Breda was uitgewezen. 'Und is derhalve utter stad und vryheydt van Deventer gebannen by schynender sunne dairuth tvertrecken. Edoch is hij irst op ein schavott opten poet by den stueppost [= geeselpaal] gestelt geworden tot ein anschouw van allen menschen und hem aldaer opentlichen syne stucken alle in schrifften vervatet voergelesen und hefft daernae in forma *oervede gedaen.*' [t.t.z. de plechtige belofte afgelegd zich over het leed, hem door de stedelijke overheid aangedaan, niet te zullen wreken].

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle

(*Vervolg van bl. 214*).

P.

Pakage. Draagvrecht (HS. De Bo).
Pale Broodschippe.
Palme. Strek (De Bo).
Panama. Zeephout (De Bo).
[Pand]. Gijzeltocht?
Panepice [pain d'épice]. Lekkerkoeke.
Parallele. Wagen(g)leizig (Gemma).
Parapluie. Schuile.
Paravent. Windewere, windewerië, lijs, winderië.
Pareeren (decoreeren). Hebbelijken, verhebbelijken.
Parein, parin (fr. pareil). Genaan.

Parfumeur. Reukmenger (Vier Uitersten, 163).
Parochie. Herdgang (Willems, Belgisch Museum).
Pasteikapper, pensenier. Tuitjekapper (Kortrijk).
Passif (subst.). Plakke.
Patrouille. Rondgang.
Payement. Stond. - In twee *stonden* [betalen].
Pedale. Terd, geterd. Terdspaan. (De Bo), b.v. voor een schrijwiel.
Pedalier. Geterdtebank.
Peerdemarchand. Rostuisscher (Junius, 538).
Pêle-mêle. Tuit over ende. Helleberdelle. Kloeriemoerie. Mismas. Mengelmoes. Rommelzoo. Schorremorrie. Ondermings. Te pijle pale (Loquela). Te pijlepane (De Bo).
Pelouse. Gershof.
Pelswerker. Loogerwer (Gemma).
Pendule. Slag (De Bo).
Penne. Veder.
Periodique. Ommegaande, ommekomend.
Perruque. Drom (Kortrijk, Doornik wijk).
Peur, pur. Louter, etc.
Phare. Vierbake, bake.
Philosophe. Wezenkundige.
Photograaf. Lichtmaaltrekker.
Phrase. Een spreektocht.
Pilaar. Zuile, steefel.
Pistole. Handroer.
Pitelair. Male (volksw.). Knipper (De Bo).
Placeeren (geld). Uithebben.
Plage. Evel (Gemma).
Planete. Vaarsterre.
Plante. Gespruit.
Plantsoen. Struikeling.
Pleuresie. Lankevel (Gemma) Vgl. Fleurus.
Pool. Noordstip. Zuidstip.
Poolsterre. Leidsterre.
Pooze. Vlage.
Porie. Zweethol (Gemma).
Port. Voerloon (Gemma).

Portaal. Voorhuis (De Dene).
Porte-manteau. Taphout, taprek.
Positie. Gesteltenisse (De Bo).
Precepteur. Onderrichter, onderwijzer.
Precis. Scherpelijk.
Preferentie. Voorplaatse (P. Poirters).
Present. Beschenkenisse (De Dene).
Presentabel. Aanbiedelijk (Boëtius, voorrede).
Pretendeeren. Vermeten.
Preuve. Bewijs. Blijk: de preuven zijn der van = de *blijken* zijn der van.
Prieel, zie Gloriette.
Primeurs. Vroegrijpigheden (S. Rosa, 155).
Primo. Inden eersten ende voor al (Lirens, 1567, bl. 288).
Principal. Eerstelijk.
Procureur. Rechtsvorderaar (Brach. 431).
Project. Bewerp.
Propheet. Ziender (Brach. 374).
Proportie Evenredentheid (S. Geertr. 1607).
Proportioneeren. Evenmatigen (Loq.).
Proprietaris. Landheere, landbaas.
Prospectus. Voorboodschap (Gemma).
Protectie. Beschermnisse
Protestatie. Tegenbetoog (P. Poirters).
Protesteeren. (Eens) tegen (iets)stellen.
Public [adj]. Mansgemeene, mondsgemeene
Publiciteit. Vermondigheid (De Dene, 384).
Pulpe. Kuit, kijt (Gemma).
Pupitre. Leerstoel.
Pyramide. Sprangeboom.

Q

Questie. Geraadt (uitspr. *grat*). Questie komt hij = geraadt komt hij.

R.

Rebut. Pieter.
Reneweeren [- ruïneeren]. Uitbuidelen, uitspannen, ontzeilen.
Repetitie. Ververschinge (Simonides, 31).

Ris de veau. Zeutsel (Schuermans).
Rolle. Sprake, [b.v. Jan is bezig met zijn *sprake* te leeren tegen Zondag (Loquela]. Spraakdeel.
Ronde. Rinkel (De Bo, Loq.). Een *rinkel* doen, [op rinkel zijn achter..].
Rythme. Maatluidigheid.

('t Vervolgt).

Hoe de Duitsche Oorlogsvloot verging.

DE Engelsche en Duitsche oorlogsvloten zijn maar eenmaal handgemeen geweest onder den laatsten oorlog, namelijk op 31 mei 1916, bij de kusten van Jutland[(1)]. De Duitschers, die veel min schepen hadden dan de Engelschen, brachten dezen laatsten veel grooter verliezen toe dan zij zelf leden. Na den slag waren de Duitsche schepen naar het westen gevlucht; de Engelsche vloot trok zuidwaarts om de Duitschers van hunne havens af te sluiten, en ze 's anderendaags weer tot het gevecht te dwingen. Maar binst den nacht braken de Duitsche schepen door de Engelsche achterwacht. De vier Engelsche schepen die dit gezien hadden, verwittigden den vlootvoogd niet, en zoo was de Duitsche oorlogsvloot in den morgen van 1 juni 1916 op weg naar hare havens, zonder dat de Engelschen haar nog konden tegenhouden.

Daarna is de Duitsche vloot maar tweemaal meer uitgevaren in de Noordzee[(2)]. Op 18 oogst 1916: om de Engelsche kust te beschieten, maar de Zeppelins hadden deelen van de Engelsche vloot zien uitvaren. De Duitschers trokken er tegen op, maar vonden niets

(1) Zie *Biekorf*, 1929, XXXV, bl. 297-302.
(2) Het 3^{e} en het 4^{e} smaldeel, bestaande uit de tien beste slagschepen, nam, van 11 tot 18 october 1917, deel aan de overmeestering der eilanden Oesel, Moon en Dagö in de Baltische zee.

en moesten onverrichterzake terugkeeren. Op 23 november van hetzelfde jaar vaarden ze nogmaals uit om de handelsschepen, die onder bescherming van Engelsche torpedobooten en lichte kruisers van Noorwegen naar Engeland vaarden, te overvallen, doch ze kwamen twee dagen te laat.

Toen ze de laatste maal moest uitvaren, op 29 october 1918, braken op de schepen overal onlusten uit.

Op 11 november 1918 werd de wapenstilstand geteekend. Het 23e artikel legde aan de Duitschers de verplichting op, het grootste deel hunner vloot - zes slagkruisers, tien pantserschepen, acht lichte kruisers en vijftig van de beste torpedobooten -, te ontwapenen en naar een haven van een onzijdig of een verbonden land over te brengen(1). Eene week tijd werd hun daarvoor toegestaan, zooniet zouden de Engelschen 't eiland Helgoland bezetten.

De bemanning van de vloot was overal in opstand en had veel officieren afgesteld. Een overeenkomst werd gesloten tusschen de soldatenraad van de vloot en de regeering: de officieren hadden alleen bevel over de schepen voor zoover het de zeevaart zelve betrof, maar voor den binnendienst op de schepen moesten ze samenwerken met den soldatenraad.

Aan het hoofd van het deel der vloot dat moest overgeleverd worden, werd de admiraal von Reuter geplaatst, die onder den oorlog bevel voerde over een smaldeel lichte kruisers.

Op 19 november vertrokken deze schepen uit Duitschland en kwamen op 21 november in de Firth of Forth in Schotland aan. Ze moesten de Duitsche vlag inhalen 's Anderendaags werd de ontwapening der schepen nagegaan: er was geen geschutsvoorraad aan boord en van al de kanons waren deelen afgenomen. Enkele

(1) De Duitsche gevechtsvloot bestond toen uit 5 slagkruisers, 19 pantserschepen; enkele verouderde slagschepen deden dienst in de Baltische Zee. De andere 8 pantserschepen werden na het vredesverdrag ook aan de Verbondenen overgeleverd.

dagen daarna werd de vloot naar Scapa Flow in de Orkneyeilanden (N. van Schotland) overgebracht. Ze stond er onder de bewaking van een smaldeel Engelsche slagschepen en van talrijke torpedobooten. De Duitsche schepen mochten niet onderling in betrekking treden, de bemanning mocht ook niet aan land gaan. Enkel de Duitsche admiraal mocht zijn schepen dagelijks bezoeken van 10 tot 3 uur. De bemanning dezer schepen werd verminderd: de groote schepen behielden 175-200 man (gevechtssterkte 1000-1200 man) de lichte kruisers 60 man (gevechtssterkte 400 man) en de torpedobooten 20 man gevechtss erkte 150 man. Het overschot der bemanning werd naar Duitschland teruggezonden.

Op de Duitsche schepen was een volledig gemis aan tucht. Verscheidene maal moesten de Engelschen tusschenkomen. De matrozen die gestraft werden, deden hunne straf in een Engelsch gevang en werden daarna naar Duitschland terruggezonden. von Reuter hoopte nog altijd dat de Duitsche vloot na den vrede aan Duitschland zou terug gegeven worden: a'zoo wilde hij de bemanning niet te zeer verminderen, om nog te kunnen terugvaren. Vele zeelieden waren het beu op hunne schepen en lieten zich straffen om naar huis te kunnen terugkeeren. Toen Reuter echter gewaar werd dat Duitschland in het vredesverdrag zou verplicht worden deze schepen aan de Verbondenen af te staan, stelde hij voor nog 2700 man naar Duitschland terug te sturen. Met deze opstandige matrozen kon hij toch niets aanvangen, en hij wilde de Duitsche vloot tot zinken brengen, indien de Engelschen ze wilden aanslaan zonder de toestemming der Duitsche regeering, ofwel indien de wapenstilstand ten einde liep en de oorlog hernam. Op 17 juni vaardigde hij een geheim bevel uit aan al zijn officieren. Al de binnendeuren van de schepen moesten opengehouden worden. Kwamen de Engelschen op een Duitsch schip zonder de toelating van von Reuter, dan moest de bevelhebber aanstonds het water erin laten.

In buitengewone omstandigheden zou von Reuter met seinvlaggen het bevel geven tot het vernielen van heel de vloot.

Hij had geene verbinding met de Duitsche regeering; deze liet hem ook niets weten. Al de brieven waren aan de Engelsche censuur onderworpen, en al de toestellen voor draadlooze telegraphie op de Duitsche schepen waren door de Engelschen weggenomen.

De eenige bron van nieuws waren de Engelsche dagbladen, die altijd met vier dagen vertraging op de Duitsche schepen toekwamen. In de *Times* van 16 juni las von Reuter dat Duitschland vijf dagen tijd had om de vredesvoorwaarden te aanvaarden: zooniet zou de oorlog herbeginnen.

Op 21 juni waren de Engelsche oorlogsschepen die Scapa Flow bewaakten, om tien uur 's morgens, uitgevaren om oefeningen te doen, en de Engelsche bladen deelden het bericht mede dat de Verbondenen de Duitsche vloot in het vredesverdrag opeischten.

Reuter liet aanstonds het vlaggensein hijsschen om de schepen terstond tot zinken te brengen, daar hij dacht dat de oorlog 's middags zou hernemen. Om 12,16 uur kantelde het groote slagschip *Friedrich der Grosze* (25 390 ton) om en verdween in de golven. Tot dan toe hadden de Engelsche scheepjes die de wacht hielden niets gezien. Het alarmsein werd gegeven, en de bemanning der Duitsche schepen die zich in de bootjes redde werd van alle zijden beschoten, alhoewel op al die bootjes de witte vlag wapperde en de Duitsche matrozen onbewapend waren[(1)].

Al de Duitsche schepen zonken met de Duitsche oorlogsvlag op den achtersteven.

De Engelsche torpedobooten, gevolgd door de pantserschepen, kwamen toegestoomd, maar het was te laat. Reuter die van zijn zinkend schip op een Engelsch wachtscheepje overgestapt was, vaarde naar het En-

(1) In deze beschieting verloren de Duitschers tien man; en er waren 16 gewonden.

gelsche admiraalschip om te vragen dat men zou ophouden te schieten. Hij verklaarde er dat hij alleen verantwoordelijk was voor het gebeurde; hij vernam er tevens dat de wapenstilstand met twee dagen verlengd was. Hij werd er als krijgsgevangene behandeld; zijn reisgoed, zoowel als dit van de officieren en matrozen onder zijn bevel, werd geplunderd. Zijn daad werd door den Engelschen admiraal Fremantle as ‘verraderlijk schelmstuk’ bestempeld; waarop Reuter antwoordde dat in hetzelfde geval ieder Engelsch officier zou gehandeld hebben zooals hij gedaan had.

Al de Duitschers werden aan land gebracht en in een krijgsgevangenen-kamp opgesloten. Op 24 juni zond Reuter een verslag aan de Britsche Admiraliteit, waarin hij verklaarde, dat hij alleen verantwoordelijk was voor het tot zinken brengen van de schepen.

Al de Duitsche zeelieden, uitgenomen von Reuter, werden door een Engelsche onderzoekscommissie onderhoord. Allen verklaarden dat ze enkel het bevel van hun admiraal uitgevoerd hadden. De gerechtsheer van de Duitsche vloot betoogde aan de Engelschen dat de Duitsche schepen, alhoewel ze op 21 november 1918 bevel gekregen hadden de Duitsche vlag voor goed in te halen, toch nog in Duitsch bezit waren, daar de Engelschen nooit de vlaggen van den admi raal en van zijn onderbevelhebbers uit de masten hadden doen neerhalen.

Op 24 juni had Duitschland het vredesverdrag geteekend. De gewone krijgsgevangenen werden einde october naar huis gezonden, terwijl de bemanning van de gezonkene vloot maar op 29 januari 1920 naar Duitschland mocht terugkeeren[1].

D.S

(1) VICE-AMIRAL VON REUTER. *Scapa Flow*, *Tombeau de la Flotte Allemande.* Parijs, Payot. 1929.

Boekennieuws.

E. Hosten et E.I. Strubbe. *P.F. Barbault-Royer à Bruges en 1799* (Récits de Voyageurs français à Bruges. - 1. Brugge, J. De Plancke, 1930, In-12°, 15 blzn.

't Boekje is een nette overdruk uit het Brugsche weekblad *La Patrie* (22 Juni en 6 Juli 1929). Barbault-Royer, een neger uit San Domingo die republikeinsch dagbladschrijver werd, verhaalde zijn reize door de toenmalige Noorder-departementen in een boek dat te Parijs in 't jaar VIII der Republiek werd uitgegeven. Hier krijgen we, met den noodigen uitleg, de bladzijden die spreken over zijn verblijf te Brugge. De stad en het stadsleven in die verre dagen, van uit zulke vreemde, opmerkzame oogen bekeken en door een kind van den tijd, een vrijen, wijsgeerigen geest beschouwd, staan alzoo in een eigenaardig licht uitgeteekend.

Er liggen nog andere zulke verhalen gereed om uit te komen, Fransche... en ook andere. Uit goeder oorkonde weten we dat de uitgevers ook het vertalen van een reeks Engelsche en Italiaansche reisverhalen over Brugge, uit vroegeren en lateren tijd, in den zin hebben. Als 't er van komt, zal dat aan velen onzer Lezers genoegen doen.

Mengelmare

- Dat peerd is te rond *in zijn hoepels*, om een kooppeerd te zijn. (geh. Iseghem).

Dat wil zeggen dat het niet genoeg en kan *buiken.* Want voor de Joden moeten de peerden stijf buiken. Nu, dat de *hoepels*, d.z. de ribben, zoo rond niet en waren, maar langachtiger, dan zouden ze nen meerderen buik kunnen bevatten.

'nen *Elzestekker* is een mager peerd (Loquela) en wel zoo mager en reilde, dat men al zijn ribben kan tellen.

- Boer, daar hebt ge 'nen elzestekker van een peerd! Hoevele voor uwe *hoepels*?
- Kruipt in z'n balg en kiest de schoonste uit!

(geh. Veurnambacht).

J.Cr.

[Nummer 9]

Meulenare - Eekerulder - Averulle.

AN de bijdrage in Biek. 1930, bl. 187 vlg. over de namen van den *meikever* (*Melolontha vulgaris*) hebben we 't een en 't ander toe te voegen.

Eerst moeten we goed de eenzelvigheid van dezen kever vaststellen.

Behoorend tot de Schildvleugelige Insekten (Koleopteren of Kevers) draagt hij twee paar vleugels. Het onderste paar is vliezig en doorschijnend en dient alleen voor 't vliegen. Deze vliegvliezen worden zorgvuldig opgeplooid onder het paar hoornachtige dekschilden (élytres) die bij 't vliegen strak opengespannen worden om de eigenlijke vleugels vrij te laten. Het achterlijf loopt uit op een gevoellooze punt waardoor de kinderen gerust een draad kunnen halen zonder het diertje te kwetsen.

Met een paar andere welbekende gasten: de *mestkever* (b.v. Geotrupes hypocrita: mooie paarsglan-

zende kever in de duinen) en het *vliegend hert* (Lucanus cervus: een prachtkever uit het Brabantsche), behoort de meikever tot de familie van de blad-sprietige kevers: immers de laatste leden van zijn voelsprieten zijn plat en tegen elkaar aangedrukt evenals de bladen van een boek (waaiertjes). Wanneer de kever zijn vlucht voorbereidt, worden die blaadjes opengespreid en dan zegt men dat hij *zijn geld telt.*

In deze familie van de bladsprietigen zijn er vier nauw verwante geslachten: Rhizotrogus, Anoxia, Polyphylla en Melolontha. Het waaiertje van de mannetjes is merkelijk grooter dan dit van de wijfjes en hun zeer schadelijke larven[(1).] leven in den grond (spekmaden, engerlingen, moufen, talpen, botsen, vetlappen; turcs, mans in 't Fr.; grubs in 't Eng.; Speck-maden in 't Hgd.).

Rhizotrogus solstitialis is de kleine lieve *Junikever* (*Hanneton de la S. Jean*) met geelbruine dekschilden: min bekend in Vlaanderen, maar in Brabant *keuninske* genoemd. We begrijpen best waarom: vergelijk den naam van het *Winterkoninkje* (Fr. roitelet; Hgd. Zaunkönig; It. regoletto; wet. Troglodytes europoeus[(2)]. Dit vogeltje (het kleinste uit onze streken) wordt koninkje-keuninkske genoemd om het goudgeluw zwartbeboord kroontje rond zijn kopke. Het Junikevertje (lief en bevallig, bruingouden dekschilden, voelsprieten als een koningskroontje) verdient eveneens den naam van *keuninkske.*

Over den prachtigen Julikever van onze duinen: *Polyphylla fullo* (*duinekees*[(3)], *hanneton des dunes*) hebben we reeds geschreven in Biekorf (1926, bl. 232).

- Of de *Anoxía villosa*, vrij zeldzaam in de Kempen, aldaar een volkskundige rol speelt weten we niet. Voor degenen die 't onderzoeken kunnen ziehier in 't korte zijn kenmerken: schilden bruinzwart lichtjes grijsach-

(1). De kevers hebben volkomene gedaanteverwisselingen (ei, larve, pop, kever) evenals de vlinders (ei, rups, pop, vlinder).
(2) *Waterveugeltje* te Dudzele; *duimpje* te Knokke.
(3) Zoo genoemd op de Oostkust.

tig behaard, buikzijde wit bewold, grootte van een gewone meikever[1].

- In onze streken vinden we twee soorten van *Melolontha*: De kleinere slankere roode *Melol. Hippocastani* (Kastanjekever: in 't loof van de wilde kastanje, paardenkastanje of galnotelaar). Om zijn bouw en kleur wordt hij *keunink* genoemd. In de kuststreek, waar hij best bekend is, noemt men hem soms *zeeroover* Rood uitslaande meikevers worden meestal met dezen kastanjekever verward.

De eigenlijke meikever is de *Melolontha vulgaris*: zijn dekschilden zijn bruin (soms bruinroodachtig, soms met een grijzen glans) en hij is een vijftal millim. langer dan Mel. Hipp. 't Is dus vooral deze kever die in West Vl. *meulenare*, *averulle*, *afrulle*, *rulle*, *ronker*, *eekerulle*, *eekeronker* genoemd wordt: meulenare vooral in 't Noorden, eekerulder in 't Westland, averulle in 't Zuiden.

Wat beteekenen die namen?

- *Meulenare*: Volgens Vercoullie (Etym. Woordenb.) om de draaiende snorrende beweging. Iedereen kent inderdaad het kinderspelletje! Doch op sommige plaatsen (b.v. te Moorslede) waar afrulle de hoofdnaam is, worden de grijsbestovene kevers meulenaars genoemd: hier dus om het uitzicht. Te Vlissegem zegt men naast meulenare ook *mulder.*

- *Eekerulder*: met de verklaring van A. Hegmans als *eikerronker* zijn we in 't geheele niet t'akkoord! Hij beweert dat het beestje zelden of nooit op eekeblaren te zien is. 't Feit is dat er nu in Vlaanderen bij verre na zooveel eekenloof niet meer 'n is als vroeger, maar ik weet uit mijn kinderjaren dat meulenaars niet alleen verzot zijn op blaren van doornhagen (Crataegus), van haagbeuken (Carpinus; boekenhagen, ook in W. Vl. algemeen als meulenaarshagen bekend), maar ook op eekeblaren. En om mijn bewering te bevestigen heb ik

(1) Voor nadere kenmerken zie Lameere: *Faune de Belgique* (Lamertin Brussel).

hier vóór me liggen: een paar plaatjes in boeken over dierkunde waarop meikevers ferm eekeblaren aan 't smullen zijn[1]. In een engelsch boek over insekten[2] lees ik: ‘Even in the perfect state this insect is not a little destructive to the leaves of both forest and fruit-trees. In 1823 we remember to have observed almost all the trees about Dulwich and Camberwell defoliated by them; and Salisbury says, the leaves of the *oaks* in Richmond Park were so eaten by them that scarcely an entire leaf was left’.

Het is aldus uitgemaakt dat eekerulder: *eikeronker* en niet eikerronker is.

- *Averulle*: de eenvoudigste uitleg schijnt *avondronker* te zijn. Rulle is ronker. Maar ave-? Een paar feiten: op sommige plaatsen (b.v. te Moorslede) zegt men *oavend* met o- luidende *a*, naast *afrulle* met zuivere *a.* Meikever is in 't Waalsch *abalowe* en in 't Spaansch *abejarron*: zit in die namen misschien dezelfde ingang (Inlaut) als in averulle-afrulle? Wie onderzoekt dat eens?

Daarnaast heeft de meikever allerlei bijnamen, waarvan A.H. er een paar aanstipt. Overal in W. Vl. kent men de *bakkers*: de grijsbestovene. Naast *paters* en *preekers* spreekt men van *pasters* (Brugge, Ichtegem). Dit om het *preeken*: dat is bij ons (Knokke, Dudzeele enz.) den meikever bij zijn achterlijf tusschen de vingers nijpen om hem rechtzittend te doen ronken met de vleugels wagewijd open. Te Torhout spreekt men van *luchtstekkers* en te Uitkerke, Dudzeele en Beernem van *schoemakers*: vgl. *schoelappers* (dagvlinders). De *rookoppen* te Ichtegem zijn misschien kastanje-kevers. Op vele plaatsen worden de roodachtige kevers *paters* of *pasters* genoemd (Isegem).

In andere landen noemt men hem *haantje*: Fr. *hanneton.* (dim. van hanne uit Ohd. hano; cfr. Nhd. Hahn en Ned. haan) en Eng. *cockehafer* (cock =

(1) Zie b.v. in Larousse Ill. (7 vol.) en in Petit Larr. ill de plaatjes onder ‘hanneton’ en ‘insectes’.
(2) ‘Insect transformations’ (London 1838).

haan). *Meikever* heet hij ook in 't Duitsch *Maikäfer* en in 't Eng. *maybug.*

Iedereen kent de rol van dit beestje in 't kinderspel: vangen, kweeken, doen ronken, boren, trekken, schrijven, preeken en paren.

Vangen: overdag uit de meulenaarshagen schudden, 's avonds met de klakke slaan. Alsdan zingt men te Roeselaere:

> Meulenaere
> wien is er joun vare?
> Den grootsten dief van Roeselare!

Aldaar ook wordt hij om zijn nachtelijk gedoe *dief* en *moordenaar* genoemd. Daarom ook maakt men te Torhout en te Jabbeke de kinders wijs dat hij 's nachts hun teenen komt tellen. Hier en daar meent men dat hij vergif op den rug draagt!

Kweeken: in een dooze met zandbodem en versche blaren van doornhaag of haagbeuk. De wijfjes leggen op 15 cm. diepte in 't zand ongeveer 70 witte eitjes.

Ronken of *rullen*: aan een draadje door hun staart! Te Moorslede bindt men dit draadje aan een stuk papier dat los rond een stokje gespeld is; de kever beschrijft dan vanzelf kringen rond het stokje omdat het papier meedraaien kan.

Boren: onder 't zand bedelven. De kever *boort uit.*

Overal kan men de twee geslachten onderscheiden: aan de voelsprieten (*voelhoorntjes*, *voelertjes*, *oortjes*, *hoorntjes*, *sprietjes*, *waaiertjes*). Vandaar: *mannetjes* en *wuuvetjes*, *bakkers* en *bakkerinnen*, *keuningskes* en *keuniginnetjes.* Te Moorslede zijn de mannetjes *dobbelooren* en de wijvetjes *enkelooren* (iedereen begrijpt waarom).

Dat is wat wij ook te zeggen hadden over den meulenare: vriend van 't jong geslacht! Men zou eens moeten van dorp tot dorp de namen en gebruiken opteekenen en sturen naar Biekorf. Dat zou een belangwekkende verzameling worden! En vooral goed de benaamde beestjes beschrijven want, zooals we gezien hebben, zijn het niet allemaal meulenaars die op meulenaars trekken!

ING. JOZEF DE LANGHE.

Cleynaerts in 't Spaansche.

DE Belgische humanist Nicolaus Cleynaerts (1495-1542) liet zich, naar de toenmalige gewoonten, in het latijn *Clenardus* noemen, waarom hij ook door de Franschen vrij algemeen als *Clénart* bekend is. Hij wist door zijne uitgebreide kennis algemeene beroemdheid te verwerven in de letterkundige en wetenschappelijke wereld van zijnen tijd, niet het minst, in het Iberische Schiereiland, alwaar hij ettelijke jaren verbleef en leeraar was aan de hoogeschool van Salamanca. Zoo gunstig was hij aldaar bekend, dat zijn naam gegeven wierd, zoo niet aan werkelijk bestaande kinderen, wat ik niet weet, toch aan de kinderen van de verbeelding, die in de letterkundige gewrochten eene rol vervullen. Dit is het geval met *Clenarda*, dochter van Eugerio, en zuster van Polidoro en Alcida, in de *Diana enamorada* van Gaspar Gil Polo, een werk uitgegeven in 1564; en met *Clenardo*, vader van de ongelukkige Dorotea, bij Cervantes (1547-1616): Don Quijote, 1e deel, 29e hoofdstuk. - Of iets dergelijks in Frankrijk plaats gegrepen heeft? Als familienaam vind ik *Clénard*, te Domats. arr. Sens (Yonne).

Cleynaerts, Clenaerts, overigens is synoniem met Decleene, Decleyn, Decleen, Kleinman, Cleyman, Cleymans. Vgl. Degroot, Degroote, Groetaers, Grootaert, Groothaert.

A.D.

Jaloerschheid

DAAR is een giftig, boos serpentje
dat in elk wiegje sluipt
en maar op 't sterfbed, en in 't graf soms,

uit veler herten kruipt
De menschen weten dat het boos is
en dat het kwetst en doodt;
ze laten 't leven, laten 't groeien,
ze kweeken 't zelve groot.
't Gestraal mag nog zoo bijtend wezen
en doodelijk de pijn:
ze tieren van den wilden wellust
als zij gebeten zijn...
Beziet me daar die kleine snaken:
ze kijven voor een' pop,
of voor een hoedje, voor een kleedje..
't venijn reeds.... de eerste drop!
En verder ginds, die drieste kerels,
ze vechten en ze slaan:
dáár is - 't serpentje kwam ze wijzen -
een vrouw voorbij gegaan!
En verder nog die oudre lieden,
bezadigd reeds van zin,
ze zeggen dat ze 't diertje doodden:
het bijt hen niet te min...
Het bijt hen als ze een vriend ontmoeten
die beter is dan zij;
ze groeten niet: Hij is een trotschaard,
ze zijn zooveel als hij...!
Het bijt hen als ze een vriend ontmoeten
die, schoon hij needrig blijft,
voor 't welzijn van zijn medemenschen
vooraan den wagen drijft;
‘Dat wiel en man in 't zand maar rolle!’
zoo razen ze ondereen..
't Serpentje lacht om al het razen
en bijt tot op het been...
Het bijt hen als ze een vriend ontmoeten
die kans heeft in 't bestaan:
Waarom toch, klagen ze, moet 't water
maar immer zeewaarts gaan?...
En voort en voort, zoo bijt het immer,
het bijt van langs om meer;

wie 't beestjen bijten laat en bijten
is nimmer zonder zeer..
En wonder is 't, bij oude menschen,
met uitgedoofden drift
blijft langst van al dit beestje bijten,
druipt langs van al dit gift;
en is zijn straal min scherp geworden,
min kwetsend zijn venijn.
ze voelen, de oudjes, zelfs in 't sterven,
dat zij gebeten zijn...
De wereld heeft een zalf gevonden,
beweert ze, tegen 't kwaad:
menschlievendheid en meer beschaving
in woord en plooi en daad.
't Is plaasterwerk, geen duurzaam middel,
het duikt alleen de smet;
de ware zalf die 't herte zuivert
is 's Heeren Woord en Wet...
Gelukkig hij die, als 't serpentje
met hem uit 't wiegje kruipt
en als 't venijn, nog schier onzichtbaar,
in 't kinderzieltje druipt,
het beestje doodt, de druppels ophoudt:
hij zal, van nijd ontdaan,
gelukkig om 't geluk van andren,
in vreê dóór 't leven gaan!

JOS. VANDEN BERGHE.

Hervaard - harifrith.

ZIE de Flou: Top. Wdb.: *Ervaert,* in 1760, naam van eene partie bosch te Heestert. Voeg daarbij: *Hervaerweg*, in 1846, te Moen, nevens Heestert, te verstaan als *Hervaerdweg.*

Hier hebben wij een persoonsnaam voorhanden, zonder verdere bepaling gebruikt als plaatsnaam, hetgeen niet zelden het geval is.

Hervaard, oud germaansche voornaam, was rond 1300 reeds familienaam te Heestert, zooals blijkt uit twee oorkonden van het jaar 1311, betrekkelijk 10 bunders land geschonken aan het hospitaal van Kortrijk (Archief van hetzelfde hospit.). In de eerste lezen wij: *Margar. dicta Hervards* en *Walteri dicti Hervards.* In de tweede: *Margareta dicta Herevaerds* en *Walteri dicti Herevaerds.*

Hervaard is de oude naam *Harifrith*, bestaande uit *hari-* = leger en *frith* = vrede. In Fayen's *Lib. Trad. S. Petri.* verschijnt hij in 982 onder den vorm *Herefridus*, en in de 12e-13e eeuw onder den franschen vorm *Herfroit.* - Mogelijk bestaat hij nog ergens als familienaam, maar hij is mij niet voorgekomen.

Den naam *Harifrith* vinden wij terug in *Affringues*, gemeente in het canton *Lumbres*, arr. S. Omer, P.-de-C., in 1197, met eene *r* te veel, geschreven *Harfierdinges = *Harifrithingas*; en waarschijnlijk in *Haffreingues*, eene hofstede, voormalig leengoed te Saint-Etienne, canton Samer, arr. Boulogne, P.-de-C.

- Bij de Flou, Top. Wdb.

A. DASSONVILLE.

Knapen en Waarten overtijds in 't Hospitaal te Kortrijk (1370-1380).

't **H**OSPITAAL van O.L. Vrouwe te Kortrijk lag vroeger buiten stad, in Overleie (ultra Lysam, in vico ultralysano) en 't werd er naar geheeten ‘den ospitale over Leye’. 't En is maar omstreeks 1400 dat een deel van Overleie (d.i. 't gebied op den linker Leie-oever) in de stadsvestinge begrepen wierd door 't graven van het ‘nieu ghedelf’ (de oude Kleine Leie). In 1370 was 't Hospitaal een groote buitendoeninge. Bij 't ziekenhuis, 't klooster en de kapelle, die naar de ‘Leyestrate’ toe stonden, behoorde 't neerhof met schuren, stallingen, bouverie, een molen(1) en nog veel land en meersch langs de Leie.

Knapen en maarten woonden in 't gesticht en waren er in den kost. In de perkamenten rolrekening over

(1) Zie: Biekorf, XXXIV (1928), bl. 173.

't jaar 1370-71, loopende van einde Mei tot einde Mei, door de prieuse Marie van Uutkerke opgemaakt, staan zij allen vermeld met hunne ‘jaerhuere’[1]

‘Item heeft de prieuse vorseid ute ghegheven bin desen vorseiden jare meysnieden van haren jaerhueren:

Eerst Gillis Valke	12 lb.
Item Gillise van den Zwynendriessche	12 lb.
Item Hannine den hofknape	10 lb.
Item Pietere den Lec	10 lb.
Item den upper bouvere	12 lb.
Item den onder bouvere	10 lb.
Item den zwynherdere	9 lb.
Item den onder zwynherdere	6 lb.
Item den backere	10 lb.
Item den lochtinman	8 lb.
Item den pratere	8 lb.
Item Hannine die de coeye bewaert [den coyeherdre]	10 lb.
Item zynen knape die de coeye houdt	5 lb.
Item den portier	4 lb.
Item den muelnare	10 lb.
Item den eselare [den drivere]	26 ras. corens.
Item den boschwachtere te Warighem	10 lb.
Item Grielen den joncwive [den upper joncwive vander keukine]	7 lb.
Item Zwanen den joncwive [den zieken joncwive]	5 lb.
Item Grielen Baers [diere plecht te wasschene]	6 lb.

't Was ook het gesticht dat de kleederen van de knapen bekostigde: ‘Item ghegheven omme leverene lakene ten cleedren boufs ende dat daer toe behoert die me Vrauwe gheeft in dorbore van den huuscnapen die jaerlix dienen den hospitale voorseid, heft.

66 lb. 8 s.’. Rek. 1376-77.

Knapen en maarten kregen zoetekoeke - of drinkgeld daartoe - voor hun nieuwjaar: ‘Item in niewedaghe

(1) Die rekeningen zijn nu nog in 't Hospitaal bewaard. - Hetgene tusschen haakjes staat is een verschil of toevoegsel ontleend aan de overeenstemmende posten uit de rolrekeningen van een der volgende jaren 1375-79.

ghegheven den meysnieden tharen lyfcouken [also men es ghecoustumeert in niewedaghe]
5 lb. 3 s.'.

Ze vierden tegare Dertienavond en de 'coninc van der bone' vaarde nog 'n keer wel van Mevrouwe[1]. En ze kregen ook hun deel in 't drinkgeld bij de kleedinge van een nieuwe zuster: de rekeningen wijzen er op dat dit alzoo de 'costume' was.

A.V.

Van onzen Jan zaliger.

(*Vervolg van bl. 246*).

HAD Nonkel een laboratorium, Jan had er ook een!... een werkhuis! Daar mocht hij zijne duivels ontbinden, heer-en-meester spelen. De man herleefde in dat werkhuis. Daar had hij een broeksken maar een broeksken van alle kleuren: bruin-rood van Rhubarbestof, geluw van Solfer, en groene van Bladmeel. Daar lag zijn bolhoed-met-de-wandelinge-rond: in zijn stampkot immers smeet hij zijne mutse naar de weerlicht, zette zijnen hoed op en stak zijnen buik uit.

- De koning màg de schoonste zijn, zei Jan, maar hier moet hij overal afblijven.

Daar schuifelde hij lijk een lijster en zong hij zijn schoonste liedjes, en hij zong eeuwig-gods geern:

> He' je de Bulte nie' zien dangsen
> aan den hoek van de Lepelstraat?
> Leive de Bulte! Leive de Bulte!...

en toen gaf hij snee[2] dat 't klonk tot aan ''t Blauw Fonteintje'[3].

Daar sneed hij kruiden, bladeren, blommen en wortels; daar mocht hij koken en stoken: Melisse, Citroene, Kanneele, Myristica.. Kumin, Coriander, Angelica en Rozenwater!!... daar zwom hij in de rozen en 't geurde en 't fleurde 't huis door onder-en-boven! Al de bie'n van Brugge en van 't ronde kwa-

(1) Biekorf, 1930, bl. 18.
(2) macht in 't zingen.
(3) gekende herberg bachten St Salvator's.

men binnen-beenderen[1] en ronkten van plezier!

- O! dat riekt hier fijn! zeiden ze.

Daar pletterde hij Vlienderbeiers, Genijverbollen en Zwarte Paters in een pracht van een marbelen mortier met vier leeuwenkoppen versierd. Daar preste hij 't zap in eenen zak tusschen twee zware eiken klompen met zink beslegen; en dat kraam kriepte en kreunde en 't zap spetterde en speersde over end'-over zijnen kop in zijn aangezichte en op zijne handen dat hij rood zag lijk een Indiaan. Daar stampte hij, weken en maanden lang, wortels en schorsen ten pulver. Toen trok hij om 't zeefde naar boven.., maar al de groote bane: den keukentrap op en al den anderen kant van 't huis den grooten trap af; en dat ging met korte korte stapjes, zeven op een botertelloortje, en al trommelen' op 't ezelsvel:

Ram pla-plam pampiere l'arzan
Ram-pla-plam pampiere l'arzan[2]

en toen 't muziek derachter en op mate:

Een boer is maar een boer.(2 maal
keert hem omme 't is nog 'enen boer!(2 maal
En als de boer een mutstjen heeft
dan is de boer kontent,
een mutstjen met een vooitjen aan,
een hemdetje met een halzetjen aan,
een vestje met een paar knoptjes aan,
een broekske met een paar gisptjes aan,
een paar koustjes met een paar klinkstjes aan,
een paar kloeftjes met 'en wat hooi derin
da's naar den boer z'n zin.
Een boer is maar boer,(2 maal
keert hem omme 't is nog 'enen boer!(2 maal

De Tanten, die kousen stopten of zaten te breien en hem zagen afgestoken komen al door den gang en ‘d'eetpla'tse’, met zijn bezonder broeksken aan en zijn heerenhoedje, loechen dat ze schokten:

- Da's toch een aardig gedraaisel, ei? 'en ‘krosteljeuzen!’

(1) pootje-vóór-pootje binnenkomen.
(2) *Argent*, - Oud liedje over de assignaten van de fransche omwenteling. Toen de Franschen trommelende de stad binnenkwamen liepen de straatjongens voorenop al zingende van: Ram-plan-plam pampiere l'arzan.

Jan stak heel zijn hert in zijn werk en ziftte toen dat 't stoof: wolken in de lucht. Hoesten moest hij nooit, Jan had longen en luchtpijpen ‘a partt’, uitgenomen, wanneer hij aan de Puppe van Klinckaert[1] zat: 't waren daar Oudewijfwortels en Ginnebeer-klauwtjes tusschen en dat zijn duivels-met-hoorns! dan moest hij niezen dat 't kraakte en kreeg me daar een paar lippen en een hoofd twee keeren zoo dik en zoo zwaar als gewoonte. Nu, dat kost hem niet schillen, wat zou het wel! dat was 't werk en dat was zijnen grei[2].

Eens het stampen gedaan dan kwamen de donker-groene tonnetjes en zalmkleurige bakskens vóór de pinne: schoone gekuischt met den fameuzen pluimborstel, wierden ze vol gegoten en al buiten beplakt met dag en jaartal der bereiding, in groote kromme cijfers.

- Een schoon werk ‘die’ gedaan is, zei Jan in zijn eigen, en stopte nog eene pijpe, met smake en met voldoeninge.

Hoed en schabbe en broek 't vloog al den grooten mortier in en 't deksel er bovenop.

- La! en tot te naasten keer, zulle.

O! Dat werkhuis! wat eene schilderij! Nievers op de wereld geen schooner! Een vloer van licht-blonde vierkantte tegels, allen doortorten, met hulten en bulten, met hoeken-en-kanten af en in't midden een groote blauwe schorre dáár met opzet ingemetst, om met den moker: Wierook, Benzoës en Storax te kloppen. Al den Noordkant een lang fornoois met twee eendelijke groote ringen waar koperen ketels met roode verkoelklokken en druipslangen in pasten om reukwaters en alcohol te stoken. Daarnevens een grijs kot met schettewerk om kiekens in te vetten en daar-bovenop een stelsel van roo'-eerden potten, tinnen kroezen en koperen bekkens om siropen te koken. Rondomrond een weelde van groenblauwe flesschen, groote en kleine; kromme en scheeve bokals met vlammende-roode let-

(1) Een oude *remedie* van thuis.
(2) begeerte, voldoening.

ters; grauwe knikkerpotten met zwarte glarioogende doodskoppen beschilderd! Zi'! als de stille, warme achternoene-zonne aldoor de groene ruitjes daar binnen viel om te spelen op dien klinkklank en die pottekarie! om te schitteren in 't glimsel van 't Delftsch porcelein vol blommetjes en tiekenhaantjes! Was dat toch schoone! Was dat toch schoone! Teniers! jongen! Teniers, waar zat je? En als Jan aan 't kleunen was in den grooten bronzen mortier op zijn eiken bul en dat 't gebeurde dat de zware stamper bokte tegen 't bloote metaal: dan ging er een warme zinderinge, een ronkende klok op!... Wat een hemel van kleuren en klanken! En 't levenlooze kwam en spon over alles een kleed van mat stof, van zachte zachte pane en kobbenetten,... dat was de laatste lek van den meesterschilder. Al wat hard was verdween daaronder, alles hong aaneen en spande en speelde samen o! zoo stilletjes doormalkaar. Letter docht onze Jan, in al zijnen eenvoud en werkzaamheid, met wat een schat, in wat een weelde van harmonie hij dagelijks doende was.

Ha, Jan! Nonkel's laboratorium 'n kon daar al geene kanten aan tikken, man, en mocht er feestelijk 'nen tip aan zuigen!

('t Vervolgt).

K. DE WOLF.

Pietjes, pierkes en pieters.

WE lezen in den *Ring van 't Kerkelijk Jaar*, bl. 199 (uitg. Rousselare, 1908) onder S. Pieter en S. Pauwels, dat onze menigvuldige *Sint-Pieter-en-Ons-Heere*-vertelderkes voortkomen van oude heidensche vertellingen: daaruit werden de afgodsnamen Woên, Thor en andere, geweerd; Ons Heerens en Sinte Pieters namen deden goên dienst om aan 't geheel een christelijke gedaante te geven. In al die wondere sproken is Sint Pieter dwaas, boos, onbe-

hendig hij verbrodt alles, terwijl Ons Heere den besten kant houdt en alles weêr in 't rechte zet. Sint Pieters *name* kreeg alzoo 'n minderachtige beteekenisse. Vandaar, zegt Gezelle, zijn afkomstig de spreuken en zegwijzen: ‘Sente Pieter boven Ons Heere leggen’ d.i. 't schijnbeste vorenkiezen en eraan gekuld zijn; ‘pieter’ d i. minderweerdige ware; ‘verpieterd’ d.i. onbenullig, opgemijterd. - Op denzelfden grond steunend geeft Gezelle reden van ‘Pietje de Dood, Pietje Pek’ of ‘Pietje Lucifer’.

Met de smake van zulk zeem doordrongen, kunnen we verder gaan snuisteren in den Vlaamschen blommenschat en - we zullen 't zien - alles wat de Pietjes omtrent komt, heeft 'n minderweerdig bedied: uitteraard of door afleiding of door het veralgemeend gebruik van dien heiligen name *Pieter.*

Kijk, daar loopt 'n magere grate, 'n afgeleefd sloorke: 't is ‘ne magere Piet, 'n deerlijk Pietje’.

In d'appels, als 't kwalijk wilt, groeien er wormpkes die de vrucht bederven; men heet ze ‘Pietjestek, Pietje rul, Pietje-rut, Pietje den oorme’. Heet het fernijn, dat vuil fernijn, geen ‘pietje-fernijn’! en beteekent men daar ook geen fijnessig, leep manneke mee: 'n pjetje-fernijn, 'n pietje-stek?

De vooroorlogsche halffrankhondersten of simpele centiemkes waren: ‘halve Pietjes’.

En is dat erom gedaan dat de wijtings of zoutvisschen van 't slechtste allooi die men rondvent op feest en fooie ‘Pietermans’, als zei men ‘slechtermans’ heeten?

En de vodde of fakel waarmede men de heete potten van 't vier afneemt, de pakvodde, is gedoopt ‘Pietje-kadul’ of ‘Pier-kadul’.

Ongelukkige of slechte ventjes heeten:

Pietje-Krikke: in den kinderzang:

> Pietje Krikke mag ik meegaan naar de kerke?
> - Ja'g, als je geen pr... laat!

't Spel is genoeg gekend.

Pietje kap-het-af = 'n gierigaard.

Pietje pak-het-al = 'n dief.

'n *Pietje-contrarie* = 'n averechts betuimd manneke. Al niet om mee te boffen!

De name is verders zoo diepe in den volkszeg doorgezijpeld dat alles - ding en mensch - allichte zou een ‘pietje’ genoemd worden, zelfs een blompot of een smedje... als 't stijf slecht gaat. Ten bewijze: Vraag-je aan 'nen volkschooljongen in onze streke, hem in de rede vallend met 'nen al te nieuwsgierigen ‘Wien?’: hij zal u te woorde staan met de volgende domme rijmreke;

> Pietje den dien
> met zijn steertjen op zijn knien!

Nog: 'n *Pietje portier:* 't gene Gezelle geweest is. 'n *Pietje fluit*: een manneke dat gespannen en gesnoerd is in zijn kleers.

Ook gebruikt in den deun:

> Pietje-fluit
> uw haar hangt uit!
> 't Is de mode, 't is de mode!

'n *Pietje vogeltje*: Herwin Eeckel zegt het ook.

Pietje-pietje-piereloot is 'n hondsname in 't volgende liedje:

> Pietje pietje piereloot
> 't hondje lag in zijn biezekes dood.
> 't Kwam daar 'nen ouden temmerman an
> en hij zette dat steertje daar weeral an.
> ‘Bedank-je, zei dat hondje,
> mijn steertje is aan mijn kontje!’

‘Pierdood’ (Vercoullie), ‘pietdood’ (R. Soen): d.i. morsdood.

Mag ‘Pietje-Kadijs’, den *piccolo* van 't kaartespel, hier ook in de reke komen? Of moet het zijn: *Pijtje*-kadijs? Gezelle, in Loquela, twijfelt daarover, want 't is onmogelijk, zegt hij, bij der oore te onderkennen of men hier ‘Pietje’ moet schrijven, verkleenw. van Pieter, Piet; of ‘pijtje’ verkleenw. van pijt. En *pijt* en mogen we alleszins onder en bij onze ‘pieters’ niet meetellen. Naar den klank is 't een ander woord als *piet*. 't Beteekent, volgens De Bo, eigentlijk: schacht; oneigentlijk: mannemensch, met ver-

achtinge. In samenstellingen geldt *pijt* in West-Vlaanderen overal voor kleenwinnaar, kleenhandelaar (Loquela): schoepijt, slunsepijt, keunepijt, vlaspijt, zwijnepijt, veugelpijt, steêpijt, keuke(n)pijt, leuge(n)pijt, calciepijt en veel andere *pijts* nog, die taalkundig onder de ‘pieters’ niet en mogen geschikt worden.

Wat gedaan met den ‘gerspieter’ d.i. de groenvink, bij De Bo?

Bij Gezelle's Wvl. *pieter* = uitschot, waarvan de taalkundige oorsprong onbekend is (Vercoullie), behooren nog:

pieterig: muizerig, klein, eng;

pieteringe: gelijk *pieter*: pruts van winkelare, afgevallen bucht, overschot van d'eene of d'andere ware;

pieterare: 'n vernepen ziele die heur bezighoudt met kleine, pieterige dingen; of ook een verpieterde zake;

piet = pieter. ‘Zoo'n piet van rapiere, hij ware gauw weg met den vorst’ (L.D.W. geh. te Becelaere).

En ‘pieters opzetten’ d.i. in de kindertale: met zijn top kappen op den top van een ander; die *pieters* zijn hier gaten en kappen in een top (De Cock-Teirlinck, *Kinderspel* V, 178).

Daarmee is 't uit met al die verpieterde pietjes en ware 't niet dat ‘Pee’ even leelijk in allemans rapen gezeten heeft en men u verwijt voor ‘'nen ouderwetschen Pee’: als ge van uwen tijd niet en zijt, anders gezeid als ge Biekorf leest en u daarin verlustigt lijk een bie in de Sint Pietersblommen.

WERKBIE.

Vraagske. - Kan 't oude woord *Pietmaand* (September), ‘vetus’ bij Kiliaan, en waarvan de oorsprong onbekend is (Verdam), niet met een of ander van die *pietjes* in grondig verband gebracht worden?

De Zotte Gilde te Gulleghem.

TE Gulleghem was de Gilde van Rhetorica in vollen bloei rond de jaren 1850-60. Zij deed meest aan tooneelvertooningen en nam deel aan menigvuldige tooneelwedstrijden, waarin ze Bijbelsche stukken opvoerde.

In 1860 nam de kamer van Rhetorica het besluit een ‘Zotte Gilde’ op te richten. Deze leefde op eigen kosten, doch werd door een persoon ondersteund en in leven gehouden. Haar eenig doel was het volk te verlustigen. Ze trad gewoonlijk op den donderdag van de kermis.

Aardig gekleede dorpsgenooten verbeeldden er een ambacht; de vlassers waren er altijd bij, want we zijn in de vlasstreek. In den stoet zag men nog: den berendans, den kloefkensdans, versierde kortewagens met een kluchtenaar erin, liedjeszangers en zoo meer.

Eerst liep de stoet het dorp rond, waarna de verscheidene groepen op een verhoog tegen den kerkhofmuur beurtelings hunne rollen speelden.

Deze gilde had buitengewoon veel bijval bij het volk. Haar schoonste uitgang was in 1864 bij de inhaling van pastor Hocke.

In 1885 was 't doode neringe in 't vlas en de meeste inwoners van Gulleghem verloren hunne gespaarde centen. Alle feestelijkheden werden voor een tijdlang geschorst en de ‘Zotte Gilde’, waarvan de geldver-schieter gestorven was, verdween voor goed.

ANT. VERWAETERMEULEN.

Drieschofkermesse.

- Te Zandvoorde bij Oostende wordt op den 8^{n} September, zijnde O.L. Vrouwegeboortedag, eenen dag kermis gehouden op geheel de prochie. De pannefabriek ligt dan stille. Om de wille van den korten duur van dien vierdag noemt men die feeste: ‘Drieschof-kermesse’.

A.V.W.

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle

(*Vervolg van bl. 251*).

S.

Sacrificie. Huisel.
Salut. God hoede (Kil.), heil, Godevolen.
Sanctuarie. Heiligstede (Gemma). Heiliggadem (J. Grimm, 1132).
Sapeur. Bijlkapper (Keuremenne 1788, III, 143).
Serre. Vorstvrijdom.
Signaal. Loze.
Silex Kezeling (Gemma).
Solutie. Ontvoudinge.
Sophist. Strikleeraar.
Soudeersel. Laschspijze. Laschgeute.
Souper. Avondmaaltijd (Gemma).
Sous-chef. Deeloverste, deelvoogd.
Speersborstel. Wijkwast.
Spotie. Revelinge (Denterghem).
Stagie. Zolder.
Stalle. Zitten.
Stamijne, stamijze, stomijne. Verzijp.
Strict. Nauw.
Stroozak. Bult (Junius, 274), nederbedde, bolster.
Studie. Leertijd (Gemma).
Subijt. Botsig (De Bo), botsbollig (Knesselaere).
Successierechten. Erflast.
Suffisant. Genoegelijk.
Superior. Overheer (Junius, 496).
Surtout (capote). Sloege (Lichtervelde), overstrop.
Surveillancie. Waakte
Surveillant. Toezichter (Keuremenne, III, 174).
Syllabe. Stafbegrijp; zie: begrijp van reden.
Syllogisme. Besluitreden.
Symbool. Verbeeldteeken (P. Poirters).

T.

Tantafaire, tantafairinge, tantafairelinge. Voere, veel voeren maken.
Tantefeer. Albedrijf, albeschik.
Tapijt. Legwerk (Oudemans).
Tardeeren. Letten.
Te faite. Dadelijk
Telegraafbureel. Draadkamer.
Telephone. Spreekdraad (De Bo).
Tempeest. Windboot (De Bo).
Temperament. Matiging.
Temperpot. Beslagpot.
Teneur. Inhoud, wijsdom.
Tenor. Onderzang (Gemma).
Tente. Telt (Gemma).
Termenatie. Ate.
Termijn. Een *rek* van 40 jaar (Jan De Brune). Genacht (Cost. v. Gent, 137). [Met betaling van da wederhelft op zekere korte daghtijden. Hooft, *Nederl. Hist.* 1075.15].
Test. Bedpanne
Testament. Latenschap (Devos, Lichtervelde).
Têtard. Bolling, boveling, bollaard, kopwilge.
Text. Geleessel. [Lezinge, Kil.].
Theatre. Schouwplaatse (K. van Houcke, 1635). Toog (Waerseggher, 1603, 371). Tinne (Junius, 216).
Theologie. Godswijsheid.
Timbers. Koptjes (Brugge).
Tiré-à-part. Overtrek, overdruk (Kortrijk).
Toetssteen, touche-steen. Goudsteen. Raaksteen (Mellema),
Toga. Hooike (Gemma).
Tol. Veergeld, havegeld, boomgeld, schipgeld, vrachtgeld (Junius, 341-342).
Tolereeren. Gedulden (Vier Uitersten, inleiding). Gehengen.
Tombe. Begravenisse: Wij sullen reysen naer de tomben ende *begraevenissen* van de groote Monarchen ende Potentaten (Vier Uitersten 1680, bl. 82),

Tormenten; hij torment mij g'heele dagen; - getorment van den duivel. Zie: plagen.
Tornooi. Steekspel (Junius, 309), renspel (P. Poirters)
Toucheeren. Opheven, weghebben, wegdragen (Cost v. Gent, 81 en 186).
Tour, toer. - 1. Elk zijn *gebeurte* houden (Cost. v. Gent, 219). Lijd]: e' lijdtje dansen. -2. Keer: Van ons wierd gedaen een *keertjen* achter straete (Prosp. de Vynck 1645, bl. 178). 'nen *Keer* om het huis doen (J. de Langere 1628, 105).
Tourmenteeren. Tormenten.
Tourneetje. Een tourneetje pinten: een slag (Loquela). B.v. een slag druppels, een gelage druppels geven.
Tournure [kleedingstuk voor vrouwen]. Gramgat (Banketwerk, 1, 162). Zie Kiliaan.
Tracteeren. Verweerdschappen Toeven (P. Poirters). Beschinken (Hondschoote) Fooien (Antwerpen). Onthalen, gehanzen.
Traductie. Overstelsel (P. Knibbe 1637, voorrede).
Traille. Horde
Traitable. Gezeggelijk (P. Poirters).
Transactie. Verdrag.
Transformeeren. Verbootsen (J. de Brune), vermaakselen, verbeelden, verscheppen.
Trapeze. Haaivierkant. [Geerraam d.i een raam dat geert. *Geeren* = schuinloopen. J.Cr.]
Travaille Noodstal (Gemma).
Travers Twers, freite, fleite, treite, trecht.
Tresorerie, treserie (Sweveghem), träzerije (Rolleghem), treizerije (Tieghem). Zie: Sacristie.
Triangulaire. Drieordig (Gemma).
Tribulatie. Drukkinge.
Tribunaal. Rechthuis (H.J. de Newport, De godvruchtigheid der uitverkorenen, Antwerpen, 1675). Rechtkamer (Mellema). Rechtstede. Dingbank (Spiegel 1575, bl. 209). Dinghuis (Gemma; Spiegel 1575, bl. 110: ‘ghestaen hadde opter puyen vanden dinghuyse des rechters Pilati’). Dingstede (Maerlant). Dingstoel (J. Devos). Droomstok (De Dene, 142; Loquela).

Trimestre. Driemaander (S. Maria Leerne).
Trijpe. Pletse.
Tristigheid. Droefnisse (J. de Langere 1628, 37 v.).
Troebel. Vermeurd, vermeulend.
Troubels. Warringe (P. Poirters).
Trompe d'éléphant. Domp. Snuite (Gemma).
Trompetter. Trompslager (Junius, 502). Hoornblazer.
Troozegelant, het. Gehoord te Kortrijk; zie de Bo: Roozegelant.
Trophee. Winteeken. Veldteeken (Vier Uitersten 1680, 92).
Troqueeren. Verkadijzen, kadijzen, verschanzen, Tuisschen, omtuisschen (Limburg). Verkonkelen (HS. De Bo).
Trottoir. Steendam, dam (De Badts).
Truc. Krommenisse.
Tulband. Sluierwrong (De Vynck; HS. De Bo).
Tunnel. Heuling (Cumptich).
Turbulent. Fijferachtig (Loquela).
Tympanon. Bonze (Gemma).
Type. Bestandinge (Simonides, 18 v.). Leest. Maal. - Archétype; oormaal.

('t Vervolgt).

De Franschen te Veurne in 1793

VEURNE werd op 30 Mei 1793 ontruimd door de Oostenrijksche en Hollandsche troepen die naar Nieupoort afzakten Vele inwoners vluchtten ook daarheen, uit vrees voor de Franschen die de stad binnenvielen.

De republikeinsche soldaten plunderden vele burgershuizen: het goed werd op wagens geladen en naar Duinkerke overgebracht. De rijke burgers moesten een brandschatting betalen, wilden ze hun goed bewaren.

De Franschen waren ook in het Ste Walburga-kapittel binnengevallen en hadden er alles opengebroken;

wat ze niet konden medenemen werd vernield, de boeken uit de bibliotheek alsook een deel van het Archief werden aan stukken gescheurd. De wijn die in de kelders lag werd uitgedronken. Op 31 Mei, om vier uur trokken ze af, allemaal in min of meer beschonken toestand. Te Adinkerke verbrandden ze tien huizen en een molen.

Toen op 2 Juni een patrouille bestaande uit tien Oostenrijksche huzaren en vijf Hollandsche dragonders de stad binnentrok, vonden ze er nog twee republikeinsche soldaten aan het drinken uit gestolen kelken; ze werden aanstonds neergesabeld.

Hoe vreeselijk de toestand van het Kapittel was, blijkt uit een brief van de Kapittelheeren aan den bisschop van Yper verzonden den 10 Juni:

Al de meubels en het geld waren verdwenen. Het Kapittel kon de honderd pond, die het voor oorlogskosten tegen Frankrijk aan den Keizer beloofd had, niet betalen. Het vroeg de terugbetaling van wat het te veel betaald had in de eerste schatting door de Franschen opgelegd. Enkele Kanunniken hadden tot duizend pond grooten verloren. Een groot gedeelte van den wijn die in de kelders lag was nog niet betaald en de Franschen hadden hem uitgedronken. Gelukkig waren ze in de kerk niet binnengeraakt, anders ware 't verlies onberekenbaar geweest[(1)].

E.D.

Taalvonken.

(*Vgl. Blek. boven bl. 223 en de vorigen*).

'k **W**AS bij meter - 'n oud vlaamsch vrouwtje van zeven-en-tachentig jaarkes - en 't vertelde van heur erpels en dat ze letterlijk uit de hore kwamen: pottezwart lijk mollejongen en uivallig van de moze.

(1) Uit de *Acta Capituli Sanctae Walburgae.* - Actum die 10 Junii 1793.

- ‘Zi, klapte het, ge kunt niet gelooven hoe vuil dat ze zijn! 'k Waschte ze nen keer en zi... 'k moeste drie... drie (ze vond heur woord niet, en 'k peisde: de vonke gaat er uit vliegen!) 'k moeste ze drie *waterkes* geven, zei het, eer dat ze schoone waren!’

En al dat ik peisde was: dat is kunnen zijn vlaamsche woorden wasschen!

WERKBIE.

Van de draaiende Beef.

DE wangeloovige doening van de ‘temstdraeyers’ is hierboven, bl. 201-204, bondig geschreven(1). Dat dit gebruik, in den besproken tijd, ook alhier fel in voege was, blijkt nog eens te meer uit het volgende stuk: een vonnis door de Kortrijksche schepenen in 1587 uitgesproken. 't Is tot nog toe de oudst bekende Vlaamsche oorkonde die uitdrukkelijk en met zoovele bezonderheden van de draaiende zeef gewaagt.

‘Omme dieswille dat ghy Jaenken van Tyghem, gheseyt Feyskens, filia Vincent, in dese stede hebt van over acht jaeren u laten persuaderen dat ghy, met zeker conste die ghedaan wiert *met een zeven ende schare* ende dinvocatie van zeker helighen, zout ghecreghen hebben den mantele die uwen man verloren hadde, emmers weten wye den zelven hadde ghestolen, ende hoe wel dat ghy daerdeure den voornoemden mantele niet en hebt connen crighen, dat ghy oversulcx wel const weten dat de zelve conste niet en was dan een abuus, nochtans hebt u vervoordert vande zelve abusive superstitie te userene; hebt oversulcx ten diversche stonden

(1). In 't groote *Konversations-Lexicon* van Brockhaus (Leipzig, 1902), o. 't w. *Erbschlüssel* is er een teekening te vinden die klaar betoogt hoe de schaar en zeef ineenzaten. Een ‘zantje’ is. voor zulke doeninge, de beste en kortste uitleg. Biekorf zou 't er geren bijgeven, en ware 't niet dat prenten drukken zoo kostelijk is. Maar de liefhebbers weten nu toch waar er een afoeeldinge te vinden is.

duer het drayen van tsevene ghepresumeert an diversche persoonen te segghene wye huerlieder goet als broot ende linwaet zoude ghestolen ende ontvrimpt hebben, daermede bringhende ter quade suspitie die ghy alsoo accuseerdet, abuserende ooc de ghone die u te rade quamen ende makende twyst ende uproer onder het ghemeente deen teghen den anderen; hebt boven desen met ghelycke onbehoorlicke middelen u vervoordert an eenighe te persuaderen dat ghy bewijsen zout de plaetsen van verborghen schat, denomerende de plaetsen daermen delfven zoude.'

Jaenkens schuld was anderszins nog bezwaard omdat zij bij een 'hoogeren' waarzegger of hypnotiseur te rade ging en er anderen naartoe zond: 'Ende alsoo u ontvonden was zeker quantiteyt van caes, hebt an een ander persoon, die ghy meendet bet ten zulcken affairen gheverseert te zyne, gheaddresseert die u met ghelycke middelen zoude doen zien in uwen slaep die den zelven caes ghestolen hadde, segghende dat tselve visioen u zoude gheschiet zyn; tot welcken persoon ghy ooc andere gheaddresseert ende gheschict hebt, alsoo u zelven ende andere abuserende ende contravenierende de gheestelyke ende werlycke defentien ende verboden jeghens zulcke superstitien ende faulten ghestatueert.'

De wetheeren veroordeelden 't wangeloovige Jaenken 'te compareren in u linwaet in ghebannen vierschare met een onghebrande tortse in u hant, behanghen met roeden ende *een zeven ende schare* [up u hooft][1] aldaer God ende Justitie verghefnesse te bidden, in dien staet gheleet te worden in de kercke van Sinte Martins latende aldaer de selve tortse ten dienste vanden helighen sacramente, ende te doene een pilgrimage tot onse Lieve Vrauwe te Halle ende danof te bringhen certificatie, mitsgaders in de costen ende misen van iustitie. Factum den XXX^{en} in Julio.' - Stadsarchief te Kortrijk. *Register van Criminele Sententien 1570-1591*, f. 209-210.

(1) *up u hooft*: met een pennetrek doorgehaald.

Dit vonnis is een merkweerdige toepassing van een grondbeginsel en vaste regel in 't oude strafrecht, te weten: de weerspiegeling van 't misdrijf in de straf. Daarover heeft M^{r} Eg. I. Strubbe vroeger in Biekorf (1928, bl. 170-173) een belangwekkend opstel geleverd.

Omdat die toepassing hier zoo redematig volgens dit beginsel geschiedt, ware het gewaagd het vonnis der Kortrijksche wetheeren *a priori* als een eenig geval te beschouwen.

A. VIAENE.

De Kenmerken van 't Westvlaamsch.

(*Vgl. Biek. boven, bl. 211-212*).

Het onkennend *en* of '*n*

DE Westvlamingen, in hun spreektale, gebruiken nog altijd dat loochenwoordeke. De Oostvlamingen ook. De Brabanders minder. Of de overige Nederdietschers in hun gewesttaal het nog bezigen, kan ik niet met zekerheid bevestigen: ik meen, in veel gevallen, ja.

Vroeger wierd dat loochenwoordeke ook algemeen gebruikt in de boekentale. - Men sla maar oude boeken open.

Gewoonlijk wordt '*n* gekoppeld aan een ander ontkennend woordje als: niet, geen, nergens, niemand, noch, enz. - Bij voorbeeld:

'k *En* kan 't niet gelooven .. daar *en* is geen doen aan... dat *en* dient tot niets... niemand *en* zal beweren... Ydellijk '*n* zweert noch '*n* spot!

Maar zonder iemands hulpe, door zijn eigen macht kan '*n* ook ontkennen en somwijlen nog krachtiger dan anders, b.v.

't En zal!... *'k En zou... 't En doet*!

Gezelle gebruikte 't in zijn meêslepend:

Ge zegt dat 't vlaamsch te niet zal gaan?
- 't En zal!
Dit '*n* of *en* is de eigenlijke ontkenning.
Het daaropvolgend *niet* is een soort pleonasme, eene overtolligheid.
In 't Afrikaansch, nadat ze *en* weglieten, voelden ze de behoefte er een tweede ontkenning bij te voegen: Hij wil *niet* spreken *nie.*
Dit loochenwoordeke en mocht nooit geweerd zijn geworden want:
1. - Gewoonlijk vorenaan komende, geeft het klaarheid aan den zin. Men voelt van eersten af de ontkenninge.
Vergelijk: Ik ga toch naar Engeland *niet* - en - Ik *en* ga toch naar Engeland *niet.*
Nog:

De kerels ze waren zoo boos en zoo bot;
Ze '*n* kenden, ze '*n* eerden den heiligen God I

G. Gezelle

Zonder *en* lijkt het in den beginne een bevestiging: ik ga toch naar Engeland... ze kenden, ze eerden den heiligen God...; met *en* 'n is er geen twijfel mogelijk.
2. - Dit korte. lenige '*n* of *en* (met doffe e) geeft zwaai en zwierigheid aan den zinbouw.
Vergelijk:

Als nature niet *en* wil
Soo *en* helpt noch keers noch bril.

(P. Gheschier).

met:

Als natuur niet wil
Soo helpt noch keers noch bril

'K *en* ete van mij' leven... - en - ik eet van mijn leven..
3. - In zekere gevallen, bijzonder in al oude zegswijzen: *'k en doe* enz. gaat van het loochenwoordeke *en* een kracht uit, die gansch wegblijft als men *en* weglaat en *niet* doet naklinken.

Vgl.	'k en doe!	met:	ik doe 't niet -
	'k en zal!		ik zal 't niet -
	'k en zou!		ik zou 't niet -

Ge zult vragen: hoe kwam men er dan toe, dit schoon, lenig, sterk, noodig woordeke weg te cijferen?

Zoolang het Westvlaamsch, met Van Maerlant, toonaangevend was, bleef *en* algemeen in zwang. De West Vlaamsche volkstale steunde het door algemeen gebruik.

Toen echter, na de Hervorming, het Noorden de wet gaf, waar het volk minder gebruik maakte van dit loochenwoordeke, dan scheen het aan sommigen overtollig.

De toenmalige spraakkunstenaars moeiden er zich mee en een zekere Joannes Vollenhove, een predikant uit Vondel's school, stak het in zijn hoofd de tale te zuiveren (?) van al die zoogezeide stopwoorden.

Hij gaf in druk uit: '*Aan de Nederlandsche schrijvers*' en trok daarin te velde (en met recht) tegen zekere overbodige woorden, waar te dien tijde misbruik van gemaakt wierd - b.v.

> wanneer *als* ik weg zal zijn;
> de zon *die* schijnt helder;

ook tegen het lange en lamme *ende* voor *en* (voegwoord), tegen *dewelke* voor het kortere *die.*

Bij de overbodige woorden had hij, ten onrechte, het gaviggoede, ontkennend *en* gevoegd.

Daarmee was *en*'s vonnis bezegeld.

Het wierd ommeedoogend gebrandmerkt als niet-deugend, overtollig, hinderend. Het leefde echter nog verdoken voort in enkele samengetrokken woorden als: *tenzij*, *tenware*, voor 't en zij, 't en ware.

Gezelle, die zoo van dit kostelijk loochenwoordeken hield, wierd er om gebanvloekt, maar bij en stoorde er hem niet aan: Hij donderde zijn:

't *En* zal! 's

Hij lispelde in zijn 'Berechtinge':

Mijn engel, ik? - 'k *en* doe. 'k *en* doe.

Hij vertelde:

Boer Naas die maar nen boer *en* was...

En nu bewondert men 't woordeke in Gezelle, omdat het Gezelle is, maar... wie durft hem nadoen?

Komaan, gij tenminste Westvlamingen, spreekt en schrijft uw tale, gebruikt zonder vaar of vreeze uw

edel kleinood: 't loochenwoordeke *en* of '*n.* Gedenkt:

> De Vlaamsche tale is wonderzoet
> voor die heur geen geweld *en* doet..

en: Wie zijt ge die wet geeft aan 't vrijste, de tale...?
R. GHESQUIERE.

'Veerthien manieren van Toovernije'.

Item. onder de Hooverdicheyt woorden ooc begrepen de dolingen der Waerseggers ende Tooveraers Dese selve worden hier veerthien gheset, hoewel datter noch veel meer zijn.

Ten eersten, toovernije met den viere
Ten anderen, met der locht.
Ten derden, metten water.
Ten vierden, met dat aertrijc.
Ten vijfsten, met den boozen geest, dese heeten Phitones[(1)].
Ten sesten, met den swarten consten, ende die heeten Necromantici.
Ten sevensten, metten gesange ende vlieghen der voghelen.
Ten achsten, met niesen der menschen[(2)] ende getier der dieren.
Ten negensten, die van die droomen houden.
Ten thiensten, die lot worpen.
Ten elfsten, die daer verborgen dingen willen versoecken inden Psalter oft andere boecken.

(1) Lat *phito*, vanwaar Mnl. *phitoen*, *fytoen*: waarzeggende geest die dooden oproepen kan (Verdam).
(2) 't Is de *Orimancia* die bestaat 'in tghoont dat de meinsche an hemselven vernemen mach, als an zijn wezen of manieren t.w. an gheeuwen of nyesen, an tjeuken van den ooren' (Verdam. o. 't w. *niesen*). - ''t Is beniesd' wordt nu nog weleens door sommige menschen met bijgeloovige meening gezeid of gepeisd.

Ten tweelfsten, die toecomende dingen willen weten deur dat ghesteerte[1].

Ten derthiensten, die schatten graven oft deur de antwoorde des boosen gheests verloren dinghen weder vinden willen.

Ten veerthiensten, die vanden verworpen dagen, oft van anderen tijden oft uren houden.

Die ‘manieren’ staan alzoo vermeld onder de hoofdinge: *Die tweelf trappen van hooveerdicheyt van S. Bernaert beschreven*, in het Derde deel, f cxxxij v^{o} - cxxxiij, der Antwerpsche uitgave 1596 van den *Hortulus Animae. Dat is Der Sielen Bogaert.* Het titelblad staat hierboven, bl. 115, volledig beschreven.

R.v.K.

Tegen de plunderende soldaten en de vrijbuiters in het Ypersche.

UP den laetsten in Lauwe en de 9^{en} in Sporcle 1586, waeren by myn heeren bailliu ende schepenen beschreven, dedel vassalheeren ende de ghegoede ghezworen ende notable vande zelve Casselrie, omme te resolveren up de oirboyrlicste ende bequaemste middelen waermede men zoude moghen beletten ende te ghemoete commen, dexploicten die de vianden van Oosthende, Sluus, ende andere vrybuuters, vande upzittende vande zelve Casselrye daeghelicx by fortse ende ghewelde waeren extorquerende, oockmede het afdryven vande peerden ende koebeesten, allessins ter ruine van hemlieden, ende ten inestimable naedeele vande agriculture.

Ende ter zelver vergaederynghe, naer veele raemynghen ende ghehoort zynde al de reedenen die by diverssche diversschelick gheallegiert waeren, was gheresolveert, hoe eer hoe liever, zeker ghetal van volcke up

(1) Dat zijn de oude ‘sternkijckers ofte sterresienders’ planeetlezers van onzen tijd.

te nemen onder de conduyte van eenen capitain, ter assistencie vanden Bailliu vander voorseyder zaele, die continuelick van prochie te prochie reysen ende metter assistencie vande landslieden, volghende den placate, volghen, vanghen ende dootslaen zouden, alle vianden, vrybuuters ende andere die zy bevynden zouden, de goede lieden ter onghelycken doende. Dat men de pennynghen daeran clevende, zoude ommestellen up de qualiteit vande landen ligghende onder dezelve Casselrye, weder de zelve ghecultiveert zyn ofte niet, ende dat ten upziene hierduere niet alleenelick de landen alsnu ghecultiveert zynde inde culture zouden moghen ghemaintineert zyn, maer ooc apparentelick duer zulck bevynden de gheoncultiveerde landen zouden moghen ter noote ghebrocht ende ghelabuert werden, wel verstaende nochtans dat de onghecultiveerde landen maer half zoo veele ghestelt zullen wesen als de benoote; ten welcken fyne ooc gheresolveert was, metten eersten requeste thove te presenteren omme octroy zo verre angaet de taxatie upde onghecultiveerde landen.

Staatsarchief Brugge, Kasselrij Yper, 1^{e} reeks, n^{r} 77, f°24.

Boekennieuws.

Vanwege ‘De Sikkel’, Kruishofstraat 223, te Antwerpen:

- J. Kuypers. *De Gouden Poort.* Bloemlezing voor middelbaar en normaal onderwijs. Tweede, geheel omgewerkte druk. Deel A: *Op den Drempel.* 1930, in 8°, 448 bl.; met afbb. = Fr. 24.

Een schoonen bloemtuil vergaren is waar kunstwerk: 't vraagt een veerdige hand, in 't speuren en keuren door rijkdom aan geest en gevoelen geleid. Zoo'n uitgelezen ruiker kan een openbaring zijn van levende en bloeiende schoonheid te voren onverstaan en onvermoed.

De bloemlezing van J.K. heeft de gaven van zoo'n ruiker, en de eerste druk er van viel zoodanig in den smaak en geur van leerlingen en meesters dat hij smaakte naar den trog en geurde naar den hof... om nog.

't Opzet van den verzamelaar is letterkundige leerstof bundelen waarin de jongens kunnen *meeleven.* En dat krijgen we in dit eerste deel: een bonte afwisseling van boeiende stukken in de levende taal, gezant uit de beste werken

der nieuwere schrijvers. En daartusschen ook al een grepe Spreuken en Spreekwoorden, Puntdichten, Raadsels, en om te sluiten, een kijkje in de Sprookjeswereld. Niets van ‘wat den volke goed is’ en aan den geest en 't gemoed van de leerende jeugd kan deugd doen, ontbreekt in dit voortreffelijk leesboek.

De uitgave is zeer verzorgd en met talrijke afbeeldingen: landschappen en portretten van schrijvers verlucht.

V.

Mengelmare

‘**Z**E trouwen zoo moeilijk, de boerezeuns, die *gesteld* zijn! Is 't omdat ze lijk niet verder en kunnen en alzoo den helft van hun weerde verloren hebben!’ Zoo kloegen en spraken ze ondereen. En daarop zat Karel te luisteren. Hij was zoo gevorderd van jaren als wijs van verstand en gaf den uitleg met een oude Vlaamsche spreuke:

Een boer gesteld,
Een boom geveld
Is maar half geld.

(gehoord te Rousselaere).

J.D.

't Is lastig alleszins als den boer *in d'occasie zit*, d.i. op een hofstee gesteld is en 't vrouwmensch moet binnenhalen. Daarentegen haalt een boeredochter die ‘in d'occasie is’ gemakkelijk den boer binnen. Te Iseghem hoorde 'k daarover de volgende spreuke:

'n Occasie is voor ne mannemensch e' schuw
en voor e' vrouwmensch 'nen huw.

P.B.

***

Vragen en antwoorden. - 'k Las in Biekorf 't opstel over *Alichardis-Biachaidis* (1929, bl. 296), waar er spraak is van Sanskrit *madhu* = Vl. mee, mede. Zou daarmede niet in betrekking staan 't Grieksch *méthu* = zuivere wijn, en zijne talrijke afleidingen? En alzoo ook het Fransch *améthyste* = edelgesteente dat, volgens de Ouden, vrijwaarde tegen de dronkenschap?

A.T.

Die vraag is een goede aanvulling voor de onvolledige reeks der afleidingen van *madhu* aldaar opgegeven. Een volledige etymologie, met het Gr. *méthu* inbegrepen, is te vinden in 't voortreffelijke *Etymologisch Wdb. der Ned. Taal* van Prof. Vercoullie. (uitg. Gent, 1925), o. 't w. *mede* (honigwater). B.

[Nummer 10]

Gezelle en Tinel.

IN het jaar 1887, het jaar dat Brugge de beelden van Breydel en De Coninck oprichtte en inhuldigde, dichtte Guido Gezelle een groot zangstuk: '*De Brugsche Metten*' dat hij opdroeg aan Z.E. Kan. Rommel, principaal van het Sint Lodewijkscollege te Brugge[1].

Dit zangstuk bestaat uit 107 verzen, en is verdeeld in 6 strophen. 't Verscheen eerst in 'Rond den Heerd' XXII, bl. 297-98 (25 Augusti 1887) en werd later meegebundeld in *Tijdkrans*, Dondermaand, onder de titels: '*Breydel en De Coninck*', '*O Vrijdag*' en '*O Heilig zoete Bloed*'.

Door een uitgebreide briefwisseling[2] die daarover bewaard gebleven is in hetzelfde College, kunnen wij

(1) Zie Al. Walgrave, *Het leven van Guido Gezelle* II, blz. 165 (Amsterdam, 1924) - en verder aldaar over Kan. Rommel, blz. 359 en vgl.

(2) De brieven van Guido Gezelle en Karel Mestdagh, zijn in 't vlaamsch opgesteld, die van pastoor Busschaert en Edgar Tinel, naar denzelfden Kan. Rommel gericht, in 't fransch.

opmaken dat Kan. Rommel zelf aan Guido Gezelle een zangstuk gevraagd heeft, dat dienen moest om de prijsuitdeeling van 't College op te luisteren En Gezelle, ter gelegenheid der grootsche onthullingsfeesten die dit jaar in diezelfde stad zouden plaats grijpen[1], vond het natuurlijk gepast een zangstuk te dichten, in betrekking daarmee.

Dit heldendicht moest dan op muziek gezet worden. Eerst werd de Brugsche toondichter Karel Mestdagh aangesproken. Maar om vele redenen die wij niet kennen was het hem onmogelijk het werk te aanvaarden. Kan. Rommel moet zijn spijt daarover uitgedrukt hebben in een brief aan den dichter, dien hij tevens gelukwenschte om den doctorstitel, hem toegekend door de Hoogeschool van Leuven. Want Gezelle antwoordt hem een gemoedelijken, hertelijken brief, waarin we ook zien dat de principaal reeds van gedacht is, Tinel voor de muziek aan te spreken.

> Kortrijk, 7 Meie 1887.
> Eerweerde Heer en Vriend,
> Danke u van herte voor uwen goeden al te vereerenden brief en ben blij dat gij 't niet gestolen en acht dat ze mij te Leuven Doctor bij name gemaakt hebben. 'k Hebbe al veleuitgestaan voor 't vl. 't en is maar dat derbij: *honores onera.* 'k En wist algelijk niet dat ze te Leuven zoo onvoorzien waren om van zulk Westvl. hout pijlen te maken.
> Spijt heb ik van die Breidel en Deconinc bedichtinge omdat het u spijt, en wilt gij dat ik er Tinel voor schrijve of spreke 'k zal 't doen[2]; in dat geval zou 'k ze eerst moeten weêre hebben, want 'k en heb er geen afschrift van bewaard.
> Mijn hand beeft, 'k geloove dat er Leuven in zit, waar ik straks naartoe rije, na u geschreven te hebben dat ik ben en blijve ul. zeer toegenegen
>
> Guido Gezelle.

Karel Mestdagh zond dan ook het afschrift aan Kan. Rommel terug en voegde er een briefje bij waar-

(1) Zie daarover P. Allossery in *Annales de la Société d'Emulation*, 1926, blz. 50 en vgl.
(2) Over Gezelle's vriendschaps betrekkingen met toondichter Tinel, zie Walgrave a.w. bl. 118-119 en Caesar Gezelle, *Guido Gezelle*, bl. 223 en 273 (Amsterdam, 1918).

in hij o.m. schrijft: ‘Mijn spijt is driedubbel: vooreerst, Ued. als vriend niet te kunnen verplichten, ten tweeden, van het St. Lodewijkscollege waaraan ik met hart en ziel verkleefd ben, niet te kunnen helpen tot het opluisteren zijner prijsdeeling en ten derden van zoo een meesterlijk gedicht te moeten laten ontsnappen’[1].

Kan. Rommel richtte zich dan - door tusschenkomst van E.H. Busschaert, pastoor te Vichte - tot meester Edgar Tinel, bestuurder van het Lemmensgesticht te Mechelen die het werk aanvaardde.

Maar al spoedig zag Tinel in, dat het een reuzenwerk zou zijn zulk een heldendicht, vol geschiedkundige tafereelen, in muziek te brengen, en ook, dat geen enkel College bij machte zou zijn om zulk een zangstuk uit te voeren: ‘zangkoor, orkest, tijd, alles zou ontbreken - schrijft hij naar pastoor Busschaert - en onder die voorwaarden waarin men mij “*Metten*” vraagt[2], 'k en zou ze niet geschreven hebben!’[3]. Tinel schreef dan rechtstreeks naar zijn vriend Guido Gezelle met bede zijn ‘*Metten*’ te willen veranderen, en er de geschiedenis-tafereelen uit te laten. Gezelle deed het, en op een heel eenvoudige wijze. Hij liet geheel het eerste deel weg en behield slechts de 34 laatste verzen, waaraan hij een nieuw opschrift gaf: ‘Vrijdag’. Pastoor Busschaert kon al gauw Kan. Rommel bewilligen, de verandering aan te nemen[4], en Tinel toog aan 't werk. Ook Gezelle zelf geeft uitleg aan den principaal en schrijft hem nog een brief,

(1) Brief van 10 Mei 1887.
(2) Die voorwaarden waren o.m.: enkel voor 4 zangstemmen - niet te moeilijk - geen orkest - kunnen aanleeren in 4 weken - gereed tegen Juli - niet te hoog geschreven voor de kinderstemme, enz.
(3) Brief van E.H. Busschaert aan Kan. Rommel 23 Mei 1887 waarin hij den brief van Tinel naar hem gericht, bijna geheel aanhaalt.
(4) In denzelfden brief van 23 Mei, waarin hij o.a. schrijft: ‘Je vous engage très vivement à accepter. - Lorsque j'ai écrit à Tinel d'abord, j'ai craint qu'il ne refusât, quoiqu'il ne m'ait jamais refusé quelque chose. Vous avez de la chance, allez!’.

ongelukkiglijk niet gedagteekend, maar heel zeker rond dien tijd geschreven, en even merkweerdig als de voorgaande:

> Zeer eerw. Heer en vriend,
> Danke u wegens uwen brief van dezen namiddag. Ik zou u *Vridag* zenden maar 't eenigste afschrift dat ervan bestaat heeft Tinel. Ik zal u zeggen: *Vridag* bestaat uit 1° eenen zang van 7 reken, waarin God geloofd wordt wegens den eersten vrijdag, als de mensch geschapen wierd; 2° eenen zang van 7 reken, waarin God geloofd wordt wegens den Calvarie-Goe Vrijdag; 3° eenen zang van 7 reken, waarin de Brugsche goevrijdag (1302) bezongen wordt; daarop volgt 4° o Heilig zoete Bloed, enz. het slot van de Metten. De name Vridag hebbe ik gekozen omdat 'de dag der *Vrijheid*', de '*bevrijde*' Brugsche stad daar eenigszins in naklinkt; nochtans 'k en hou der niet aan. Een dingen zou 'k geerne hebben, te weten dat men Vr*i*dag zingt en niet Vr*ei*dag, met hetgene daaraan kleeft. Ik hope in 't korte de eere te hebben van ul. te komen groeten en blijve in afwachtinge
>
> Ul. zeer toegenegen
> Guido Gezelle.

Den 18 Juni was het werk klaar, en Tinel zond de muziek van 'Vrijdag' naar pastoor Busschaert die 't stuk nazag en vol geestdriftige bewondering naar den heer principaal van het St. Lodewijkscollege doorzond. De muziek heet hij: 'splendide, un bijou musical', het gedicht van Guido Gezelle: 'magnifique, vraie, grande, originale, et d'une expression entièrement noble et distinguée. C'est du *grand* flamand!'[1].

Tinel, die uiterst kieskeurig was op zijn werk, zond nog tal van aanbevelingsbrieven, nu rechtstreeks naar Kan. Rommel[2]. Alles moest tot in de puntjes verzorgd zijn, o.a. de begeleiding moest geschieden op een *vleugelpiano*, en daar er in heel Brugge zulk geen klavier te vinden was, moest er een gezonden worden uit Brussel[3]; het klavier zelf moest een diapason hebben van 870 trillingen voor de medium-la.

(1) Brief van pastoor Busschaert aan Kan. Rommel, 19 Juni 1887.
(2) Brieven van Tinel naar Kan. Rommel 18 Juni, 1 Juli, 16 Juli, 2 Oogst, 5 Oogst.
(3) 'Piano Pleyel de la Maison L. De Smet, rue royale, 17, Bruxelles' stond er op de programma's der prijsuitdeeling.

‘Le morceau exécuté plus bas, même d'un septième de ton, serait sans chaleur’ - schrijft Tinel! Daar de prijsuitdeeling plaats greep in de Halle, waar een orgel ter beschikking stond[1], moest het gebed: ‘O Heilig zoete bloed’ ook begeleid worden door het orgel, maar enkel Bourdon 8 voeter. ‘Un bon organiste et un souffleur *attentif* sont de rigueur’! Verders moest de Eerweerde Principaal zorgen voor een goed pianist en muziekleider[2], en eindelijk voor de oorspronkelijke partitie: dat er geen vlekje opkwam door zorgelooze afschrijvers, dat zij hem na de uitvoering teruggezonden werd, schoon in papier en karton gewikkeld, zonder gerold te zijn, enz. Heel het eigenaardig karakter van meester Tinel komt er wonderklaar in uit.

Hoezeer het den toondichter Tinel en pastoor Busschaert ook gewenscht hadden de uitvoering bij te wonen, geen van beiden was er: Edgar Tinel lag met koorts, pastoor Busschaert - zooals hij schreef aan Tinel - was ‘aan den ingang van het graf’ geweest. Was Guido Gezelle er tegenwoordig? We hebben nog een briefje van hem, aan Kan. Rommel, gedagteekend uit Kortrijk den 22 Juli. Hier volgt het:

> ‘Mijn laatste schrijven was op weg als 't uwe hier toekwam. Sedert heb ik een brief ontv. van Mevr, van Caloen, met het vriendelijk ontbod dat gij vermeldt. Ik schrijve haar terug, met dezen post, om te zeggen dat hèt Dysendag-Woensdag onmogelijk zijn zal te aanveerden, wegens prochiedienst, enz Als ik schreef dat ik Woensdag te wege was te komen, was ik ik nog onzeker aangaande Dysendag,

(1) Dit orgel, gebouwd door *Hoorhuis* van Brugge, ter gelegenheid van het *Festival* in 1878, was van den schouwburg, waar het gediend had o.m. tot de uitvoering van Peter Benoit's *Lucifer*, overgeplaatst geworden naar de bovenzaal der Halle. Het was immers, na het Festival, geschonken geweest aan de stad Brugge om gebruikt te worden in het Muziekconservatorium en men vond geen ander geschikte zaal. Daar werden dan ook de lessen en wedstrijdeu voor orgel gegeven, en het orgel bleef in de Halle totdat in 1894 de orgelzaal ingericht werd op de Munteplaats, waar het voor goed overgeplaatst werd en nu nog te zien is, maar vermeerderd en hersteld.

(2) Het was Mr Van Hoestenberghe.

sedert is mij alle hope vergaan en moet ik bedanken, 't en ware 't nog anders keerde tusschen hier en toen. Gelieft mijn taalsman te zijn en onschuld te bidden voor uwen toegenegen
Guido Gezelle.

De prijsuitdeeling echter had plaats den Vrijdag 12 Oogst: alzoo weten we niet of Guido Gezelle het genot zal gesmaakt hebben zijn zangstuk *Vrijdag* van meester Tinel te hooren uitvoeren.

In elk geval is toch zijn wensch vervuld geweest, dien hij zoo kenschetsend in zijn brief uitgedrukt had. Want in de afgeschreven zangpartijen, die we nog in het St. Lodewijkscollege bewaard vinden, zien we geschreven: Vr*i*dag, slavern*ie*, vr*i*, bl*ij*ft, g*i*, bevr*ij*dt, enz. en niet 'Vr*ei*dag, met hetgene daaraan kleeft'!!

In dezelfde zangpartijen van 'Vrijdag' vinden wij slechts *twee* woorden die niet overeenkomen met den tekst van het zanggedicht uit *Rond den Heerd* en *Tijdkrans*:

In het 2e vers: *voorstelt*, in plaats van *voorhoudt.*

In het 18e vers: *fransch geweld* in plaats van *vreemd geweld.*

Op de programma's der prijsuitdeeling zijn die veranderingen niet overgenomen: de lezing is heel dezelfde als in *Rond den Heerd.*

ARN, GHESQUIERE.

Gevallen Vrucht.

O vrucht, binst maanden mocht gij hangen
aan tak en boom...
Gij waart verwacht met groot verlangen...
gij bleeft een droom!

Toen rijp ge werdt en vol gedegen,
met zon belaân,
werdt, scheurend, gij van 't hout geslegen
door een orkaan.

De moederboom had U gedregen
zóó moedervast,
gekoesterd U als lentezegen
en zomerlast...

Nu was zij dáár, de blijde stonde
van 't herfstgepluk...
De bliksem sloeg U plots een' wonde
in 't eindgeluk!...

Gij vielt in 't gras, o vrucht van smerte,
nog vol van zon,
met 't warme bloed nog in uw herte
der moederbron...

De boom, gekwetst ook, rees, na 't plooien,
weêr in de lucht...
Hij blijft toch immer tranen strooien
op U, o vrucht.

JOS. VANDEN BERGHE.

Zantjewale-walezantje.

NAAR aanleiding van de dubbelvormen: struisvogel-vogelstruis (struis); grijpvoge'-vogelgrijp (griffioen, griffoen), is het misschien niet zonder belang het Gentsche *walezantje = zantjewale* te vermelden.

Een echt parallel is het wel niet, daar het niet uit twee zelfstandige naamwoorden bestaat, maar het vertoont toch hetzelfde verschijnsel van doubletten door woordomzetting.

De naam *walezantje* wordt (in het Gentsche) gegeven aan het blad met veelkleurige prentjes en tekst, waarin de geschiedenis van Duimpje, Roodkapje, enz. voor kinderen verhaald wordt.

Het woord *zantje* is genoeg bekend. Oorspronkelijk was het de benaming van het prentje met de afbeel

ding van een heilige, later die van een prentje in het algemeen. Het woord moet zelfs in enkele streken een vrouwelijken vorm gehad hebben, immers, we vinden in Tony Bergman's classieken *Ernest Staes* (2e druk, bl. 14) '... en voor ieder kind een prijsken of een beddeken, een santje of een *santinnetje* ten geschenke hadden'.

Vanwaar nu de benaming *walezantje*? Wellicht is zij te wijten aan het feit, dat de eerste, of de meeste, van die vellen met veelkleurige plaatjes of zantjes, van Fransche herkomst waren, namelijk van Epinal, en, meer bepaald, vande 'Imagerie populaire d'Epinal'.

Het is te vermoeden dat de eerste walezantjes alleen Franschen tekst hadden. Wij hebben ze ook met Nederlandschen tekst gekend en die was, bij enkele, lang niet slecht.

Wale zou hier dus op te vatten zijn in den zin van *Fransch*: zooals in: 'wat Walsch is, valsch is'.

Een andere mogelijkheid zou zijn, dat die zantjes hier in het Gentsche oorspronkelijk door Franschen of Walen verkocht werden, die hun waar onder den koetervlaamschen naam van *Zantjewaal* aan den man trachtten te brengen. Dat zou de omzetting het best verklaren. Uit *zantjewale* zou later het regelmatige *walezantje* onstaan zijn.

Thans is *zantjewale* stilaan aan het verdwijnen, zoodot wij 't noodzakelijk geacht hebben het woord, zonder verwijl, in het register van den burgelijken stand op te schrijven.

A. HEGMANS.

Turksche mutsen.

- In onze bijdrage over 'Kooteiers en Kaartebollen' hierboven bl. 16, hebben we gesproken over *Turksche mutsen*, een naam door het visschersvolk aan di zeeëgels gegeven. 'k Ben sedertdien te wete gekomen dat men op sommige plaatsen deze schalen als kroone op 't hoofd van de heiligen te prijken zet.

(Gezien in een visschershuisje te Koksijde, en ook te Heist).

J DE LANGHE

Blad papier.

VAN hier!... van hier!...
mijn blad papier!
gij, beschaamd voor
't kaal bekleedsel,
't *looden* bekleedsel,
dat uw lijf dekt! -
Schoonder op èn
ander blad,
zwart en zwierig,
nog zoo zuiver en
nog zoo glad,
staat gedreven
in zijn slingeren,
't vederend varen
van mijn vingeren. -
Van hier!... van hier!...
mijn blad papier!...
't nutteloos bijzijn
overstelpt, waar
't nuttige naar zijn
ruimte snakt, en
hier ook, hier ook,
moet ge weg, gij,
waar ge nutteloos
in den weg ligt!
O mijn blad! weêr-
zien, misprezen,
gij, gerunseld
en verwezen,
ai! waar gaat ge
verder dolen!...
dáár,... dédr,... de

slapende kolen;
op die kolen,
rust en zuilt!...
⁎*⁎
Rook die kuilt!...
o mijn dompend
blad papier!
vier!... al vier!...
't laaike lekt
en overrekt
met ringenden gloed,
't eerste spreken
van mijn gemoed,
't eerste spreken,
't *looden* woord, dat
brandt en uitgaat
'*in favilla*',
donkerend gloeimul.
stof en asschen,
morgengewaad nu
voor den wind!...
Zoo verzwindt,
en onbespeurd, zoo
vliegt 'et hier,
mijn aldereerste
blad papier!
⁎*⁎
Bij 't wringen van zijn
krullend zeer, en
't wiegen van zijn
treurgeflakker,
schoot medeen mijn
ziele wakker!...
't docht mij, 't docht mij,
dat er e' stil ver-
wijtsel zat
in 't laaien van mijn
eerste blad!

't docht mij dat er e'
stemmeke kloeg,
't docht mij dat die
klachte vroeg:
waarom?... waarom?...
en 't ander blad,
nog zoo zuiver en
nog zoo glad,
't ander gaf zijn
wederwoord:
waarom?... *waarom*?...
omdat 't de gang is
van de wereld! -
⁎*⁎
Gij ook onder-
vondt 'et hier,
o mijn gerunseld,
o mijn dompend,
o mijn blakend en
weggestoven
blad papier! -

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

Beeldeken-pozeken.

Naast de zeldzame beteekenis van postuurke (=een gegoten of gesneden beeldje, dat overeind kan staan heeft *beeldeke*, in het Gentsche, die van heiligenstandbeeldje of van heiligenzantje (met de algemeene beteekenis van zantje).

Beeldeke en *zantje* worden uitsluitend van niet-uitgesneden-prentjes gezegd, terwijl *pozeken* de naam is voor het uitgesneden plaatje, of voor dat met een papieren kantwerk omringd.

Pozeken leiden wij af van het Engelsche *posy* dat nu nog beteekent: a bunch of flowers, vroeger: an inscribed motto on ring etc. of: A bunch of flowers with a motto attached. (Een toefje bloemen, of een zinspreuk opeen ring of zoo iets, of een bosje bloemen met een zinspreuk). Het *Oxfort Dictionary* leidt het woord af van *poesy.*

Opmerkenswaardig toch is het, dat de meeste oude *pozekens* van Engeland afkomstig zijn, dat vele uitgesneden waren of een kanten boordje hadden en dat er een groot aantal van hen een toefje bloemen afbeeldden gewoonlijk met een zinspreukje, dat dikwijls in het Engelsch was.

A. HEGMANS.

Van onzen Jan zaliger.

(*Vervolg van bl. 270*).

't **G**EROCHT alzoo stilletjes-aan veertig jaar dat Jan bij Nonkel zijnen intrek deed en Nonkel wilde hem trakteeren: Op zijne kosten mocht Jan een keer met Luciaantje naar Parijs! Jan wist niet, en Timmerare-tutterare noch vele min, al wat voor een' kant dat nieuws moest vast gepakt worden. Ze smolten van geluk, ze zaten er geheel den dag meê in hunne tanden en ze dansten in den keuken wel eenen voet hooge! Parijs? dat rijmde met Paradijs!!

- Om daarin te geraken 't eerste ‘da' me moe'n doen’, besliste Jan, is fransch leeren: *Oui* en *non* en nog een, *un* en *deux.* Verder dan 'en hoop cijfers 'n gerochten ze niet en nochtans alle avonden, met een kokkerulletje van een stovetje tusschen de beenen, leerden ze te gader in 't achterkeukentje dat z'er bij scheeloogden, en dat Sophie kwam opspelen. Maar, zelfs zonder Sophie, gerochten ze nog in onverschil: Lucien beweerde bij hooge-en-bij-leege dat vier-en-twin tig ‘ving'-katter’ was.

- Oei gij prullebaas, beweerde Jan, dat is ‘katter-ving!’

- Aan mijne oore ‘katter-ving’ en wat is toen zes-en-dertig?

- Ehwel leest, neh! ge moet lezen achterste-voren, en dat is toen ‘zwassant trwa’; en daarbij... luistert, besloot Jan, 'k zijn ik oversmeten van den vaak, peis je gij waarlijk ‘da' m'hier’ gaan zitten koekeloeren tot een gat-in-den-nacht, deh? Zwijgt gij te Parijs, ei? 'k gaan 't ik zeggen. - En de lessen stopten daarmeê.

Nonkeltje, 't braaf mannetje, stampte 't hun in met handen en voeten: ‘hoe-en-waar-en-wadde’; vertelde van de *Sainte-Chapelle*, van 't *Panthéon*, van de *Louvre*,

van 't graf van Napoleon, van den *Trocadéro* en de *Champs-Elyséest* van de ‘Museis’ en *Père-Lachaise*, en van wat weet ik al. Met 't plan in d'hand liepen ze rond en ze gingen dìt zien en dàt zien. Nonkel had eene ‘depisse geslegen’ naar 't ‘*Hôtel du Sabot d'Or*’ om aan den baas te laten weten wat een paar kabassers hij 't plezier ging hebben te ontvangen en dat hij niet moest verschieten.

De dag was daar. Jan's zijn tandeborstel, een stuks- ke Marseilsche zeep en zijn slaapmutse lagen gereed; maar 't wikkelde van 't werk, zijne oogen zaten er vol van:

- En ‘m'n Pappels[1] moe'n nog gesneên worden en ol m'n zolven’ 'k zou me wel stokkedood moeten werken, 't komt al opeen en alles moet gaan lijk over duivels dood. 't Was lijk voor zes maanden tewege. Hij moest hem toen nog in pij zetten, en dat streksken en dien col en dat drooge-vischje...[2] 't Stond hem al zoo vreemde en Godelievetje 'n had daar geen 't minste verstand van. Tante Adeleide moest hem helpen-sterven[3] en ze wrocht aan hem lijk aan eene koe.

- ‘Sommogte’[4] mans 'n kunnen hen ook geen ziertje meêgeven.

Eindelijk waren ze uitgeklopt en op ‘hunder vier-uitersten’: Jan met 'nen bolhoed om in te zwemmen, en Lucien met een hoogen hoed die in zijnen nekke stond en een frak tot aan zijne hielen. Geleersd en gespoord trokken z'op en met een herte lijk een brood en elk eenen reiszak lijk een verhuiswagen!... wat mocht er daar al inzitten?...

Heel 't gebuurte kwam uitkijken en ze keken naar 't haantje van St Salvator's:

- 't Is goed! 't ga' goe' weer zijn! 't ga' nog zijn name zeggen! Al'ha God-beware je, wee! Al neer-

(1) Radix Althoeoe Officinalis.
(2) halfhemdeke.
(3) helpen.
(4) Sommige.

stig! Trekt maar op! Van hier tot daar 't zijn al kalsieën[1]. Al'hei! Jan en Lucien!! Salut-en-de-kost! Navond Tonen! en 'n breek' geen' ruiten!!...

Jan knikte rechts en links, ging vorenop, maar kost geen woord uitbrengen: de tranen zaten in zijne oogen. Luciaan kwam achter lijk de knecht van de ‘Seezuïten’ vol eerbied voor Vader Overste die vorenging. Op wandel gingen ze altijd een beetje achter malkaar, dat was lijk de gewoonte.

Jamaar... ze waren 's morgends ten zevenen uitgezet en 's avonds ten negenen stonden ze daar, mezinke! weder vóór de deure... lijk twee ‘stiksancjes’[2].

- Ehwel, vroeg Nonkel, al weder van Parijs?
- E' neen, Menher, we komen van Robbei!
- Ja we, Menheere Wulf, zoo dichte van Parijs! en we moesten wederkeeren! Is dat niet spijtig?
- W'hadden ‘pertank’ betaald tot aan Parijs maar hier ‘toe’ Brugge hadden ze misgeven en onze kaartjes 'n spraken maar tot aan Robbei... maar we mogen morgen weder, de ‘Sef van-de-statie heeft het in handen en gaat 't ‘aranzeeren’.

En 's anderendaags met nieuwen moed, nog een keer met de valiezen, en den hoogen hoed, en nog een keer lijk de ganzen... Maar ze waren van dezen keer haast over stier[3], 't schol geen haar... de Capecientjes liepen achter[4]...

Vier-vijf dagen na-datum waren ze weder en toen zijn ze beginnen vertellen, Jan bijzonderlijk, en zijn ze blijven vertellen tot op den laatsten dag van hun bestaan.

(1) Brugsche groet: 't is al plat, 't zal gemakkelijk zijn om gaan.
(2) ontgoochelde dutsen.
(3) te laat.
(4) het uurwerk van 't klooster was achter. De Capucienen waren toen nog, door de liberalen, niet uitgedreven en woonden nog op de Vrijdagmarkt, vlak voor de statie.

Van Parijs 'n hadden ze lijk niet veel gezien: ze moesten te veel opletten met al die karren en peer- den!.. maar z'hadden veel dingen tegengekomen ‘buiten ordonnans[1]’.

Ze waren vooreerst-al te vroeg afgestapt.. ievers in een kleen dorpje daar in 't Noorden van Parijs, entwat lijk Veldeghem. Maar de ‘Garde’ had ze met een grooten franschen vloek bij 't gad van hunder broek gepakt en ze zeere weder van achter in een eerste-klasse beestenwagen geroefeld.

Luciaantje was beginnen lezen te Zedelghem op een grooten paternoster met beiers lijk okkernoten, en als ze schoone-al weder thuis waren 'n was hij nog niet uitgelezen! Jan, in 't eerste, 'n had er hem niet kunnen aan verstaan: zulk een oud dronkaardje en nu ineens zulk een heilige-christen geworden! Was dat voor eene weddinge misschien of was dat nu eene belofte? Intusschen was hij er algelijk de slechtste meê en 'n had van geheel dien grondigen-langen weg geen woordetje kunnen ‘placeeren’.

- Peisje dat dat voor mij ook niet verdrietig 'n was deh? zei Luciaan nadien, dat is Sophie heur schuld geweest. 'k Moest ik van dat vrouwmensch nu een keer ‘per force’ eerst naar de biechte vóór dat we op reize gingen, 't mocht toen met mij gebeuren al dat 't wilde, Zoo e'ja... 'k ging 'k ik naar die biechte... jamaar, ‘je ga' gaan hooren’, als ik buiten den biechtstoel tord.. 'k had ik nu, verdecie, mijn' straffe vergeten! was dat nu één tientje van een rozenhoedje of was dat tien rozenhoedjes?... nu ‘enfin’ 'k en dorst ik niet weder in dat kotje kruipen en 'k peisde in mijn eigen: tut-tut-tut, 't zekerste voor 't onzekerste, 'k en kan nooit missen met 't meeste te nemen. Maar tien rozenhoedjes, rekent-en-telt, dat is dertig paternosters! En 'k hebbe dat ondervonden: hoe meer da' je leest hoe min da' je weet aan den hoeveelsten paternoster dat je gekomen zijt. 'k Peisde in

(1) buiten het “ordinaire” dat andere reizigers gewoonlijk tegenkomen.

den trein: wacht een beetje, 'k ga 't anders doen en op de deure schreefjes zetten, lijk da kranekinders[1]... Maar als we van den trein waren 'k ha' toen vergeten te ‘kijkene’ hoevele dat er al stonden! ‘'t was toen dadde!’ en 'k zegge al'hei! herdoens... en alzoo heb ik gekuld gezeten acht dagen lang... en dat al door Sophie! Maar ze ga' mij niet meer hebben, wee!

- Als w'in Parijs ‘kwampen’, vertelde Jan, we vergingen klaar van den grooten-droogen-warmen dorst en 'k zegge aan Lucien: luistert ‘is 't bij aldien’ dat 'k ik hier in geen vijf minuten geene pinte bier 'n vinde, ei?.. 'k moet ik hier sterven waar da'k staan! En ik ook, zei Lucien, en met zijnen rozenhoed al slingeren' kropen wij tusschen 't volk, de peerden en ‘foteuren’,[2] 't eerste-'t-gereedste deuregat binnen. Bier! als 't u belieft, bier, bazinne! riepen we met tweeën te gelijk en we toogden met handen en voeten, ei Lucien? dat 't moest een gróóte pinte zijn. Klok-klok-klok, zei Lucien in 't fransch, en hij deed teeken dat 't voor 't keeltje was... en z'hadden 't seffens vast! Zie je wel, zei Sulien, dat ze Brugsch verstaan... en ze kwamen afgestoken met eene kanne en twee glazetjes. Mijn kozen sloeg de kitte binnen in één ‘pardominei’ en liet de glazetjes staan. 'k Peize j'he' gelijk vent... geen tijd verliezen in schinken..., wacht maar, de mijne komt ook alhier... Maar mijn gelag 'n kwam niet... e' jamaar 'k zegge: ‘garçono’! alzoo niet geboerd... en *ma canne*? weer je deh! Maar die sleppesleper liet ons verstaan met een hoope makementen en apekramerij dat d'eerste kanne was voor *deux perçons.* Jamaar 'k zegge: *al'ha-al'ha garçono*, met wien houdt je hier den aap, dah? en seffens met den lach op de lippen - hij was stijf vriendelijk - kwam hij afgespotterd met een tweeden stoop en we gaven hem zijne eierkroezetjes feestelijk weder. En

(1) de graanlossers niet de kranen zetten stokskens om de zakken te tellen.
(2) *voitures.*

't smaakte! 't was wijn van goedheid... 't liep zoete binnen... alzoo een licht-licht biertje en ijskoud! 'k zat met mijne neuze in 't schuim! O!... 't was de hemel op de wereld! En 'k zeggen, Polydoor, goed gevlogen ei? we gaan nog een stekken... en we stekten er elk nog drie;... en aan hoeveelste tientje zij' je nu al? Maar Lucien 'n antwoordde niet: hij moest zeere entwaar naartoe.. en 'k moest hem een beetjen helpen met dat hij niet sterk stond in z'n fransch en 'k riep: '*Garçono la* bachten, de *cour*, nummero *cent*! *mais le petit*! - Alhier met hem, zei de vent... hij verstond ons al geheel wel.

Maar als Sulien wederkwam, hij 'n had geen monden genoeg: wel wel Jan! zei hij, je 'n he' gij nog 'nieten' gezien vent, je moet toch ook een keer gaan kijken hoe schoone dat dat daar is! Pakt d'eerste deure links, vier trapjes af en rechte vooruit, 'je 'n kun' nie' missen'. Zoo, ik daar naartoe... maar menschen! was dat toch schoone... een salon van de Koning 'n kost niet schooner zijn! wel neen hij! al rood marbel da' je zag. Zi'! w'hebben de volgende dagen nog wel in twintig *cafés* geweest, we gingen van d'eene naar d'andere 'espress' om een keer te gaan zien, maar dat was... o! dat was verre weg de Piro van de bende! dat was wroedschoone! In *Vatsia* 'n was 't maar van Pietje karotje[1], maar in de *Lampe Blauw* Aaa! daar was 't ook 'luksurieus'... al kristaal aan 't ziene. Ehwel! 'k Zegge ekkik voor mijn 'partt' dat dàt alleen-al de reize naar Parijs weerd is, en gij Lucien?

- Ja 't ja 't, antwoorde Lucien kort-weg, met volle overtuiging, en hij neep z'n lippen opeen en knikte met groote oogen.

- En we zijn toen, deed Jan voort, met onze pakken naar de *Sabot-d'Or* gereden... We pakten daarvoor eene 'vizilante' voor ons getweeën, maar we 'n zaten nog niet g'heel neder, komt er daar geen

(1) iets van niemendalle.

dikke pulle van eene Parisienne ook bij ons heur nederflokken deh? e' 'k zegge in mijn eigen: Wat komt dat schepsel hier nu doen? en tien pakken en nog! en babbelen en tateren: *Mossieu*, *Mossieu*, *comme ci comme ça*! ha; *Mondju, Mondju*! Och 'k zegge: zwijg met ‘ol je kullefikatie’[1]. 'k Kreeg ik voor mijn deel eene doos op mijn schoot gelijk een wagenwiel zoo groot, en ge moet niet peizen da' 'k nog entwadde zag van Parijs... 'k zat met mijn neuze tegen 't karton geplakt! Cyperjaantje, met zijn eeuwigen paternoster, 'n voer niet beter: hij kreeg eene valieze in zijne armen dat hij er onder verdween, dat hij versmachtte, 't woeg lijk een doo'n hond... honderd kilo-en-nog! Dat is toch ‘g'assereerd ei?’ dat fransch goedje! en 'k wilde ik niet zeggen e'ja... en Sulien, met dat hij geen fransch kent, 'n dorst hem niet kwaad maken, maar we wierden, voor onzen troost, daar overgoten lijk met sturtebier van fransche *komplementen.* Al kepkulderij vat-je? Swatelen tegen ons en tegen den koetsier, ‘meer of 'en beetje’ in slecht fransch da'je er niet 'n kost van maken. Och 'k zegge: gij ‘Kijnekolle-katsebolle’, houdt uwe manieren! zit waar dat ge zit en houd je koeste ten minste. Wij waren vaneigen ook al een beetje gezwollen van, van, van... e' van dat bier ei? en toen nog die klappette met al heur ‘palullen’[2]. Alleszins, één dingen, we reden voor ons geld en bleven rijden de ‘stad-op-ze'-gat’[3], en dat al om Dikke Klosse te kunnen eerst dienen. Jamaar, 't schoonste van al, daar sprong eene vere al onder van de ‘fateure’[4] juist al Ciceroetje's kant!... en scheef dat dat ging: ik van boven en Sulien met zijn ‘pakstje’ al slepen' langs den grond,... en roepen of tieren baatte niet, we verdwenen in 't gewoel en in 't geruchte. 'k Zag van achter mijne ‘paschemie’[1] juiste maar een hoogen hoed...

(1) domme klaps en *komplementen.*
(2) brol, vodden, pakken van geener weerde.
(3) door en door de stad.
(4) *voiture.*
(1) *Coulisse de théâtre.*

die gereed stond om af te vallen en een bolletje kaas daaronder: dat was Dingen-daar zijn aanzichte, en een strieptje zweet dat standvastig-maar-gedurig in zijnen nekke liep. ‘Hoe da 'k hier nog levende gaan uitgeraken’! hoorde 'k hem stenen. Jamaar met al dat gerijdsel achter en voren, had het wiel moeten afdraaien, mijn kozen lag met zijne ‘pekkels’ omhooge, d'eerste eronder, en die koffers toen en g'heel die bazar! en die dikke ‘barze’[(2)]... Och, 'k riepe, Sulien! je moet niet krijschen!.. als 't wiel afdraait peist seffens op de Brugsche Maneeze ge weet wel? en 't zeil dat inviel!...

't kwam daar nog een oude bloed
door een nauw gat gekropen,
en hij verloos parruik en hoed
en hij moest in z'n kletskop loopen!..

- Ja 'k weet! en ze zagen seffens hoe laat dat 't was... ol met zen' ‘kloore moone’...

- Ja! En z'n moeder was 'en franceese en ze verdomde wel duist keeren de Maneeze!...

- Scheedt eruit! piepte Sulien, 'k moete lachen en mijn buiktje doet zoo-zeer!...

Jamaar w'hebben daar nu leute meê, maar 't was toch waar: al dat achterkwam ging over hem bollen en hij ging hij daar liggen verpletterd lijk een platte cens! kwestie ging er ooit iemand entwat van hem nog wedervinden, en... Sophie dan?!... Die koetsier, met zijnen buizenhoed, dat was een lompeklompe! O!... hij reed hij maar standvastig voort, die vere en dat wiel.. dat ging hem niet aan. Waren we blij! als we daaruit mochten! ik... 'k liet er mij zuiver uitrollen, neh! 'k peisde al reed hij nu op de tramen, met g'heel zijn krottig getrek! Brozen-hier spoog op den grond, en 't vloog een groote ‘vermalediksie’ uit zijnen mond: 'k Wensche dat de splenters dweers door uwen broek schooten!... 'k trokke 't mij ook

(2) dik vrouwmensch zoo breed als eene trekschuite.

niet aan, koetsier-da' je-'t zijt! Dat was voor eeuwig zijnen adju!

Alzoo kwamen wij in de *Sabot d'or* en we waren nog maar half binnen: *Ah*! *bonjours bonjours Jean* en *Lucien*! *Comment va ça*? riep er een en dat was de baas die kwam toegeschoten. Hoe op God's wereld dat die kerel wist dat wij Jean en Lucien waren? mijn verstand staat daarop stille. Nu 't is gelijk, ik met mijnen gebreiden buik en hij met ‘zijn complaisante mage’, zegt dat we daar een ‘mondje-babaatje’[(1)] gedaan hebben: de honger was lijk in 't eten gebakken! en 't was geen schuifelsauze of zop van lange-rapen, ei Ko? 't was àl van-den-tand. Maar hebben w'er goed ‘gebavverd’[(2)], w'hebben ook goed geslapen in dien Sabot-d'Or... lijk prinsen van 't hof, in zachte-zachte beddetjes, schoone gedekt alle navonde lijk kallepuppe!... e... e... en glad voor nieten! ja! peist dat een keer. Die baas wilde van ons geen roste kluite! en 't was-niet-van-te-zeggen-of-niet-te-zeggen, 'k heb daar mijn schoonste fransch gekraakt maar niet te doene! Serieus! 'k heb in mijn bille gestekt om te weten of ik droomde... maar 'k en droomde niet want 't dee' zeer. Hoe die knape de twee einden van 't jaar aan malkaar bindt? is God bekend; en w'hebben er ‘entwien’ binnen gedaan, ge moogt het zeker zijn!

Nonkeltje liet hem in zijne wijsheid en monkelde van plezier.

- Jamaar, vertelde Jan slagwater-voort, 't schoonste komt achter. Dat was, laat een keer zien... dat was Dinsdagachternoen, w'hadden daar ievers aan een kraam eenen pompoenappel gekocht, maar veel zoeter en sappiger dan d'onze-alhier: *pastèque*, heeten ze dat daar... een' kanaar van *comme-ça* en ‘smoutzochte’. 'k Zat er mede op mijnen schoot... 't was lijk een kind in de bunsels. Zoo 'k zegge Luziaan, we gaan dat hier een keer op ons gemak zitten proeven, ei?

(1) goed geëten.
(2) goed geëten.

Hier op dat ‘banktji’ van de ‘*Place de la Cocarde*’ en daarachter moeten w'allezins dààr in die groote café een keer een ‘gratji’(1) gaan pakken.. 'k weet 's wonder of dat daar ‘'en installoocie’ is in glas of in marbel, ei? Maar, janderri! 'k had 't juist uitgesproken... van uit eene strate, hoorden wij daar ineens een gewoel en gejoel!... tuiten, fluiten om dood! en volk al met een keer! en volk, wel menschentoch, in een' vloek... 't strrroomde van 't volk! en ‘schâbletters(2)’ te peerde... en loopen, loopen àl dat beenen had!... en steenen en stokken!... Wel 'k zegge: Luzianius! Wat ten donder wat gaat er hier gebeuren? We gaan ons hier een beetje moeten van kante houden en kleene maken of we gaan hier eene ‘vlooiinge krijgen’(3), 't gaat er hier stuiven geloof ik.. Kom, gauw hier in die ‘stammenei’... maar de deure vloog toe flak vóór onze neuze en in een pink de ‘fenteneelen’(4) robbelden toe... 't was te late beklaagd! Dertig, veertig man, van waar z'al uitkwamen de duivel was 't wijs, ze stekten rechts en links en 't was eene wolke ineens van glazen, stoelen, tafels!.. 't ging al in de lucht!... 't zat er een tusschen met een muziek en ze sloegen den ‘dienen’ kletsemarjanne!!... met zijnen bombardon op zijnen kop dat hij met zijn ‘hoeptji’(5) door 't koper keek. Maar de huzaren kwamen afgestoven lijk de hagel... een klabbetteringe van peerden, 't was lijk de keizervaart(6): àl officier en striepeman da' je zag. Ko! schreeuwde ik: eens-of-anders!! 't gaat hier stinken!!! 't Zat nog in mijnen mond... ze snakten mijne pompoene uit mijne handen... 'k zie een afkomen twee stappen van mij, een vande wacht met eene kazakke van ‘goukde knopen,’ en 'k weet niet hoe, al met eenen keer wistttt!.. hij

(1) druppel drinken.
(2) schadebeletters.
(3) slagen krijgen.
(4) blaffeturen, *volets*, vensterblinden.
(5) hoofd.
(6) de groote draf.

was verdwenen in de *sauce*.., ons pompoentje kletste en pletste open zi!.. lijk plaaster geplakt in 't opene van zijn gezichte... 'k moest mijnen buik vasthouden van 't lachen!... Maar de leute was gauw uit.., ze stekten mij bij mijne krage en Sissen mocht meê met mijnen hoed tot over mijne oogen... 'k had ik goed te zeggen: 't En is ik nie'! 't En is ik nie'! Ze 'n verstonden geen fransch. Lucien peisde: 'k gaan 't ik hem al hier pakken al onder de peerdepooten-weg, maar ‘den dienen’ zijn hoogen hoed bleef haperen aan de beeste heuren balg en hij was zijne buize kwijt... wat er meê gebeurd is 'k en ben 't niet wijs. Maar Stefaantje 'n liep niet verre, ei man? z'hadden u seffens bij de slippen, ei? en willen-of-niet ‘me mosten-mijnder-meê,’ onschuldig ‘lijk-e'-lamme-Gods,’ d'eenigsten misschien van g'heel de bende die ‘niet uitgestoken’ 'n hadden.. en rechte naar de ‘kaze’[1].

We zaten daar met vijven in een kot, wijlders getweeën, gelukkiglijk bijeen, en drie ‘gasronkers’[2]. Maar die menschen waren verborsteld! wel-wel-wel! En ik en Pito we zaten daar lijk g'heel natuurlijk... dat moest alzoo lijk zijn. W'hadden den tijd niet gehad van te verschieten en we vonden noch-kop-noch-steert aan g'heel die tramulte. We zaten daar lijk binnengespogen, neh!... over twee minuten zoo rustig en zoo brave, nog ‘vrije veugels in de zunne’... en nu!... en 'k zegge: komt dat tegen!. E' mensch zou alzoo dood zijn zonder da'je 't weet. E' 'k zegge: Baviaantje a'wal? je zit daar nu, ei?... 't is geestig ei in Parijs? En geheel onverschillig: ja, ja, zegt Seven-Seppen-Soosep daarop, ze 'n gaan ons niet dood doen, 't is spijtigste van mijn schoonen hoed... 'k Gaan ik binstdien 'nen paternoster lezen. Jamaar 'k zegge: ja.. ‘da's wal’.. 'k was ik al mijne devotie kwijt! Wel wel! w'hebben daar ook gesmaakt hoevele dat de peper d'once gaat... Zou' je

(1) te Brugge: het gevang.
(2) babbelaars.

gij gelooven, z'hebben ons daar drie geslegen uren laten zitten koekeloeren! van God verlaten en van den duivel niet gewild... en ‘ge moe' nie' peizen’...niemand die kwam vragen: ‘zij je gij van Brugge? of wat kom' je gijnder hier doen? of.. ga' je haast naar de Gentpoorte? en wa' ga' Lievetje daarvan zeggen?... Nieten... niemand!’... we zaten daar effenaf lijk om eenen aap te vladen... uitgeklaaid!.. 'k moest algelijk lachen als ik peisde op die pompoenel!... ja!...

Achter lange-lange wachten aleventwel... de slotel rammelde, 't deurke ging open en we mochten opkramen.. met eenen stamp van achter, een neuzetje bloed en eenen lap langs mijne ooren.. dat mijn hoedtjen afvloog... We lagen buiten maar mijn hoed lag binnen... de deure vloog toe... ja, 'k stond ik daar te kijken! Lucien was eerst in den grond ‘genukt’ geweest en had toen eene smete gekregen dat hij wel vijf stappen verder kop-over-eers[1] in de grippe rolde... en... hij bleef hij daar maar een ‘momentje’ liggen!.. g'heel op z'n gemak, hij lag hij daar ‘zochte’ lijk of te zeggen; al'ha 'k ligge hier in m'n zetel!.. 'k Zegge: ahwal, Brozen, zij'je ‘kurremurre’, deh? zij'je ‘mors’? - Bah neen ik, zegt hij alzoo, maar mijn weesgegroetje 'n was niet uit, 'k ben nu juiste aan 't tweede tientje zi'!... Maar 'k heb algeljjk een beetje zeer aan mijn ‘halffrankstji’[2], en hij sloofde zijne mouwe op om te kijken...: 't vel was kapot, maar 't zeer was algauw ‘gestimmeleerd’[3]

- En 's anderendaags?... ehwel 's anderendaags, 'k zegge: gauw, Sissen, van nu voortaan wij 'n hebben hier niet veel meer te versterken[4], we gaan ons hier een beetje zetten verluchten en een pijpje smooren op de ‘boulvaars’... e'ja dat was t voorzichtigste.. algelijk al kijken', loeren' en lonken' of er nievers geen

(1) kop-over-aars, hals over kop.
(2) elleboogbeentje, kuitje.
(3) gestild.
(4) te doen, te verrichten.

stof op 'n ging... En 't was toen algauwe tijd om naar den trein te gaan.. Maar we kwamen twee uren-en-half te vroeg en w'hebben een beetje naar de plakkaten staan kijken in de statie.

Zoo hadden die twee apostels op reis geweest... en Parijs gezien! Drie dagen rondgedoold, twintig ‘aisementen’ bewonderd, in 't gevang gezeten, een deel blauwe plekken gekregen en alle twee blootshoofde naar huis!... z'hadden ‘hunder goed g'ameseerd’... en Lucien 'n moest maar zes-en-twintig paternosters meer lezen.

Vlamingen ei? Is dat niet gedoevig?[1] is dat niet in-fraai? is dat geen koeke van goedheid? Slaat dat dood, zeg ik, mors-dood! ge kunt ze niet kwaad maken, wat zou je wel en dat heeft nòg leute en verzet op den hoop toe!

Maar als ge meent Jan te kennen dan zijt gij er niet. W'hebben den man zien weggaan met de tranen in d'oogen... met die tranen is hij weder gekeerd! Wat in de twee groote ransels zat wisten wij niet: ze waren ledig! Maar wat er nù inzat zult gij vernemen.

Nonkel zou zijn zieltje verkocht voor hebben druiven en meloenen! Jan, die dat wist, stak hem de twee valiezen in d'hand. Nonkel keek... en 'n verstond niet... maar als die twee baggen opensloegen... djeemenis credo! 't waren druiven! Maar druiven van 't Land van Belofte, blauwe, witte, gemuskadeerde, groot lijk okkernoten en die smolten in den mond! En in de tweede kabaze: tiene... vijftien ‘miljoenen’ zei Jan, eten en drinken! en met eene fijnigheid-van-reuke! lijk uit 't Aardsch Paradijs!...

- 'k Peisde, zei Jan, dat dat ging plezier doen, Menher!...

Baas en knecht sloegen hand in malkaar en ze dogen erop en schuddeden... maar geen een van de twee die één enkel woordeken spreken kon... 't gevoel sprak dan ook te meer.

(1) zachtmoedig, gedoogzaam.

Zi', zei Tante Barbara, ‘'k maggen’ hier doodvallen als 't niet waar is... maar 'k wist dat ‘up avance! Da' 's Jan’!

('t Vervolgt).

K. DE WOLF.

Wisselbank
'n Schuimwoordenreeks van Guido Gezelle.

(*Vervolg en slot van bl. 278*).

U.

Unanime. Eenhellig.
Uniformité Eenveerdigheid.
Unisson. Gelijzang (Gemma).
Ure. Wijle (HS. De Bo). Stonde.
Urinaal Bedpanne.

V.

Vacance Oorlofdag. - Vgl. ziekdag, geneesdag.
Vagabond, vagebonte. Wispelare. Vagelander. Zwemelaar (Keuremenne, III, 165).
Valse. Wenteldans, wouterdans, fouterdans.
Varice Bloedspaan (HS. De Bo).
Venditie. Uitroep, koopdag (Junius, 349) - *Pirôtjes venduie* (= venditie): die hier tot Kortrijk geschiedde den tweeden dissendag van de Kermesse; àl gemeen, aardig volk die rond de stad liep en aan ieder wat vroeg van dingen of geld om te gaan verdrinken.
Venster. Dagluik. - [Venster, lat. fenestra. Het gotisch zei: *augadaurô* d.i. ‘oogdeure’. Het oudnoorsch zei: *vindauga*; vandaar het middeleeuwsch engelsch *windôge* en het huidig engelsch WINDOW d.i. ‘windooge’. 't En ware geen wonder stonde ievers, in dietsche oorkonden, in stee van ‘venster’ het woord *dagloke* (vr.) gebezigd, d.i. *loke* of gat daar de dag, het daglicht doorkomt. Vgl. *neusloke* = neusgat bij Kiliaan, en *daggat* voor venster bij Dasypodius. - J.Cr.].

Vente. Aftrok, aftrek, trek (De Bo). Uitinge (Loquela). Vertier. - Zulke mart, zulke *vente.*
Venten. Vertieren (De Dene, 284). Appels *venten*: te koope bieden.
Venteele. Overdrag.
Varaccordeeren met.... Vergelijken met.... (Cost. van Gent, 215).
Veralieneeren. Verhandelen (N. Despars). Ontvreemden, onteigenen.
Vereigenen (Jan de Brune).
Veraltereeren, vergantereeren. Onttoddelen (Eeghem).
Verappelleeren [= in 'appel' steken]. De zake is *verappelleerd* te Gent.
Verkomen, versteken.
Verbaldereeren. 'k Was geheel verbaldereerd (Kust van Vlanderen) = verbauwereeren.
Verbambocheeren, verbommaseeren, verbonmarché-eren? (fr. bambocher).
Verzoppedoppen = verteren al drinken en brassen (Swevezeele; vgl. Loquela).
Verslampampen. Verkijskassen. Verburstelen. Vertureluiten. Verbrinselen (geh. Ruddervoorde).
Verbauwereerdheid. Verbaasdheid (S. Geertr. 1607).
Vercaduken. Vertjuffen, verkadutsen, verdutselen, veronnoozelen, vertenden. - Dat manneke *verkaduukt* ne keer sichten dat 't zijn wijf verloren heeft! Hij *verkaduukt* zeere = hij legt zeere af.
Verdjuis (fr. verjus) te Kortrijk algemeen voor: druiven.
Verdjuselare (spr. - läre. Kortrijke). Wijngaardboom.
Verifieeren. Waarkeuren, waarvinden.
Verkankereeren, verkerkereeren (verkwijnen in eenen kerker). Verkwijnen, versterven, uitmergelen.
Verklaren. Wijzen (David, Waerseggher 1603, 345).
Vermorsacreeren Vermooschen, verwoesten, vermoorden (De Bo).
Vermurtseleeren (S. Genois). Vermurtselen.
Vernegligeeren, verniglizeeren, verninglizeeren. Verwaarloozen, vergauweloozen. Voorbijgaan. Versluweren: iets niet wel oppassen (Loquela). *Versluwerachtig* zijn: être négligent; zie: laatliênde, laatlijdende (De Bo). Het naamwoord is: *versluwerare* en *versluwerege* (De Vloo).

Verobligeeren. Verbinden.
Verpijnen (den voet). Verrekken (De Bo).
Verplaatsen. Verporren, verpurmen. - Ze 'n kosten 't met tween niet *verporren.*
Verprocureuren. 't Moet eerst een beetje *verprocureurd* zijn: gestudeerd, overpeisd.
Verramponeeren. Veronschamelen (De Bo).
Verrappeleeren = verbeteren (geh. Loo).
Verrineweerd kijken = lijk nen hond op 'n zieke koe.
Versieren Pinten (De Dene, 141 v°). Pronkje (Lexicon Frisicum, 576). Zie pareeren.
Versimpelen = van onsimpel simpel worden: Als hij 85 jaar oud was, toen wierd men geware aan zijnen klap dat hij begoste te *versimpelen.* Zie De Bo bij *simpelaar.* - Verenkelen.
Verso. Aarkant, keerzijde.
Vert de gris. Groenspaan (Junius, 429).
Verticale. Valrecht, loodrecht, zinkrecht.
Vervenderen. Verkommenschepen (Lichtervelde).
Vervormen, zie: Transformeeren.
Verzekeren (verbis). Stedigen (Gemma).
Vesprei. Vierboteram, viergebruik.
Vicinal. Tusschennaburig.
Vigilie. Wake (S. Geertr. 1607). Heiligavond (Gemma; Junius, 393).
Vijver. Vischdijk (Gemma; Sielentroost).
Viole. Vedel, vêre.
Vischlijne. Vischroe.
Visitatie, visite. Vandinge; vgl. Kraamvisite.
Vitrine. Ruitla, glastoog.
Vlaschmachine. Zwingelwiel (Poperinghe). Vlasmeulen Reckem).
Vocaal. ‘Alle de vocale oft luydende letteren...’ (S. Geertr. 1607, bl. 534). Geluidstaf.
Vocal. Sprakerig (Jan de Brune).
Vogue Den loop krijgen (Vier Uitersten, 39). Zwee: in zwee, in zwang, in voegen blijven.
Voie. Slag, wagenslag.
Voilette Lamper.

Voisin, Gebuur, reêngenoot, naastleger, geland, naast-hurende.
Voisinage. Aanlandigheid.
Voiture. Getuig, gerid. Rijwagen (Johan Bethune).
Voiturier. Wagenknecht (Sielentroost, 81 v.). Koetsier.
Volage, volagig, vulazig. Vloeide (Dr Gust. Verriest, Werveke). Vloeig. Wildwaaig (Jan de Brune).
Volière. Vlucht (Limburg). Vogelbuur (Ten Kate).
Vonte. Dope (Weiland). Doopsteen (Gemma).
Vontegeld. Pillegave [zie De Bo o. 't w. *villegifte*].
Vooie. Wandelinge.
Voois. Stok: ‘op den stok van *Belle bergère’.*
Voorpost (den): in een schure. Schuurweeg, pooiweeg, hurde, zwee.
Vorm. Gestaltenisse (Simonides, 20).
Voute. Gewelfte (Gemma). Gewulf. Hemel (van de kerke: Wacken). Welfaard (De Bo).
Vringlesatie = vernegligatie; zie: vernegligeeren.
Vrachtconvooi. Vrachttog.
Vrouwspersoon. Vrouwenname.
Vrucht. Note. Vrome (Cost. v. Gent, 165).
Vruchtbaar. Drachtig.
Vruchtgebruik. Lijfbruikinge (Gemma).
Vuie, vue. Opzicht.
Vuien. Wenden. - 't Vuit erip: 't wendt erop.

W.

Wano = Guano (Gulleghem).
Wanorde. Briel (De Bo). Warre. Verwerdheid. Werre. Wanschik. Ongeschik. - *In wanorde*: Hobbel-tobbel (Kil.). Hobbel-sobbel (Kil.; Stallaert).
Wanordelijk. Wanschikkelijk.
Waterpas. Reis. Wagerecht.
Wijnmarchand. Wijnsteker (Brugge). Wijnstoker (Kortrijk). Wijnman.
Winterquartier. Winterleger.

Z.

Zaliger memorie. Zaliger gedachten.
Zaterdag. Zonavond (Gemma; Kil.).

Zeecompas. Vaarglas (Hoffman van Fallersleben). Streekwijzer. Noordwijzer.
Zeekuste. Zeeoever Strand. Strange.
Zeemonster. Zeewonder (Gemma).
Zeker. Voorwaar, trouwens
Zekeren. Vrijen. Huwelijk beloven.
Zekeringe. Handtrouwe (P. Poirters, 409.
Zekerheid. In zekerheid zijn: in 't wel bewaard staan.
Zenith. Wervelstip
Zigzag. Kar-uit kar-in, karn-uit karn-in, tak-uit tak-in, haak-uit haak-in.
Zimperput. Zimperhol, zimperkuil.
Zone. Gordel.
Zonnecompas. Zonnewijzer (HS. De Bo).
Zot. Door (Gemma; Junius, 448).
Zotheid Doorschap (Junius, aldaar).
Zuiderpool. Zuiderstip, zuiderspille.

Boekennieuws.

A. O' Flanders: *Toen Vlaanderen groot was. Zantingen in vreemde landen.* Brugge, 'Excelsior', 1930. In-8°, 278 blz., = Fr. 20.

De schuilnaam van den schrijver, - de titel van het werk, - de aard van de navorschingen en mededeelingen, spreken van kinderlijke fierheid om het oude, en van mannelijk vertrouwen in het jonge Vlaanderen. De eerwaarde, veelbereisde en veelbelezen schrijver van dezen bundel zantingen had gehoopt dat het boek tegen Meimaand zoude klaar zijn, als zijn bijdrage tot de Gezelle-hulde. 'Aan priester Guido Gezelle, Vlaanderens Dante en Levenswekker', luidt de opdracht. En E.H. Verschaeve die een voorbericht schreef, haalt er Mistral bij te pas: *Per la grandour del remembranço Tu que nous sauves l'esperanço*:

'Gelukkig is Vlaanderens verleden een zonne van roem, en is de Vlaamsche herinnering vol van grootheid.' 't Heeft echter nog een paar maanden langer aangeloopen, eer de drukker klaar kwam Jammer. - De eerw. Schrijver, een kind van Brugge, en met de trouw en de opgewektheid van Iersch bloed in de aderen, heeft vele jaren lang zijn reizen her en der, en zijn napluizingen in boeken en oorkonden, aangewend om na te speuren wat daar in den vreemde, in Italië, Engeland, Wales, Schotland en Ier-

land, aan Vlaanderens invloed en roem blijft herinneren. De Vlaamsche trant gold, in den bloeitijd van de Middel-hoogduitsche letteren, als het puik van de beschaving. Brugge vooral, en Antwerpen, zijn van uit de Lage Landen lichtbakens geweest over de heele oude wereld. Het mag zeker merkwaardig heeten wat iemand, die geenszins aanspraak wil maken op de geschooldheid van een vakman in de historie noch in de kunstgeschiedenis, overal wist op te maken en voor ons aan te stippen. '*My heart is in the Highlands, my heart is not here*'. Hij mag zijn waar hij wil, zijn hart zoekt Vlaanderen overal; en zoo is dit boek, schijnbaar zoo dor en uiteenloopend van stof, er een vol innige stille vrome liefde.

De inhoud? Een bonte afwisseling van bijdragen, waaronder ettelijke die al vroeger in Vlaamsche of Engelsche tijdschriften belangstelling gewekt hadden: de lezers van *Biekorf* zullen er verscheidene herkennen die vroeger alhier onder den schuilnaam *Remo* voor 't eerst geboekt werden. We trekken met O' Flanders door Italië, laten ons door hem rondvoeren te Rome, te Ferrara, te Florentië, te Genua, en elders, overal waar iets te wijzen valt, dat van Vlaanderen blijft spreken: prachtwerk van onze onovertroffen Arazzieri, onze kunsttapijtwevers; herinneringen, begraafplaatsen, stichtingen met betrekking tot den drukken handel die weleer werd gevoerd met Brugge en Antwerpen, en voornamelijk over de Genueezen in Vlaanderen en hun natie-huis te Brugge, en de oorkonden over den handel met Genua in het Koninklijk Archief te Brussel; en eindelijk brengen wij onder zijn geleide een bezoek aan Ravenna la Gloriosa, ten tijde van Keizer Augustus de Groote, schuilhaven van de Romeinsche vloot in de Adriatische Zee, thans als Brugge, door de zee verlaten, maar zóó rijk aan herinneringen. Van blz. 139 af, bevinden we ons weer in grijze luchten, en wordt er gehandeld over de 'eeuwenoude staatkundige, geestelijke en handelsbetrekkingen tusschen Vlaanderen en Groot-Brittanië'. Laten we even wijzen, in deze tweede helft van het boek, op de bijdragen over Brugge als toevluchtsoord van Engelsche koningen en prinsen, over den zeeslag bij Sluis in 1340, over de Britsche en Iersche heiligen in Vlaanderen en Nederland, over de Londensche Hanze, over de voormalige Iersche Colleges te Leuven, Doornik, Rijssel, Dowaai; over de rol van vechtersbazen door Ieren gespeeld in de verschillende legers die op onzen bodem krijg gevoerd hebben; over den grooten opstand in Ierland in 1641; enz. enz. Op iedere bladzijde krijgen we de verrassing van bijzonderheden, die ons inzicht van de geschiedenis aanvullen en verdiepen, en aldus het werk in zijn geheel tot een bron van inlichtingen maken, dat nooit zonder nut ende profijt ter hand zal worden genomen, zoodat het in de school- en volksbibliotheken best op zijn plaats zal zijn. Dit is zeker, moest het me ooit te beurt vallen te mogen inpakken voor een toer 't zij in Engeland, 't zij in Italië: 't boek van O' Flanders was zijn plaatsje verzekerd in mijn reiskoffer; en als ik dan in den vreemde, door mijn

Baedeker en andere handwijzers, mijn weetlust niet bevredigd kreeg, zou O' Flanders me trouw gezelschap houden, en mijn aandacht telkens vestigen op zooveel dat me als Vlaming zou boeien, en mijn Vlaamsch-zijn nog zou verstevigen!...

Dr. L. SCHARPÉ

- G. Van Steene. *De Zeekust en Knocke.* Natuur- en Geschiedkundige gids. Brugge, Verbeke-Loys, 1930. In-8, 221 blz.; met afbb. = Fr. 20 (te bestellen: Dorpstraat, 8, Knocke).

We hebben met het meeste genoegen dit boekje doorbladerd: we hebben er niets méér in gezocht dan een 'natuuren geschiedkundige gids', en aldus zal dit werkje welkom zijn niet alleen bij de vlaamsch-kennende badgasten maar ook bij de ingezetenen van Knokke en omstreken.

Voor de geschiedenis van Knokke bestond reeds het prachtwerk van J. Opdedrinck: 'Knocke, histoire et souvenirs' (1913). Heer Van Steene heeft dan ook ruimschoots uit dit boek geput. Zelf heeft hij voor de jongste geschiedenis een heele reeks belangwekkende gegevens op den volksmond nog kunnen oppikken en beschrijft op degelijke wijze de ontwikkeling van de jonge badstad

Voor de oudste geschiedenis mist het werkje critisch inzicht en geschoolde vakkennis: de oudste geschiedenis van deze streek kan niet geschreven worden zonder een diep en oordeelkundig samengaan van geschied-, plaatsnaam-, oudheid- en aardkunde. Het viel natuurlijk buiten de bedoeling van den Steller een dergelijk onderwerp aan te vatten! We wenschen toch dat bij een heruitgave den oorsprong van Knokke uit een ander standpunt beschouwd worde dan het zeer twijfelachtige van E.H Opdedrinck (Iersche oorsprong): Zie daarover Biek. 1930, bl. 85-88.

Ook de spelling van de plaatsnamen laat te wenschen: waarom nog steeds: Paerdemarkt, Zwin, Ceuveldijk enz, waar redelijkerwijze: Paardenmarkt, Zwijn, Keuveldijk enz. zou moeten staan.

Een verklaring van den naam Scharphout als deze op blz. 22 is natuurlijk onjuist (Zie Biek. t.a.p.).

We moeten ook een paar prachtig gelukte bladzijden vermelden: Uitstapje naar het Zwin (blz. 37), Overzicht van enkele dijkbreuken (blz. 70), Het Zoute (blz 91) e.a.

Op natuurkundig gebied missen we nog steeds een uitgebreid Vlaamsch werk over onze kust: dat heeft Heer Van Steene ook wel gevoeld. Het verwondert ons in de boekenopgave het degelijke Fransche werkje van Verhas: 'Le long de nos Plages' niet aan te treffen. Vooral de plaatjes zullen welkom zijn bij de badgasten die vlug den naam van het; zee- strand- en duingedoe willen opzoeken.

Alles samen genomen: een goed werkje. En wanneer Heer Van Steene bij een heruitgave, die we uit ganscher harte wenschen, het werkje hier en daar herzien wil, alsook een paar ongelukkige zegswijzen (b.v. eenvoudige som voor gering bedrag, phosfoorlicht voor glimlicht enz.) verbeteren wil, dan zal het buiten het bereik van alle critiek liggen.

J. DE LANGHE.

- Vanwege ‘De Sikkel’, Kruishofstraat, 223. te Antwerpen: R Van Roosbroeck. *Het Wonderjaar te Antwerpen 1566-67.*

Inleiding tot de studie der Godsdienstonlusten te Antwerpen van 1566 tot 1585. - 1930, in-8°, XXVI-527 bl. = Fr. 85.

Een werk dat alle beoefenaars en ernstige liefhebbers van geschiedenis geern en met vrucht zullen lezen. We zeggen *lezen:* want al steunt het verhaal voortdurend op overvloedige, oordeelkundig aangehaalde boekenschap, op uitgegeven en vele onuitgegeven bescheiden, toch blijft het eene onderhoudende en boeiende lezing die haren aantrekkelijken titel ten volle verrechtveerdigt.

Steller, die hem reeds door de uitgave van een belangrijke kronijk uit dien tijd verdienstelijk maakte (Biekorf 1929, bl. 159-160), streeft er naar en lukt er in het ingewikkelde verloop van 't Wonderjaar te Antwerpen waarlijk te doen *herleven*: het stadsleven in zijn vollen omvang, het doen en denken van adel, burgerij en volk worden met fijnen speurzin achterhaald en, in hunne voortdurende wendingen, diep-zielkundig ontleed en treffend uitgebeeld.

't Belang van dit werk blijft echter niet beperkt tot de stad Antwerpen alleen. De bloeiende havenstad was 't middelpunt van koophandel en verkeer, en alzoo ook de groote in-en-uit van nieuwe gedachten, leering en beweging: de nieuwgezinden uit al de Nederlandsche gouwen waren in voeling met de ‘Geuzenstad’. En daarom juist had St. wat dieper mogen nazoeken in de uitgegeven geschiedbronnen van die gouwen, en namelijk van Vlaanderen; daaruit had hij sommige zijner inlichtingen kunnen aanvullen en verrijken. Alzoo: nopens de kollekte van het ‘driemillioenrekwest’ in West-Vlaanderen (waarover bl. 239-240) konden uit den documentenbundel van A.C. De Schrevel, *Troubles Religieux du XVIe siècle au Quartier de Bruges* (Brugge, 1894), bl. 12-13, 19-20, 85-86, 240-44, belangwekkende gegevens benuttigd worden. Nopens de bedrijvigheid van den geuzenkapitein Jan Denys had St. alleszins het Vierde Deel (bl. 80-89) van Ed. De Coussemaker's groot verzamelwerk, *Troubles Religieux du XVIe siècle dans la Flandre Maritime* 1876), niet mogen onvermeld noch onbenuttigd laten. Wegens de geweldige boekenschap over dien beroerden tijd is zoo'n verzuim niet te ontgaan en alleszins licht te verontschuldigen, te meer omdat het maar een buitenhoekje van den voortreffelijken bouw aanraakt - De uitgave zelf, door ‘De Sikkel’ bezorgd, voldoet ten volle om hare voorname keurigheid.

A. VIAENE.

[Nummer 11]

De inteekeningen hernieuwen!

KLOP KLOP!.. Biekorf ruttelt aan de deure, beste Lezers,

> een jaar is ten einde,
> een nieuw jaar begint!

En de korf mommelt om zijn loon en recht voor 't werk en 't bestaan in den nieuwen krans der maanden.

‘De bien vergaderen dese stoffe, van alle tghene dat bottekens voor bloemen heeft, ende van al daer soeticheyt in is: ende dese soorte van smaeckelijcke ieucht metter tonghe opnemende, draghen zyse zoo ten bie-corve waert...’ immers tot Uwe ate en bate.

't Wordt slechten tijd, 't is waar, maar ge zijt allen te zeer *Uwen* Biekorf genegen om hem dat te laten geware worden. Ten andere, als 't entwaar wribbelt en wrijft, 't is dan dat den honing meest deugd doet: hij bestrijkt den zeeren roeper lijk een ‘ongement’ en 't leed verkeert in genoegte.

Alzoo dan, niet uitstellen, als 't U belieft, maar aanstonds Uwe *vijf en-twintig frank* gestort en ‘overgeschikt’ op onze beschikrekeninge: **2335.37** (als aangewezen onder den Blok, dien vele Vrienden wel zullen indachtig zijn!) Uw herinteekeninge niet laten slepen: ons geeft dit moed, en 't vermindert den last.

Dank op voorhand.

'T BEREK.

De Groote Vloed van 5 November 1530 in Zeeuwsch-Vlaanderen.

DEN 5 November was 't vierhonderd jaar geleden dat ‘de lage landen bijder zee’ en vooral het Vlaamsche en Zeeuwsche kustland door een geweldigen stormvloed geteisterd werden. De oude kronijken vermelden dien vloed, in de lange rij der over stroomingen, als een der rampspoedigste uit onze geschiedenis: honderd veertig dorpen werden overstroomd en langen tijd bleef die ongeluksdag als de *Kwade Zaterdag* bekend[1]. Die vloed moet een ware *stormvloed* geweest zijn, die onvoorziens en verraadsch de dijken op vele plaatsen doorbrak en de Rijn- Maasen Scheldemondingen overspoelde.

De Polders langs de Honte of Wester-Schelde, in Zeeuwsch·Vlaanderen en Zuid-Beveland, waren vooral erg aangetast. Bij 't keizerlijk ‘Placcaet’ van 23 Mei 1531 wordt in den rand aangeteekend dat 36 polders in Hulsterambacht en 9 in Cazant onder water liepen[2].

De maatregelen door 's lands bestuur getroffen wijzen op de uitgestrektheid van den watersnood in onze gewesten. De gouwheer van Vlaanderen, Jacques de

(1) L. Torfs. *Fastes des Calamités Publiques*, deel I, bl. 290-292 (Doornik, 1859).

(2) *Eersten-Placcaet-Bouck* van Vlaanderen, bl. 398 (uitg Gent, 1639), - Voor Walcheren zie de stukken door R. Fruin uitgegeven in het *Archief van het Zeeuwsch Genootschap*, 1908, bl. 135 vgl.

Luxembourg, vaardigde den 20 December 1530 een ‘placcaet’ uit dat aan alle ‘dycmeesters, dyckers, rysweerckers, crammers ende andere wearcklieden, hemlieden verstaende ende gheneerende int fait van dicaigen,’ verbiedt buiten het graafschap Vlaanderen te gaan werken, daar hunne hulp binnen 't land dringend noodig was[1]. Een keizerlijke ‘ordonnancie’ van 25 Januari 1531 regelde de daghuren van de werklieden die gebezigd werden aan 't herstellen der dijken in de overstroomde gewesten van Vlaanderen en Zeeland en liet het dijkwerk toe over zondagen en heiligdagen[2].

Door dien vloed leden de Vlaamsche abdijen, die de bizonderste ingelanden in de Vier Ambachten waren, verliezen die ze maar moeielijk hebben kunnen herstellen. De Duinenabdij, die een groot deel van haar goed in Hulsterambacht liggen had, bleef langen tijd gevoelig aan de gevolgen der ramp.

Michaël van Onderberch (Submontanus), de toenmalige kapelaan van den abt der Duinenabdij[3], beschreef de ramp in een verhaal dat in 1650 nog op het archief van de abdij te Brugge bewaard was, doch nu onvindbaar blijft. De omstandige titel van het stuk is echter overgeschreven in den ‘Grooten Inventaris’ van D. Valentijn Le Clercq (1650). Hij luidt alzoo:

‘Particuliere Relatien door F. Michiel Submontanum, Capellaen vanden prelat vande Dunen, ter cause vande inondatie gheschiet upden dach van St.

(1) *Recueil des Ordonnances des Pays-Bas*, 2e reeks, dl. III (uitgegeven door J. LAMEERE), bl. 78-79 (Brussel, 1902).

(2) aldaar, bl. 65.

(3). ‘Michaël van Onderberch, capellanus’ onderteekent mede een akte van 15 October 1530 (Archief der Duinenabdij in het Brugsche Seminarie [= SBD]. Titel: *Zande.* R. *Bergen op Zoom*, n. 2). - Hij is een der eerste monniken geprofest onder den abt Robertus De Clercq (1519-1557), volgens *de Cronica et Cartularium Monasterii de Dunis*, bl. 94-95 (Brugge, 1864). De naam *Oudeberghe, Oudenberghe* aldaar opgegeven, moet volgens onze oorspronkelijke akte verbeterd worden. Waarschijnlijk was hij familie (misschien de broeder) van den vorigen jong-gestorven abt, Petrus van Onderberch (1515-1519), een geboren Gentenaar.

Malachias den 5^{en} novembre 1530, ende dat up alle de palen van Vlaenderen, Hollant, Zeelandt ende Brabant, alswanneer verloren zyn gheghaen alle de landen ligghende in Hontenisse, Ossenisse ende Heinsdyck, mitsgaders Sandtberghen, Saeftinghe, Wardo ende andere platsen competeerende het Clooster vande Dunen, ende de naercommelinghen moeten weten, datter noyt sulck eene inundatie ghehoort, ghesien ende ghelesen is gheweest, gheschiet tusschen twee ende drye uren naer middach'(1).

Mocht het stuk zelf ooit teruggevonden worden, dan zou het voorzeker een niet te versmaden letterkundige bron zijn voor de geschiedenis van den *Kwaden Zaterdag.*

Over de geldelijke benauwing waarin de Duinenabdij, tengevolge van die ramp, verkeerde, hebben we elders meer geschreven(2). 't Komt hierop neer: dat de abdij in diepe schulden geraakte wegens de kostelijke dijkwerken die ze in Hulsterambacht moest uitvoeren, wilde ze hare overstroomde goederen niet in het bezit van den graaf, Keizer Karel, zien vervallen. Nog in 1545 doet de abt van Duinen zijn beklag over de ontzaglijke kosten die zijn klooster, wegens den noodlottigen stormvloed, moet bestrijden: sedert 1530 heeft hij op eigen kosten zes of zeven 'inlaghen' moeten leggen; van 1530 tot 1534 betaalde hij 48.000 Carolus guldens om het aanleggen en 'tonderhouden vanden hoofden ende weeren vande grontbrexem voor de Nieupolders, Waleshoorde ende elders'; hij heeft het land van Saeftinge moeten belasten 'twelcke alsnoch [1545] byder Ko. Majesteyt bezeten es... ende bovendien zyne kercke moeten belasten in renten sichtent den zelven tyt [1530] wel voor 14.000 guldens eens, ende diversche huusen, juweelen, meubelen, catheylen ende goede partien van lande moeten vercoopen wel

(1) In het *Magnum Registrum archivi Dunensis* (SBD), onder Titel: *Zande*, Rubriek: *Dycagie*, n. 41.

(2) In het *Jaarboek 1930* van den Oudheidkundigen Kring 'De Vier Ambachten' bl. 34 (Hulst, 1930).

bedraghende 15.000 guldenen hem in zynen grooten noodt gheleent by diversche goede heeren ende vrienden vander kercke, zoot al deuchdelick blycken mach byden staet den prelaet van Clervaulx, zynen heuversten, ende zynen convente overgheleyt ende gheveriffieert...'[1].

Ook de Kapittelheeren van Kortrijk, de grootste tiendeheffers en aanzienlijke grondbezitters in Hulsterambacht, deelden in de schade der overstrooming. In de eerste jaren na den vloed overtreffen de buitengewone dijkkosten de opbrengst van sommige hunner gronden, zooals blijkt uit den volgenden post der Rekeningen:

'Item, betaelt den Rentier vanden Zande[2] over een eerste ghescot by hem doen schieten in Ossenesse Nieulandt van 5 ghemeten landts, ten 3 lb. par per elc ghemet, ende compt 15 lb. par.'

Hetzelfde land wordt nog, in den loop van 't jaar 1531, belast met de volgende geschoten per gemet: 7 Juni. 6 lb. par.; 12 Juli, 12 lb par.; 15 September, 6 lb. par. Elk gemet poldergrond droeg aldus, in 't jaar na den stormvloed, een dijkbelasting van 25 ponden parisis[3].

Volgens de rekening van het volgende jaar 1531-32 liggen in die streek nog overstroomd: ''t Moerhooft gheseyt t' Sgraven Casteel in Rietvliet', de goederen 'in den Langhendam' en de goederen in Ossenesse[4]. In 1532-33 zijn 't nog enkel de goederen in Ossenesse en Remersdijk die niets opbrengen wegens de overstrooming[5].

A. VIAENE.

(1) Volgens een vertoog van den abt, anno 1545 in SBD. Titel: *Zande*, R. *Processen*, n. 63 c.
(2) De rentmeester van de Duinenabdij in Hulsterambacht; hij was gewoonlijk ook dijkgraaf en ontvanger der dijkgeschoten voor de Hulstersche polders.
(3) Archief van het O.L. Vrouwkapittel (in de O.L. Vrouwkerk) te Kortrijk Rekening *Hulst.* 1530-31, f. 15
(4) Aldaar, Rekening 1531-32, f. 5 v.-ll.
(5) Aldaar, Rekening 1582-33, f. 9.

Engelschman-steertman.

- Van onzen medewerker A. Hegmans verscheen in de *Verslagen en Mededeelingen* der Kon. Vlaamsche Academie (1930, bl. 270-275) een merkweerdige bijdrage over het ontstaan en de beteekenis van de Latijnsche benaming: *Angli Caudati.* Liefhebbers van taalgeschiedenis zullen in dit geleerd onderzoek veel genoegen vinden.

De vertellingen van ‘de Engelschmans die steerten hebben’ waarover vroeger alhier (1930, bl. 184-185 en 216) geschreven wierd, zijn alleszins *legenden*, die een vroeger ontstane en slecht verstaanbaar geworden zegwijze willen uitleggen. 't Ware toch nuttig de verschillende lezingen van die ‘naamverklarende’ legenden te verzamelen, om er den volksgeest in te achterhalen die ze ingegeven heeft. De bijdrage van A. Hegmans legt den vasten bodem voor zoo'n volkskundig onderzoek.

B.

Een bijgeloovig Soldaat.

IN 1592 was een zekere Magdaleene Ledau te Brugge verdacht van tooverij. De schepenen stelden 't gebruikelijk onderzoek in om tot de geregelde betichting te kunnen overgaan. Hier volgt het verhoor van een soldaat, die wel bekent met ‘hoogere remediën’ te werken, maar met tooverij en tooveressen niets wil te zien hebben en daarom ook in 't heksenproces niet wil betrokken zijn.

‘Michiel Brem, oudt ontrent 40 jaeren, soldaet onder de compaignie van capitein Forret, ghevraecht wat kennisse hy heeft an Magdaleene Ledau, zecht haer te kennen, maer noynt eenighe hantise met haer ghehadt te hebben; kent zelve hem ghemoyt te hebben met coyen te ghenesen ende tzelve te doene met vontewater, gewyt zout onder eenen kilck ende met ghewyde keerssen; zecht tzelve gheleert te hebben te Roome van eenen gheestelicken man; zecht ooc tzelve te doene *met maechde parchement* daer in

scryvende het paternoster ende legghet tzelve inde rechte hoore vande coyen, vindende die remedie goet; zecht ooc met woorden te ghenesen peerden, persoonen van vallende ziecte ende ooc de wulf te weeren vande scapen; zecht ook over hem te draghen zeker parchemin daerin ghescreven het evangelie van St Jan, twelcke hy meent te wesen jeghens het watere zende andere periclen; zecht dat hem tzelve parchemin ghegheven es van J^{o} Cathelyne van Doorne, die zeyde tzelve ghevonden te hebben; kent zeker boucxkin gheleent te hebben an Franchois Cortewyle omme uyt te scryven; kent ooc by hem ghelaten te hebben zeker maechde parchemin twelcke hy bezicht tot de zaken voorscreven. - Actum 28 Augusti 1592, in collegio.

(Rijksarchief te Brugge. Fonds: Casselrij Yper, n. 4494. *Informatie bouck der stad Brugge* (1 585-1596), f. 133.

E.I.S.

Bloei!

Aan J. en M.

GROEITIJD is het, bloeitijd ja,
als ik naar mijn dochters ga!
Zesse zijn er, zes kapoentjes,
zes gezichtjes, zes fatsoentjes
die verschillen in den schijn
en toch al dezelfde zijn.
Jonge takken op de stammen,
nieuwe vonken uit de vlammen,
reine zielkes, beelden Gods,
'k zegen ze allen met veel trots...
'k Weet het, plichtgetrouwe kindren,
dat zij, die den bloei verhindren
en de zorg, den last ontvliên,
U als ‘oudewetsch’ aanzien.

Laat ze spotten, laat ze razen,
U misprijzen maar als dwazen:
heft, als antwoord op hun' hoon,
hoog uw' kindren als een' kroon;
roept hun dat geen' wiegen schaden,
dat ze zegen zijn, genaden,
en dat wieghout, kinderdisch
troonhout voor den Hemel is!

JOS. VANDEN BERGHE.

Weerspreuken bij de Visschers.

IEMAND die weerspreuken opzant, merkt al dadelijk een opvallend verschil tusschen de weerspreuken van de landemenschen en deze van 't visschersvolk.

De landemenschen leven samen met de gewassen op den akker, met de kruiden in 't wilde en met de dieren in den stal, op 't neerhof en in de vrije lucht. En zoo zullen ze heel natuurlik b.v. regen voorspellen: als de katten hulder wasschen,

als de merelaar 's zomers te vele schuifelt!

Maar de visschers leven op de zee, de groote en onbevroede zee. Ze leven in rechtstreeksche aanraking met de grootsche natuurverschijnselen: het grillige spel van de golven, den mistigen einder, de jagende wolkentrossen, en vooral, de wind, de machtige meester.

En zoo zullen ze meer dan de buitenlieden 't nakend weere voorspellen rechtstreeks volgens die uitingen van de natuurmachten.

Laten we eenige van die weerspreuken beschouwen opgepikt bij de Heistsche visschers.

'*Een oordje wind*
is een stuivertje regen!'

t.t.z. een asemke, een briesje uit den Westen brengt veelal een vlage regen mee.

Immers: ‘'t Westergat is 't regengat’ en ‘westerwind is regenwind!’

- Als er in de hooge luchtlagen vele kleine ijskerteltjes zweven, ondergaat het zonnelicht of 't manelicht een bizondere breking, waardoor de gekende ringen rond zon of maan verschijnen. Welnu:

‘*Een zunnering*
is regen of wind!’

meent onze visscher, evenals de Hollandsche zeeman: ‘Een ring rond de zon, is water in de ton’! Maar:

‘*een manering*
is nothing’

terwijl de buitenlieden er sneeuw of regen in zien.

- Hoe schoon is 't, wanneer in een kleurenbad de zonne 's avonds in den kimmesmoor gaat slapen! Ja, 't is schoone, maar 't en deugt niet, immers:

‘*De zunne ín een nest*
is morgen wind uit west!’

's Zomers moet ge langs het strand zijn, om de zonne onbeneveld, als een roode groote bol, achter den Westereinder te zien wegzinken en met haar laatste stralen lucht en zee roodverwen als vier.

Prachtig is 't! En 't deugt, want morgen krijgen we droog en vast weere.

- De wind is meester op zee. En hoe grillig! En vooral hoe verraderlijk, wanneer hij spelend begint en stormend eindigt. Maar de visscher kent zijn vijand:

‘*Een zuidooster stoker*
is een noordwester rooker!’

Een licht windeke dat uit den zuidoosten opstookt kan een onvoorziene wending naar den noordwesten nemen, waaruit het dan duivels stormen en stuiven kan!

- De maan speelt in alle volksweerkunden een overwegende rol. En bij 't zeevolk niet min.

‘*Een staande mane*
is een liggende zeeman!’

Als de maanzikkel rechtopstaat, mag de zeeman gerust zijn en op zijn gemak. Maar:

'*Een liggende mane*
is een staande zeeman!'

Zijn die spreuken niet werkelijk mooi! Ei, wat een verschil tusschen de levende, kernachtige taal van ons buitenvolk, van onze ruwe maar doorbrave visschers, en de saaie schooltaal, die ten slotte maar leeft op de kosten van de volkstaal.

O visschers van onze Noordzeekust, bewaart als een schat op uw monden de taal, die uw koene voorvaderen spraken, en waarin men iets hoort van de zee, iets hoort van uw hart, van uw onbewust Vlaamsch-zijn en Christen-zijn.

Bewaart ze trouw, en weest er fier over, ja fier over uw eenige echte moedertale!

JOZEF DE LANGHE.

Van onzen Jan zaliger.

(*Vervolg en Slot van bl. 313*).

- **J**ANTJEN, had Nonkel Louis dikwijls gepeisd in zijn eigen, gij zijt de goedheid-zelve... maar 't is spijtig: ze 'n hebben u nooit leeren gehoorzamen en uw koptjen is toch zoo duivelsch-hard. 't Zal nog uwen dood kosten!

Letter docht de man dat hij... waarheid sprak.

't Was in 't werkhuis, dàt Teniersmuzeum, dat Jan eraan viel, den laatsten keer van zijn schoon, schuldeloos jongmansleven... och God! 't Was den 18^{n} van Zaaimaand 1864. Monseigneur Faict wierd gezaalfd en als 'Bisschop van Brugge' ingehuldigd. Nonkel Louis en Zijn-Doorluchtige-Hoogweerdigheid hadden samen hunne latijnsche klassen te Roeselaere gedaan en waren twee-zielen-in-éénen-zak gebleven.

- Jan Faict die Bisschop wordt, zei Nonkel, dat moeten wij vieren!! En 't mannetje was in de weer[1]

(1) in 't geweld.

eene weke-al aan een stuk met opschriften, sparregroen, vlaggen en... vierwerk.

- Zòò veel Kalium Chloricum, zòò veel houtskool,... Barium Sulfuricum voor dàt mengsel en Cuprum Aceticum voor dàt ander, had hij gezeid. Voorzichtig zijn, Jan, goed begrepen, ei? Als 't u belieft voorzichtig zijn... roeren in den mortier, niet stampen, alleszins niet stampen! 't is springstoffe... en dat 't schoone, effen zij, gelijk van kleur en mengsel.

Jan begon, al roerende, zoolang Nonkel daar was, maar... ze klonken en de baas moest naar d'Apothekerij... voor een' oogpink maar. Jan wilde het beter weten, Jan was aan geen verbod, Jan moest een keer stampen!... Nonkel hoorde 't in den winkel, en kwam in eene hitte gevlogen naar binnen tewege, maar al met een keer: Parrrdaffe!!... een buisch in den grond van alle-duivels en seffens daarop een rinkelende stroom van vallende, brekende glas en pottewerk...

- God-Maria!! kermde Nonkel, en snakte de deure van 't werkhuis open... Jan, och arme duts, stond er tegen gesmeten en viel in Nonkel's armen.. dood!... één klompe bloed.. afzichtelijk! verrakkelde en verscheurde lappen vleesch!... Werkhuis, zolder, dak, buiten-muren, g'heel 't gedoefte en al wat er in was 't lag al opeen in een ijselijken-hoogen berg, afdalende tot in 't midden der strate en boven dat alles eene wolke van zwart, zwaar stof...

.....

's Anderendaags las Z.D.H. Monseigneur Faict zijn Eerste Pontificale Misse tot zielelafenis van onzen zoo dierbaren Jan zaliger.

Drie dagen later, toen men den praalboog aan de endeldeure[1] daar-rechtover afbrak, viel van alboven uit de sparretakken een bloote, bebloede arm...

.....

Roemt niet over den dag van morgen, want gij weet niet wat er morgen zal gebeuren en de dood is dich-

(1) De groote ingangpoort der kerk was juist rechtover het werkhuis.

te... Zòo zullen zijne vrienden getuigen: het is hem overgekomen op den dag dien hij meende de vreugdigste te zijn van zijn leven Gelijk het den Heere behaagd heeft, is 't geschiedt.

Meer dan zestig jaar was hij vast aan 't Huis en d'Apothekerij ‘den cleenen Thems’ aan S. Salvator's hoek te Brugge. Hij was nog uit den tijd dat de onderhoorigen hun leven lang den zelfsten dienst begongen, en dat ze 't werk waarnamen onkieskeurig, effenop, als eigen, als meebekommerd in 't gewin en in 't gezin, en ook al even geern gezien: ja! gelijk kinders van den huize.

Jan Kerckhove, Beste Vriend, wij kinderen van ‘thuis’, aan wier geluk Gij steeds met hert en ziele waart, wij vergeten U niet, nu dat Gij lijdt misschien en met een kleen gebed zoudt kunnen geholpen worden.

God ioone U om Uw lang en getrouwe dienaarschap.

O God! Vergeeft hem zijne schulden en leent zijne Vlaamsche trouwe ziel de Eeuwige-Schoone Ruste.

K. DE WOLF.

De Kenmerken van 't Westvlaamsch.

(*Vgl. Biek. boven bl. 282 en de vorigen*).

Het onbepaald lidwoord.

IN stede van de zware *een*, *eene*, *eenen*, gebruikt in de geijkte boekentale, bezigen de Westvlamingen de veel lichtere vormen *ne*, *en*, *e.* Zoo spreken zij van: *ne man*, *en vrouwe*, *e kind.* Dus: *ne* mannelijk, *en* vrouwelijk, *e* onzijdig. Die lidwoorden 'n verbuigen ze niet, maar in zekere gevallen, uit welluidendheid, voegen ze bij *ne* en *e*, eene *n*, alzoo:

a) voor een klinker of een niet uitgebrachte *h*: nen aap, en aapken, nen hof.

b) ook voor de medeklinkers *b*, *d*, *t*: nen boom, nen duts, nen tak.

De Bo in zijn *Idioticon* teekent aan: ‘Het ware te wenschen dat men dit Vlaamsche lidwoord overbracht in de geschreven tale; zij zou er bij winnen, niet alleen in rijkdom en duidelijkheid[1], maar ook in vloeibaarheid en welluidendheid.’

Daarin heeft De Bo overschot van gelijk.

Vergelijk: ‘'k gaf het peerd *nen* trek met *en* zwepe’, met: ‘'k gaf het peerd *eenen* trek met *eene* zweep’; en: ‘*Ne* snak en *en* bete krijgen’, met: ‘*eenen* snak en *eene* beet krijgen’.

De Westvlaamsche gedaanten luiden gelijk klokken, vloeien als water, en leggen het volle gewicht op de naamwoorden: *trek*, *zwepe*, snak, *bete.* Het boekevlaamsch daarentegen staat daar stakestijf, langdradig, en legt den klem op bijkomende woorden als *eenen*, *eene*. Dat is zoo waar en elk voelt het zoo stijf, dat z'het nu, in 't ‘officieel’ Nederlandsch, reeds beginnen na te doen: *een* mag dof als *'n* uitgesproken worden, en men mag den steert van *eenen*, *eene*, afkappen en immer zeggen: *een = 'n.*

Men mag dus schrijven: *Een* snak en *een* beet krijgen (*een = 'n*). 't Klinkt al beter, maar 't is eentonig. 't Blijft immer *een* voor mannelijk, vrouwelijk en onzijdig. Hoeveel rijker, onze drie Vlaamsche lidwoorden: *ne*, *en*, *e*!

R. GHESQUIERE.

Doodenwake in Fransch-Vlaanderen.

TE Duinkerke bestond, in de 17° eeuw, 't gebruik van de *doodenwake* te doen bij de sponde van een vrouw, die in kraambed gestorven was: 't Bed van de overledene werd gemaakt alsof ze nog in leven was; men herschikte 't driemaal daags, als hadde zij er nog in gelegen. Meer nog: men bereidde drie lichte

(1) Hij doelt op de verwarringe die kan ontstaan tusschen 't lidwoord *een* en het telwoord *één.*

eetmalen, die voor eene kraamvrouw gebruikelijk waren. 't Eerste daarvan werd gegeven aan den eersten arme die aan de deur kwam; het tweede aan de vroedvrouw en 't derde moest door den echtgenoot der overledene genut worden. De gebuurvrouwen en naastbestaanden kwamen op kraambezoek bij 't ijdele bed, tot den dag waarop de aflijvige haren kerkgang had moeten doen. Daarbij kregen ze wijn en sneukelinge: de echtgenoot moest hem gedragen alsof zijn overleden vrouw nog op de wereld was.

Een vroedvrouw uit dien tijd gaf den volgenden uitleg van die doening: ‘Niets onzuivers kan den hemel binnengaan. Alzoo kan de ziel der overledene niet binnen: ze moet wachten tot den dag waarop ze, volgens 't gebruik, weer zou buiten komen, te weten: den dag der zuivering, wanneer ze haren kerkgang zou gedaan hebben’. De Paters Jezuieten van Duinkerke ijverden in die jaren (1600 1660) om dit wangeloovig gebruik uit te roeien(1).

Heden ten dage bestaat er nog een dergelijk gebruik in de streek van Duinkerke en aan de kust van Fransch-Vlaanderen. Huisgezinnen houden daar *doodenwake* (veillée mortuaire) bij 't ijdele bed van familieleden die verre van huis overleden zijn. De sterfkamer wordt gereed gemaakt alsof 't lijk daar tegenwoordig ware: de gordijnen zijn neergelaten, de spiegels met witte lakens overtrokken, de kaarsen aangestoken. Dr L. Lemaire van Duinkerke heeft in de laatste jaren tweemaal dit gebruik in zijne streek aangetroffen: een eersten keer waren 't een oude zeeman en zijn vrouw die alzoo de *doodenwake* deden voor hun zoon die in Marocco gestorven was; den anderen keer was 't een oudersche jongedochter die de *doodenwake* hield bij 't bed van hare zuster die in 't hospitaal gestorven was(2).

E.N.

(1) Naar eene mededeeling van Dr L. Lemaire in *Bulletin de l'Union Faulconnier* van Duinkerke, deel XXVI (1929), bl. 73-74.

(2) Aanteekening aldaar bl. 73.

Een Algemeen Concilie dat nooit bijeengekomen is.

PHILIPS van Marnix, in zijn beruchten *Biënkorf der H. Roomsche Kercke* (1569), wil 't oppergezag van den Paus afbreken en alleen toekennen aan de gemeenschap der geloovigen, die hunne macht zouden uitoefenen in 't 'Concilie Generael'. De Kerkvergaderingen der 'H. Roomsche Kercke' zijn niet *algemeen*, beweert Marnix: alle standen moeten er tegenwoordig of ten minste vertegenwoordigd zijn; de mindere man mag er met evenveel recht zetelen als de bisschoppen en godgeleerden.

Op dit stuk antwoordt hem de Kortrijksche pastoor Jan Coens in zijne *Confutatie oft Wederlegginghe vanden Biencorff* (Leuven, 1598), f. 90 r. en v. Hij trekt het gevolg uit Marnix' kettersche redens en geeft een geestige beschrijving van een 'Concilie Generael' dat den droom van den nieuwen kerkleeraar zou verwezenlijken. Die voorstelling en opsomming is vooral merkweerdig, om de veerdigheid waarmee de schrijver spelend-weg de woorden schikt en smeedt, met opzet ordeloos door en tegen elkaar werpt; als ze maar naar den zin tegenstrijdig botsen, of naar den klank voegen en rijmen. Hij grijpt naar die spottende 'woordkunste' omdat, zooals hij zegt f. 108 v., ook Marnix' radens 'gheen propoosten en zyn van gewichte, maer meer schudderije ende gecsmeer'.

'Op dander zijde, moestmen ontbieden tot het Concilium, den Keyser, den Coninck, ende alle de Princen, Graven, Signeurs, Jonckers ende Monsseurs: met alle de Keyserinnen, Coninghinnen, Princessen ende edel Vrouwen, ende alle de Staetdochters ende Camenieren. Daerenboven moestmen doen eenen generaelen oproep, van alle ambachten. Cleermakers, schoenmakers, raymakers, ghereelmakers, mandemakers, mes-

makers, sloetmakers, ghelaesmakers, schrijmakers, brilmakers, ende spellemakers, potghieters, lootghieters, tenghieters, clocghieters, ticheldeckers, schaelledeckers, metsers en pleckers, panneleckers en penneleckers, en plateelleckers, vlaeybackers, pastaybackers, coreelbackers, potbackers, reynwerckers, legwerckers, borduerwerckers, baerbiers ende droochscheerders, schoenlappers en blaesbalclappers, stoeldrayers, coordedrayers, en (f. 99 v.) coppedrayers, swijnders en twijnders, lontespinners, ploechtreckers en wercktreckers, steenhouwers, beenhouwers, brouwers en leyrtouwers, kaffkoenvaghers sonder leere, ketelbuyters en vrybuyters, timmermans, waghemans en schipmans, wullewevers en linnewevers, volders en molders, kremers en cooplieden, liegaerts ende luyaerts, tuysschers ende dronckaerts. Jae noch, spinnerssen, nayerssen, heckelerssen, ende niemant en soude moghen uitghelaten zijn, oft anders, ten waer gheen generael oft alghemeyn Concilie.'

Sint Jozef in eene Wildernis.

DAAR was eens eene moeder en zij hadde drie kinders en 't waren drie meisjes. Het oudste van de drie was eene hertelooze en daarbij ongehoord hooveerdig. Het tweede was veel beter; maar 't was een beetje gierig. Het derde was een engelke van goedheid, 't hadde alle gaven.

De moeder zag het oudste liefst. Het tweede kon ze nog lijden; maar het derde moest het bekoopen: ze kon het noch zien noch geluchten.

Om het kwijt te geraken zond zij het om braambeiers te trekken naar eenen bosch, en het moeste zijn panderke vol hebben eer het naar huis mocht wederkeeren. Zoo zal het verdoold geraken, dacht zij, en zijn huis niet meer vinden en ik zal er van verlost zijn.

Het kind had een goeden engelbewaarder en

't kwam iedere keer weder met zijn panderken oppende vol braambeiers, en de booze moeder en gerockte het niet kwijt.

Algelijk, op zekeren dag dat het nog eens gezonden was naar den bosch, gebaarde zijn engelbewaarder als of hij het verlaten hadde en 't verdoolde zoo deerlijk, dat 't niet meer en wist waar het was en al waar het naar huis moest gaan. Zijn panderke was oppende vol braambeiers en 't doolde daarmede geheel het overige van den dag.

't Wierd avond en duister en 't wierd benauwd. Het begon te bidden, zoo lang en zoo schoone, dat zijn engelbewaarder het kwam troosten en helpen, en in de verte zag het een lichtje branden. Het vaagde blijde zijne traantjes af en 't liep rechte naar dat lichtje. Het vond alzoo een klein arm huizeke en het klopte om binnen gelaten te zijn.

Een oude eerbiedweerdige grijsaard met een langen witten baard deed het deurtje open en liet het binnen.

- Brave man, mag ik hier dezen nacht slapen? ik ben verdoold in dezen bosch en 'k vinde den weg niet meer om naar huis te gaan, snikte het.

Die oude man, die niemand anders en was of de Heilige Jozef, loech in zijnen baard als hij het schuldeloos meisje bezag en zei:

- Zeker, kind, gij zijt hier welgekomen, 'k en hebbe maar een beddeke en 't is voor u. Ik zal voor eenen nacht in het strooi slapen.

- Gij zijt al te goed, sprak het kind, dat wil ik niet, ik zal in 't strooi slapen en gij in uw bedde, ik zou mij wel schamen. Gij zijt oud en krank en ik ben jong en kloek.

- Wat hebt gij daar in uw mandeke, vroeg de heilige, en hij vaagde een traan uit zijn oogen van klare aandoening.

- Al braambeiers, mijn goede man, en 'k heb hier nog brood ook, want van angst en benauwdheid en heb ik nog bijna niet kunnen eten. Wij zullen nu te gare ons buikske eene zielemisse doen, wilt gij? ik

zou zoo blijde zijn u alzoo mijne dankbaarheid te kunnen toonen.

- Ja wel, mijn goed kind, en God zal u zegenen om uwe goedhertigheid.

Het meisje, over van blijdschap, haalde haar brood uit en zij aten alle twee smakelijk van die braambeiers met die broodsneden.

't Wierd tijd om te gaan slapen en de heilige Jozef wilde dat het kind in zijn beddeke sliep, maar 't en wilde niet; en wat hij zei of niet en zei, 't kroop in 't strooi en 't sliep algauw gelijk eene roze.

Als 't 's anderendaags zijn oogskes opentrok, was 't klaar dag: en 't en vond nievers den ouden braven man meer: hij was weg en verdwenen. Maar al zoeken en roepen vond het eenen zak vol met goudegeld, en 't stond op den zak klaar en duidelijk geschreven dat het dien zak moest meêdragen naar huis

- O! wat zal moeder blij zijn! riep het en het trok huizewaard onder de bescherming van zijnen engelbewaarder.

De booze moeder die reeds dacht haar dochterken kwijt te zijn, zag het al met eens al lachen en zingen opkomen. 't Kind vertelde met geheele mondsvollen haar gevaarnisse en als de moeder al dat goud in den zak zag blinken, veranderde heur herte en 't was welgekomen.

's Anderendaags zond zij haar tweede dochter naar den bosch om braambeiers en ze gaf haar veel boterhammen mede voor den ouden sukkelaar in den bosch. De deze verdoolde ook, of beter zij en verdoolde niet, maar vond 's avonds ook, door dat lichtje, dat kleen arm huizeke waar de Heilige Jozef in huizenierde.

Zij klopte en vroeg den ouden grijsaard of zij mocht slapen.

- Ja, mijn kind, gij kunt hier slapen; maar 'k en heb maar een beddeke. Gij moogt er in slapen, ik zal voor een nacht in hot strooi kruipen.

- Zoo niet, brave man, zoo niet! Bij dat ik zie, dat bedde is groot genoeg voor ons getweeën; gij en moet in het strooi niet slapen.

En toen zette zij haar mandeke vol braambeiers op de tafel en nog twee vetgeboterde sneden brood kwamen te voorschijn. Zij ging aan het eten en vroeg of hij ook niet zou meê eten: ‘'t Is u gejond’, zei ze; maar heur mildheid en liep niet over, en de heilige zag het wel. Hij liet hem algelijk gezeggen en ze aten te gare.

Als 't tijd was om te gaan slapen, zag hij hoe 't meisje van de moedheid reeds weg was en sliep. Hij nam het kind zachtjes in zijne armen en droeg het in zijn bedde en kroop in 't strooi.

Als 't meisje ontwiek, was het reeds klaar: maar de oude man was verdwenen. 't Speet haar; maar als zij dien zak met geld zag staan, was alle spijt weg en ze sprong er naartoe vol blijdschap.

't Docht haar dat de zak minder was als die van hare zuster; maar, dacht zij, 't zijn misschien kostelijke perels en edelgesteenten.

Wat stond zij beteuterd te kijken, als zij zag dat het maar zilverstukken waren!

- Nu, zuchtte zij, 't is toch beter dan niets... en zij keerde er mede naar huis.

Moeder en wiste niet hoe dat kwam en 't meisje ook niet: de jongste hadde goud gekregen en de deze maar zilver? Nu, zei ze ook, 't is nog beter dat dan niets.

- Nu is 't uwe beurt, sprak ze tot haar lieveling, ik ben zeker dat gij zult best varen, met al uwe bevalligheid en uwe bekwaamheid.

Zij vulde hare zakken met boterhammen, kaas en sneukelbucht, genoeg voor twee, en zond ze ook naar den bosch.

't En leed al niet lange of zij had haar mandeke vol braambeiers en als 't donker wierd, had zij al gauw het lichtje bemerkt dat flikkerde in de verte, en zij trok er naar toe.

Zij sloeg op de deure gelijk iemand van de Wet en vroeg om te mogen binnen gaan.

- Ja, riep de Heilige Jozef, zonder van zijn stoel op te staan.

- Zou ik hier niet kunnen vernachten, brave man? vroeg zij.

- Ja, mijn kind, maar ik en heb maar een bedde. Ik wil het uit liefde tot God wel afstaan voor een nacht en in het strooi slapen.

- Goed, goed, opperbest, en kan ik hier geen gerief krijgen om wat te eten; want ik heb het een en het ander mede dat ik zou willen oppeuzelen: ik heb honger!

- Dat kan ik u niet geven, mijn kind; maar zet u aan tafel daar en eet uw bekomste, want ik ben arm, geheel arm.

- Nu tot daar, 't zal ook gaan, zei ze, en ze begon heur boterhammen en kaas op de tafel te leggen en ging maar elderop aan 't smullen, zonder den ouden man meê te deelen.

De oude man bezag hare doening en hij verzuchtte.

Zij hoorde het, en met een grootsch gebaar, zei ze:

- Als ik mijn bekomste geëten heb, moogt gij mijn overschot hebben. Is 't wel?

De heilige en sprak niet, en gebaarde dat hij 't niet en hoorde.

't Wierd tijd om te gaan slapen en zonder veel tarlataantjes, kroop zij in het bedde en liet den ouden man in het strooi slapen.

's Anderendaags als zij ontwiek, was de heilige weg en zij en vond hem nievers en ze begon te zoeken achter den zak met geld; maar zij en vond nievers niet. 't Docht haar dat er in een hoek daar iets zwarts lag: ze stoop om dichter te kijken en beter te zien, en ze bokte daar al met eens met haren neus op iets, dat ze wel duizend sterren zag.

Zij verschoot dat zij hutste en tastte aan haren

neus; maar nu verschoot ze nog meer; want zij voelde dat er nu twee stonden in plaats van een! Wat is dat nu? twee neuzen, wat snel ding moet ik nu zijn, sprak zij. Zij trok heur handspiegelken uit haar beurze en zij zag toen wat leelijke gebulte knorre die tweede neuze was.

Zij liep verschrikt de deur uit en schreide zoo bermhertig schreien, dat de heilige weder verscheen en zei:

- Ongelukkig kind, hoe geerne had ik u gezegend en ik heb u moeten straffen om uwe botte hooveerdigheid en uwe leelijke gierigheid. Ik geloof waarlijk dat gij een steenen hert hebt.

- O! brave man, zeide ze al weenen, gij hebt gelijk, 't is waar: ik en heb niet wel gehandeld; maar om de liefde Gods heb toch medelijden met mij en verlos mij van die leelijke mismaaktheid.

- Als gij belooft u te beteren, wil ik wel, mijn kind; maar gij moet geheel veranderen. Gij moet ootmoedig zijn en milddadig jegens uwen medemensch. Belooft gij dat rechtzinnig?

- O ja, ja, al wat gij wilt, maar verlos mij toch van dat leelijk meubel!

De heilige en kost het over zijn herte niet krijgen: hij nam den neuze weg en gaf heur nog twee gouden stukken, zeggende:

- Ga nu naar huis en vertel dat aan uwe moeder en uwe zusters die hier ook geweest zijn.

Heur spiegeltje kwam nog eens voor den dag en ziende dat zij hare vorige bevalligheid wedergekregen hadde, bedankte zij den ouden man en spoedde heur huizewaard.

Onderwege overdacht zij, hoe zij haar zonder schande uit den slag zou trekken, en als zij thuis kwam vertelde zij zonder blozen dat zij een geheelen zak gouden geld gekregen had en dat den zak zoo zwaar was dat zij hem onderwege had moeten laten. Zij had hem boos weggedoken en zij wist geheel wel waar, zei ze, en ze toogde de twee gouden stuk-

ken. Zie, moeder, zie: 't zijn al zulke en nog veel schooner!

Moeder geloofde dat gelijk suiker en was uittermate blijde.

- Morgen gaan wij te gare den zak opzoeken en naar huis brengen. 'k Heb het wel gedacht dat gij best zoudt varen, mijn hertedief en ze keek met misprijzen op de twee andere.

Zoo 's anderendaags gingen zij te gare den bosch in. De dochter en was gelijk van geen redens, en dacht reeds moeder met een nieuwen leugen te bedriegen. De zak zou weg zijn en gestolen, en 't was daarmeê uit en amen.

Ja, maar als zij wat dieper in den bosch kwamen, kropen er van alle kanten schuifelende slangen uit het kreupelhout en 't en leed niet lange of die hooveerdige bedriegster kreeg wel honderd venijnige beten. De slangen kronkelden rond hare beenen, hare armen en rond haren hals, en snoerden en snoerden zoodanig dat de ongelukkige versmachtte en stierf zoo zwart en leelijk als een verdoemde.

De booze moeder verschrikt wilde wegvluchten, maar de slangen sneden haar den weg af en zij wierd bij hare dochter op dezelfde wijze gedood als straffe, omdat zij zoo herteloos en boos was geweest met hare jongste dochter, en de oorzaak was geweest van de ondeugden der oudste.

J. LEROY.

Het Vlaamsch is uitgeboerd!...

De sleutel zit op de deure voor den nieuwen baas. Zoovelen die aan ‘Kultuur’ meedoen, en vinden geen woorden meer om hunne gedachten en gevoelens eenvoudig en klaar in 't dietsch uit te brengen: aperig slikken ze de ‘kultuur’-woorden in, waardoor dagbladen en tijdschriften nu opeens meenen zeer ‘hoogstaande te zijn op dit *historische moment* der Vlaamsche *emancipatie.*’ En dat werkt lijk wonderpoeier: hun geest wint in ‘kultuurwaarde’ hetgene zijn uitdrukkinge aan echt Vlaamsch eigen-zijn verliest. Met de leuze ‘Wat Fransch is, Vlaamsch is’ slaan ze blendelinge 't Vlaamsch dood.

'k Leze hier 't nawoord van een schrijver die meent dat door den name van zijn boek ‘de *suggestie* wordt gewekt van *elliptische* geslotenheid’ en daarom, zegt hij ‘ben ik sedert de tweede *editie* tot de *conclusie* gekomen dat de naam van dit boek de *essentie* er van verkeerd aanduidt.’

Mijn dagblad neemt ‘een *krachtperformance* van een stoutmoedig vliegenier (!) *onder de loupe*’ en zijn ‘*conclusie* geeft de algemeene *opinie* der *airatische* kringen weer’ te weten: ‘dat hij er kwam, was een *combinatie* van *veine*, juiste *navigatie* en een *prima* vlieger’.

'k Vluchte naar ‘Kunst- en Geestesleven’ en daar vaar ik niet beter, 'k Verneem er nopens den kunstenaar G. dat ‘zijn *intuïtieve flair* gediend wordt door een *soliede* wetenschappelijke *discipline.*’ Een ander ‘*fixeert* al die *pikturale, pittoreske* momenten, met een door jarenlange *roetien* geoefenden blik; in het *noteeren* van de wisselende *aspekten* der *seizoenen* heeft hij een soort *fotografische sekuurheid* verworven.’ Hij heeft nog vele andere gaven ‘waaronder de *dekoratieve konstruktie*, de *direktheid der noteering*, de *delikate kleurcombinaties* te *citeeren* zijn.’ Op een ander doek zien we ‘de *desolatie* van werkmanswoningen en de *suggestie* van *egaalblokkige* fabrieksrompen...’ ... 't Is lijk het luiden van de endelklokke over 't Vlaamsch, over 't eigen-dietsche Vlaamsch!

Is Vlaanderens geest en Vlaanderens tale dan zoo arm dat we moeten van vreemden afval leven? Waar is de fierheid gevaren der ouderen die er niet van wilden hooren stikken te koopen over de halve deure, maar hun schamelheid neerstig zochten te verrijken uit den schat der levende tale? Nu gaan ze liever op den schooi om Zuidersche vruchtjes in den Hollandschen kruidenierswinkel. Wanneer met het Fransche ‘*concept*’ een Duitscher ‘*konzipiert*’, dan ‘*concipieert*’ seffens de intellectueele Nederlander, en de kultureele Vlaming ‘*koncipieert*’, mee, uit eerlijke schaamte, om niet ten achter te blijven. En jammer genoeg, velen meenen aan een rijke tafel te zitten voor deugdelijke ate en zuiveren drank, maar werkelijk is 't een molleprooi van ingeleid goed waaruit al de macht en jeugd verloren is, en waaruit reeuwgeur ademt over Vlaanderens tale, over Vlaanderens schoonheid en grootheid.

GOEBE.

In 't land van belofte.

- 'k Hoorde meer dan eens de volgende aanmoedigende belofte van een boer tegen een poester of een jongen knecht die zijn werk begint wel te doen; ‘Als je wel uw besten doet, 'k ga u dan 'ne keer entwat toogen: e' puid up e' wulge met e' koekebrood in zijn arms!’

(Eessen).

I.M.

Meulewallen.

(*Ik meulewal, - walde, heb gemeulewald*).

TE Proven, Watou, Rousbrugghe-Haringhe, Beveren aan den Yzer, Poperinghe, Stavele, Woesten, Oost- en Westvleteren, Leysele en elders nog in de streek ‘meulewalt’ men, d.i. speelt men *een kaartspel* dat op het mariage-spel gelijkt. Men speelt het met 32 of 36 kaarten en er mogen twee, vier of zes spelers zijn.

Het spel werd door wijlen den heer Désiré Camerlynck, schepen der gemeente Proven, vader van den tegenwoordigen schepen van Proven en van den burgemeester van Rousbrugge-Haringhe, in 't jaar 1869 uitgevonden.

Heer Camerlynck woonde op het gehucht ‘De Molenwal’ (spr. *De Meulewal*) dat deel uitmaakt van Proven-Haringhe: vandaar de naam van 't spel, dat voor het eerst gespeeld werd in de herberg ‘De Brikkerij’ rechtover de woning van heer Camerlynck.

Onder den oorlog leerde ik het spel kennen en daar het steeds uitbreiding neemt, heb ik gemeend dat het tijd werd de geschiedenis van zijn ontstaan voor latere geslachten in Biekorf vast te leggen.

A. HEGMANS.

Men vindt menig dwaas, die nooit te Aken kwam.

BIJ die spreuk, door P.J. Harrebommée in zijn *Spreekwoordenboek* opgenomen, geeft J. Cornelissen in 't derde deel van zijn *Nederlandsche Volkshumor* (Antwerpen, 1929), bl. 297, dezen uitleg: ‘In de volkstaal was Aken vanouds *de stad der dwaasheid*.’ En hij voegt er een aanhaling bij uit Van

Lennep's Vondelverklaring, te weten: dat Aken als drukbezochte badstad van oudsher ‘een groot tooneel van menschelijke dwaasheid aanbood’. Die uitleg is wat al te eenvoudig en houdt niets in: heel de wereld kan alzoo een *Vanity's Fair* geheeten worden.

De spreuk kan ten andere op tweeërlei wijze verstaan worden. Ofwel zooals Van Lennep voorstelt: men vindt ook wel dwazen, die nooit te Aken geweest zljn; gewoonlijk echter zijn alle dwaze lieden te Aken geweest en deden daar hunne dwaasheid op. Doch de uitleg dat Aken ‘de stad der dwaasheid’ is, steunt op geen volkskundigen grond. - Ofwel kan men de spreuk verstaan alzoo: het zijn maar de dwazen die nooit te Aken geweest zijn, want alle wijze lieden zijn eens te Aken geweest. Of nog: er zijn lieden zoo dom en bekrompen (= *dwaes*, *dwas*, in den Middelned. zin), dat ze den weg naar Aken niet vonden, nooit in Aken geraakt zijn.

Voor dien tweeden zin bestaat er een goede volkskundige uitleg. De spreuk is namelijk een zinspeling op den geweldigen aantrek van de beroemde Akensche Heiligdomsvaart[1] in vroegere tijden, toen men het in de Nederrijnsche gewesten voor ongelooflijk hield dat iemand van verre en dichtebij nooit op bedevaart te Aken zou geweest zijn[2], of den weg naar 't heiligdom niet zou gevonden hebben.

Die spreuk was al in de Middeleeuwen bekend, toen Akens Heiligdomsvaart in vollen bloei was, maar zijn warme waterbronnen nog weinig of geen vreemdelingen aantrokken. In een Handschrift van Bordesholm bij Kiel van 't jaar 1486, staat ze in 't Middelnederduitsch opgeschreven: ‘Me vynd mennghen dwas, de nu to Aken quam’[3]. Karl Simrock heeft een

(1) 't Is de zevenjaarlijksche bedevaart naar de groote heiligdommen of relieken die alsdan uit de *Marienschrein* van de Domkerk te voorschijn gehaald en plechtig aan 't volk getoond worden. - Er was Heiligdomsvaart in Juli laatstleden.

(2) H. Schiffers geeft dien uitleg in zijn geleerd werk: *Kulturgeschichte der Aachener Heiligtumsfahrt*, bl. 102-103(Keulen, 1930).

(3) H. Schiffers, t.a.p.

Hoogduitschen vorm van dit volkswoord in zijne *Deutsche Volksbücher* overgenomen: ‘Man findet manchen Tropf, der nicht nach Aachen kam’[1]. Voorzeker moet de spreuk ook wel in 't Middelnederlandsch bestaan hebben en van daaruit de bovengeschreven Nederlandsche gedaante aangenomen hebben.

A.V.

Van trouwen onder de galge.

- Onlangs haalde Biekorf (1930, bl. 33 vlg. en 67-68) een aloud rechtsgebruik op, krachtens hetwelk een ter dood veroordeelde in 't uiterste kon begenadigd worden als een vrouw hem huwen wilde. Nu las ik in *De Gouden Dubloen* - een geschiedkundig roman van J.L. Van der Lans, bij Van Langenhuysen te Amsterdam uitgegeven, waarin het Amsterdamsche volksleven uit het einde der 15^{e} eeuw hertooverd wordt - het volgende wat ons hier aanbelangt.

In het Hoofdstuk XVII staat Arent Block, de held van 't verhaal, op het schavot maar wordt door 't verbidden van Mayken Hudde begenadigd. De schrijver voegt er den uitleg bij: ‘Het gebruik [waarop Mayken beroep had gedaan]... bestond, zoo niet geschreven op perkament, dan toch gegrift in het geheugen van Amsterdams burgerij; het bestond, en niet voor Amsterdam alleen, maar voor het geheele land; want de geschiedenis heeft tal van dergelijke gevallen ook uit andere plaatsen opgeteekend. Burgemeesteren hadden alzoo dat gebruik toegepast, toen zij Mayken Hudde gratie schonken voor Arent Block, op voorwaarde... dat zij den moordenaar huwen zou!’

L.B. Muanda (Congo).

Taalvonken.

(*Vgl. Biek. boven bl. 279 en de vorigen*).

MOEDER Manse vertelt geern over hare kinders: ze slacht daarin van al de moeders. En 't was over heuren jongsten dat 't ging.

- ‘Hij lag daar nu al maanden te bedde, en hij 'n wilde, maar 'n wilde niet beteren. Hij kreeg de eene flessche achter de andere, maar 't en hielp al-

(1) M. Schollen. *Aachener Sprichwörter und Redensarten*, bl. 206 (Aken, 1913).

lemale niet: 't was aan zijn mage te doen. Wegingen eindelijk naar *een hoogen docteur*: onze jongen moest *onder 't mes*! We trokken eerst wel tegen, maar 't moest!... Hij is er deure gekomen en nu is 't een gildig manneke. Den docteur wist dat wij 't niet te breed en hadden, en hij heeft hem nog *goekoop gesneèn.*'

Als ge alzoo Moeder Manse hoort in haar ongedwongen tale, spijt het u niet dat ge aan 'specialisten' en 'operaties' verwend zijt?

W.J.D.

Boekennieuws.

Vanwege 'De Sikkel', Kruishofstraat 223, te Antwerpen:

- *Jan van Styevoorts Refereinenbundel, anno 1524*, naar het Berlijnsch Handschrift integraal en diplomatisch uitgegeven door Fr. Lyna en W. Van Eeghem. (Privédruk). Bdl. II, [1930], in - 8°, 331 bl. = Fr. 75.

In dit Tweede Deel worden vervolg en slot van 't Handschrift afgeboekt volgens de werkwijze van 't Eerste Deel, dat vroeger alhier (1929, bl. 160) besproken werd. Daarop volgen al de gewenschte toelichtingen nopens Jan van Styevoort, den verzamelaar van den bundel; nopens het Handschrift zelf en zijn lotgevallen: met een lijst der verbeteringen van den op vele plaatsen zeer bedorven tekst; nopens den inhoud, te weten: de schikking van de refereinen, de vermoedelijke dichters er van, en ook de verhouding van dezen bundel met andere bekende verzamelingen. Ten slotte verrechtvaardigen de Uitgevers hunne werkwijze die wetenschappelijk onaantastbaar is.

In twee volgende deelen zullen J. v. Styevoorts refereinen *letterkundig* beschouwd en toegelicht worden; een woordenlijst, waarnaar we verlangend uitzien, zal die hoogst belangrijke uitgave besluiten.

V.

- J. Kuypers. *De Gouden Poort.* Bloemlezing voor middelbaar en normaal onderwijs. Tweede, geheel omgewerkte druk. Deel B: *Inleiding tot de litteraire Schoonheid.* 1930, in -8°, 408 bl.; met afbb. = Fr. 20.

Van dit tweede deel mogen we, nopens de keuze van de stukken en de uitgave, al het goede zeggen dat onlangs alhier (1930, bl. 287-288) over het eerste Deel uitgesproken werd. Tusschen de uitgelezene stukken is hier nu, ter geschikte

plaats, letterkundige beleering geschoven nopens gedichtenbouw en dichterlijke uitbeelding, nopens letterkundige opvatting, werkwijze en geschiedenis, die om hare bondigheid en betrouwbaren smaak doeltreffend zal medehelpen om jonge lezers in de kunst van het mooie woord binnen te leiden.

Eén kant van de werkwijze zal aan sommige leeraars misschien minder voorzichtig blijken: het zijn de tamelijk uitgebreide voorbeelden *a contrario*, stukken die, om hunne letterkundige gebreken, de afkeuring der leerlingen moeten opwekken. We meenen dat het beter ware zulkdanige stukken niet op te nemen in een *handboek* van leerlingen die nog 'de gouden poort' niet over zijn, en veelal te weinig letterkundig oordeel zullen hebben om aan den invloed van een geboekt stuk te ontsnappen.

V.

- In de reeks 'Récits de Voyageurs français à Bruges', waarvan het 1e deeltje hierboven bl. 256 besproken is, zijn verder door E. HOSTEN en E.I. STRUBBE uitgegeven, bij den drukker J. De Plancke:

2. - *Conrad de Gourcy à Bruges en 1848.*
3. - *A.G. Camus à Bruges en 1802.*
4. - *Paquet-Syphorien à Bruges en 1811.*

Drie deeltjes in-12 van 15, 18 en 22 blz.

Uit de gedrukte reisverhalen der bovengenoemde Franschmans worden de bladzijden overgenomen die spreken over Brugge: met een zakelijke inleiding en de noodige aanteekeningen. C. de Gourcy, een landbouwkundige, spreekt meest van 'rond Brugge': Sint-Kruis, Oostcamp en Meetkerke waar hij den akkerbouw en de landbouwnijverheid kon nagaan. Camus stelt meest belang in de maatschappelijke en liefdadige instellingen: 't is als verlicht republikein dat hij de Brugsche toestanden beoordeelt. Paquet-Syphorien is eerder een liefhebber en genieter van eigenaardigheid en schoonheid, een los en lustig reiziger die zijne indrukken tot onderhoudende lezing weet te verzamelen.

V.

- Leon Defraeye. *Kerkhofbloemekens.* Een krans van zeven rouwreden. Deerlijk, A. Deleersnijder, 1930. In-8, 11 bl.

De jonge, ijverige volksminnaar liet de grafreden, door hem in de jaren 1929-30 te Deerlijk uitgesproken, in een bundeltje drukken, dat ten voordeele van het Werk der Veldkapellen verkocht wordt. Innig en treffend van trant, al ontbreekt soms frischheid in de uitdrukking. De laatste rede is uitgesproken op Allerheiligen na de Vespers, en wel langs een luidspreker van uit de galmgaten van den kerktoren: een nieuw opgevatte doodenherdenking die indruk maakte en in 't parochieleven jaarlijks zal ingeschakeld blijven.

V.

Mengelmaren.

Van steken en naaien.

- Als een vrouwe een te langen draad op heur naaide gestoken heeft, dan zal men heur vragen: ‘Zeg, Marie, was *uw vader ook koetsier*?’

- Als een kleermaker met breê steken naait, alzoo zeere-zeere en ‘van 'k ga u gaan ein’ dan hoort men hier te Brugge: ‘Dat naaiwerk is op zijn Juitsom-Pier gedaan!’.

Juitsom (wvl. iuutsom), zegt de Bo, is een roepwoord om een peerd naar de rechte zijsde te doen gaan. ‘Op zijn *Juitsom-Pier* genaaid’ dat is alzoo: haastig om-gedaan, kort gekeerd en gedraaid, gelijk de hoever wil die op zijn peerden roept.

- *Averechtsdriedraad.* - Van iemand die gewoonlijk dweers drijft, die altijd tegenpruttelt en verkeerd spreekt, hoort men: ‘Ach zwijg maar, gij zijt altijd *averechtsdriedraad*’.

..,En van wasschen.

Als een waschte in zeven haasten moet gebeuren, dat heet te Brugge: *een kattewaschte.*

- ‘Nora had heur zoodanig vuil gemaakt, dat ik ze moest afwasschen: 't was natuurlijk maar een *kaltewaschte*!’.

Brugge.

ANT. VERWAETERMEULEN.

't Is een waschte van een smid:
's nuchtens zwart en 's navends wit.

Alzoo gezeid als men dikwijls wascht in een huis.

Watou.

[L.D.W.].

Kniedeuntje uit het Roeselaersche. - Nog niet geboekt gevonden; te vergelijken met de vele knieliedjes verzameld in *Kinderspel en Kinderlust* van De Cock-Teirlinck, deel IV, bl. 291-316.

Jutte, klauwe wagenare!
'k Wilde dat Voske g'hangen ware
aan den hoogen mispelare,
mispelare, den deken.
To(e)n was Voske deken.
To(e)n ging de Konings dochter dood
en Voske moeste alom z'n brood,
van d'eene deur naar d'andre,
met zijnen langen pandre
naar Nieuwpoort!

En de looge wierd uitgegoten
en we gingen naar Zevecote.
- Wie gaat er ons eten dragen?
- De koster en zijn knape,
't pateelke met rapen
't pateelke met bru
Wat is dat nu! Wat is dat nu!
Wat is dat nu-nu-nu!?

WERKBIE.

Den butterpater.

- ‘Den Butterpater en komt niet meer. 't Is een broeder die nu de ronde doet.’

Den *Beuterpater* (= Dixmude) of *Butterpater* (= meer naar Veurne toe): ze kenden hem goed, de boeren van ‘bachten de Kuipe’. De pastor in den preekstoel onder d'hoogemesse en zei maar dat alleene, en 'n hield er doorgaans niet aan meer te zeggen: ‘Den *Butterpater* komt van de weke!’ Al de menschen waren daarmee bescheed.

't Meerendeel en kenden maar dien naam van den pater - P. Maurus eigentlijk - die jaarlijks 't geweste voor ‘de’ paters (d.z. in de streke de Minderbroeders) van Dixmude afketste om beuter en ook eiers en graan te schooien, maar beuter liefst van al. Hij noemde hem ten andere zelf alzoo: ‘Alla, moeder, den *Butterpater* is hier!’ zei hij ongeraakt als hij op d'hofstee binnenkwam. En hij sloeg een kouterke, en dronk een slokske, en vaarde ten slotte wel ‘in de beuter’: die ging al naar ‘zijne man met den kortewagen’ die buiten te wachten stond.

I.M.

- Heur tante-meetje heeft 'n goe ponke zitten, maar... 't en wil gelijk niet dood gaan!

- 'k Zou d'er 'k ik wel middel mee weten: *een beetje beuter in zijn oore gieten, dal 't dood gaat van een kanteerne*!

Alzoo nijdig-schertsend geantwoord van eene die nogal op ‘deelen’ uit was.

Cuerne.

V.d.L.

‘De linden zijn d'*herberge van de bieën:* z'houden hulder daar bezig’ zei me een ervaren biemelker uit Ardoye.

B.

't Is al gebeurelijk
eu een ouden broek is scheurelijk.

geh. Brugge.

Tegen den reeuw (bij een doön) zet *m'n ei open*, entwaar in een hoek van de kamer: de reeuw trekt daar in.

Open: d.i. lijk om er uit te eten.

Brugge

W.

'n Veriemandinge.

'Hij kwam in, achter den oorloge, met al zijn gerief meê: zijn geweer en zijn ransel, zijn schoen en al verroeste pottekarij... 't was lijk *den Baas uit den Klinkklank!*' -

Gehoord te Brugge.

Dien *Klinkklank* hier is een zoogemeende herberge, op wier naam men denkt wanneer men spotten wil met iemand die lijk vernesteld is in klutteringe en bucht.

[L.D.W.].

Van 't vlas.

Het vlas staat eerst *in zijn elleboogskes* d.i. in zijn keestje. Naderhand *in zijn plante*: met twee bladjes. Daarna *uit zijn plante.*

- 'Als 't vlas nog in zijn elleboogskes staat, dan is het teer van 't vervriezen'. - geh. Iseghem.

Al 't zelfste gehoord te Oost-Roosebeke, doch daar luidt het: 'Als 't vlas *in zijn ellebogen ligt*, dan is het teer van 't vervriezen'.

[J.Cr.].

Kerkewagen.

Een kerkewagen dat is, te Kortrijk, de rollende stelling gebruikt om te werken, meest om te schilderen en te plakken, aan 't gewelf en de hooge muren van de Kerk, 't En zijn maar de groote bazen die een kerkewagen hebben.

- Wanneer zullen ze [de schilders] toch weg zijn met dien kerkewagen!

En in de weke vóór de H. Hertefeesten verleden jaar, hoorde ik: 'In de Leiestrate doen ze 't in 't groote: ze pinten daar *met de kerkewagen*!' En waarlijk, z'hadden daar een kerkewagen vastgeschoord op een vrachtwagen om alzoo gemakkelijk in d'hoogte te kunnen pinten.

V.d.L.

Een schoonen heere met groote moustassen:
Hij heeft luizen in zijn zak
En vlooien in zijn kasse!

(Brugge)
[K.d.F.]

Paljas.

'M'ein sprot gekocht en 't zat een *paljas* in!' zei moederke, en die *paljas* was alzoo een groote sprot of kleine haring. - (Vgl. Biek. hierboven 1930, bl. 53).
(Blankenberghe)
H.F.

Vragen en Antwoorden.

Averulle.

- De Stellers van de belangwekkende bijdragen over *Averulle-Meulenare* (Biek. 1930 bl 187 vlg. en 257 vlg.) zullen, hoop ik, voort zoeken en mededeelen over andere namen. Daarom houde ik er aan te verwijzen naar 't gene ik vroeger in den 3^{n} jaarg. van *Volk en Taal* (Ronse, 1890-91) bl. 100, 123, 148, 170, 267 en vlg. en ook in den 4^{n} jaarg. bl. 148 verzameld heb nopens de namen van kerfdieren en vogels bij de kinderen. 't Gene daar geboekt staat kan bij hunne opzoekingen misschien te pas komen.
P. VAN DEN BROECK, Hamme.

Pietmaand.

- Naar aanleiding van het vraagske hierboven bl. 273, stellen we op onze beurt de vraag of *piet* in *Pietmaand* niet in verband zou kunnen gebracht worden met het Eng. *peat* (Mid. Eng. *pete*) = een soort turf? September = *Turf*maand zou nog zoo slecht niet klinken.
A. HEGMANS.

Verworpen dagen?

- Wat beteekent, hierboven bl. 286, in de veertienste maniere van toovernij 'die vanden *verworpen dagen*,... houden'? Wijst dat misschien op 't gegebruik van een tooverkalender?
V.d.L.

[Nummer 12]

Een Vertelsel van Overzee.

ZEKEREN keer dat de vreemde jongen - Alaua met name - Umi's hutte binnentrad, hiet de oude hem welkom en bereidde het gastmaal; maar eer Alaua nog zijn verlangen uitbrengen kon, sprak Umi hem aan:

Ik weet, Alaua, waarom Gij naar hier gekomen zijt Siti, mijne eenige dochter, is nog jong, maar zij denkt heele dagen aan u. Gij wilt mij vragen u Siti tot vrouw te geven. Is het zoo niet?

- Ja, Umi, het is zoo. Ik begeer Siti tot mijne vrouw.

Umi wiegelde nadenkend het hoofd. Umi was een oude man de oudste van het dorp, wel de oudste van heel het eiland; eveneens stond hij bekend als de wijste van den omtrek Het zou belachelijk geweest zijn moest Umi dezen schoonen en kloeken, maar zeer jongen mensch, die van een afgelegen eiland gekomen was, zonder meer zijne dochter tot vrouw ge-

geven hebben. Zijne dochter was zacht en liefelijk, en de voornaamsten van 't dorp begonnen reeds naar haar uit te zien. Het kon niet zijn dat Umi haar dus zonder meer aan een onbekenden en armen knaap zou wegschenken.

En Umi overlegde, wat hij voor Siti vragen zou, gelijk het op het eiland gewoonte is.

Terwijl hij den geduldig voor hem zittenden Alaua aankeek, wiens armen sterk waren en wiens beenen van groote snelvoetigheid getuigden, werd hij overtuigd dat het geene kleinigheid zijn mocht, die hij van Alaua voor Siti's hand eischen moest. Alaua was heel alleen over zee gekomen, van ginder uit waar men vele dagen roeien moest, om weer op koralenklippen te stooten, en hij wist zonder ophouden van de felste heldenfeiten te vertellen die hij uitgemeten had. Zonder twijfel zou hij bereid zijn, niet minder moeilijke daden te volbrengen om Siti's wille, en het profijt dezer daden zou Umi inoogsten. Daarom zocht Umi naar eene opdracht, die hem alle mogelijke winst bijbrengen zou.

Eindelijk sprak hij:

- Voor aleer gij Siti als uw wijf meeneemt, zult gij mij drie opdrachten uitvoeren. Ten eerste zult gij de bijl rooven van den hoofdman Wakoi, onzen vijand, en ze mij brengen. Het is eene steenen bijl, maar zij bezit tooverkracht: zij doodt ieder die ze met de snede aanraakt. Alzoo, ten tweede, zult gij naar het eiland Wantee varen en er mij eene kokosnoot halen van de eenigsten palmboom, die er daar te vinden is - maar let goed op, dat gij van den stam niet afglijdt! Nog niemand is het gelukt er boven te klimmen, want de boom is bewoond door geesten, die iedereen trachten in 't verderf te storten die hem beklimmen of benaderen wil. Zwicht u ook hem te vellen: iedere bijl springt op den stam aan stukken! De noten van dezen palmboom zijn kostelijk, en hunne melk heeft eene bijzondere kracht. Uwe derde opdracht zal ik u mededeelen, nadat gij de twee eerste hebt uitgevoerd.

Alaua had dit alles met aandacht aangehoord. Nu stond hij op en beloofde in de eerste dagen de verlangde zaken mee te brengen. Daarop liet hij te vergeefs zijne oogen rond de hutte zwieren, om een blik van Siti op te vangen. Siti stond buiten aan den gevel en had alles afgeluisterd; nu sloop zij weg om hare tranen te verduiken, want zij weende omdat zij grooten angst uitstond om Alaua's wille. Hij wist inderdaad niet wat het beduidde de bijl van den hoofdman Wakoi en eene kokosnoot van Wantee te halen, zij echter wist het maar al te wel: elk dezer opdrachten was zoo gevaarlijk, dat honderd kloeke mannen er hun leven bij laten zouden. En daarenboven kende zij haren vader, die nu dag en nacht er over nadenken ging, het derde avontuur nog veel moeilijker te verzinnen dan de twee eerste, want als Alaua bij de derde opdracht bleef steken, dan behield Umi dan toch de bijl, de kokosnoot en Siti op den koop toe.

Maar Alaua dacht daar niet aan; voor hem was er geen twijfel mogelijk dat alles hem op zijn best gelukken moest. Hij nam zijn boog, zijne pijlen en zijn mes, begaf zich zonder treuzelen op weg naar den gebuurstam waar Wakoi hoofdman was. Onderweg verzon hij eenen list, om aan de tooverbijl van den hoofdman te geraken - in het verzinnen was hij ook niet dom, hij kon het minstens zoo wel als de sluwe Umi.

Zoo gauw hij den voet zette op het gebied van den gebuurstam, riep hij aanstonds naar de eerste wijgmannen die hij ontwaarde, en vroeg om voor Wakoi gebracht te worden, daar hij hem eene gewichtige en uiterst voordeelige mare mee te deelen had, eene mare die wel een kostelijk geschenk heeten mocht. De lieden brachten hem bij Wakoi. die in zijne hutte te rooken zat. Hij was zoo groot dat de hutte te klein scheen voor hem; hij was grooter dan Alaua, hij was ook zeer sterk, maar toch beschouwde Alaua hem niet als sterker dan hij zelve. Wakoi droeg zijne bijl aan een snoer om den lenden gebonden, zoo dat

de snede hem nooit kwetsen kon, en legde ze nooit af. Het kwam Alaua voor als een gevaarlijk waagstuk, dit wapen zijnen bezitter anders dan met list te ontrooven.

Hij bleef vòòr den hoofdman staan en sprak hem de eerste aan:

- Ik ben in uw land gekomen, Wakoi, daar ik van de tooverkracht uwer bijl gehoord heb, die gij daar aan uwe zijde draagt. Ik ben gekomen om u te zeggen dat de tooverkrachten dezer bijl u nog bijlange niet alle bekend zijn. Ik echter wil u toonen, hoe deze bijl u nog veel grootere diensten bewijzen kan.

- Gij spreekt lichtzinnige woorden, vreemde man, zegde Wakoi. Vanwaar zoudt gij meer over dezen toover weten dan ik zelf of de eerste tooveraar van mijn dorp?

- In mijne geboortestreek, zegde Alaua, leven de snelvoetigste geesten der wereld, en ik zelf sta met hen in betrek. Zij kwamen juist uit het woud dat aan de uiterste grens van uw land paalt, en zij deelden mij wetensweerdige dingen mede.

- Hewel, vertel ze, zegde Wakoi.

- In dit woud, zegde Alaua, staat er een broodboom die van machtige geesten bewoond is. Deze geesten kennen de kunst, de dood zelf te overwinnen en de dooden weder levend te maken, maar op één enkele wijze is deze macht den mensch te gebruiken. Als gij uwe tooverbijl in den stam van dezen broodboom slaat, en ze er een enkele nacht laat in zitten, dan krijgt ze de macht, al wie ze gedood heeft, door een tweede aanraken weder in 't leven te roepen. De stand van dien wonderen boom is mij beschreven geworden; ik zal hem met alle zekerheid vinden kunnen. Laten wij er samen heengaan, ik zal er u brengen, en dan zult gij uwe bijl in den boom slaan en ze er een nacht laten in steken. Wij zullen getweeën bij den boom waken, opdat niemand de bijl stele.

Wakoi was zeer verheugd als hij dit nieuws vernam, en was Alaua dankbaar.

- Maar wat bespreekt gij als uw loon? vroeg hij hem.

Het viel Alaua te binnen, geen 't minste loon te eischen, te zeggen dat hij gekomen was alleen om den machtigen Wakoi eenen dienst te bewijzen, maar dan vreesde hij, daarmede Wakoi's wantrouwen te verwekken, en daarom zegde hij onbevangen:

- Als loon begeer ik eene schoone koraalketting en eene boot met roeispanen, want de storm heeft de mijne verbrijzeld, en ik wil naar mijn eiland terugkeeren.

Wakoi was daarmede akkoord, en zij gingen beiden op weg naar het woud aan de uiterste grens van het land. Eindelijk, na lang gegaan te hebben, hield Alaua bij eenen grooten broodboom stil en zegde:

- Deze is het.

Daarbij sprak hij zoetjes en voegde er bij:

- We mogen niet luid spreken, opdat de geesten niet gewaar werden zouden wat wij in den zin hebben!

Wakoi knikte instemmend, vatte zijne bijl en dreef ze met een machtigen slag in den stam van den boom, dat ze er sidderend in steken bleef. Zonder twijfel zou een krachtige handgreep alleen in staat zijn ze er weer uit te trekken. De bijl was onschadelijk gemaakt en Alaua kon in vertrouwen zijn tegenstrever aanvallen. Hij greep hem dan ook dadelijk vast zij omgrepen malkander en wrongen tegen een. Wakoi blies van woede, toen hij den list gewaar werd, en gebruikte al zijne kracht om zijnen aanvaller te bedwingen, maar Alaua was jonger en sterker: hij overwon den hoofdman en sloeg hem met vuisten tot hij onmachtig liggen bleef. Toen greep hij Wakoi's bijl bij den steel en trok ze uit den stam van den broodboom. Daarbij bemerkte hij dat de stam die tot kort te voren gezond en stevig geweest was, op de plaats waar de bijl het hout gebeten had, verstorven scheen: het was gebarsten en verrot, en als de bijl nu maar een uur langer hare doodende werking voltrokken hadde, dan ware de boom omgevallen. Dat nu bracht Alaua een nieuwen inval.

Hij miek de bijl aan zijn gordel vast en begon de reize naar Wantee. Wantee was een eiland een goed eind afgelegen van het meer, en daar Alaua geene boot bezat en Wakoi's volk hem niet ontwaren mocht, kon hij niet anders dan met te zwemmen zijn doel bereiken. Hij nam de tooverbijl weer van den gordel en hield ze tusschen de tanden, om haar gauw bij de hand te hebben, in geval hij door eene haai moest aangevallen worden, en sprong in 't water. Inderdaad gebeurde het meermalen, dat de rugvinnen eener haai hem in bedreigende nabijheid naderden, maar nooit betrouwde de roover het toe te grijpen: hij kon wel raden dat de bloote aanraking met de bijl voldoende was om hem op den slag te dooden.

Eindelijk, nadat Alaua twee dagen en twee nachten zonder ophouden, immer in dezelfde richting gezwommen had, naderde hij het strand van Wantee, en ging daar hongerig en uitgeput zitten rusten. Te vergeefs zocht hij naar andere voedingsmiddelen dan de noten van den enkelen, reusachtigan kokospalm die alle andere gewassen der kust in de verte en in de hoogte overtrof. Klaarblijkend was deze de boom, waarvan Umi eene noot begeerde te hebben. Kon dit zoo moeilijk zijn? Alaua had reeds andere boomen beklommen! Niet enkel den wensch zijne tweede opdracht te volbrengen, maar ook de honger noopte hem, den hoogen, slanken stam dadelijk te beklimmen, want de zware, dikke noten daar omhoog deden hem het water in den mond komen.

Alzoo klom hij er op en over de eerste helft van den stam ging alles goed; dan echter begon het hout plotseling zoo glad en glibberig te worden, dat zijne voeten geen stand meer vonden, hij gleed onophoudend van den stam naar beneden en bleef radeloos en verslagen zitten, terwijl een zacht gegichel hem uit de hoogte bespotte.

Zekerlijk waren dit de geesten waarvan Umi ge sproken had! Alaua herbegon nog twee drie keeren, doch te vergeefs, dan besloot hij den inval uit te voeren

dien hij gekregen had toen hij in Wakoi's land gekomen was Vooreerst gaf hij een krachtigen slag met de bijl tegen den voet van den palmboom, maar de stam scheen uit harden steen, want de bijl schampte af, zonder ook de minste schram in het hout achter te laten. Toen legde Alaua eenvoudig het wapen tegen den stam, zoo dat de snede hem rakelings genaakte, en ging aan het strand liggen om den uitval af te wachten.

Hij moest niet lang geduld hebben. Van ver kon hij opmerken hoe de stam op de plek die door de bijl aangeraakt werd, van langs om meer vermolmde, alsof zij door verrotting was aangetast. Weldra begon de stam te barsten, helde over, juist in de richting waar Alaua aan 't strand lag, en hij viel. Ware Alaua niet haastig opgesprongen en weggeloopen, zoo hadde voorzeker een tak of eene der noten hem verpletterd, want het was niet zonder inzicht dat de palmboom in 't vallen nog trachtte wraak te nemen over Alaua. Nu echter hoorde hij nog enkel uit de verte, een wild, klagend rochelen, dat langzaam verstierf; dan was de kokospalm dood, en hare geesten hadden geene macht meer.

Alaua naderde en boog om eene kokosnoot op te rapen, want nu meende hij eigenlijk zijn honger te stillen. Maar dan zag hij dat al de noten buiten één enkele zoo ongelukkig gevallen waren op de groote steenen die aan 't strand lagen, dat zij verpletterd en de melk op het zand was uitgeloopen. Slechts één enkele noot was geheel gebleven, en dat Alaua al zocht, geen middel eene tweede te ontdekken. Dan getroostte hij zich met enkele stukken uit gespletene noten om zijn honger te stillen, maar niet zijn dorst die immer kwellender werd. Hij moest haast maken om naar Umi terug te keeren, of gelijk waar om aan drinken te geraken; daarom dacht hij er ook niet aan zijn vermoeid lijf eenige rust te gunnen. Hij bond de overgeblevene kokosnoot op zijn rug vast, nam de bijl weder tusschen de tanden en sprong in 't water.

Dat was eene bezwaarlijke reis! Zulke groote moeite had hij nog nooit uitgestaan. Zijne keel brandde van den dorst, en als hij zeewater inslikte, was het zout en verergerde nog zijn lijden. Daarbij stonden zijne gedachten altijd op de noot met de smakelijke melk, die hij op den rug droeg en waarvan hij niet proeven mocht. Zijn kinnebekken begon hem pijn te doen, want de bijl woog zwaar, en met moeite hield hij den kop met dezen last boven water. Hij dorst het echter niet wagen de bijl zoo vast te maken dat hij ze niet bij de hand had, want de haai-visschen - hij zag het al te wel - loerden er op; zij schoten in snelle kringen rond hem en wachtten enkel tot hij moe worden zou. Hij begaf echter niet, want hij bezat een sterken wil, en hij dacht maar altijd aan Siti, die weldra zijne vrouw worden moest. Alzoo kwam hij eene tweede maal, na eene vaart van twee dagen en twee nachten, aan het strand, vond te eten en te drinken, en viel doodmoe in slaap.

Toen hij wakker werd, stond Siti vòòr hem. Het was alsof de zon hem vlak in 't gezicht scheen, toen hij hare zachtmoedige oogen ontwaarde:

- Ik zal u nu eindelijk tot vrouw krijgen, Siti, zegde hij. Ziehier: de tooverbijl van Wakoi en de noot uit het eiland Wantee heb ik gehaald. Nu blijft mij nog enkel de derde opdracht van uw vader!

Maar Siti keek treurig op hem neer en zegde:

- Ach, als gij wist hoe grondig diep mijn vader uitgezocht heeft om eene allerzwaarste opdracht voor u te vinden!

- Is hij er dan in gelukt? vroeg Alaua.

- Ik geloof van ja, antwoorde Siti, neerslachtig, want sedert gister loopt hij welgezind en gromt niet meer.

- Dan wil ik aanstonds bij hem gaan, zegde Alaua.

Siti hield hem tegen, toen zij zag dat hij opstond en bijl en kokosnoot meenam.

- Laat die bijl en die noot hier! zegde zij. Gij moogt deze dingen niet eerder aan mijn vader afgeven, tenzij

nadat gij de derde ook hebt aangebracht, want misschien kunnen die twee u onderweg zeer van pas komen.

- Da bijl in elk geval, meende Alaua. Maar met de kokosnoot weet ik niet wat aan te vangen.

- Als gij de bijl en de noot aan mijn vader geeft, zegde Siti, zal hij trachten u met de derde opdracht te verderven, om daarna de twee tooverdingen voor hem te houden, en mij aan den rijksten man van onzen stam tot vrouw te schenken.

Toen begreep Alaua Siti. Hij verborg de bijl en de kokosnoot in het woud en ging naar Umi; daar vertelde hij den uitslag zijner daden en vroeg hem naar de derde opdracht.

Umi was zeer kwaad omdat Alaua hem niet dadelijk zijne buit wilde afstaan, maar hij kon er niets aan doen. Dan kwam hij met zijn laatstan wensch voor den dag:

- In onze wouden, zoo begon hij, leeft een groote tooveraar, die hem onzichtbaar maken kan voor de menschen; die nu eens hier en een oogenblik later zijn wezen in oneindige verte vertoont. Niemand weet hoe zijn naam is; wij noemen hem den onzichtbare. Hij is de machtigste tooveraar die er bestaat! Hij bezit de macht dooden weer levend te maken, want hij alleen kent den weg die naar Bulu, in 't land der geesten leidt; daar ontmoet hij alle dooden en neemt ze, als hij wil, weder mede naar ons eiland terug. Zij moeten hem dienen, en wij weten niet waarmede en waarom. Dat echter is jammer, erg jammer, dat deze tooveraar alleen, en geen van ons menschen den weg kent naar Bulu. Kenden wij dien weg, dan ware het geheim der dooden in ons bezit; dan konden wij hen levend maken en hen doen dienen naar onzen wensch. Ja, ik, Umi, ik wil dat geheim kennen; gij echter, Alaua, gij moet, eer gij Siti tot vrouw krijgt, mij aan de hand doen welke de weg is naar de geestenhaven van Bulu!

Toen verstomde Alaua en had veel van zijn vertrou-

wen verloren, want hij wist maar al te wel, wat er op liep den onzichtbare zijn groot geheim te ontrooven. Hij keerde bedrukt naar het woud terug, waar hij zijn dubbelen buit verborgen had, en tobde her en der, hoe hij den onzichtbare vinden zou.

Daarop viel hij inslaap, en in zijn droom verscheen hem Siti. Zij stond vòòr hem en weende bitterlijk, omdat hij zulk een groot gevaar om harentwil op den hals halen moest, maar zij ook kon hem niet zeggen, hoe het gewenschte te bekomen.

- Het eenigste wat ik u aanraden kan, zegde zij, is, dat gij de tooverbijl en de kokosnoot van Wantee op uwe reis meenemen moet, beide dingen zullen u misschien zeer nuttig zijn.

Daarop ontwaakte hij en voelde dat zijne wangen en handen nat waren: het waren tranen die zout smaakten, maar hij kon ze niet geweend hebben, want zijn oogen waren volkomen droog. Hij stond op en ving zijne reis aan; de bijl echter en de kokosnoot nam hij mede.

Ach, hij was lange-langen tijd op weg, vele jaren! Hij liet niet na, telkens hij iemand ontmoette, naar den weg tot den onzichtbare te vragen, maar niemand kon hem bescheid geven; daarop vroeg hij telkens, waar de weg naar Bulu leidde, doch toen hielden de menschen hem voor krankzinnig en zegden:

- De onzichtbare alleen kent den weg naar Bulu, maar hij verklaart niemand dit geheim, want hij wil dat geen tweede in staat zij, de dooden terug te halen.

Alzoo trok Alaua van land tot land, voer over vele zeeën, doorkruiste vele wouden, genoot gastvrijheid in vele hutten. Maar hij kreeg ook vele gevaren te doorworstelen: dikwijls kwam hij aan in dorpen, waar men hem aanviel en wilde opeten, maar telkens werd hij door zijn wonderbare bijl gered, waarmede hij slechts een vijand te genaken had om hem te dooden. Meermaals ook dreven kabouters en dwergen leelijke poetsen met hem, maar hij liet zich niet afbrengen

van zijn doel, om te zoeken naar den onzichtbare, of van den weg naar Bulu.

Hij was tevreden de bijl aan de hand te hebben, maar kwaad was hij op die zware kokosnoot die hij medesleepte, en waarvan hij geen 't minste voordeel genieten mocht. Maar telkens hij op 't punt stond ze weg te werpen, verscheen Siti hem in zijn droom, weende en bezwoer hem, de noot niet uit de handen te laten. En iederen keer dat Siti hem des nachts verschenen was, waren bij het ontwaken, 's morgens zijne wangen en handen nat van hare tranen.

De tijd verliep, het zoeken wilde geen eind nemen, maar Alaua hield immer verbetener er aan vast, zijne opdracht te vervullen - alhoewel hij soms vergeten was waarvoor het dienen moest! Toen gebeurde het zekeren dag, dat hij op zijna lange wandelbaan, zonder het te weten, in het land terugkeerde, waar Umi en Siti woonden, en dat hij voor eene hutte kwam, waaruit hij de stem van Umi vernam. Deze hutte hoorde toe aan een vriend van Umi, die als tooveraar bekend stond, en juist hoorde Alaua, dat Umi zijn vriend uiteen deed, hoe hij Alaua bij den neus had rondgeleid! Haastig ging hij zich verduiken en kroop langs den muur ineen, legde er zijn oor tegen aan, om elk woord te verstaan; en 't geen hij te vernemen kreeg, miek hem bovenmate razend.

- Alaua is dom, zegde Umi; Alaua weet niet dat hij den onzichtbare nooit vinden zal; hij weet echter ook niet, dat hij het eenig middel, om het geheim te ontdekken, overal op den rug meesleept. De melk van Wantee is het, die de oogen opent voor den weg naar Bulu! Nooit zal het Alaua invallen, dat hij met de twee eerste opdrachten de derde reeds heeft uitgevoerd.

- Maar gij ook, Umi, zijt dom, sprak de andere stem. Want op deze wijze zult gij nooit de bijl en de noot in uw bezit krijgen. Alaua zal zijn heele leven lang op zoek naar het geestesland rondtrekken, met in de hand de dood die hij naar believen uitdeelt, op den rug het

leven, waarvan hij niets weet; beide geeft hij u niet af: naar beide hebt gij hem te vergeefs uitgezonden.

- Gij hebt gelijk, zegde Umi. Ik had gehoopt dat hij mij de bijl en de noot dadelijk afgeven ging! Ik moet naar een middel zoeken, om eindelijk in het bezit van beide tooverdingen te geraken.

Ik wil Umi afrossen voor zijne valschheid, dacht Alaua. En hij wachtte den avond af, tot Umi weer in zijn hutte alleen was: toen ging hij er binnen en verweet hem vol gramschap dat hij hem met inzicht had willen bedriegen. Umi werd bang voor zijne dreigende vuisten en verzekerde, dat hij niet anders eischen wilde voor Siti dan de bijl en de noot; hij moest hem maar beide dingen afgeven en Siti medenemen. Maar nu dat hij 't doel van al zijne inspanningen bereikt had, nu werd Alaua al met eens overdaan door eene onbedwingbare goeste naar de melk van Wantee, die hij maar te drinken had, om het geheim der dooden te kennen. Deze gansche avontuurlijke en gevaarvolle jaren had hij deze opdracht nagejaagd, en nu moest hij aan alles verzaken omwille van Siti. Siti vloog hem aan den hals, vleide hem en keek hem drukkelijk in de oogen, maar Alaua bleef stom en liep ineens de hutte uit, daar hij het niet over zijn hert krijgen kon de noot af te staan. De bijl alleen liet hij bij Umi achter.

Hij doolde in diepe gepeinzen door het woud, zat uren lang aan het strand voor de murmelende baren en kon er niet toe besluiten de noot open te slaan, de melk te drinken en alzoo aan Siti te verzaken, ofwel de noot aan Umi te brengen en eindelijk Siti als vrouw te bekomen. Heel zeker hield hij veel van Siti, maar de gedachte liet hem niet los de geesten te zien en daar hield hij evenveel van. Meermaals reeds had hij de hand geheven, om de noot open te slaan, maar hij had ze telkens weer laten zinken. En eveneens was hij zooveel keeren bij Umi's hutte gaan staan, maar hij betrouwde het niet binnen te treden en de noot voor altijd te missen.

Siti loerde hem af uit de verte, en treurde; eindelijk viel haar eene gedachte te binnen; zij sprong in eene boot en bleef drie dagen lang weg, toen kwam zij weder en ging naar Alaua.

- Wat treuzelt gij om de noot aan mijn vader te geven? vroeg zij Bemint gij me niet meer? Hebt gij mij in uwe avonturen vergeten?

Alaua zweeg.

- Gij denkt, vervolgde Siti, dat de macht over de geesten u voor altijd ontzegd zal blijven, indien gij de noot weggeeft? Gij denkt dat er maar één enkele noot bestaat welke deze macht bezit?

- Ja, zegde Alaua. Ik heb toch zelf gezien, hoe alle andere noten van den boom van Wantee bij zijnen val gespleten waren!

- Gij bedriegt u, zegde Siti. Er is buiten deze nog eene andere noot geheel gebleven. Gij hebt ze niet gezien, want zij is een heel eind verder gerold toen de boom viel. Zij is tot onder een tronk gerold en daar blijven liggen. Gij kunt gerust uwe noot aan vader geven; wij echter varen samen naar Wantee, halen de tweede noot en trekken naar uw land!

- Weet gij het heel zeker? vroeg Alaua.

- Ik zweer het, zegde Siti.

Alaua was zeer verheugd over dit nieuws en ging akkoord met Siti's voorstel. Umi kreeg de noot en liet Siti vertrekken; of hij de melk gedronken en wat hij daarna uitgericht heeft, weet men niet.

Alaua en Siti echter voeren naar Wantee, dezelfde reis die Alaua tweemaal zwemmend had afgelegd; op het eiland begonnen zij te zoeken, en inderdaad: Siti vond op eenigen afstand van den gevallen boomstam, onder een tronk, eene kokosnoot. Zij was niet zoo groot noch zoo zwaar als die andere noot van Wantee, en dat was niet te verwonderen, want het was eene gewone noot van Umi's palboom, en Siti had ze te voren meegenomen en daar onder den tronk verstoken. Maar Alaua geloofde nu weerom in 't bezit te zijn van het toovermiddel: hij was welgezind en

wilde de noot openen, doch Siti sprak schoon, ermede te wachten tot ze thuis zouden aangekomen zijn. Alaua voldeed haar: zij reisden ver weg naar zijne streek en bouwden daar eene hutte.

En de noot? Siti stopte ze weg in den diepsten hoek onder ouden rommel; telkens Alaua er van sprak wist Siti hem er van af te brengen, en in deze kunst werd zij van jaar tot jaar bedrevener. Alaua echter vergat ten slotte zijnen dorst naar de melk van Wantee, vergat hem voor zijne vrouw, zijne kinderen en de zorg en de vreugden van den dag.

STIJN STREUVELS.

O Broeder mijner vrouwe...

O broeder mijner vrouwe die, zoo verre dààr,
uw' zendlingsplicht vervult sinds meer dan twintig jaar,
ik denk er dikwijls aan, wanneer ik biddend kniele
of soms wat goed doen mag aan eene broederziele,
ja, zelfs wanneer ik om mijn God wat lijden moet,
ik denk hoe licht het valt bij 't geen gij deedt en doet!...
Een witbroodskind, dit waart gij onder moeders zorgen:
geen kommer bood de dag, geen kommer zelfs de morgen,
en mooglijk was U, zonder pijnlijke offerdaân,
gemaklijk U, in stillen plicht tot God te gaan.
Gij wist het, doch en wild' het, broeder: zulk een leven
scheen U te zacht gesponnen en te glad geweven;
U luste 't ruwe kleed gemaakt van boete en leed,
de visschersmantel der Apostlen, 't worstelkleed
waar tranen steeds, soms bloed op staat, doch in wiens vouwen
zoovelen schuilen gaan met kinderlijk betrouwen
die anders, langsheen banen zonder licht noch brood,
gevallen zouden zijn in eeuwig-langen dood...
Dit kleed, uw kleed, zie 'k vaak vóór mijn verbeelding dagen

en volg het overal, waar 't ga ook, dóór de dagen:
in 't houten kerkje binst den rooden morgenstond,
in 't schamel schoolgebouw gerecht op barren grond,
in 't weezenhuis, in 't ziekenhuis, bij lijdenssponden
gebogen in de hutten over koorts en wonden,
te water en te velde, bergwaarts en in 't dal,
in beemd en bosch, bij 't volk ten huize en overal!...
Mij dunkt, zoo moet gewemeld hebben 't kleed des Heeren,
Zijn witte kleed, langs akkers, wouden, heuvlen, meren;
zoo moet het licht geworpen hebben langs de baan
en langs de zielen zalvend zijn voorbij gegaan...
Doch 't kleed, mijn broeder, 'k raad het, bergt zoovele lijden
en glanzen er soms uren, dagen van verblijden
waar 't Doopselwater vloeit, waar Gods verzoening daalt,
waar gij het hongrig volk aan Jezus' Disch onthaalt,
waar 't oud Adeste, 't Alleluja, 't klokkenkleppen
uw' ziele, lijk uw kerkje, tot een Hemel scheppen;
daar donkren dagen, o gewis, waar de éénzaamheid,
de groote vreemde vlakte, 's avonds innigheid,
het vèr-verwijderd zijn van 't eigen land, van de uwen
in stilte weenen doen en zelfs het hert doen gruwen;
daar donkren dagen, ja, van haat.., ondankbaarheid
en ontrouw van zoovelen... stof al, zwartigheid,
al slijk en tranen op uw mantelkleed gevangen,
al bramen van den weg die aan den kleedsleep hangen...
Ach, broeder, ach dit kleed, uw kleed, gescheurd, bespat,
is schooner dan al 't goud dat 't schoonste kleed bevat:
het is een huldekleed gespreid vóór 's Heeren voeten,
het is een offerkleed voor 't eigen zondenboeten,
het is een reddingskleed voor zielen die vergaan,
het is een schutselkleed voor hen die strijdend staan!

JOS. VANDEN BERGHE.

Rateldutsen en Saatsebollen.

WE hebben er altijd genot aan beleefd wanneer we op dagen van onstuimige zee (*dulle zee*) het *strandgoed* met een beetje geduld doorzochten: dat is de band van zeewieren, schelpen, afval van schepen enz. die bij ieder hoog water achtergelaten wordt.

We vinden er talrijke *sponsen* of *rateldutsen*: dat zijn vuistgroote pakken van vuilgele tot bruingele hoornachtige zakjes. 't Volk meent dat het ruwe onbewerkte sponsen zijn: vandaar de naam. Om het ratelend gerucht dat de hoornachtige vliezen bij 't vastnemen laten hooren, spreken de visschers van *ratels* of *rateldutsen*: een *duts* is een fakke, een gesloten pak b.v. een duts blommen (Knokke; prachtige taalvonke voor: bouquet de fleurs!). Ratels zijn ook de ratelende droogvliezige vruchten van een plant uit de duinepannen: *Alecterolophus major* (ratelaar, ruttelaar, reutelaar, ratels, reutels, ruttels in West Vl.; rinkelbellen, schartelen, horde, gele horde, hanekam in N. Ned.). Die gelijkaardige benaming van land- en zeegoed is geen aardigheid: we hebben reeds gesproken over *kaartebollen* (zeeëgels en onzevrouwedistels, hierboven, bl. 15-18) en we hopen nog te schrijven over *kakkerlaks* (bakkerstorren en zeezeugen), *pimpampoentjes* en *pimpamphorens*, enz.

Maar wat zijn nu die sponsen, ratels of rateldutsen?

Het grootste buikpootig weekdier (zeeslak) uit onze zee is de welbekende eetbare *wullok* (Ned. wulk, welk; Mnl. willoc, Ags. wiloc, Gr. Helix = spiraal). Deze slak legt haar eieren op een diepte van 10 tot 20 vadems[1] in de steenige plaatsen (waarover: '*t Scherp*' in Biek. 1929, bl. 331 vlg.) b.v. aan den Noordhin-

(1) één vadem is de spanwijdte van de opene armen,

derbank, den Ruiting, in't verzopen Oostende. Op deze steenen groeien talrijke *zeepluimen* (Sertularia), *doomansvuisten* (Alcyonidium: doomanshand in Holland) enz. Deze eitjes zitten bij groepen van zes tot acht honderd in hoornachtige vliezige zakjes die in dichte vuistgroote fakken aaneenhangen: ratels of ratelaars. Bij kwade zee worden die fakken van de steenen losgerukt en aan land gespoeld, vooral wanneer de eieren uitgebroed zijn(1).

Wullokeieren zijn niet de eenige die aanspoelen: de groote (2 × 4 cm.) rechthoekige, platte, zwarte rog-eieren, met uitloopers aan de toppen zijn gemeen op het strange. Ik geloof niet dat er een volksnaam voor is. Da *roche* (Mnl. roche, Ned. rog, Eng. roach, Hgd. Roche. Lat. raja = ragja) legt haar eieren vast aan steenen op betrekkelijk ondiepe bodems(2).

Bij uitnemende zeldzaamheid heb ik nog eieren van hondshaaien gevonden op 't strange (Scyllium canicula: de kleine vraatzuchtige haai die gemeen is in de Noordzee).

Ook de *saatsebollen* zijn zeldzaamheden tusschen 't strandgoed (op de Oostkust althans). Wat zijn dat? Onder de weekdieren is er een belangrijke klasse: de koppootigen (cephalopoda) waartoe de Nautilus uit de warme zeeën, de achtarm uit den Atlantischen Oceaan en de inktvisschen uit onze zee behooren. De achtarm is zeer zeldzaam langs onze kust, de inktvisschen daarentegen zijn welbekende gasten. We hebben er vooral twee soorten: de kleine (tot 4 cm. in de garnaalnetten: Sepiola atlantica: *inktespuugertje*) en de groote (dikwijls langer dan 25 cm.). Deze laatste is de *inktespuuger* (iedereen begrijpt deze benaming(3), ook nog *saatse* genoemd door onze visschers. Saatse komt waarschijnlijk langs het fr. *seiche* uit het Lat.

(1) In ieder zakje broeden maar tien eitjes uit. De rest is voedsel voor de embryo's.
(2) De visschers kennen ook *katterochen*
(3) Verdediginsmiddel: het uitspuwen van een zwart vocht uit een inktzak.

sepia doch we begrijpen moeilijk langs welke klankwetten (wetensch. naam: Sepia officinalis).

De saatse bevestigt haar eieren in fakken aan drijvende wieren: deze hebben het uitzicht van druiventrossen. Vandaar de wetenschappelijke naam *zeedruiven* (fr. raisins de mer); bij 't volk *saatsebollen.*

Deze inktvisch draagt in den rug een zachte poreuse schelp die wel 20 cm. lang kan zijn en zeer gemeen is op 't strange. Deze schelpen worden in de vogelkooien gelegd opdat de jonge vogeltjes hun bekje zouden wetten: vandaar de naam *veugelbrood.*

Wat een overvloed en rijkdom van tale bij ons ruw en simpel zeevolk. We kunnen die namen wel opteekenen en verklaren maar men moet ze hooren leven op den volksmond om er van te genieten!

Ing. J. DE LANGHE.

Hoe ontdekte Colombus Amerika?

IN de wetenschappelijke wereld wordt er veel geschreven over de ontdekking van Amerika door Colombus, vooral sedert de opzienbarende voordracht op 23 December 1928 gehouden in de Société de Géographie te Parijs door Professor Luis Ulloa, den bestuurder van de nationale bibliotheek van Peruvië[(1)].

Deze geleerde heeft getracht de waarheid op te sporen over de wijze waarop Colombus Amerika ontdekte. Dit vraagstuk lag nog altijd in het duister, omdat bijna al de echte bescheiden vernield waren en vervangen door valsche. Dit was het gevolg van het proces tegen koning Ferdinand van Castilië ingespannen door de erfgenamen van Colombus, omdat de koning de overeenkomst met Colombus, gesloten, over het verdeelen der winsten van de ontdekking, niet naleefde. Andere valsche gegevens komen voort

(1) Afgedrukt in het tijdschrift *La Géographie* (Parijs) 1928 bl. 252-280.

uit het proces ingespannen door de Spanjaards die, zich steunende op een pauselijke bulle, beweerden alleen recht te hebben op het bezit van al de nieuw-ontdekte gewesten.

Professor Ulloa beweert toch achter de waarheid gekomen te zijn. Hij heeft gevonden dat Colombus, toen hij in 1485 bij de koning van Castilië gekomen is, om met hem over zijn ontdekkingsreis te onderhandelen, *reeds Amerika ontdekt had.* Hij trekt dit besluit uit den officieelen tekst van de overeenkomst tusschen Colombus en den koning gesloten op 17 April 1492, waarin er sprake is van de landen reeds door Colombus ontdekt en waar hij *weerom* naartoe zal trekken. Colombus vertrok met drie schepen uit Palos op 3 Oogst 1492: deze reis was tot nu toe als zijn eerste ontdekkingsvaart aanzien. - Prof. Ulloa vond ook in het boordregister van Colombus, waarvan deelen onvervalscht bij een kroniekschrijver bewaard zijn, dat Colombus de parallel van de Canarische eilanden trouw gevolgd is; hij wist dat er eilanden op zijn weg lagen, maar hij wilde eerst het vasteland ontdekken. Eerst vond hij het eiland San Salvador (Bahamas), daarna Cuba en eindelijk San Domingo (Haïti) waarin hij Cipango herkende waar hij reeds geweest was. Hij is daar zes weken gebleven en is toen teruggekeerd, daar hij gevonden had wat hij zocht. - Verder steunt prof. Ulloa op een verklaring van de zoon van Colombus in het proces tegen de koning, waarin hij verklaarde dat alleen zijn vader deze landen aan den koning kon geven, en ook op een bepaling uit het testament van Colombus, waarin deze zijn zoon belastte een kapel te bouwen op het eiland San Domingo, dat hij ‘op wondere wijze’ ontdekt had; in de reis van 1492 heeft Colombus dit eiland niet op wondere wijze ontdekt, daar het zijn vijfde ontdekte eiland was; hij moet het dus in een vorige reis op wondere wijze ontdekt hebben.

Prof. Ulloa heeft bij dezelfden kroniekschrijver deelen van een werk van Colombus ontdekt, waarin deze

laatste gewag maakt van een reis door hem ondernomen naar IJsland in Februari 1477 en *nog honderd mijlen erover.* Vlaamsche en Deensche bescheiden bevestigen dat Colombus, samen met Deensche zeevaarders, naar Groenland geweest is in dit jaar. Volgens prof. Ulloa zou hij *in dit jaar 1477 San Domingo ontdekt hebben*, met de Amerikaansche kust te volgen van aan New Foundland tot aan Florida, maar hij heeft zijn reis geheim gehouden tot rond 1490, toen hij met de hulp van de koning van Castilië deze streken wilde *in bezit* nemen.

Verder heeft prof. Ulloa uitgemaakt dat Colombus niet uit Genua (Italië) stamde, maar wel van Spaanschen oorsprong was. Hij was geboren uit een edele Catalaansche familie en was vrijbuiter in dienst van den koning van Frankrijk. Zijn echte naam is niet Christoffel Colombus maar Joannes Colom.

Hij beweert ook dat koning Ferdinand een van Colombus' onderhoorigen, Americ Vespuce, uitgekocht heeft om te komen getuigen op het proces dat hij het eerst Amerika ontdekt had, en zoo komt het dat het nieuwontdekte werelddeel tot heden toe de naam van Amerika draagt.

Over deze ‘nieuwe ontdekking’ van Amerika door professor Ulloa wordt thans veel geschreven, daar vele geleerden zijn bewijsvoeringen als onvoldoende aanzien. We wilden er toch de lezers van Biekorf over inlichten.

J.D.S.

Is 't den oever van de zee?...

Aan Heer eu vriend LORENZ DE METS,
Onderwijzer te Zele (Oostvl.).

IS 't den oever van de zee?... 'k zie
't effen strand, met honderde wezens,
die genoegelijk
speeldag houden,

waren[1] en woelen
al deureen, bij
't deugdelijk meêdoen van den hemel!
wandelaars, ei! waar is uw weunste?
waar de zee?... 'k en
zie geen zee,
'k en hoore geen zee, en
toch lijk badvolk,
stout en benieuwd[2], zoo overheerscht ge
't ketterend wijdzijn dat voor u ligt; -
kinders en jonkheên,
juffers in 't witte,[3]
lustige leurders,
ghebt uw zee toch!
't is de zwier, de zwier van uw vrijzijn,
't is de glans die boven uw hoofd hangt. -
Voorland[4] en zulle,
gaten en garren,
't reust... 't reust... 't kri-
oelt van de MIEREN!...
.....
Heeft de laaiende zonne er beschot[5] in!
daar ze minzaam, op die vreugd, de
liefde mag leggen
van heur aanzicht,

(1) WAREN = omgaan, verkeeren. - Uit ons *waren* komt *wareeren*, met verfranschten uitgang; vergelijkt *verbauwreeren.* (verbauweren, verbauwen).
(2) BENIEUWD = nieuwsgierig, dat eigentlijk zeggen wilt: *gierig* of *begeerig* naar nieuws.
(3) Met witte vlerken.
(4) VOORLAND: eigentlijk de strook land of zand tusschen den oever en 't water; nog de strook land tusschen 't huis en den weg; ook nog *huisdam*, *voordam*, *steendam* (trottoir), *plankier*, (vroeger misschien in hout geleid), en dat volgens VERCOULLIE, komt uit Pic. *planquer* (fr. plancher), uit plank (planche), met grondzin van 't latijn *planum* = vlak, effen.
(5) BESCHOT, van *beschieten*, lijk GENOT van *genieten.* Beschot is den opbrengst van 't beschieten, voor veelte en hoedanigheid; wordt meest gezeid van *graangewassen*, van *boonen* en *hommel* (hoppe).
Uit het gedacht *opbrengst* kwam de zin *voldoeninge, deugd*; Beschot of zijn beschot hebben in iets.

't leven mag gâslaan,
't onderaardsch leven,
dat hier zwormend openbreedt, en
't onbelicht donkerzijn in den grond laat. -
***
Kwalijk gezind,
zit de zorgende
vrouweziele,
vol genadeloos
stil beramen: '*'t huis omweunen*?...
'*o 't en zal 't en zal geen waar zijn*!' -
Evelinge(1) op!... daar
hangt de moor, de
kokende moor, in
't duwend nijdigzijn
van heur vuisten!... bij heur dragen en
bij heur zwijgen, gaat de zwijgenden
afgrond meê, die
weegt van onraad. -
***
Ziedende zondvloed!...
't effen strand wordt
overwelmd!(2) 't zomergeloop wordt
weggevaagd, bij d'hemelsche geute
van dat woedend
van dat onver
biddelijk onweêr!...
spleten en krochten
hooren en voelen 't heetzijn zwalpen
tot in 't binnenste van hun herte!
doodende macht, die
't al verbeult, en
spoederend voortloopt
met de misdaad! -
***

(1) EVELINGE, eveling, evelingst = evens, seffents, dadelijk. -
(2) OVERWELMEN = overwellen, overstroomen. - Vergelijkt *welle* (bronne), en opwellen.

Monkelend bij heur wreed voldaanzijn,
staakt de zorgende vrouweziele,
stapt ze met den
blinkende moor, den
ijdele moor, van
d' oeverbreedte,
waar twee krachten, hand en hand, en
even gestoord, e volk vernielden! -
***
't Leven is weg! de
Dood is weg! de
zonne blijft, en
dekt aleen nu,
gansch aleen, en half verschrikt, den
rustigen neêrloop van mijnen huisdam. -
Kinders en jonkheên,
juffers in 't witte,
't bakelend badvolk
is verdwenen!... -
.....
Onbeschaft, bezijds den boord,
boven 't kruid en tusschen 't gers, de
lijken glinsteren!...

Nieuwcappelle
A. MERVILLIE.

Het balspel.

DE spelen, waarbij men zich van een bal bedient, zijn steeds een geliefkoosd vermaak geweest voor kleine... en groote kinderen.

Het balspel was alreeds in Oud-Egypte en bij de Oude Grieken beoefend[1].

Zeer bekend is de mooie idylle uit Homeros' *Odvssea*: hoe de koningsdochter Nausikaä en hare dienstmaagden op het strand met den bal speelden, terwijl het waschgoed te drogen lag. Vele steden in 't oude

(1) DE COCK & TEIRLINCK *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland.* Dl. III, blz. 114 (Gent, 1903).

Griekenland hadden een *sphairistèrion*, een voorbehouden plein voor het spel met de *sphaira* of bal. Ook de Romeinen kenden een *lusio pilaris.*

In heel West-Europa werd het spelen met den bal, onder verscheidene vormen, o m. het kaatsspel, het klossen, het kolven, in vroegere tijden druk beoefend, zoodat het tot de eigenlijke volksvermaken mag gerekend worden. Onder de balspelen was het kaatsspel, het vermaak bij uitmuntendheid, voor alle standen, een echt volksvermaak in den breedsten zin van het woord, dat zoowel door vrouwen als mannen beoefend werd(1).

In zijn *Dat Kaetspel Ghemoralizeerd* ontleende de rechtsgeleerde en letterkundige baljuw Jan Vanden Berghe (13... -1439) aan dit vermaak uit het dagelijksch volksleven het raam waarin hij bespiegelingen over het toenmalige recht, voor zijn tijdgenooten aanschouwelijk maakte(2). Reeds daaruit blijkt de gegeerdheid van dit spel; in onze streken werd het bovendien van overheidswege geregeld.

Te Oudenaarde o.a. gaf het in 1338 aanleiding tot het uitvaardigen van een 'Keure van Kaetchenne', die verbiedt 'de kache te speelne op tkerkhof'(3).

- Men speelde met den bal op openbare plaatsen, in dorp en stad. Op den buiten althans werd het spel in open lucht gespeeld: waarom men dan ook, om het openlucht-kaatsspel te beduiden, van de *boerenkaats* sprak (*jeu de longue paume*).

In de steden echter, waar het magistraat rekening had te houden met de ongemakken die daaruit voor het verkeer konden voortspruiten, waren zekere vormen van het balspel in open lucht verboden.

Zoo wordt er te Brugge, door een Hallegebod van 21 Juni 1491, voor gewaarschuwd 'dat men geene taveernen open houde, noch drancken en stelle,.. *caet-*

(1) De Cock en Teirlinck. t.a.p.
(2) Zie daarover in het 'Bulletin de la Coinmission royale des Anciennes Lois et Ordonnances de Belgique' (Deel XII) *Jean van den Berghe*, *écrivain et juriste flamand*, door Eg. I. Strubbe.
(3) Audenaardsche Mengelingen

spelen en gheve, closbane noch andere spelen' (op den dag der processie van Sint Donaas)[1].

In eene verordening van het Vrye van Brugge wordt er, a° 1461, bepaald: 'Item dat van nu voortan, niement wie hy zy, en spele eenich spel van scietene, *van catsene*, van balslane, van clossene, van keghelene'.

Een zelfde verbod luidt, a° 1542, als volgt: 'Item, dat van nu voortan, niement wie hy zy, en spele eenich spil van.. *caetsene*, van clossene,... in kerken, cappellen of kerchoven'.

Bij Hallegebod van 25 Juli 1585 wordt andermaal te Brugge verboden 'den bal te slaene met colven ofte paillemaillien achter de straete'[2].

Er werden in de steden soms overdekte, besloten raket- en kaatsbanen gebouwd. Uit de rekening van Brugge over het jaar 1564-65 blijkt dat het magistraat aan zekeren Hendrik van der Meere een toelage van 3 lb. gr. schonk 'ter hulpe van tupbringen van eenen nieuwen catspele verdect met scaillen'[2].

Elders had men zelfs een stedelijke kaatsbaan. Algemeen bekend is de kaatsbaan te Versailles, waar door de Constituante de eed van 1789 (le serment du jeu de paume) werd uitgesproken.

Namen - (verdwenen of steeds bestaande) - van straten en pleinen herinneren nog aan vroegere kaatsspelen.

Zoo vinden we, wat Brugge betreft, de volgende vermeldingen:[3]

1464.	Tcaetspil ten nachtelinghe, tusschen de zwarte
	en de witte ledertauwerstratsn by den pothonde.
1525-1531.	Backerie ter plassche die nu een catspel
	es in de noorderstrate van den Ghistelhove.
1539-1542.	De twee catspeelen in 't Ghistelhof.
	Caetspel, Ste Clarastrate.

(1) Gilliodts-Van Severen. *Inventaire des Chartes.* Intr. 460.
(2) Gilliodts-Van Severen. *Mémoriaux.* n° 455
(2) Gilliodts-Van Severen. *Mémoriaux.* n° 455
(3) Gilliodts Van Severen. *Inventairé des Chartes.* Introduction, bl. 482-483, 490-492.

	Tcaetspil, pottemakerstrate.
1550 1552.	Straetkin bachten tcaetspil in de hoedemakerstrate.

Buiten Brugge, in westelijk Vlaanderen, treffen we aan:(1).

Het	Kaatsspel	-	een wijk van Alveringhem.
-	-	-	een plaats te Boesinghe.
-	-	-	(caspel) een plaats te Haut Pont (onder St-Omer).
Het	Caetspil	-	een plaats te Mannekensvere.
Het	Catspel	-	een plaats te Gheluwe.
Het	Catspel	-	een herberg te Nieuwmunster.
Het	Catspil	-	een herberg te Vladsloo.
De kaatsspelstraat		-	een weg te Alveringhem
De Caetsstraat		-	weg te St Laureins.
De Caetsweg		-	weg te Maldeghem, St Jan in Eremo en St Laureins.

***

Men bemerke dat de hierboven aangehaalde Hallegeboden niet uitsluitend het eigenlijke kaatsspel vermelden, maar voornamelijk het balslaan, klossen, kolven, enz, verbieden.

Hoe ongeloovig zouden onze hedendaagsche melk-baardige ‘dandies’ en kortgakapte nufjes opkijken, moest men hun zeggen dat zij, mat hun raket in de hand, er eigenlijk zeer ‘oudewetsch’ uit zien! En toch is het zoo.

We lezen inderdaad dat er te Brugge, bij gebod van 2 April 1524, wordt verboden ‘den bal achter strate te slane met colven, palletten, batoenen, *raketten*, of andere stocken of instrumenten’(2).

Zekeren tijd daarna wordt er opnieuw verboden den bal te jagen ‘met colven, paletten, ratelen, beerdelen, *raketten*, noch andere sticken of instrumenten’(3).

(1). K. de Flou. *Woordenboek der Toponymie.*

(2) Gilliodts-Van Severen. *Mémoriaux*. n° 209

(3) Aldaar. n^e 455. - Zie ook: E. Gailliard. *De Keure van Hazebroek*, deel V, bl. 19 (uitg. Kon. Vl. Academie, Gent, 1905).

Een andere maal luidt het: ‘zo wel metter handt als met batoiren, *raketten* ofte andere instrumenten’.

In het *Schauboec*[1] staat, onder dagteekening van 18 Mei 1605, aangeschreven dat iemand ‘verclaert dat hy zondaghe tusschen zeven ende acht hueren naer noene quam, ontrent de Sterre in de hoochstraete; heeft aldaer ghezien staen zekeren jonghen hebbende een *racket* in de handt verwachtende eenen bal die van een anderen jonghen opgesmeten was met een *racket*’.

In den ‘Spiegel van den Ouden en Nieuwen Tijdt’ van Cats, staats een plaatje, afbeeldende twee jonge lieden die elkaar met een palet, gelijkend op een raket, een bal toekaatsen. Een passend rijmpje is er door den ‘dichter’ Cats bijgeschreven.

Zouden onze huidige voorname tennisbeoefenaars er het flauwste benul van hebben dat zij, op de ‘courts’ van hunne ‘clubs’ eenvoudig de houdingen en gebaren herhalen van hunne rasecht-vlaamsche, veertiend- en vijftiendeeuwsche voorouders?

* * *

En de stramme ouwe heeren die op het naar engelschen trant aangelegde grasplein, in het park vóór het kasteel, met aamborstige grijze dames een genoeglijk en varpoozend partijtje ‘croquet’ spelen?...

Zij leveren aan het volgende geslacht de zede van de middeleeuwsche *klossespelers* over. Immers, bij het klossen of beugelen, moest de bal door een beugel, klosbeugel, klosring of klospoort gedreven worden, met een houten hamer[2]. Herinnert het huidige *croquet* niet heel sterk aan dit ouderwetsche *klossen*?

Calom (1626) beschrijft het spel als volgt:

> In het midden staet een beugel
> Die met een gestaelde vleugel
> Vastgeplant is in der eert.
> .... Die de bal ter vlucht kan jaegen

(1) Stadsarchief, Brugge.
(2) De Cock en Teirlinck o.c. 3. 186-187. - Zie ook: *Volkskunde* XXXIV (1929), bl. 70-71.

dat hy door den ring mag dragen
...alder meest wint van zyn maets.

Kiliaen zegt: klosbane = boghelbane.

Het slaghout heet: klosbeytel, cleppe, swepe, flagellum.

In het *Schauboec* staat, onder dagteekening van 18 Augustus 1559, verhaald hoe 'Jan de Smet, tapytsier, met Claeis Cornelis, scildere, in de Vyf Ringen had gewonnen metter *closse* up den voornoemden Claeis hondert cannen biers, daerof zy te dien dage alleenlick gedroncken hadden twaelf stoopen'.

***

Daar hebben we waarachtig nog het 'Kolfspel', met een *k.*

De kolve was een lange stok (een meter of meer) welke aan het uiteinde een ijzeren blokje had; soms was het ijzer vervangen door een houten blokje. De kolver sloeg met beide handen. Het kwam er op aan een houten bal (3-4 centimeter doorsnede) naar het doel te jagen (1/2 uur ver of nog verder) met het minste getal kolfslagen. In Picardië was het kolfspel in zwang in de XIIIe eeuw. Het is ook een der oudste Limburgsche spelen[(1)].

We zullen het niet wagen te beweren dat de aristocratische snobs die in hun Golfclubs langs de Vlaamsche kust onze boeren denken te verbluffen met een vermeende uitheemsche sport, eigenlijk slechts naäpen wat de voorzaten dezer zelfde boeren eeuwen geleden hebben voorgedaan. De prikkelende verdere navorsching in deze richting blijve onze fijne gasten bespaard, hoewel er anders wel gronden zijn om te vermoeden dat er tusschen hun 'golf' en het oude vlaamsche 'kolfspel' eenige, misschien zelfs een nauwe, verwantschap bestaat.

Laten wij hier maar, voorloopig althans, om den wille van vrede, hunne 'links' links liggen.

J.C.

(1) De Cock en Teirlinck, o.c. 135-139.

Kromme Om

't Meulentje van den Krommen Olm

ALZOO is de name van 't meulentje, dat hierboven afgebeeld is, zooals 't er nu uitziet

- 't Is verre gezet, zoudt ge peinzen!

- De kerke van Heule zou eerder inwaaien! zei Theophile Deprez, den eigenaar van 't meulentje, die me den 11 November laatstleden met Vlaamsche hertelijkheid alles toogde en uiteen deed.

De ‘Krommen Olm’ is de name van een ‘hoek’ of klein gehuchte gelegen op 't grondgebied Heule, een endeke over den Watermeulen als ge van Kortrijk uit gaat. Vroeger stond er daar een ouden krommen olm. 't Meulentje staat innewaard de drieweunste van ‘Depreetjes van 't Meulentje’: onder dien naam is de familie Deprez in de streke best bekend. De grond schiet van daar in 't opene Zuidwaarts naar de Leie toe[1].

(1) Nu onlangs is de strate die door den ‘hoek’ Heulewaarts loopt officieel de *Hoogweg* geworden.

't Meulentje is gebouwd in 't jaar 1867 door Vader Ivo Deprez, zuiveruit *om te zwingelen* en 't heeft nooit voor iets anders gediend. Vader Deprez was vlaszwingelaar van den stam uit, maar ‘'t was e'zoo ne poenderäre en 'n huisduive’, nen taaie werker en ne zoeker: hij had ne schaafbank en veel alaam en was altijd bezig. Heel 't meulentje, zooals 't daar gaat en staat, is zijn opzet geweest, en 't meestendeel van 't houtewerk, 't is hij die het t' hoope gekalefaterd heeft.

Dat hier en is eigenlijk zijn eerste meulen niet geweest. Zijn eerste meulen stond op een wagen met vier wielen: hij moest hem ‘in den wind steken’. Hij is hem zelfs 'n keer gepakt geweest, schertsewijze, deur zijn vrienden: z'hadden hem op een koelen nuchtend naar de Leie neeregevoerd.

Gelijk dat ge ziet, die meulen, dat zijn twee ‘kuipen’ boven malkaar: een steenene en een houtene. Van de zeilen waren er twee met berdals of plankskes: die kosten we open-en-toehalen volgens den wind: 't zijn die twee die er nu nog aan zijn. De andere twee waren met ‘kleeten’: en zijn al sedert eenige jaren afgebroken.

't Meulentje heeft altijd wel gedraaid en met gelijkwelken wind; de beste wind is uit de Westen, de Zuid-Westen en den Oosten; de Noord-Westen is de zotste wind, maar 't ging toch met den dien òok: ‘me smeten de kleeten af en 't draaide lijk ne schijver!’

D'houtene kuipe draait op 'n zwaren boom; boven den boom is er een tandwiel op den ijzeren asse die dwers deur den boom zelve zit. Dat wiel loopt in een kamwiel dat in 't kruis zit, aan d'enden.

‘Me staken hem in den wind aan den steeger mat ons schoere’. Als 't draaide, dat regelde zijn zelven van binnen in d'houtene kuipe met ‘ne regulateur’, naarmate dat er wind was. Als de wind viel, de rieme spande; als de wind rees dan loste de rieme: alzoo was 't zwingelwerk beneên zoodanig geregeld dat het altijd zijn zelfde toeren draaide. Die' ne ‘regulateur’ was ook iets eigens aan Vader Deprez: ‘'t was er een’ met twee